PETER ACKROYD

PASKUTINIS OSKARO VAILDO TESTAMENTAS

PLATONO UŽRAŠAI

XX AMŽIAUS AUKSO FONDAS

PETER ACKROYD

The Last Testament of Oscar Wilde

The Plato Papers

PETER ACKROYD

PASKUTINIS OSKARO VAILDO TESTAMENTAS

PLATONO UŽRAŠAI

ROMANAI

Iš anglų kalbos vertė
Rasa Drazdauskienė

alma littera

UDK 820-3
Ac 46

Versta iš:
Peter Ackroyd
THE LAST TESTAMENT of Oscar Wilde,
Penguin Books, 1983
THE PLATO PAPERS
Vintage, 2000

ISBN 9955-08-318-2

PASKUTINIS OSKARO VAILDO TESTAMENTAS

Skiriama Audrey Quinn

1900 m. rugpjūčio 9 d.

Paryžius, viešbutis „Alsace“

Šįryt vėl aplankiau mažąją Šv. Julijono Vargdienio bažnytėlę. Jos klebonas labai mielas žmogus, įsitikinęs, kad mane slegia didžiulis sielvartas; kartą jis patyliukais pritipeno, kai klūpojau priešais altorių, ir sušnibždėjo: „Dievas maloningas, jis išklausys jūsų maldų, mesjė“. Aš jam atsakiau – negalėjau kalbėti pašnibždomis, – kad mano maldos visad būdavo išklausytos: būtent dėl to kasdien gedėdamas ateinu į šią bažnyčią. Nuo to laiko jis davė man ramybę.

Ne visiems žinoma, kad šventasis Julijonas gana anksti pavargo vykdyti savo misiją. Jis gydė luošius ir ligonius, tačiau šie jį keikė, nes išgiję nebegalėjo elgetauti; kai jis išvarydavo demonus, šie paprasčiausiai persikeldavo į kūnus tų, kurie stebėdavo šį stebuklą; kai jis imdavo pranašauti, žmonės jį kaltindavo, kad atima iš turtingųjų viltį. Jis tiek kartų buvo nuvytas nuo didžiųjų miestų vartų, tiek sykių meldė Dievą duoti jam ženklą, kurio anas vis nesiuntė, kad galiausiai iš nevilties atsisakė tarnauti. „Buvau gydytojas ir pranašas, – pasakė jis. – Dabar būsiu elgeta“. Tačiau atsitiko keistas dalykas: tie, kurie anksčiau tyčiojosi iš jo stebuklų, dabar ėmė garbinti jo neturtą. Jie jo gailėjosi ir iš gailesčio padarė šventuoju. Visi iki vieno jo padaryti stebuklai pamiršti. Štai koks šventasis man patinka.

Kai šį rytą ėjau iš bažnyčios, pro šalį praėjo trys jauni anglai. Aš jau pripratau prie panašių susitikimų ir nutaisiau įprastą veido išraišką. Ėjau labai lėtai, stengdamasis nežiūrėti į tą pusę; jų akyse esu tobulas nuodėmės įsikūnijimas, tad visad suteikiu galimybę iki valiai į mane atsižiūrėti. Kai jie nutolo per saugų atstumą, vienas atsigręžė ir garsiai sušuko pavymui:

– Žiūrėkit! Štai ponia Vaild! Kokia ji prašmatni!

Ėjau liepsnojančiais skruostais, ir kai tik jie dingo už *Rue Danton* kampo, visiškai pakrikęs nuskubėjau į savo kambarį. Rašydamas šiuos žodžius, vis dar drebu. Aš kaip tas pantomimos veikėjas, kurį arlekinas daužo lazda, o klounas spardo kojomis.

Siaubingomis teismo proceso dienomis esu gavęs laišką: voke buvo tik kažkokią priešistorinę pabaisą vaizduojantis piešinys. Tokį mane matė anglai. Taip, jie mėgino sutramdyti šią pabaisą. Uždarė ją už grotų. Stebiuosi, kad kai buvau paleistas iš kalėjimo, Londono savivaldybė nenusamdė manęs vaidinti patrankos sviedinio arba atlikinėti akrobatikos triukų Tivolyje. Pabaisos yra siaubingos – Velaskesas tą puikiai žinojo, kai tapė neūžaugas, – bet bjaurastis ir nelaimė tėra tik banalybė.

Paprasčiausios pamokos tos, kurias išmokstame paskutines. Kaip Semelė, troškusi pamatyti Dievą ir sudegusi ją apglėbusioje liepsnoje, aš troškau šlovės ir buvau jos sunaikintas. Anomis purpuro ir aukso dienomis galvojau, kad galėsiu atsiskleisti pasauliui, o atsitiko taip, kad pasaulis atsiskleidė man. Tačiau persekiotojai, kankinę mane ir tarsi benamį šunį išginę į dykumą, nepalaužė mano dvasios – tai buvo ne jų jėgoms. Nuo to laiko, kai sėdėdamas uždaroje karietoje išvažiavau pro Redingo kalėjimo vartus, aš išsilaisvinau tokiais būdais, kokių anksčiau nė nebūčiau supratęs. Nebeturiu praeities. Buvusios pergalės neteko reikšmės. Visi mano darbai pamiršti: nebėra prasmės duoti nurodymus Romeikei, nes laikraščiuose nebėra straipsnių, kuriuos reikėtų iškirpti. Tarsi kerėtojas, bejėgis gulintis prie Vivjenos kojų, aš „praradau gyvenimą ir naudą, vardą ir šlovę“. Tai pripildo mane keisto džiugesio. Ir jei, kaip sako mano draugai, išlieku pasyvus tarsi hinduistas, tai tik todėl, kad atradau stebuklingą gyvenimo neasmeniškumą. Aš tesu „padarinys“: mano gyvenimo prasmė egzistuoja tik suvokiama kitų žmonių, bet ne mano.

Taigi taip ir yra: anglai laiko mane nusikaltėliu, o draugai ir toliau elgiasi tarsi su kankiniu. Aš nesipriešinu: šis derinys puikiausiai apibrėžia menininką. Turiu visas reikalingas rekomendacijas. Esu ir Saliamonas, ir Jobas; susyk ir laimingiausias, ir nelai-

mingiausias pasaulio žmogus. Pažinau malonumo tuštybę ir sielvarto tikrovę. Patyriau gyvenimo pilnatvę – spindinčią sėkmę ir klaikią nesėkmę, pasiekiau laisvę asmens, kuris nustojo vystytis. Atrodau tarsi ponia Voren, tik, deja, neturiu jos profesijos.

Praeityje buvau vadintas blogesniais vardais: esu apsvaidytas visais prakeiktųjų duobėje glūdėjusiais prakeiksmais. Niekam neberūpi, kokiu vardu vadinuosi, – dramos sumetimais puikiausiai tiko ir Sebastijanas Melmotas, ir kalinys nr. 33; abu šie vardai visai geri, nes tikrasis mano vardas nebegyvas. Būdamas berniukas jaučiau neišsakomą džiaugsmą jį rašydamas – Oskaras Fingalas O'Flahertis Vilsas Vaildas. Tame varde visa Airijos legenda; man atrodė, jog jis teikia galios ir tikrumo. Tai pirmasis mano patirtas galingo literatūros įtikinamumo įrodymas. Bet dabar jaučiuosi nuo jo pavargęs, o retsykiais net atšoku, apimtas siaubo.

Kurią čia dieną paėmiau paskaityti *Mercure,* ir radau jį viduryje skilties, pilnutėlės nepakenčiamos prancūzų kalbos. Numečiau laikraštį, tarsi šis būtų staiga užsiliepsnojęs. Negalėjau į jį žiūrėti. Tarytum tame varde – Oskaras Vaildas – žiojėtų tuštuma, į kurią galėčiau įpulti ir pražūti. Ant *Rue Jacob* kampo, priešais kavinę, kurioje sėdžiu, kartais stovi pamišėlis. Jis aprėkia karietas, kurios pravažiuodamos taško jį purvais. Man kaip niekam kitam pažįstama kančia ir kartėlis, verčiantys jį prabilti paklaikusiais žodžiais. Bet esu išmokęs paprastą pamoką: aš priklausau tiems prakeiktiesiems, kurie kenčia tylomis.

Visas ankstesnis mano gyvenimas irgi buvo savotiškas pamišimas, dabar tą aiškiai matau. Mėginau paversti gyvenimą meno kūriniu. Tarsi būčiau rentęs baziliką viršum kankinio kapo – tik, nelaimei, niekas nesitikėjo ten įvyksiant stebuklus. Tada to nesupratau; mano pasisekimo priežastis buvo ta, kad be išlygų tikėjau savo viršenybe. Kiekvieną dieną auksinau brangiais žodžiais, o valandas kvepinau vynu; nei praeitis, nei ateitis neatrodė verta dėmesio. Dabar turiu jas susieti su paprastais žodžiais: tai mano pareiga sau pačiam. Pamatęs, kaip gyvenimas tūžmingai atsisuko į mane išvirkščiąja puse, privalau kitomis akimis pažvelgti į praeitį. Suvaidinau tiek daug vaidmenų. Melavau tokiai daugybei žmo-

nių – ir dar padariau neatleidžiamą nuodėmę, melavau pats sau. Dabar teks sulaužyti viso gyvenimo įprotį.

Kai ateis Morisas papasakoti, kas šiandien vyksta bulvaruose, pranešiu jam apie savo sprendimą. Turėsiu pradėti atsargiai; jei mielasis berniukas atvykęs ras mane prie rašomojo stalo, veikiausiai mirs nuo sukrėtimo. Aš skatinau jį tikėti, kad domiuosi tik tuo, kuo domisi jis. Jei sužinos, kad pradėjau rašyti dienoraštį, tuoj pat parašys Robiui Rosui ir apkaltins mane rimtumu bei kitomis prigimčiai priešingomis ydomis. Žinoma, jis neišmano literatūros. Kartą manęs paklausė, kas galėtų būti toks „ponas Velsas". Atsakiau, kad tai mokslinės laboratorijos darbuotojas, ir jam gerokai palengvėjo.

Morisas yra nuostabus draugas. Susipažinau su juo per absurdišką atsitiktinumą. Netyčia užėjau į knygyną už Operos teatro ir pamačiau jį tyrinėjantį lentyną, skirtą šiuolaikinei anglų literatūrai. Iš patirties žinojau, kad toje lentynoje stovi mano „Ketinimai", ir nekantriai laukiau, ar jis išsitrauks šią knygą. Deja, jis atsivertė kažkokį be galo aiškų Džordžo Mūro kūrinį.

Nebegalėjau ilgiau tvardytis ir priėjau prie jo.

– Kodėl, – paklausiau, – jus sudomino būtent šis rašytojas?

Morisas nė kiek nesutriko.

– Aš gyvenu prie kavinės, kurioje jis sakosi išmokęs prancūziškai, prie „Nouvelle Athénes".

– Na, baisu net pagalvoti, kad tokios vietos dar neuždarė. Rytoj pat pakalbėsiu apie tai su atsakingais asmenimis.

Jis nusijuokė ir aš iškart supratau, kad mudu būsime geriausi draugai. Pasakė, kad jo motina prancūzė, o tėvas anglas, bet jau miręs. Iš tiesų, sutikau aš, anglai miršta itin reguliariai. Mano atvirumas jį apstulbino. Aišku, jis nežinojo, kas aš toks: tėvas nebuvo jam minėjęs mano vardo net gulėdamas mirties patale. Bet tiems, kurie juokiasi, aš esu pasirengęs viską atleisti, tad nusprendžiau pats imtis Moriso lavinimo. Supažindinau jį su savo draugais ir kartais leidžiu pavaišinti mane pietumis.

Šiomis vasaros popietėmis mudu drybsome ant siauros mano lovos ir rūkome cigaretes. Vėjas ir gėlės jam kuždėjo, kad kitados

buvau garsus rašytojas, pelnęs tarptautinį pripažinimą, bet nemanau, kad jis tiki tais kuždesiais. Kartais, pamiršęs atsargumą, aprašau liepsnojančių spalvų sceną iš „Salomėjos“ ar pakartoju taiklesnę negu įprasta epigramą. Tada jis smalsiai iš padilbų dirsteli į mane, tarsi kalbėtųsi su žmogumi, kurio nepažįsta.

– Kodėl dabar neberašai? – klausia jis.

– Visiškai neturiu ko pasakyti, Morisai, be to, jau viską esu pasakęs.

Pavasarį pas mus buvo atvažiavęs Moras Eidis. Jis atvežė dovanų mano eilių rinkinį. Rinkiniui vos pavyko įveikti kelionę jūra. Tikrai nenorėjau jų skaityti ir apimtas siaubo iškėliau rankas.

– Bet, Oskarai, kai kurie eilėraščiai tikrai verti dėmesio. – Moras visad kalba kaip advokatas, išskyrus tuos atvejus, kai advokatauja.

– Taip, Morai, bet ką jie reiškia? Ką jie reiškia?

Jis pažvelgė į mane ir nepajėgė sugalvoti atsakymo.

Žinoma, galėčiau pradėti šią apologiją su šiokiu tokiu pasitikėjimu. Taip darė De Kvinsis, taip darė Njumenas, kalbama, kad taip pat elgėsi ir šventasis Augustinas. Manau, jog Bernardas Šou taip daro nuolatos – tai jo vienintelis tikras ryšys su dramatizmu. Bet aš privalau atrasti naują formą. Nenoriu rašyti tokiu stiliumi, kokiu Verlenas rašė savo išpažintį, – genialiai praleido viską, kas galėtų būti bent kiek įdomu. Nors jis, tiesa, buvo naivuolis – pačia tikriausia šių žodžių prasme, jis niekam nenorėjo blogo. Buvo tik paprastas žmogus, priverstas gyventi sudėtingą gyvenimą. Aš esu sudėtingas žmogus, įklimpęs į nykaus gyvenimo paprastumą. Vieni menininkai formuluoja klausimus, o kiti randa atsakymus. Aš pateiksiu atsakymą ir aname pasaulyje nekantriai lauksiu, kol kas nors ištars klausimą. Kas buvo Oskaras Vaildas? Trūksta tik „Tanhoizerio“ uvertiūros. Štai ateina Morisas: jo žingsniai sunkūs, vadinasi, atneša svarbių naujienų.

1900 m. rugpjūčio 10 d.

Židas kadaise man sakė, jog rašąs dienoraštį: kad ir kiek mažai ten ko būtų, įsivaizduoju, jog jis yra tikra sensacija. Aš pamėginsiu parašyti veikiau auklėjamojo pobūdžio veikalą: jau žinau, kaip atrodys titulinis puslapis.

ŠIUOLAIKINĖS MOTERS VADOVAS
OSKARUI VAILDUI PAŽINTI

Jausmų romanas

„Be jo aš nebūčiau tas, kas esu." Ponas Bernardas Šou.

„Keliaudama visada naudojuosi šia knyga." Ponia Patrik Kempbel.

Bus išleistas vienintelis jo egzempliorius ant japoniško veleninio popieriaus, eksponuojamas Gamtos istorijos muziejuje.

1900 m. rugpjūčio 11 d.

Tremtis airiams buvo tas pats, kas nelaisvė žydams. Gimtinės romantiką pajuntame tik palikę namus; tiesą sakant, tik kitų žmonių apsuptyje pasidarome tikri airiai. Kartą esu sakęs Viljamui Jeitsui, kad esame talentingų nevykėlių tauta; bet nuo to laiko patyriau, kad iš nesėkmių galima pasisemti milžiniškos jėgos. Airių valgoma duona permirkusi sielvartu; jie kartu su Kristumi žino, koks sunkus nueitas kelias, ir kartu su Dante patyrė, kokia kartais sūri atrastoji duona, – ir vis tiek šiose kančiose susikūrė nepranokstamų poetų bei kalbėtojų tauta.

Žinoma, man tremtis prilygo viso gyvenimo romanui. Tegu ne visada nešiojau ant kaktos raupsuotojo dėmę, kaip dabar, užtat širdyje visad buvau paženklintas Kaino ženklu. Tačiau vienas dalykas – jaustis kitokiam negu visi ir eiti savo keliu, o visai kitas – žinoti, jog esi vienas. Lipdamas tamsiais viešbučio laiptais, kartu su poetu prisimenu, kokios stačios tremties namų pakopos. Kitados pasaulis apstulbęs žiūrėjo į mane; dabar jis mane išleido iš akių ir nebesidomi, į kurią pusę nukrypsiu klajodamas. Gėtė yra pasakęs apie Vinkelmaną, tą didį mokslininką, kuris apleido iškilmingus gimtosios kultūros namus ir apsigyveno laisvoje helenizmo šviesoje, kad „vaizdinys, kuriame žmogus palieka pasaulį, yra tas, kuriame jis klajoja tarp šešėlių". Ką gi, vadinasi, man lemta būti amžinuoju *boulevardier*, stebinčiu, kaip pro šalį skuba angelai – tikiuosi, ten bus angelų.

Išeičiau iš proto, jei per ilgai sėdėčiau šiame kambaryje, tarp buvusio gyvenimo liekanų. Jaučiu, kaip kyla apgailestavimai ir atgaila, ir vaizdas darosi nebepakeliamas: bėgu iš viešbučio tarsi nu-

sikaltėlis ir leidžiuosi klajoti gatvėmis. Džiaugsmingai vaikštau jomis tik todėl, kad nežinau, kur einąs – nors, atrodo, kartais mano bendrakeleiviai tą žino. Net keista, koks įdomus pasidaro gyvenimas, kai nustoji būti jo dalis. Kitados, kai mano asmenybė buvo aukso grandinė, kausčiusi prie žemės, pasaulis atrodė netikras, tarsi nutapytas vaizdas, kurio išryškintas stovėjau aš, it satyras ant antikinės vazos. Dabar pasaulis man atrodo nepaliaujamai ryškus, kasdien atsinaujinantis, kupinas beprasmės kasdienės veiklos, bet vis tiek nuostabus – tol, kol kyla noras prasiskverbti į jo paslaptį. Tačiau net ir tai mane vargina: nieko nebegaliu bent kiek ilgiau veikti. Būdamas dramaturgas, žmones laikiau pasilinksminimo ar malonumų šaltiniu; bet dabar jie būriuojasi aplinkui ir mane trikdo. Atrodo, jų asmenybės įsiveržia į mane ir išsekina: žinau, kad tik kitų žmonių draugijoje galima tikrai tapti savimi, bet dabar esu visai toks pat, kaip Vitmenas. Manyje gyvena milijonai. Sugebu stebėtis kaip Miranda, bet sykiu esu silpnabūdis it Prosperas, skubantis atsisakyti meno, kai tik gyvenimas ima pernelyg tiksliai atitikti jo lūkesčius.

Esu įsitikinęs, kad būtent skurdas man teikia stebėtiną pasyvios kontempliacijos dovaną. Anksčiau maniau, kad vienintelis būdas švaistyti pinigus – tai juos taupyti; tada nežinojau, kad kai žmogus kišenėje nebeturi žaliųjų popieriukų, jis nebeturi nieko. Vos prieš keletą dienų buvau priverstas pasiskolinti keletą frankų iš Moriso – jis atnešė žinių tik apie Dreifusą, todėl atsisakiau su juo pietauti, – nes kitaip nebūčiau galėjęs išeiti iš kambario. Aš prašau pinigų, nes esu jų nusipelnęs, ir vis tiek draugai įtikinėja neturį ko man duoti, neva aš turįs vėl išmokti užsidirbti. Skurdas išmoko daugelio karčių dalykų, bet sunkiausia pamoka ta, kuri atveria kitų žmonių širdis. Vis prisimenu baisią sceną su Boziu, įvykusią prieš mėnesį šalia „Café de la Paix“.

– Alfredai, – tariau aš kuo draugiškiausiai, – man reikia tavo pagalbos.

– Kai vadini mane Alfredu, iškart suprantu, kad prašysi pinigų.

– Alfredai, mielasis Bozi, mane netrukus išmes iš viešbučio.

– Už ką? Ar berniukas pernelyg triukšmavo, o gal tai darei tu?

– Tai smūgis žemiau juostos. Žinai, kaip nekenčiu kalbėti apie finansinius reikalus...

– Tik tada, kai jie prispaudžia tave, Oskarai.

– Meldžiu tavęs, Bozi, neniekink mūsų draugystės patyčiomis.

– Mūsų draugystė, kaip tu ją vadini, nuo pat pradžių buvo grynas niekas.

Buvau visai pamiršęs, kad jis siekė tapti poetu.

– Pasakysiu atvirai, Bozi, man reikia pinigų. Baisiai reikia. Palikau savo drabužius „Marsollier“ viešbutyje, ir savininkas grasina juos parduoti, jei nesumokėsiu skolos.

– Oskarai, šia priežastimi naudojaisi prieš mėnesį.

– Ar tikrai? Labai atsiprašau, buvau pamiršęs. Tai tik įrodo, kaip pavojai nuskurdino mano vaizduotę. Ir vis dėlto mano padėtis nepasikeitė, Bozi, esu priklausomas nuo tavo geros valios.

Jis išėmė iš kišenės keletą frankų, sviedė juos ant žemės ir išėjo iš kavinės sušukęs:

– Žinai, Oskarai, tu elgiesi kaip prostitutė.

Aš tuoj pat susirinkau banknotus ir užsisakiau dar išgerti. Ar jums tai atrodo negarbinga? Ką gi, patys matote, kokioje padėtyje atsidūriau. Kai žmogus nebegali pakeisti pasaulio, pasaulis pakeičia jį. Juo labiau skurstu, juo baisesnis man atrodo Paryžius. Aiškiai matau, kad netrukus turėsiu pasislėpti mažame jo kampelyje, antraip jis mane užgrius. Kai Dzeusas, pavydėjęs Belerofontui Pegaso, numetė jį nuo sparnuotojo žirgo, Belerofontui staiga teko įdėmiai apžiūrėti erškėčių krūmą: man gali tekti apsiprasti su savo kambario sienų apmušalais.

Žinia, skurdas skatina kontempliaciją, užtat kontempliacija traukia į apsileidimą. Dykinėjimas yra aukščiausia menininko būklė, tačiau dykinėjimą turi lydėti džiugesys. Kai dykinėjimas egzistuoja pats savaime, atskirai nuo džiaugsmo, tada, kaip žaviai pasakė Banjanas, žmogus tampa „sniegena su voru snape“. Išliko tik manojo meno atmintis, tarsi galvą supantys šešėliai. Taip, aš dar klaidžioju tarp gyvųjų, bet nuo tada, kai Apolonas mane nužudė, siela nusileido į geltonųjų narcizų laukus. Turbūt tiksliausiai mano būklę apibūdintų skambus romėniškas žodis

umbratilis, bet nemanau, kad romėnai mane juo pavadintų. Daugių daugiausia galėčiau suvaidinti vienoje iš klaikesnių Plauto komedijų. Galėčiau būti senas ištvirkėlis dažytu veidu ir sušiaušais plaukais, kuris vien pasirodęs sukelia publikos juoką, – nors publika nežino, kad juokiasi iš savęs. Pasaulis visad juokiasi iš savo tragedijų: tai vienintelis jo žinomas būdas jas ištverti. Dabar eisiu pasivaikščioti.

Nutariau ne eiti, o važiuoti omnibusu: man labiausiai patinka nelaimę nešantis tryliktasis numeris, kursuojantis tarp Kliši aikštės ir Palė Ruajalio. Sėdžiu viršutiniame aukšte ir dairausi aplink – šiuolaikinius miestus visad reikia apžiūrinėti iš aukštai; kartais net klausausi, ką kalba žmonės. Prancūzai visad stengėsi paversti pokalbį menu, bet jų kalbai trūksta tamsių atspalvių, suteikiančių šnekoms gyvybės. Pavyzdžiui, anglai turi nepaprastai daug spalvingų žodžių niūrumui išreikšti – prancūzams jie visai nežinomi. Bodleras siekė suteikti prancūzų kalbai beviltiškumo, bet iš tiesų jam tik pavyko parodyti, kokia ji skambi.

Tačiau jau nuklydau prie temų, kurios man neberūpi. Dabar tarsi Kuko agentūros keliautojas esu priverstas apžiūrinėti pasaulį. Ištisas valandas sėdžiu kavinėse ir stebiu žmones, į kuriuos anksčiau nebūčiau nė akimirką atkreipęs dėmesio. Mane domina kiekvienas judesėlis, o stebėdamas žmonių veidus ar elgesį sugalvoju jiems ištisas istorijas. Pirmą kartą pastebiu sutrikėlius ir vienišius – kaip jie juda per pasaulį keista, atsiprašančia eisena, tarsi visiems svetimi. Ir verkiu. Pripažįstu: taip, verkiu.

Viename Balzako romane poetas aprašytas kaip „tas, kuris iš pirmo žvilgsnio nieko neveikia, bet vis tiek viešpatauja Žmonijai, išmokęs ją atvaizduoti". Iš tiesų įmanoma sukurti naujovišką dramą iš kasdienių žmonių kalbų bei judesių – sėdėdamas kavinėje ir žiūrėdamas, kaip jie eina pro šalį, įsivaizduoju stebuklą, paverčiantį visus garsus ir judesius keistu, įvairiaspalviu meno kūriniu. Nors nemanau, kad man skirta sukurti naujojo amžiaus dramą ar literatūrą: Raudų knygą parašyti gal dar pavyktų, bet jau Apreiškimo – tikrai ne.

Pavadinau save dykinėtoju, bet iš tiesų labiausiai vargina ne dykinėjimas, o veikiau atbukimas. Tik Edgaras Po kaip reikiant suprato valios·letargiją, kurarę, sunaikinančią mąstymo ir judėjimo nervinius elementus. Valia visad buvo labai svarbi mano sėkmės dalis: tarsi Liusjenas de Riubamprė, baisią savižinos akimirką supratęs, jog širdis ir širdies aistros neturi nieko bendra su genialumu, aš irgi viską paaukojau šlovei, kurią mačiau artėjant. Žinoma, žmogui visad duodama tai, ko jam reikia, o ne tai, ko jis nori, – tai buvo didžiausias mano apsirikimas. O gal gyvenimas galiausiai pasirodė esąs toks, kokį jį suvokė Po, nors aš ir stengiausi to nematyti, – mes nesuprantame, ko iš tikrųjų norime, todėl aplinkkeliais ar atsitiktiniais keliais judame į tikslą, kuris paslėptas mūsų viduje.

Tai būtų pati baisiausia ironija – jei mano sėkmė, mano šlovė tebuvo tik smulkios pakelės stotelės didžiojoje kelionėje į nešlovę ir galiausiai į užmarštį. Aš nesu nei Rojuje, nei Pragare. Esu, kaip pasakytų Dantė, *sospeto*. Saikingai susidomėjęs, tyrinėju savo padėtį.

1900 m. rugpjūčio 13 d.

Šįryt prabudau prieš pat aušrą ir pajutau galvoje tokį stiprų skausmą, kad jau maniau, jog aušta paskutinis mano rytmetys žemėje. Iš pradžių išsigandau, bet paskui prisipildžiau keisto džiugesio. Kokių nuostabių dalykų galėčiau pasakyti! Lėtai nugrimzdęs į savo asmenybės gelmę, pasijutau tarsi netekęs žado. Girdėjau, kaip darda vežimai, gabenantys daržoves į Hales, ir galvojau, kad tas garsas taip pat žada mirtį, kaip budelio vežimas, kurį važiuojant girdėjo Vijonas, kalėdamas Miori belangėje. Tačiau skausmas nepažadino manyje liepsningos gyvybės, kurią atrado Vijonas. Neturiu ko pasakyti: jei šis rytas išties būtų buvęs paskutinis, galėčiau tik pareikšti, kad girdėjau, kaip tokią ir tokią valandą į Paryžių atvažiavo daržoves gabenantys vežimai. Ir viskas. Vargu ar to pakaks, sugalvojus išleisti atskiru tomu.

Dabar mane visai apleido vaizduotės galios. Rašant šlovingosiomis dienomis mane skatino džiaugsmas, atverdavęs pasaulį; džiaugsmas sugrįždavo net kalėjime, kai rašiau ilgąjį laišką Boziui. Dabar jis dingo – anot tos baisios frazės, „virš mano galvos užsivėrė vandenys“, – ir aš neketinu kovoti, kad jį atgaučiau. Išėjęs iš kalėjimo parašiau Baladę, siekdamas parodyti pasauliui, jog kančios tik ištobulino mane kaip menininką. Tada planavau po Baladės imtis Biblijos ir joje rasti didžiąsias dramatiškąsias temas, visiškai pamirštas šiuolaikinėje Europoje: troškau paversti Jezabelės ir Jehuvo istoriją meno kūriniu, tokiu pat įtaigiu, kokia buvo „Salomėja“. Bet planai subliūško, vos sukurti. Valia ėmė silpti ir galiausiai išnyko. Nepadariau darbo, kurį norėjau padaryti, ir jau niekada jo nepadarysiu. Kaip bergždžia būtų apgailestauti – ma-

no gyvenimo neįmanoma sulopyti, ir tiek. Paguodą teikia vien tai, kad nebūsiu įtrauktas į pono Valterio Skoto „Didžiųjų menininkų“ seriją.

Tačiau tokio menininko, koks esu aš, mirtis yra baugus dalykas. Mirtis negąsdina tų, kurie pažino ir suprato gyvenimą, bet prarasti menininko galias – štai nepakeliama kankynė. Manyje pakartotas Frigijos karaliaus Tantalo prakeikimas: matyti kabančius vaisius ir negalėti jų pasiekti, regėti stebuklingas vizijas ir būti priverstam nuolatos jų atsižadėti.

Aišku, mano draugai to nesupranta: jie mano, jog literatūra panaši į nebaigtą laišką, kurį bet kurią akimirką galima pratęsti. Robis Rosas rašo man tarsi panelė Marberi, „agentė“ iš Amerikos, ir kartais imu įtarti, jog taip ir yra. Jis man liepia pradėti naują pjesę, bet aš jam paaiškinau, kad negaliu kaip reikiant dirbti nebūdamas Anglijoje. Dabar galiu rašyti tik gabesniems moksleiviams; jie man siunčia savo fotografijas ir prašo patarti, kaip statyti mano pjeses. Aš rašau įžūlius atsakymus. Esu Silenas, kuriam prie kojų glaudžiasi cherubinai. Gal galėčiau pradėti naują karjerą, keliauti po Anglijos mokyklas ir skaityti jaunimui paskaitas apie architektūros poveikį manieroms – kalėjimas mane daug išmokė apie šį dalyką. Sukelčiau klasėse didesnę sensaciją už Metjų Arnoldą. Jis buvo neįmanomas. Aš pranokstu jį, esu viso labo neįsivaizduojamas. Berniukai tą supranta, ir, be abejo, labai teisinga, kad domisi mano darbu, – juk ir aš jais visada labai domėjausi. Bet mūsų santykiai truputį pasikeitė: dabar jie man lygūs. Aukštuomenė paskelbė nuosprendį menininkui; ateinančios kartos paskelbs nuosprendį aukštuomenei, kuri taip padarė. Tose kartose galbūt išgyvens mano darbai.

Modernusis pasaulis, toks, koks jis yra, man visiškai nereikalingas. Kai ateinu į viešųjų pramogų vietas, kuriose mėgsta rinktis anglų turistai, manęs dažnai paprašo pasišalinti, o kai traukiuosi, sukaitęs iš sumišimo, smalsuoliai spokso į mane ištiesę kaklus. Sumanęs eiti į restoraną, turiu atsargiai pasirinkti tokį, kurio savininkas mane pažįsta, o valgyti – už *table d'hôte* kainą – turiu prie atskiro, nuošalaus staliuko kur nors netoli virtuvės. Tada žmogus

ir supranti, ką reiškia būti vienam. Anglams niekad nepatiko mano buvimas, bet dabar, susibūrę į minias, jie gana bailūs aiškiai tą parodyti. Jei einu į teatrą, net prancūzišką, esu priverstas sėdėti pigiausiose vietose. Madingose vietose lankausi tik turtingų draugų lydimas – anglai visad nusilenkia turtui.

Dabar jau esu pripratęs prie tokio jų elgesio. Bernardas Šou yra pateikęs tiksliausią anglo apibrėžimą. Jis yra vienoje jo pjesėje – neatsimenu, kurioje, tik pamenu, kad keleto bičiulių draugijoje važiavau į priemiesčius jos žiūrėti. „Anglas, – pasakė jis, – padarys viską pasaulyje, vedamas principo". Tai tobula pastaba, tik Šou pamiršo pridurti, kad tas principas vadinasi savanaudiškumas.

Kartą, kai sėdėjau „Café L'Egyptien" rūkydamas cigaretę, kurią buvau kvailai palaikęs egiptietiška, vienas anglas į mane spjovė. Pasijutau taip, tarsi būtų šovęs. Atsilošiau, netekau žado, galva visiškai ištuštėjo – tačiau jausmai, deja, neatbuko. Žmogus, tapęs visuotinio plūdimo objektu, be paliovos bijo ne to, kada pasitaikys išpuolių, bet to, kaip jie atrodys. Anksčiau maniau, kad nuostabu suvokti savo vietą pasaulyje: sukūriau filosofiją, pagal kurią pasaulis panašus į daugiaspalvį apsiaustą, tikros individualybės užsimetamą ant savo pečių. Tačiau apsiaustas virto tinklu, tokiu pat mirtinu, kaip tas, kurį prieš save iškėlė Klitaimnestra. Pusė mano mąstymo jėgos buvo nulemta tuštybės – tuštybei išnykus, būti pastebėtam ar išskirtam iš minios reiškia tapti menkesniam, ne didesniam.

Taigi dabar esu įpratęs vakarieniauti vienas arba su tais berniūkščiais, kuriuos iš nieko sukūrė Viktoras Hugo. Jų draugija mane keri, nes jie mato pasaulį tokį, koks jis yra iš tiesų: dėl to jie mane puikiausiai supranta. Manau, kad jiems esu papasakojęs geriausias savo istorijas; kadangi dauguma jų nemoka nei skaityti, nei rašyti, aš beveik prilygstu Homerui. Jie meldžia pasakojimų apie meilę, o jas išgirdę verkia dėl manęs; prašo pasakoti apie turtus ir rūmus, ir aš verkiu dėl jų. Mus sieja kuo gražiausi santykiai. Vienoje kavinėje sėdžiu greta budelio. Aišku, jis nežino, kas aš toks – budeliai niekad nesidomi policijos suvestinėmis, – bet

mudu su juo lošiame kortomis. Patiriu tikros poezijos akimirkas, kai jis sušunka: „Kertu!“

Nors anglų visuomenės patyčios mane iki šiol skaudina, kur kas sunkiau ištverti suvokimą, kad manęs šalinasi kiti menininkai. Prieš kelias savaites, kai sėdėjau prie „Grand Café“, pro mano staliuką praėjo Viljamas Rotenšteinas – jis atvažiuoja pagyventi į Paryžių, kai Londonas nuo jo pavargsta. Jis mane matė, bet žvelgė kiaurai, tarsi nepastebėjęs: absurdiška tokiam jaunam žmogui niekinti poetą, kuris jį sukūrė, kuris jam parodė, kaip iš tam tikros žaliavos – labai žalios žaliavos – suformuoti menininko asmenybę. Bet kadaise esu sakęs, kad gyvenimo menas – tai įžūlumo menas: nukėliau prieš jį skrybėlę ir palinkėjau labo ryto. Turbūt po mano skrybėle rangėsi gyvatės, nes Rotenšteinas suakmenėjo.

Panašių nutikimų būta ir daugiau. Vieną vakarą susidūriau akis į akį su Vistleriu, išeinančiu iš Puseno galerijos, ir jis apsimetė manęs nematąs. Atrodė senas ir pavargęs, tarsi Kranacho nutapytos Mergelės. Net Berdslėjus manęs šalinosi Djepe. Esu girdėjęs, jog jis kaltina mane visiškai sužlugdžius jo karjerą. Tai žema: menininkas visad vienaip ar kitaip nukenčia, ir jis absurdiškai elgiasi, užkraudamas savo kančias ant mano pečių.

Vis dėlto anglus aš suprantu – jie tarsi vieša paslaptis, – ir daug labiau kankinuosi galvodamas apie savo draugus prancūzus, apleidusius mane jų gimtajame mieste. Pjeras Luji, Marselis Švobas, Malarmė – nė vienas nemėgino manęs aplankyti. Net Židas, pamatęs mane artėjant, pereina į kitą gatvės pusę. Kai buvau tik atvažiavęs į Paryžių po klajonių Djepe, jis man atsiuntė laišką pranešdamas, jog nusprendęs sudeginti savo dienoraščio puslapius, aprašančius aną liepsnaspalvį mėnesį, kurį mudu praleidome drauge prieš aštuonerius ar devynerius metus. Aš atsimokėjau už jo komplimentą sudegindamas laišką. Kiek žinau, Židas visiems pažįstamiems pasakoja, jog anais triumfo metais aš buvęs gryniausias Šėtono įsikūnijimas, – ką gi, jei taip, tai jis buvo uolus mano mokinys. Vargšas Židas, jo veidas tikro suvedžiotojo, o elgiasi tarsi nuolatos tvirkinama nekalta mergelė.

Žinoma, aš galiu susitaikyti su nuosprendžiu, kurį paskelbė man lygūs žmonės, tokie kaip Vistleris; gyvenau menininko nevertą gyvenimą, ir tie, kurie myli meno bei vaizduotės dalykus, niekad neatleis už tai, ką padariau. Bet gyventi vengiamam tokių kaip Židas, meniniu požiūriu daug žemesnių už mane, – istorija nežino nieko panašaus.

Ir vis dėlto pyktis tų, kurie mane pažinojo, duoda man karčią supratimo pamoką. Dabar suprantu, kiek daug mano galia – ir mano asmenybės galia – priklausė nuo padėties visuomenėje. Kai padėtis buvo atimta, asmenybė liovėsi ką nors reiškusi. Panašiai kitados mačiau tikrovę iš labai aukštai, nes stovėjau pasilypėjęs ant savo individualizmo viršukalnės; dabar nupuoliau taip žemai, kad tikrovė užstoja mane, aš įžvelgiu jos šešėlius ir slaptas angas. Tai, kad radau jėgų tęsti gyvenimui, kad pakilau iš pažeminimų ir stojau pasaulio akivaizdon, yra nuolatinis priekaištas moderniesiems laikams.

Taigi dabar mano buvimas verčia žmones nejaukiai jaustis: aš esu Lozorius, prisikėlęs iš numirusių ir besityčiojantis iš tų, kurie mane palaidojo. Tačiau didžiausios tamsos valandomis jaučiu, jog manęs reikia šalintis, kaip kažko purvino. Moras neseniai man rašė, kad nusižudė Arturas, mano tarnas. Prieš jį taip pat atsigręžė pasaulis – jis buvo pernelyg arti manęs, ir dėl to nukentėjo. Prakeiksmas, kurį nešiojuosi, yra galingesnis už tuos, kuriais mane apsvaidė mano šimtmetis. Aš sunaikinau gyvenimus visų, prie ko tik prisiliečiau, – mano žmona Konstansa negyva guli mažučiame kapelyje netoli Genujos po akmeniu, ant kurio mano vardo nėra nė ženklo; dviejų mano sūnų gyvenimai išsprogdinti, iš jų taip pat atimtas mano vardas. O mano motina – nužudžiau ją taip tikrai, lyg būčiau pats įsmeigęs peilį į nugarą. Aš ją nužudžiau ir dabar mane, tarsi Orestą, persekioja likimo deivės. Kur tik einu, iš paskos seka keista niūruma: tie, kuriuos paliečiau, tebenešioja mano prisilietimo randus, tie, kuriuos bučiavau, nudeginti ugnimi. Net Bozis, kuris eilėmis būtų galėjęs pasiekti dangų, virto nusidėvėjusiu, pragaištingu šešėliu: jo ateityje matau tik kančias ir vargus. Jei atsirastų toks kvailys, kuris sugalvotų rašyti mano biografiją, tai ir

jį paliestų mano gyvenimo prakeiksmas. Šiaip ar taip, honorarų negautų.

Manęs anaiptol neguodžia, kad žmogus, siekęs mane sunaikinti, išnyko pats – Kvinsberis mirė šių metų pradžioje; man pasakojo, kad mirties patale spjovė ant savo sūnaus, o tampomas mirties konvulsijų suriko mano vardą. Iš tiesų aš gyvenu kitų žmonių ašarose ir kančiose. Ir vis tiek nenusižudysiu. Nors antroji ponia Tenkerėj suteikė savižudybei padorumo, aš neseksiu jos pavyzdžiu. Baidausi skausmo; mirti nuo savo rankos reikštų atiduoti priešams duoklę, kurios neketinu mokėti.

Esu tas, kas esu: daugiau nėra ką pridurti. Atrodo, kažkas panašaus parašyta „Doriane Grėjuje". Aną keistą istorijėlę reikėjo suprasti visiškai tiesiogiai: joje pasakojama apie meno, o ne apie menininko pagedimą. Pakabinti paveikslą mokymosi kambaryje buvo geniali mintis; mokykloje visų mūsų nelaimių pradžia.

1900 m. rugpjūčio 14 d.

Agnesė, viešbučio savininko mesjė Diupuarjė duktė, šį rytą mane pažadino, kumščiu daužydama į duris ir rėkdama: „Mesjė Melmotai! Mesjė Melmotai!“ Tai buvo viso labo telegrama, bet Agnesė jaučia didelę pagarbą modernios komunikacijos priemonėms. Tikėjausi, kad tai Bozis bus parašęs ką nors graikiška ir paprasta, bet gavau bjaurią žinutę nuo Frenko Hariso. KIRLAS BELJU SAKO PJESĖ JO – PRAŠAU PAAIŠKINTI. Frenkas nuolat mane kaltina, esą aš kitiems pardavinėju „Pono ir ponios Daventrių“ scenarijų. Šiuo metu jis repetuoja savąjį pjesės variantą ir, atrodo, ne visai aiškiai susivokia: menas ir meninės idėjos negali būti niekieno nuosavybė, nebent Kaliopės. Jei žmonės man moka už tai, kad ausčiau savo fantazijas, ne mano reikalas jiems trukdyti. Iš skurdo esu priverstas pardavinėti vaizduotę, kitados buvusią mano prigimtine teise. Dabar Frenkas tvirtina, kad ji priklauso jam. Nusiųsiu jam tokią telegramą: ESU NUSILPĘS IR PALIEGĘS. NEAIŠKINSIU NES NUMIRČIAU.

Pasirašysiu „Sebastijanas Melmotas“ – viešbutyje esu pažįstamas šiuo vardu, paprasčiausiai nenoriu kelti pašto tarnautojų nerimo. Išėjęs iš kalėjimo žinojau, kad vardas „Oskaras Vaildas“ bus, kaip sakė Vijonas, *„du charbon ou du pierre noir“**. Galvojau apie kitokius variantus – bet Inocentas XI ir Oidipas pasirodė perdėm dramatiški. Taigi ryžausi pasivadinti Klajokliu Melmotu, prakeiktuoju, blogio įsikūnijimu. Keista, kad šis vardas prekiautojams kelia didesnį pasitikėjimą negu mano tikrasis.

* Iš anglies ar iš juodo akmens *(pranc.)*.

Dabar aš juokiuosi iš knygos tokiu pavadinimu, bet kadaise baisiai jos bijojau. Mano motina buvo dukterėčia Maturino, airio, sudėjusio šią fantaziją: jo biustas stovėjo mūsų Merion aikštės namo prieškambaryje, pačioje garbingiausioje vietoje. Kai buvau mažas, eidamas pro šalį nusigręždavau: tas biustas man atrodė bloga lemiantis, nes marmuro veidas neturėjo akių, tik akiduobes be vokų, kaip žmogaus, kurio akys pažvelgė vidun ir susprogo nuo to, ką ten pamatė.

Kartais vakarais motina mums paskaitydavo iš tos knygos. Ji sėdėdavo žemame krėsle, o mano brolis Vilis ir aš gulėdavome šalia ant grindų; nuo kilimo dvelkiantis silpnas pelėsių kvapas ir prisukto dujų ragelio šnypštimas veikė mane tarsi narkotikai. Puikiausiai prisimenu, kokį jutau siaubą, kai ji savo balsu, taip keistai panašiu į mano, deklamavo skirsnius, iki šiol skambančius atmintyje: „Kur jis žengia, skeldėja perdžiūvusi žemė! Kur jis iškvepia, oras virsta liepsna!“ Tada sučiupdavo jai už nugaros kabančias ilgas aksomo užuolaidas ir užskleisdavo jomis veidą. Vilis imdavo juoktis – jis niekad nepasižymėjo perdėta vaizduote, – o aš prišliauždavau prie motinos kojų, ieškodamas paguodos ir sykiu bijodamas paliesti ją, taip smarkiai pasikeitusią. Vilis imdavo maldauti, kad paskaitytų pabaigą, ir ji pasakodavo, kaip Klajoklis Melmotas sugrįžta, „keldamas pasaulio siaubą ir nuostabą“. Dabar manau, kad gąsdinimai teikė man keistą malonumą, ir dar manau, kad motinai irgi patiko mane gąsdinti. Visai suprantama, kad pasirinkau šį vardą.

Žinoma, dabar suprantu, kad Melmotas tapo atstumtuoju ne dėl purpurinių, nedovanotinų nuodėmių, bet dėl to, kad varginančioje klajonių begalybėje visai nusišalino nuo šio pasaulio papročių ir apeigų. Jis matė, kaip jos atsiranda, kaip išnyksta; matė, kaip iš esmės keičiasi. Jis pažino dirbtinę, išpaišytą pasaulio sceną – būtent už tas žinias pasaulis negalėjo nei jam atleisti, nei palikti jo ramybėje. Didelė klaida rodyti kitiems, kad jų idealai yra iliuzija, kad jų supratimas – gryniausia tuštybė. Todėl, kad už tai būsi sutriuškintas.

Helvecijus tvirtina, kad genijus kūdikystėje visiškai toks pat, kaip kiti kūdikiai. Aš tuo netikiu: nuo ankstyviausios vaikystės jaučiausi kitoks, negu visi. Nebuvau pasaulietiškas, labiau linkau į kontempliaciją negu į veiksmus. Vaikystėje buvau kaprizingas ir nepatenkintas, tai baisiai nelaimingas, tai be priežasties džiūgaudavau. Motina vėliau man pasakojo, kad miegodamas dažnai juokdavausi – „Berniukas, besijuokiantis pro miegus“ būtų puiki tema Milė teptukui, – bet pats to neprisimenu. Pamenu tik tas liūdnas, pilkas dienas, kai gulėdavau ant lovos ir verkdavau.

Anos keistos nuotaikos išnyko be pėdsakų. Aš visad mylėjau vaikus ir manau, kad prie jų traukia mano paties pamiršta vaikystė, – tarsi galėčiau jų balsuose ir veiduose atgauti nekaltybę, kurios nebegaliu net prisiminti. Yra rašytojų, kurie be galo nuoširdžiai tvirtina kuo aiškiausiai prisimeną ankstyviausios vaikystės metus: gal tai buvo vienintelis gyvenimo laikotarpis, kai jie turėjo nors šiokių tokių vaizduotės ženklų. Bet aš ne toks: tik kai kurie reginiai ir vaizdai, tarsi pelkėtos impresionistų tapybos erdvės, grįžta mano atmintin.

Turėjau nedaug draugų ir manau, kad mano šeima išvis neskatino jų ieškoti. Buvau vienas iš tų vaikų, kuriuos žavi jų vienatvė, – joje girdėjau aidus vienatvės, iš kurios žinojau esąs kilęs. Tad klajodavau, ieškodamas raštų po kojomis gulinčiuose grindinio akmenyse, garsiai tardamas keistas ką tik sugalvotas frazes. Penkto ir šešto dešimtmečio Dublinas jau buvo nykstantis miestas; tarsi sena prostitutė, jis seniai prarado dorą ir dabar buvo beprarandąs pajamas. Vaikščiojau jo gatvėmis, nesuvokdamas mane supančio skurdo ir nelaimių, tačiau giliai jaudinamas savo paties melancholijos.

Mano vienišųjų kelionių tikslas visad būdavo Šv. Patriko katedra; nesiliovіau stebėjęsis, kad šis pajuodęs, pabaisiškas pastatas kyla tarp aplinkui rūkstančių liejyklų ir kad užvėrus masyvias jo duris katedros tyloje paskęsta kovotojų už darbininkų teises riksmai bei raginimai. Tada pirmą kartą suvokiau, kokią baisią paguodą gali teikti religijos gyvenimas. Stovėdavau priešais dekano

Svifto paminklą su iškaltais nuostabiais žodžiais ir svajodavau, kad kada nors jie vainikuos ir mano gyvenimą.

Buvau dar mažas, todėl niekieno nekliudomas vaikščiojau siauromis vargo gatvėmis: būtent dėl to, kad jų nebijojau, jos negalėjo man padaryti jokios žalos. Tik vieną kartą buvo išsklaidyti neišmanymo kerai. Ėjau namo, į Merion aikštę. Jau buvau pasiekęs Pilį, kai staiga iš tamsaus kiemo, pro kurį ką tik buvau praėjęs, išbėgo mergaitė ir nutraukė man nuo galvos pilką kepurę. Pašaukiau ją, ir tuoj pat pasijutau apsuptas gatvės vaikigalių, kurie ėmė iš manęs tyčiotis. Dabar panašūs reginiai man gerai pažįstami, bet tebejaučiu tą patį siaubo šaltį, kuris sukaustė mane anąsyk. Nežinojau, ką daryti: jie mėtėsi mano kepure, o aš, apimtas baimės, pravirkau. Nenorėdamas, kad jie matytų mano ašaras, leidausi bėgti, bet po kelių žingsnių užkliuvau už pakištos kojos. Gulėjau ant purvino grindinio, nedrįsdamas pakilti.

Staiga pajutau ant peties uždėtą ranką; berniukas, mano bendraamžis, padėjo man atsistoti. Iki šiol prisimenu jo veidą: tai buvo viena retų būtybių, kurių žmogiško gerumo nesunaikino nuolatinis gyvenimo skurdas. Jis man pasakė nekreipti į vaikus dėmesio, tegu sau išdykauja. Paskui atsisėdo šalia, ir mes kalbėjomės ant vargano namiūkščio grubaus slenksčio. Jis žinojo mūsų namą; pasakė, kad dažnai vaikšto po „geruosius kvartalus“ ir dairosi pro namų langus. Paklausė, kiek kainuoja savaitę išlaikyti mūsų namą – šilingą, du šilingus? Atsakiau, kad nežinau, bet manau, jog daugiau, daug daugiau.

Jis nutilo, o man pasidarė gėda. Jis pakėlė mano kepurę nuo purvino grindinio, padavė ją man ir rimtu balsu palinkėjo labo ryto. Nežinau, ar jį pritrenkė mano šeimos turtai, ar palaikė mane melagiu, bet jis, tas ramus ir švelnus berniukas, nuėjo savo keliais per siaubingas Dublino liejyklas. Ėjo lėtai. Norėjau jį prisivyti, tačiau mane sulaikė kažkoks gėdos jausmas. Visą gyvenimą ieškau ano berniuko.

Jei motina būtų žinojusi apie mano išvykas į darbininkų kvartalus, tikrai būtų jas uždraudusi. Jos nacionalistiniai jausmai, kiek žinau, baigėsi ties Graftono gatve. O aš nebūčiau drįsęs jai ne-

paklusti: ji buvo mano gyvenimo dominuojanti gaida. Per vakarienę ji leisdavo man sėdėti po stalu šalia savęs, kol pati kalbėdavosi su svečiais. Dar dabar prisimenu, kaip šildė ir guodė jos kvepianti suknelė, kai priglausdavau ją prie skruosto, ir mano atmintyje šie pojūčiai susipynę su jos kalbėjimo tėkme. Vieną vakarą ji pasilenkusi man pašnibždėjo: „Tavo tėvas pakeltas į riterius". Aš užsispyręs tylėjau, tada ji ištraukė mane iš po stalo, dideliam sero Viljamo Vaildo ir kitų susirinkusiųjų juokui. Aš į juos nežiūrėjau. Nežiūrėjau net į serą Viljamą.

Užmerkęs akis visad matau savo motiną ta pačia poza. Matau, kaip ji žiūri į vestibiulyje kabantį veidrodį, taisosi apsiaustą su išsiuvinėtais keltų simboliais ir rauko nosį, tarsi niekindama save. Ji buvo stambi moteris, ir visad atrodė, jog puikiai jaučia savo stotą. Kartais vakare ji apsivilkdavo purpurinio brokato suknią su geltonų nėrinių krūtinėle, susegta auksine sege. Mane žavėjo jos papuošalai: ji nešiojo stambias sidabro ir dramblio kaulo apyrankes, mūvėjo žiedus ant visų pirštų. Kartais delnais suimdavo mano galvą, ir skruostais jausdavau šalto metalo prisilietimą.

Dažnai ji būdavo puikiausiai nusiteikusi, puošdavo mane savo skrybėlėmis bei auskarais ir be paliovos juokdavosi, bet kartais pasinerdavo į susimąstymą, tada manęs nei matydavo, nei girdėdavo. Aš iš apačios žiūrėdavau, kaip ji lėtai vaikšto iš vieno kambario į kitą – kartais sušukdamas: „Mama!" – bet ji paprasčiausiai praeidavo pro šalį. Keisčiausiomis akimirkomis jai išsprūsdavo kelios vis tos pačios frazės. „Bergždybė! Kokia visa tai bergždybė!", sušukdavo tarsi be jokios priežasties ir imdavo tyliai niūniuoti įnirtingą melodiją.

Ne kartą ji buvo atėjusi į mano mažą miegamąjį paskaityti savo darbų. Skaitė ištraukas iš savo išverstos „Burtininkės Sidonijos" arba balades, ir mane jaudino patriotizmo muzika. „Airijos jaunuoliai, – sakydavo ji, veidu prigludusi prie mano veido. – Argi tai ne apie tave?" Kartais jos alsavime užuosdavau saldų alkoholio kvapą – nuo to laiko man visad atrodė, kad jis yra natūralus poezijos palydovas.

Nekaltybės dienomis mane veikė bet kokia literatūra. Gyvenime nesu pažinęs malonesnių pojūčių už anuos, patirtus jaunystėje, kai visą popietę išgulėdavau lovoje, prisidengęs galvą paklode, skaitydamas knygą, rastą sero Viljamo bibliotekoje. Susiraukšlėję puslapiai dvelkė papelijusiu, rūgštelėjusiu kvapu, nuo įrišimo ant riešų krisdavo keistos šiukšlelės; tačiau svarbiausi buvo anų tylos valandų švelnumas ir slaptybė, kuriuos nuo tol ėmiau sieti su literatūra.

Būtent tada atradau poeziją ir šiame atradime radau save. Viena knyga pakeitė mane iš esmės. Atsitiktinai paėmiau paskaityti Tenisono tomelį; skaičiau jį lovoje tylos valandą, užuot miegojęs, kiek įmanydamas prisukęs lempos šviesą, kad ant puslapio kristų tik silpnas šešėlis. Akys lėkė puslapiais, išalkusios nemirtingųjų maisto, kuris tik vienas galėjo jas patenkinti, ir staiga užkliuvo už vieno sakinio – „Vėjas lėkdamas nešėsi nendrių viršūnes“. Nesuprantu, kodėl jis mane taip giliai paveikė: pasijutau tarsi prabudęs po ilgo snaudulio. Garsiai pakartojau eilutę ir pakilau iš lovos. Plačiai atmerkęs akis stovėjau savo kambaryje. Tai kas, kad prabudau iš miego: rengiausi įžengti į dar ilgesnį sapną.

Nusileidau apačion į kambarį, kuriame sėdėjo motina. Tikriausiai atrodžiau paklaikęs, nes ji pakilo ir priėjo prie manęs. Manau, kad paklausė, kas atsitiko, bet aš negalėjau atsakyti. Atrodė, kaip sakoma nuostabioje frazėje, tarsi kas būtų nuvalęs kalbą nuo mano lūpų – lygiai kaip pienas, nušluostytas nuo Hermio lūpų, ištiško danguje ir virto žvaigždynais. Aš žinojau, kad noriu būti poetas, ir tą akimirką mano lemtis buvo įrašyta žvaigždėse.

Nuo to laiko pabudo troškimai, kurių nebegalėjau patenkinti. Viskas, ką mačiau aplinkui, man kėlė neramų nepasitenkinimą. Jau tada jutau, kad turiu tai, kas padarys mane didesnį už juos visus, – o sukiodamasis tarp mano motiną lankančių Dublino rašytojų bei menininkų, jaučiau sieloje kylant berniukišką, instinktyvų maištą.

Paguodos ieškojau pas motiną. Dažną vakarą ji ateidavo į mano miegamąjį, atsigulдavo greta ant lovos, ir mane apimdavo keistas džiaugsmas, trikdantis iki šiol. Kartais ji užmigdavo, aš prisislink-

davau arčiau ir ją apsikabindavau. Jutau jos alsavimą ir stengiausi priderinti prie jo savo alsavimo ritmą, kol galiausiai užmigdavau pats. Rytais ji visada būdavo dingusi, ir mes iš naujo pradėdavome linksmą, artimą bičiulystę. Mudu buvome bendrininkai gyvenime, kurį abu pavertėme žaidimu. Oriai ir ceremoningai eidavome pasivaikščioti aplink Merion aikštę, ir motina man į ausį šnibždėdavo skandalingas pastabas apie sutiktus pažįstamus, su kuriais ką tik sveikinosi. „Pasiutusi, – sakydavo ji apie kokią nors ramutėlę senutę, – siaubingai pasiutusi“. – „Pažiūrėk į jo skrybėlę, Oskarai, – rodydavo ji žmogų kitoje gatvės pusėje. – Ji panaši į akordeoną. Einu, paprašysiu, kad jis mums ką nors pagrotų“.

Mano brolis Vilis jautė ryšį, siejantį mane su motina, ir dabar man atrodo, kad dėl to mūsų nemėgo. Apskritai jis nekreipė į mane dėmesio, bet buvo vyresnis ir stipresnis, o užėjus pykčiui skaudžiai mane spardydavo, priversdamas ašaroti. Vaikystėje jis manė esąs pranašesnis, todėl buvo ėmęsis globėjo vaidmens; bet kai aš susilaukiau pirmųjų sėkmės ženklų, jo bičiuliškas elgesys virto pavydu, o kartais pagieža. Visiškai suprantama, kad atvykęs į Londoną jis tapo žurnalistu. Ir štai dar paslaptis: visad įtariau, kad jame ruseno tie patys graikiški polinkiai, kaip ir manyje, tik jis buvo per silpnas jiems pasiduoti. Todėl taip mėgavosi mano tragedija.

Tai jis prieš penkerius metus varė lankytojus nuo mano motinos namo durų Londone, kur aš ieškojau prieglobsčio tarp teismo procesų: atrodo, jis manė, jog jie gali mane paguosti. Kai motina pasitraukdavo į savo kambarį, jis puldavo įprastai, primityviai gerti ir klausinėti šlykščiausių dalykų apie mano asmeninį gyvenimą: garbės žodis, tai buvo beveik Ibseno pjesė. Bet dabar jis miręs – gal jo dvasios ir nepavyko išsaugoti, bet tvaiką prisimenu.

Vilis manęs nemėgo ir dėl to, kad aš mylėjau mūsų jauniausią seserį Izolą. Ji mirė, kai aš buvau dvylikos. Mudu dažnai žaisdavome kartu. Žaisdamas su ja, dažnai vaidindavau mūsų motiną: ištiesdavau kaklą ir imdavau vartyti akis. Pasakodavau jai istorijas, kurios mane žavėjo tik tuo, kad ji jomis absoliučiai tikėjo. Jai mirus, mane pagavo toks stiprus sielvartas, kad net pats stebėjausi.

Ji buvo vienintelis žmogus mūsų šeimoje, kurį mylėdamas nejutau gėdos nei nejaukumo. Jai mirus, toji mano meilė irgi mirė: sielvartas krečia mus tarsi karštligė, tačiau vėliau sustingdo šalčiu. Atsimenu, kaip motina nuvedė mane į miegamąjį prie jos lavono. Žmonės sako, kad neįmanoma prisiminti stipriausio skausmo, – aš nepamenu, ką jaučiau, į ją žiūrėdamas. Tik atrodė, tarsi žvelgčiau į visą pasaulį iš labai aukštai. Vis dar neryškiai prisimenu, kaip ji atrodė, – jos veidas tebegyvas mano atmintyje, tarsi tai būtų mano paties vaikystės veidas.

Seras Viljamas Vaildas, mano motinos vyras, buvo absoliučiai nusivylęs žmogus. Jis nemokėjo ilsėtis – laikas jam atrodė nepakenčiamas dalykas, kurį būtinai reikia suvaldyti, sukaustyti ir priversti paklusti tarsi tigrą, grasinantį jo gyvybei. Be jokios aiškios priežasties jis staiga išeidavo iš namų ir labai sparčiai nulėkdavo gatve: išbėgęs iš paskos matydavau, kaip jis žingsniuoja į Vestland Rou. Po penkių minučių grįždavo su begalinio džiaugsmo išraiška veide ir tuoj pat užsidarydavo bibliotekoje. Jis buvo neregėtai netvarkingas ir nešvarus žmogus, mėgdavo šnirpšti nosį, vienu pirštu užspaudęs priešingą šnervę. Už stalo dažnai krapštydavosi nagus sena rašymo plunksna, kurią nešiodavosi švarko kišenėje, ir palikdavo prikrapštytą purvą ant staltiesės.

Kai kartą dėl to pasiskundžiau motinai, ji nusijuokė.

– Jis nedaro nieko blogo, Oskarai, – atsakė ji, – palik jį ramybėje.

– Bet kaip gali gydytojas būti toks nevala?

– Jis žino, ką daro, Oskarai, be to, jis geras gydytojas.

– Bet nejau jo ligoniai nesiskundžia? – Tada aš dar nežinojau, kad ligoniai priekaištavo jam ne dėl nešvaros, o dėl pasileidimo. Motinos veidas pasidarė griežtas, ir aš pabėgau į viršų.

Seras Viljamas tikrai laisvai jautėsi tik nuvykęs į mūsų šeimos namą Moituroje, kur ištisas dienas kasinėdavo keistus akmenynus ir pilkapius, tame Vakarų rajone primenančius siaubingos išnykusios civilizacijos išvaržas. Kartais jis nenoromis pasiimdavo į savo ekspedicijas ir mane: tada būdavo man panašus į senį, kadaise klajojusį su fėjomis ir trokštantį grįžti į jų įnirtingą karalystę.

Sykį radome kryžių, senovinį keltišką daiktą, ir jis džiūgaudamas šoko aplink radinį. Parsinešėme kryžių namo – nuo to laiko man, deja, yra tekę nešti ne vieną kryžių, – bet ūkvedė Enė neįleido jo vidun. Negalima judinti šventųjų akmenų, sakė ji, užsitrauksite prakeiksmą. Seras Viljamas visad gerbė paprastų žmonių prietarus, tad nunešėme kryžių prie Koribo ežero kranto. Bet jo entuziazmas neišblėso; atėjus metui grįžti į Dubliną, suvyniojo kryžių į senus skudurus bei rudą popierių ir parsivežė traukiniu. Aš visą kelią meldžiausi, kad traukinio neištiktų katastrofa. Nuo to laiko paketai mane kažkaip keistai traukia – visad tikiuosi, kad viduje yra kas nors nepaprasta, ir visad nusiviliu. Šiuo požiūriu jie primena moderniuosius romanus.

Kartą seras Viljamas nusivežė mane per vandenis į Aranmoro salą, tą uolos lūženų dykynę, nusėtą keistais, avilius primenančiais būstais. Seras Viljamas nubėgo į priekį, o vadovas tuo metu man pasakė, kad prieš metus vieną jo vaiką nusinešusios fėjos. Jis jau buvo atsigulęs su tuo vaiku, bet negalėjo užmigti – tik staiga kažkas priėjo prie pat lango, ir jis išgirdo ploną fėjos balsą. Rytą vaikas buvo nebegyvas. Mane giliai sukrėtė šios istorijos nepakeičiamumas ir ją pasakojusio valstiečio linksmybė: susidūręs su Lemtimi, nieko negali padaryti, tik juoktis iš jos. Aišku, tada aš juo nepatikėjau, bet dabar, gyvendamas pusinį gyvenimą, vis labiau pasikliauju šešėliniais, antgamtiškais dalykais. Tikėjimo grožis glūdi paprastume – o aš galiausiai supratau, kad gyvenimas paprastas, siaubingai paprastas.

Serui Viljamui Moituroje buvo taip gerai dėl to, kad mieste jis jautėsi patyčių objektu. Jam niekaip nesisekė išlaikyti tokios padėties Dublino aukštuomenėje, kokia teisėtai priklausė. Netoli mūsų gyvenę turtingieji šaipėsi iš jo keisto elgesio ir netvarkingų drabužių, juokėsi iš kiek neįprastos mano motinos išvaizdos. Tai matydamas aš tūžau, bet nieko nesakiau. Kai kartą apie tai užsiminiau Viliui, šis supeikė mano „absurdišką pasipūtimą“ – štai kaip jis tai suprato.

– O koks tau skirtumas, Hoskarai? Aš tavo vietoje ir toliau knisčiausi po knygas. Tada nematysi, kaip jie juokiasi ir iš tavęs.

– Kas iš manęs juokiasi?

– Visi. Tai ką, dabar dėl to bliausi?

Aš leidausi bėgti, o bėgdamas girdėjau jo kvatojimą. Bet tokiuose susidūrimuose išmokau valdyti ir slėpti jausmus, galinčius padaryti mane pažeidžiamą.

Ši pamoka padėjo man išgyventi Portoroje, mokykloje, kurioje buvau priverstas gyventi visiškai priešingai savo temperamentui. Buvau baisiai nelaimingas, o naktį miegamajame tvirtai pats save apkabindavau, kad iš krūtinės neišsiveržtų rauda. Tiesa, viena mokyklos ūkvedė man buvo gera: ateidavau pas ją su naktiniais marškiniais ir maldaudavau, kad išsiųstų mane namo. Aišku, ji negalėjo to padaryti, užtat stengėsi paguosti, o aš jai pasakojau apie savo motiną.

Pirmaisiais mano metais Portoroje po visą Airiją pasklido skandalas, kad seras Viljamas suviliojo savo ligonę. Mano bendraamžiai iš to juokėsi ir šaipėsi, bet aš buvau per mažas, kad suprasčiau. Jų juokas mane glumino, bet suglumimą paversdavau pašaipomis ir juokiausi iš jų. Meluodavau bendramoksliams apie savo šeimą, savo praeitį. Pasakojau, kad Švedijos karalius yra mano krikštatėvis, kad Dubline turime tiek tarnų, jog negaliu jų suskaičiuoti. Taip išmoningai tryniau ribą tarp to, kas tikra, ir to, kas išgalvota, jog mano draugai buvo priversti nutilti; net Viliui tai darė įspūdį, ir jis niekaip neprisivertė man paprieštarauti.

Būtent tada išmokau pirmąją vaizduotės pamoką: smagioje fantazijoje tikrovės daugiau negu banalioje tiesoje. Buvo man atskleista ir antra paslaptis: kol aš juos juokinu, jie negali manęs nuskriausti. Kaip visi vaikai, jie be galo mėgavosi vulgariu sarkazmu – mane dėl nuolatinio blyškumo praminė „Šėma karve“, – tačiau aš ištraukdavau jų sarkazmo geluonį, tapdamas dar ekstravagantiškesnis, negu jie pajėgė įsivaizduoti. Raičiausi ir išsisukinėjau rankas, mėgdžiodamas koplyčios vitražuose pavaizduotas neįmanomas ankstyvųjų krikščionybės kankinių pozas – nelaimei, dabar tikriausiai pats toks esu, – ir tai juos linksmino. Mokytojai mane traukė kaip karikatūros, todėl be jokio gailesčio juos mėgdžiojau. Kai per pamokas jų veiduose pasirodydavo išraiškos, kurias jau

anksčiau būdavau parodijavęs, mane pagaudavo nevaldomas linksmumas, turėdavau susigrūsti į burną nosinę, kad nepradėčiau balsu kvatoti. Berniukai, tai matydami, šaukdavo: „Vaildai, tu tikras laukinis“, ir visi toje mokykloje, mokytojai ir mokiniai, mane vadino „Borneo salos laukiniu“. Nebuvau labai mėgstamas, bet nesijaučiau ir atstumtas. Tačiau jie buvo Airijos sūnūs. Vėliau, jau per vėlai, sužinojau, kad anglai sugeba juoktis iš tavęs ir sykiu smūgiu pargriauti ant žemės, nejausdami nė mažiausių sąžinės priekaištų. Tai jų tautos sėkmės priežastis.

Kitaip negu Vilis, kurio tikroji ugdymo sritis buvo žaidimų laukai, aš labai, tiesą pasakius, net be saiko, domėjausi mokslais. Paskutiniais metais mokykloje atradau Platoną ir filosofus ikisokratikus. Sėsdamasis jų versti, virpėjau iš susijaudinimo: man didžiausią mokymosi džiaugsmą kėlė ryšių ieškojimas, sugebėjimas taip meistriškai sudėlioti žinias, kad panorėjęs būčiau galėjęs viską sunešti į tą švytinčią karalystę, kuri man atsivėrė. Intelektinis jaudulys man atrodo rečiausias ir maloniausias; sekti gražios minties kreivę, įžvelgti senosios kalbos kontūrus, suvokti gyvus dviejų filosofijos sistemų ryšius: šiuos džiaugsmus pirmą kartą išgyvenau Portoroje. Žinoma, kiti berniukai apie tai nieko nežinojo. Aš stengiausi nuo jų slėpti savo jaudulį ir savo žinias. Būtų klaida atskleisti pasauliui savo tikruosius jausmus, nes tada jie būtinai bus sugriauti. Anksti išmokau šią pamoką, ar ne?

Kol kiti berniukai bjauria lotynų kalba lipdė eilėraščius apie „Pestumo griuvėsius“ arba „Terio kaskadą“, aš studijavau atėniečių filosofijos veikalus ir dramas. Bibliją skaičiau tik ieškodamas atvangos: nuoseklaus Biblijos studijų kurso vaikystėje visiškai pakanka, kad suaugus krikščionybės nebeliktų nė lašo. Bet Patarlių knygoje radau vieną sakinį, jau tada atskleidusį man siaubingą dievybės prigimtį: „Aš savo ruožtu juoksiuosi, kai ištiks jus nelaimė, / tyčiosiuosi, kai užklups jus baimė“. Tai vieninteliai Šventojo Rašto žodžiai, kurių prasmė, mano galva, visiškai aiški. Nuo tada įsivaizduoju Dievą tarsi blizgučiais pasipuošusią, klouną primenančią būtybę. Jo juokas it vaiduoklis genasi mane šio nykaus miesto bulvarais.

Taip aš palengva tolau nuo mokyklos draugų ir, būdamas vienišas, tvirtai pasiryžau išgarsėti. Sulaukus šešiolikos ar septyniolikos metų, intelektinio aiškumo ir tobulybės siekimą manyje atsvėrė viską nugalintis, saldus sėkmės poreikis. Tapatinausi su kiekvienu šlovingu veikėju, rastu knygose. Įsimylėjau didingas svajones ir kalbos lobius. Žmogus niekada neišauga iš vaikystės aistrų: jis jas gali tik neigti. Kai laimės dienomis skaitydavau savo sūnums ištraukas iš Verno ar Stivensono, dažnai paslapčiomis įsivaizduodavau pats esąs jų nuotykių herojus.

Būdamas šešiolikos metų atradau Dizraelį. Pasislėpęs po antklode, ryte prarijau „Vivianą Grėjų". Žavėjausi jo fantastiškais drabužiais. Gėrėjausi jo gyvenimo melodrama, jo šlovinga savigyra. Kai perskaičiau nuostabų Makso Rodenstaino portreto aprašymą – kad jis gražus ir kūnu, ir siela, – o paskui tai, kad portretas judėjo, negalėjau pratarti nė žodžio. Be abejo, Dizraelio nėra ko lyginti su Aischilu – aš to ir nedariau. Vaiko vaizduotė neskiria vienos juslės nuo kitos, o Dizraelyje radau tikrą troškimų kalbą, į kurią galėjau pasinerti. Joje atskleistas aukštuomenės gyvenimas apžilpino man akis, ir jos švytėjimas tik ryškėjo dėl to, kad buvau nuo jos taip toli. Bet negalėjau apie ją galvoti, baisiai niekingai nejausdamas savo padėties. Nusprendžiau reikalus pataisyti, o kaip tai padarysiu, man buvo nesvarbu.

1900 m. rugpjūčio 17 d.

Morisas šį rytą atėjo apsiginklavęs skandalais. Vakar naktį Pastero bulvare suimtas Žozefas: na, jei jis važinėja į priemiesčius, tai nusipelno būti suimtas. Žozefas labai mielas vaikinas: reikalauja, kad jį vadinčiau Marija, nors aš jam sakiau, kad mergelės paveikslas visad labiau įtartinas negu dailidės. Sevastopolio bulvare, prie pat „Petits Agneaux", naktį pasikorė moteriškė – dar nepavyko nustatyti, ar tai padarė protestuodama prieš jų vitrinas. Po to Morisas paklausė, kas nauja mano gyvenime.

– Ar aš tau esu pasakojęs apie savo pusbrolį Lajonelį?

– Ne. Nes tu neturi pusbrolio Lajonelio.

– Tai štai, Lajonelis troško tapti rašytoju. Aš jam sakiau, kad tik nepriekaištingo gerumo žmonės tampa tikrais rašytojais, bet jis niekaip neatlyžo. Atrašė man klausdamas: o kaip Holas Keinas?

– Oskarai, tu kalbi niekus, kaip paprastai.

– Aš jam atsakiau: kas tas Holas Keinas? Kaip galima tikėti žmogumi, kurio vardas primena škotų dvarą? Bet Lajonelis nepasidavė. Tik vakar atsiuntė man pirmą savo romano eilutę. Ar norėtum ją išgirsti?

– Jei ji trumpa.

– Štai kokia: „Šie abrikosai nuostabūs, tiesa?" Aš jam parašiau, kad tęstų; nekantrauju išgirsti atsakymą. Taip mažai išmanau apie abrikosus. Ne, Morisai, bijau, kad nepasakysiu tau nieko nauja: aš mirštu ir, maža to, net neturiu cigarečių.

Morisas palieka man du ar tris „dūmus", kaip jas vadina keista anglų kalba, ir pasitraukia į santykinį gatvių saugumą. Aš negaliu egzistuoti be cigarečių: pirmasis ir, man atrodo, klaikiausias kalė-

jimo išgyvenimas atėjo tada, kai iš manęs jas atėmė. Iškart išnyko mano tapatybės paslaptis: mano veidą, kaip Dievo, nuolat turėtų gaubti debesys. Dabar, kai tik pagalvoju apie aną baisų laikotarpį, pajuntu kvailą poreikį užsirūkyti. Aišku, rūkau be paliovos. Cigaretės – tai savivokos deglai, ir jų veikiamas aš galiu pasitraukti iš pasaulio į asmeninių pojūčių sferą. Guliu lovoje ir stebiu, kaip dūmai rangydamiesi kyla į lubas. Tai vienintelė pramoga, kurią man teikia lova.

Aš joje nemiegu, bent jau ne taip, kaip liepia gydytojai. Gal mano nervai visiškai išsekę, tačiau jie keistai sugeba priminti savo egzistavimą. Mažutis žydas, mano daktaras, sako, kad mane kamuoja neurastenija. Aš jam atsakiau, kad ši negalia kankina tik labai išsivysčiusius žmones, bent taip rašė Uida, tad aš su pasitenkinimu priimsiu jo diagnozę. Tikrai, pasijutau net pagerbtas, kad jis mane palaikė jos vertu.

Mane visad kamavo nervų sutrikimai. Vaikystėje blyškau ir silpau nuo astmos, o paaugęs ne kartą buvau prikaustytas prie lovos įvairiausių negalavimų, įžvalgiai aplenkusių mano gyvenimo krizes. Kūnui būdinga keista nuovoka, ir kai mane apspisdavo nuomininkai ar kreditoriai ar kai negalėdavau dirbti prie pjesių, kūnas sviesdavo mane į ligą. Kūnas sugeba įžvelgti nelaimę ir katastrofą dar prieš tai, kai ją pajunta dvasia. Be abejo, tai mums ir norėjo pasakyti ponas Darvinas: ši mintis tik laukia, kol bus atrasta viduramžiškose jo prozos misterijose. Dabar pavargau: turiu pailsėti.

1900 m. rugpjūčio 18 d.

Kalbėjau apie savo vaikystę, ar ne taip? Aš manau, kad jau tada mano likimas buvo nulemtas, nors tai man atsiskleidė tik per atsitiktinumą. Frenkas Hulihanas, dirbęs mano tėvui Moituroje, per vienas mokyklos atostogas nusivedė mane pas seną valstietę, kuri garsėjo sugebėjimais numatyti žmonių ateitį. Jis man dažnai apie ją pasakojo, ir aš jutau keistą troškimą ją pamatyti. Manau, tikėjausi, jog ji įžvelgs manyje tai, ką jau pats buvau atradęs.

Tai buvo mažytė, susiraukšlėjusi moterėlė raudona suknele, įprastu tų kraštų moterų rūbu. Ji paėmė mano ranką – jau tada stambią, pilką – ir su tam tikra pašaipa ją apžiūrėjo. Bet paskui paglostė man alkūnę ir pasakė, jog manęs laukia didingas ir baisus likimas, jog mano vardas, Oskaras, garsus Airijos istorijoje, puoš mane – ji taip ir pasakė, – kol dienos šviesoje ištirps tolių svajonės.

Frenkas ir mudu su tėvu atgal važiavome tylomis. Tada pirmą kartą paragavau likimo nuojautos, kuri nuo tol manęs nepalieka. Iš to, ką buvau perskaitęs Portoroje, žinojau, jog bet kokios tragedijos priežastis – beatodairiškas tragiško herojaus elgesys: net matydamas prakeikimą, jis savo noru bėga prie jo. Aišku, neturėjau, kas išaustų iš mano likimo gražiausias dainas, – bet tai nieko, aš visad buvau pats sau choras.

Iki šiol niekad nesu pasakojęs apie savo vaikystę, net tiems, kurie mane pažino ir dalijosi mano sielvartais, nes ji liudija ne mano gėdą. Kai aš tarsi sužeistas žvėris gulėjau motinos namuose, paleistas už užstatą tarp dviejų teismo procesų, ji verkdama atėjo pas mane ir pasakė, jog tai ji kalta dėl mano likimo, nes kenčiu už

jos padarytas nuodėmes: aš nesu sero Viljamo sūnus. Esu neteisėtas vaikas. Nesistebiu, kodėl niekad negalėjau be atodūsio ištarti sero Viljamo vardo ir kodėl nesu nė truputėlio į jį panašus. Dabar supratau, kodėl Merion aikštės namuose visad laikiausi atokiau nuo kitų ir kodėl mano motina taip stengėsi pridengti mane nuo pasaulio bijodama, jog paveldėjau tą patį jausmingumą, kurio vedama ji mane pradėjo.

Aną lemtingą vakarą motina pasakė, kad mano tėvas buvo airių poetas ir patriotas, miręs prieš daugelį metų; vardu Smitas O'Brajenas. Ji pasakojo, kad jis ateidavęs mūsų aplankyti, kai ji nusiveždavusi mane į mažą mums priklausantį ūkelį Glenkrio slėnyje – buvau visai pamiršęs tą ūkelį. Tačiau miglotai prisimenu tykų žmogų, ateidavusį ir žaisdavusį su manimi, leisdavusį jį įveikti vaikiškuose žaidimuose ir įspausdavusį man į delną pinigėlį. Jo vardas man nėra visai nežinomas – jis vienas iš tų, kurie baisiai daug iškentėjo dėl Airijos; prisimenu, koks orus jis atrodė mano vaikystės prisiminimuose, ir dabar aiškiai suprantu, jog tai nevykėlio orumas.

Pasakodama apie anuos laikus, motina verkė; tiesą sakant, jos aš gailėjau labiau negu savęs. Ji ilgai slėpė savo skausmą, o kai slepiame praeitį tarsi lapę po apsiaustu, ji mums skaudžiai įkanda. Tik ištikus tragedijai ji rado jėgų ateiti pas mane ir trumpais, ramiais žodžiais papasakoti apie nešlovę, susiejusią ją su manimi. Kamuojama kaltės, visus tuos metus ji neprisileido saulės; gyveno apsupta tamsos.

Ir nors tada nieko nejaučiau – buvau gavęs tokią daugybę smūgių, kad apsvaigęs nebejutau tolesnių kančių, – dabar, šios žinios padedamas, geriau viską suprantu. Žmogaus asmenybės sandara man yra paslaptis, tačiau manau, kad tamsi gija, įausta į visą mano gyvenimą, užsimezgė sulig keistu mano pradėjimu. Nesantuokiniai vaikai priversti patys save sukurti, išsilaikyti ant kojų net tada, kai juos neša viesulas. Be to, dabar suprantu, kodėl taip troškau šlovės ir pripažinimo, nors puikiai žinojau, jog tai tušti dalykai. Pagaliau supratau, kodėl įprastinių vertybių griebdavausi tik norėdamas iš jų išsišaipyti arba paversti paro-

dija; kodėl prieglobsčio ieškojau sunkiame, nervus ardančiame darbe ir nuolatos mane lydinčioje žodžių migloje. Motinos prisipažinimas patvirtino, kad aš taip pat priklausau atstumtiesiems, – bet nepasakyčiau, kad likimo brolių murmėjimo nebūčiau slapta girdėjęs jau anksčiau.

1900 m. rugpjūčio 21 d.

1871 metais įstojau į Dublino Trejybės kolegiją. Atrodo, man buvo septyniolika, bet jau tada jaučiausi tarsi erelis, priverstas ilsėtis žvirblių būryje. Tai buvo tokia pat mokykla, kurioje nepasitenkinimas savo padėtimi prisidėjo prie betikslio nuobodulio, visada mane kamuojančio, kai aplink neskamba juokas ir nematyti ryškiaspalvių bičiulių. Net būdamas vaikas sudrebėdavau, eidamas pro šalį. Man ji tada atrodė panaši į kalėjimą, nors vėliau teko patirti, kad toks palyginimas nėra visai tikslus.

Mano tenykštis globėjas Mahafis daug pasakojo apie Graikiją, tačiau kai ko stengėsi nepasakyti. „Skaityk Platoną dėl dialogų, – pareikšdavo jis man. – Jei negali kitaip, filosofijos ieškok pas Pykoką, bet skaityk Platoną, jei nori sužinoti, kaip šnekas paversti drama, o pokalbį – menu". Taigi naktimis aš garsiai skaitydavau „Faidoną". Išverčiau Aristofaną ir padariau jį panašų į Svinburną. Skaičiau Svinburną ir man jis atrodė komiškas. Tada man nelabai patiko daugelis autorių, kuriuos buvome priversti nagrinėti. Vėsi, sentencinga Vergilijaus poezija ir absurdiškai nudailinti Ovidijaus kūriniai kėlė man mirtiną nuobodulį; niekinau Cicerono pagyras ir rimtą, nuobodų Cezarį. Užtat mėgau skaityti skambią afrikietišką Apulėjaus lotynų kalbą ir trumpus, griežtus Tertuliano raštus bei pamokslus, pasakytus siautėjant Heliogabalui. Bet labiausiai man patiko Petronijus, kurio „Satyrikonas" pažadino gėrėjimąsi naujais pojūčiais. Netroškau jų išgyventi: pakako žinoti, kad jie egzistuoja.

Dublinas man atrodė dar bejėgiškesnis ir labiau nusmukęs. Motina pradėjo gerti ir mėgino tai slėpti, nuo ankstyvos popietės

užsidarydama savo kambaryje. Seras Viljamas dirbo, kol beveik krisdavo negyvas, ir atsisakė pripažinti išaugusią motinos silpnybę. Jis norėjo, kad aš likčiau Trejybės kolegijoje ir galiausiai gaučiau ten dėstytojo vietą – ir dabar būčiau galėjęs pasakoti apie eumenides, užuot leidęsis jų persekiojamas, – tačiau aš griežtai atsisakiau. Užjaučiau serą Viljamą, kaip užjaučiami žmonės, kurių gyvenimas virto spąstais, bet neketinau ieškoti panašaus likimo.

Tad galite įsivaizduoti mano džiaugsmą, kai po trejų metų gavau stipendiją ir iškeliavau į Oksfordą. Man tai buvo tikras apreiškimas: kelionė iš gimtinės viduramžiško maldingumo į atvirą helenizmo mąstymą. Tai buvo mano renesansas. Nepažįstamoje aplinkoje iškart pasijutau kaip namie. Apšviestas šio universiteto šviesos, aš atgijau, nors iš pradžių buvau nedrąsus bei netvirtas. Tada labiau troškau draugystės negu mokslo, ir pirmaisiais mėnesiais griebdavau ją kur tik surasdamas. Magdalenos kolegijoje mokėsi dori, geri vyrukai, ir su kai kuriais iš jų aš kvatodavausi ir plepėdavau iki paryčių.

– O ką tu norėtum veikti, Oskarai? – klausdavo kuris nors.

– Veikti? Aš nieko nenoriu veikti. Aš noriu viskuo *tapti*.

– Tu kartais kalbi tokius niekus.

– Atvirai pasakius, norėčiau būti popiežius.

– Bet juk tu apsimetinėji tokiu pagedėliu, Oskarai.

– Tai iškart save ekskomunikuočiau.

– Ne, tu tapsi mokytoju. Matau iš tavo veido.

– Veidas yra apgaulingiausias mano bruožas. Mano likimas, mielasis drauge, įrašytas delne.

– A, tai štai kodėl jis toks suglebęs.

Ir vis dėlto anomis laimės valandomis Magdalenos kolegiją supančios plynos lankos kartais sukeldavo giliausią melancholiją, tarsi pirmosios ambicingos mano viltys galėtų išsklisti ir pradingti drėgname aplinkos kraštovaizdyje. Mane kankino tai, ką Raskinas vadina „svajojančio proto nerimu“; jo manymu, tai dorybė, bet tomis dienomis ji mane trikdė.

Dabar manau, kad tada ėjau tuo pavojingu takeliu, kuriuo kiekvienas menininkas turi prieiti savą karalystę. Neturėjau jokių ide-

alų nei pažiūrų, buvau pavargęs nuo per greitai įgyjamo mokslo, troškau šlovės ir nežinojau, kaip ją pasiekti, troškau ir meilės, tačiau bijojau ją rasti – nes, po teisybei, nežinojau, kokiuose šešėliuose ji gali slapstytis. Daug dirbau, nors slėpiau tai nuo bendraamžių, nes tada maniau, jog tik darbu galėsiu įtvirtinti asmenybės galias, kurių jaučiau turįs. Tačiau žinojau per daug teorijų, kad be išlygų kuria nors patikėčiau, – abejojau viskuo, įskaitant ir save. Buvau ambicingas, tačiau neturėjau konkretaus tikslo.

Likimas man lėmė pasiekti menininko savivoką tokiais laikais, kai pradėta abejoti bet kokiomis vertybėmis. Vėliau ėmiau manyti, kad meną ir meno vertybes galėčiau atrasti kurdamas savo asmenybę ir kad galėčiau dar stipresnis atgimti iš savo paties galvos, kaip Dzeusas ir Atėnė vienusyk. Bet Oksforde dar buvau tokio amžiaus, kad neturėdamas kitokio vadovo, išskyrus ambicijas, kur įmanydamas ieškojau autoritetų.

Romos Bažnyčia anais laikais kerėjo mane apeigų poezija ir liturgijos galia. Skaitydavau Tomą Kempietį ir, apsvaigintas jo prozos harmoningo dūzgimo, įsivaizduodavau save atsiskyrėlį anachoretą, panirusį tyloje ir maldose. Bažnyčia man atrodė aukščiausia estetikos pergalė prieš moralumą, kupina keistų ritualų ir sielvartingų atsižadėjimų. Jutau slaptą malonumą, smerkdamas savo nuodėmes – labiausiai tas, kurių nepadariau.

Bet Romos tikėjimas neatnešė man laukiamo pasitenkinimo. Galvojau, kad kaip tam tikrus cheminius elementus galima įžiūrėti tik panardintus į ypatingą skiedinį, taip ir aš, gavęs progą panirti į aukštų minčių ir aukštų žodžių atmosferą, galėčiau atskleisti tikrąją savastį. Ieškojau visų, kurie galėtų man padėti, ieškojau galingų asmenybių, kurių draugijoje pajėgčiau atrasti ypatingą savą tonaciją.

Pirmiausia prisišliejau prie Džono Raskino, tarsi Dekapolio nusidėjėlis pasirengęs paliesti jo apsiaustą ir jausti, kaip į mane pereina toji galia. Dubline ieškojau jo knygų, o jose radau tvirtus įsitikinimus, kurie mane, nepajėgų, labai giliai užgavo; atsimenu, kaip susižavėjęs pirmą kartą stebėjau jį įeinantį į auditoriją. Jis atėjo nešinas lėkšte – atrodo, iš pusryčių servizo, – ir nelaukęs,

kol nusiraminsime, pradėjo kalbėti apie ant jos nupieštas rausvas rožes bei žalią krašto apvadą. Jis paprašė, kad mes, tarsi prisiekusieji tarėjai, paskelbtume šiai lėkštei nuosprendį. Ar ji gerai pagaminta – doro amatininko kūrinys, ar netikusiai – ydingų rankų darbo vaisius? Jis iškėlė lėkštę, bet niekas nepratarė nė žodžio: tiesą sakant, perdėm tikslūs jo posakiai mums atrodė kilę iš kažin kokios tolimos epochos, buvo net tokių, kurie patyliukais juokėsi. Bet Raskinas netrukus tęsė, tarsi nė nebūtų nieko klausęs. Pasakojo, kaip žingsniavo po Londoną – taip, jis taip ir pasakė, „žingsniavo", ir kaip puikiai šis žodis atitiko vaizdinį, kurį buvau apie jį susikūręs! – kaip bjaurėjosi frizais ir konsolėmis, žalojančiais kaklaraiščių bei maisto parduotuvių fasadus. Knietėte knietėjo juos nuplėšti, sakė jis, ir kalbėdamas mostu parodė, kaip tai darytų.

Po paskaitos jis paprašė prisidėti prie kelio į Ferį Hinksį tiesimo, ir aš iškart pasisiūliau. Mane skatino anaiptol ne troškimas imtis kokio nors fizinio darbo – žmogus privalo apsiriboti tomis veiklos sritimis, kuriose gali pasiekti neeilinių rezultatų, – bet paprasčiausias noras su juo susipažinti. Žinojau, kad praleidęs jo draugijoje kelias valandas galėsiu mėgdžiojimu sustiprinti savo charakterį. Kelio tiesimas nebuvo sėkmingas: atsimenu, jis nutrūko kažkokio lauko viduryje. Tiesą sakant, tada tiek daug sužinojau apie žmogaus kūną socializmo sąlygomis, kad nuo to laiko nutariau rašyti tik apie sielą.

Raskinas savo namuose vaišino arbata tuos, kurie darbavosi prie to nelemto projekto. Mes sėdėdavome ratu ir paprasčiausiai klausydavome – pakako tik su juo sutikti, ir jau galėjai tapti mokiniu. Man atrodo, jis buvo gana agresyvus žmogus, sugebėjęs suteikti intelektualiausiam svarstymui pavojaus nuotaiką. Pokalbiai nebuvo toleruojami. Kartą jis per vidurį nutraukė žaižaruojantį monologą: „Na, pone Vaildai, papasakokite, ką jūs manote apie namų apyvokos reikmenis". Aš gana išsamiai papasakojau apie įprastus Galvėjaus virtuvės rakandus – visad maniau, kad netikrumo akimirkomis geriausia sakyti tai, kas pirmiausia ateis į galvą, ir tikėtis, jog kiti pajus gaivumo žavesį, – ir jam, atrodo, patiko mano atsakymas. „Keltai, – tarė jis, – grožiu saugo savo žemę". Man šis

sakinys pasirodė nuostabus, ir, kiek pamenu, esu vėliau jį pavartojęs.

Raskiną Oksforde daugelis pažinojo: net blogiausiu oru jis vaikščiojo apsivilkęs mėlyną fraką ir pasirišęs mėlyną kaklaskarę, raukydamasis ir džiaugdamasis, kai praeiviai jį atpažindavo. Jame buvo šiokio tokio teatrališkumo, gaivinusio mano paties dramatišką gyslelę. Kartais jis leisdavo man paėjėti greta ir pasakodavo man apie gotiką – tarsi būčiau ponia Sidons, o jis Irvingas. Turiu liautis – Agnesė ką tik pakvietė mane prie telefono. Šis instrumentas ją taip gąsdina, kad iš jos balso galėtum pamanyti, jog rengiuosi lipti ant ešafoto.

– *Oui, Monsieur Melmoth qui parle.* A, tai tu, mielasis. – Iškart supratau, kad dėl baisaus šnypštimo kaltas ne telefonas: tai tik Čarlis Riketsas, kuris išgirdęs mano balsą kažkodėl visad ima kikenti. – Na, Čarli, aš laukiu.

– Ar girdi mane, Oskarai?

– Be abejo, girdžiu. – Negaliu pakęsti telefono. Jis tinka tik itin intymiems pokalbiams.

– Aš rengiu pobūvį, Oskarai.

– *Oui.*

– Bus tik keletas senų meilių.

– Na, mielasis, tada tau teks išsinuomoti Albert Holą.

– Oi, Oskarai, nesišaipyk, tu tikras nenaudėlis.

– *Mais oui.* – Vėl kikenimas.

– Tiesą sakant, galvojau pasinaudoti „Café Julien“ antro aukšto sale. Tau ten patinka, ar ne?

– Man ten neapsakomai patinka. Užsidėsiu savo tiarą, *deuxième classe*.

– Tai ateisi, ar ne, Oskarai? Visi miršta, kaip nori tave pamatyti.

– Ir aš.

– Tada sutarta. Kaip tu laikaisi, mielas Oskarai?

– Laikausi kuo puikiausiai, mielasis, labai dėkoju. Šiuo metu rašau be galo vaizdingą pasakojimą apie save, kaip jaunuolį.

– Atsiųsiu kvietimą ir jam.

– Tai be galo malonu, Čarlzai. Jis mėgsta dideles draugijas.

– Oskarai, ir dar...

– Taip?

– Laikykis.

– *A bientôt,* mielasis.

1900 m. rugpjūčio 22 d.

Pala, ką čia aš pasakojau? Ak, taip. Iš Raskino Oksforde išmokau individualaus suvokimo vientisumo, bet tik Volteris Peiteris man padėjo atskleisti juslių poeziją. Lankiau jo paskaitas apie Platoną ir platonizmą, ir iki šiol puikiausiai prisimenu žemą, skaisčią *intonation trainante*. Susipažinau su juo tik paskutiniais studijų metais; jis pagyrė nedidelį straipsnelį, kurį buvau parašęs apie Grovnero galeriją, ir pakvietė mane arbatos. Kokių keistų kontrastų buvo pilnas šis žmogus: išvaizda – būrų valstietis, elgesiu – nekalta vestalė. Jo temperamentas buvo iš esmės moteriškas, įkalintas visiškai netinkamame kūne. Peiterio butas puikiausiai tiko gyventi šv. Kirilui ar šv. Bernardui – ant vienos plynos sienos nebuvo daugiau nieko, tik XVI a. Pieta, o knygų lentynose stovėjo „Baskerville“ klasikos leidiniai, – o jo pasakojimuose apie graikų mitus daugiau tikro maldingumo, negu visuose Njumeno raštuose.

Per pirmą susitikimą jutau, kad mano fizinė esatis vertė jį jaustis nejaukiai, – taip būna ir bendraujant su kai kuriais kitais žmonėmis, kurie mane pamatę atsitraukia atgal. Kartą prasitariau Redžiui Terneriui, kad turiu Nerono figūrą; Redžis, kurio liežuvis gelia it ugnis, atsakė: „Tik minkštą kaip putėsiai, Oskarai“. Tai štai, Peiteris atsitraukė per saugų atstumą, baimindamasis, kad ant jo neužgriūčiau. Nuo to karto mudu dažnai matėmės, tačiau šiuos susitikimus visad lydėjo keistas nerimas. Pamenu, kartą sakiau kalbą, kai diskutavome apie „Puotą“, ir nejučiomis uždėjau ranką jam ant alkūnės, o jis krūptelėjo, tarsi būčiau paženklinęs ją įkaitinta geležimi. Toji akimirka buvo mudviem be galo nesmagi.

Kalbėdamas jis paimdavo nuo stalo popieriaus peilį vėžlio kiauto rankena, patrindavo juo ūsus ir vėl atsargiai padėdavo ant stalo priešais save. Jis sugebėdavo užsidegti netikėčiausiais dalykais, ir tada jo sibiliškas šnibždesys tapdavo garsesnis. Man atrodo, kad Raskinas Peiterį niekino, tačiau tai šiam netrukdė kalbėti apie Raskiną su didžiule pagarba. Vargšas Peiteris, aš jutau – ir tebejuntu – jam begalinį gailestį, sumišusį su begaliniu dėkingumu. „Aš noriu, – kartą tarė jis man, – pakelti akis dengiantį raištį – aiškiai pamatyti gyvenimą ir visas jo sąsajas“. Nemanau, kad jam tai pavyko. Jis buvo perdėm drovus ir nekaltas žmogus, todėl nesuprato, kad gyvenimo neįmanoma pamatyti. Jį galima tik iškentėti.

Bet Peiteriui aš už viską skolingas: lygiai kaip jo prozoje sužinojau jo droviojo meno paslaptis, taip jo akyse pirmą kartą pamačiau save, menininką. Subtiliai girdamas mano darbus, jis dovanojo savižiną; tai jis pasiūlė, kokia kryptimi man toliau eiti, – ragino atsisakyti poezijos apreiškimų ir imtis prozos atvirybės. Poezija, kalbėjo jis, yra aukštesnis menas; bet proza sunkesnė.

Iš tiesų mano poezija veikiausiai buvo per lengva. Dirbau labai greitai, tiesiogiai veikiamas nuotaikų, kurios mane sužavėdavo. Viską regėjau žodžiais, nes žodžiuose galėjau nuo savęs pasislėpti. Be jų klupinėjau tarsi aklas. Kreipdavausi į dievus, nes nenorėjau matyti to, kas darosi arčiau. Dabar man atrodo, kad daugelį eilėraščių esu parašęs jaunuoliams, bet kadangi šaukiau juos graikiškais ar romėniškais vardais, nei jie, nei aš ničnieko nesupratome. Visur, kur ėjau, nešiausi tikro poeto skydą ir nesupratau, kad šis skydas užgriuvęs gali mane sutriuškinti.

Paskutiniais studijų metais laimėjau Njudigeito premiją už poemą apie Raveną. Tarsi penėtas veršis buvau ceremoningai nuvesdintas į Šeldono teatrą, kuriame padeklamavau kelis violetinius tos baisiai ydingos poemos posmus. Tai buvo nuostabi akimirka, ir aš jai pasiskolinau keletą metodų, kuriuos buvau matęs itin sėkmingai taikant Bromptono bažnyčioje. Tada pirmą kartą pajutau menininko pasisekimo skonį ir lemtingai įtikėjau, kad sėkmė mane lydės visą laiką.

Kai poema buvo išleista knygos pavidalu, mane ėmė graužti sąžinė. Išleisti pirmą knygą sykiu ir didinga, ir baisu – ji nenoriai išeina klajoti po pasaulį, nes pasiima baisiai didelę kūrėjo dalį, o kūrėjas visad trokšta, kad ji grįžtų namo. Tyčia parašiau poemą, laikydamasis konvencijų, tačiau pasislėpęs po savo amžiaus kauke supratau, kad galiu visai tiesiai išreikšti savo jausmus. Prigimtinis jų pavidalas buvo anaiptol ne be priekaištų, užtat posmuose juos pavyko suklostyti tobula tvarka. Atradau save, pasiskolinęs svetimą balsą. Ir susilaukiau už tai plojimų: štai ir pasiekėme nuostabią menininko gimimo akimirką, ar ne, – ją tik vos vos temdo būsimos tragedijos šešėlis?

1900 m. rugpjūčio 23 d.

Nors Oksforde jaučiausi išgyvenąs džiaugsmingą atgimimą, sykiu suvokiau, kad privalau stengtis palaidoti neseną praeitį. Slaptai mokiausi atsikratyti airiškos tarmės likučių, kaip atsikračiau languotų kostiumų ir katiliukų, iškeitęs juos į modernaus gyvenimo dryžius bei įvairias kaklaskares.

Žmonės kalbėjo, kad tais laikais aš „pozavau", – absurdiškas kaltinimas. Tie, kurie jau vaikystėje aiškiai suvokia savo genialumą, puikiai jaučia esą kitokie negu kiti. Jie nepozuoja, jie paprasčiausiai patys daro išvadas. Tačiau skirtumą tarp to, ką jie patys žino apie save, ir įprastinio elgesio, kurio laikytis verčia pasaulis, atpažinti galima tik mąstymu. Taigi aš išmėginau keletą asmenybių, norėdamas rasti artimiausią savajai. Pripažįstu, jog rengiausi, siekdamas padaryti įspūdį, tačiau vienintelis asmuo, kurio įspūdžiu domėjausi, buvau aš pats.

Anglai visiškai nesupranta tokių dalykų, todėl kartais susilaukdavau pašaipų. Kalbant ano meto žargonu, nebuvau „aukščiausios klasės vyrukas" ir dėl to niekad artimai nebendravau su savo bendraamžiais. Be abejo, buvo ir išimčių – tiesą sakant, išimtys lemia visą anglų socialinį gyvenimą.

Geriausias mano draugas Oksforde buvo tapytojas Frenkas Maillsas. Nelaimei, jis mirė privačiame beprotnamyje Ongare. Aplankiau jį ten prieš pat jo mirtį; jis turėjo mažiuką kambarį, ir pamatęs mane įėjus, atidžiai stebint prižiūrėtojui, žemai nusilenkė, apsimesdamas atiduodąs pagarbą. „A, matau, jie ir tave jau paleido, Oskarai?" Jis kalbėjo keistai aiškiai, kaip tikras apsėstasis, ir aš jaučiausi prieš jį bejėgis, tarsi griaustinio užkluptas kūdikis. Jis

plojo man per nugarą ir maurojo iš juoko: „Oskarai, – kalbėjo jis, – turi priprasti nešiotis lazdyno baslį, kad galėtum išvaikyti prakeiktuosius“. Po kelių skausmingo paistymo minučių jis nusigręžė veidu į sieną ir nebežiūrėjo į mane. „Atsimink, – kartojo jis, – bet padvėsė šuva. Bet padvėsė šuva“. Visiškai sutrikęs dirstelėjau į prižiūrėtoją, kuris man pamerkė ir palydėjo prie durų. Jau buvau beišeinąs, kai Frenkas puolė prie mažo stalo, apkrauto įvairiais piešiniais. Vieną padavė man: „Štai tavo gėlė, Oskarai. Užmaršties gėlė“. Lape žaliu ir raudonu rašalu koncentriškais apskritimais buvo išrašytas mano vardas; kompozicija priminė pabaisišką gėlę, kurios žiedlapiai dar tik skleidžiasi. Išskubėjau iš tų sielvarto namų tarsi iš vietos, kurioje buvo pralietas kraujas, ir vos ištrūkęs iš beprotnamio išmečiau piešinį. Lordas Ronaldas Goueris, jaunesnysis Saterlendo hercogo sūnus, su kuriuo kitados mane siejo artimiausi ryšiai, man sakė, jog Frenkas tiki, neva aš sukūriau jo asmenybę ir vėliau leidau jai suirti. Absurdiškas kaltinimas.

Oksforde Frenkas buvo mielas, nežabotas jaunuolis – man atrodo, jog jau tada įžvelgiau jo raudonas beprotybės kibirkštis, o mane visad traukė kitų žmonių demoniškosios savybės. Bet Frenkas mane traukė ir dėl to, kad priklausė Aukštuomenei, kurią buvau trumpai įžvelgęs vienišuose skaitymuose; per lordą Ronaldą Gouerį jis pažinojo Vestminsterio hercogienę bei kitus kilmingus ir turtingus žmones, man atrodžiusius pasakų būtybėmis. Pirmą kartą sutikau savo amžiaus žmogų, kuris mane žavėjo ir iš kurio buvo ko mokytis.

Ir tikrai Frenkas aktyviai skatino mano asmenybės augimą. Jis pritarė visiems nutrūktgalviškumo protrūkiams, tad jaučiausi dar sparčiau artėjąs prie veikėjo, kuris mane traukė, – deja, tas veikėjas buvau aš pats. Iš Frenko išmokau kalbėdamas vilkti žodžius, ir tai dariau keletą metų; iš jo perėmiau ritmus žudančio sąmojo, taip mane traukusio.

Kiekvieną rytą jis ateidavo į mano butą Magdalenos kolegijoje ir kupinas neblėstančio pasitenkinimo apžiūrinėdavo figūras, kurias buvo nutapęs ant durų.

– Žinai, Oskarai, – kartą tarė jis, – man atrodo, teks štai šią sieną nudažyti geltonai.

– Aš niekinu geltoną spalvą, Frenkai, ji dvelkia išskaičiavimu.

– Tada žalia?

– Žalia spalva nenatūrali. Palik sienas ramybėje, Frenkai, joms buvo taip jauku be tavęs.

Jis be tikslo slankiodavo po mano kambarius, imdavo įvairius daiktus ir atidžiai juos apžiūrinėdavo.

– Rimtai sakau, Oskarai, privalai atsikratyti šios peleninės. Ji klaiki, o tu beveik nerūkai.

– Baigiu išmokti, bandymų ir klaidų keliu. Bet dėl peleninės tu teisus. Tuoj pat ją pakeisiu kita.

– O ką ketini daryti su šia Rafaelio madonos reprodukcija? Žinau, kad daraisi katalikas, bet Rafaelis jau tikrai *de trop*. Nejau nieko neišmanai apie meną?

– Kalbama ne apie meną, Frenkai. Mėginau pamėgdžioti madonos išraišką. Per konsultacijas ji labai praverčia.

Apsimečiau, kad jis manęs nė kiek nepaveikė, bet tą patį vakarą nukabinau Rafaelio Madonos reprodukciją. Pasakiau Frenkui, kad ji nužengė į dangų.

– Tu per toli žengi, – atsakė jis.

Mudu nusijuokėme; tais laikais puldinėjome vienas kitą šmaikščiomis frazėmis, kurias po to rūpestingai nagrinėdavome. „Ne, Oskarai, – sakydavo man Frenkas, – nesakyk: „Koks baisus dalykas, kad...“ Taip kalba airiai. Paprasčiausiai sakyk: „Kaip baisu, kad...“ Jis man nepaprastai daug padėjo.

Tais laikais buvome neperskiriami, ir jei sakau, kad mylėjome vienas kitą, neketinu.šiems žodžiams suteikti uraniškosios reikšmės. Net per atostogas, kai tekdavo miegoti vienoje lovoje, neužsiiminėdavome moksleivių pramogomis. Mudu siejo romanas, tačiau šio romano veikėjai – jaunuoliai, atradę, jog jų ambicijos vienodos. Frenkas buvo Tapytojas, o aš – Poetas: šiais paauksuotais žodžiais dengėme šlovės alkį, variusį mus pirmyn. Bet aš pa-

dariau klaidą, kurios neišvengia joks didis menininkas, – patikėjau, kad mano širdies virpesys yra stebuklingas genijaus neasmeniškumas, ir kad tyrinėdamas savo charakterį galėsiu rasti naujų poezijos temų, naujų meno pavidalų. Dabar žinau, kad buvau neteisus, bet išvažiavau į Londoną apsiginklavęs šia fantazija – juk vykau jo nugalėti.

1900 m. rugpjūčio 24 d.

Kai iš Oksfordo atvykau į Londoną, man rodėsi, tarsi būčiau palikęs Atėnus, ieškodamas Romos. Cezaris Augustas šventė naują šimtmetį, likus keleriems metams iki tikrosios jo pradžios; taip ir Londoną mikliomis kojomis jau buvo pasiekę naujojo amžiaus dievai. Miestas virte virė. Visur griovė bjaurius pastatus ir jų vietoje statė dar bjauresnius, o kovų kolonijos, vienintelis Londono indėlis į romantizmo sąjūdį, buvo sunaikintos tiesiant keletą niekam nereikalingų kelių. Kalbėjo, kad po Naujosios Oksfordo gatvės pamatais palaidotas senis, – lieka tikėtis, jog tai pats architektas.

Nuo pirmųjų blankių aušros spindulių, kai į Kovent Gardeną pradėdavo dardėti vežimai, prikrauti jaspio žalumo daržovių, iki naktyje aidinčių šauksmų ir barnių miestas nepažinojo poilsio. Kai ankstyvą vakarą palei Temzę dangaus fone išryškėdavo eilės elektros žibintų, galvodavau, kad nieko gražesnio nesu matęs. Jos, kaip toje Sygerio džino reklamoje, buvo ir šiandiena, ir rytojus.

Tačiau aš greitai pavargdavau nuo ryškios šviesos ir ieškojau ją gaubiančių šešėlių. Jaučiau neramų džiaugsmą, vaikščiodamas siaurais kiemais ir gatvelėmis, tarp blogiu alsuojančių vyrų ir moterų. Tose senovinėse gatvėse, toli nuo tiesių erdvių kelių, mačiau bjaurastį ir gėdą, bet man rūpėjo tik jų išraiškingumas: tikrąsias jų paslaptis pažinau gerokai vėliau. Apdriskę basakojai berniūkščiai plikomis blauzdomis pardavinėjo laikraščius arba už pensą vertėsi kūlio; maži vaikai tylėdami stovėjo, apspitę rylas, kol keisti balsai juos pašaukdavo į namus, kur įžengti nedrįsau.

Tiesa, gūždamasis nuo gyvenimo, kurio nepajėgiau suprasti, bent galėjau jį išgyventi vaizduotėje. Didžiausią džiaugsmą man teikė

teatrų ir miuzikholų pasaulis. Eidavau ten vienas ir atsisėsdavau ne ložėse su Haknio vilų gyventojais, bet galiorkoje, su paprastais žmonėmis. Eidavau į „Alhambrą", kur susižavėjęs žiūrėdavau, kaip Arturas Robertsas paverčia Londono gyvenimą fantazija, verta grubaus Otvėjaus juoko ar Gojos groteskų. Kai apdulkėję orkestrantai užgrodavo melodiją, o Robertsas keistu, tarsi įskilusiu balsu pradėdavo dainuoti: „Gal gali pakviest taksi, meiluti, šįvakar kažko negera man", galiorka pratrūkdavo kvatoti. Kaip aš pavydėjau jam, stovinčiam ant tos scenos. Po kiekvieno spektaklio jaučiau keistą pakilumą, eidavau klajoti su minia žmonių, kurių veidai dujinių žibintų šviesoje atrodė ryškūs ir galingi.

Jaunatviškoje mano vaizduotėje Londonas kilo tarsi milžiniška pakura, galinti suluošinti ar sunaikinti kiekvieną per arti priėjusį, tačiau sykiu dovanojanti šviesą ir šilumą. Tarsi visos žemės galios būtų susitelkusios šioje vietoje ir neišmatuojamai turtinusios mano asmenybę. Nuo tų dienų visad buvau miestų gyventojas: tada negalėjau žinoti, kad ateis diena, kai tapsiu paminklu miestų civilizacijos ligoms. Londone maniau suprantąs visas žmogaus veiklos formas, o iš tikrųjų paragavau visų žmogaus pagedimo vaisių.

Klajodamas siekiau anonimiškumo, tačiau sykiu jo bijojau. Mudu su Frenku Mailsu išsinuomojome butą netoli upės, už Strendo, kur kebų ir omnibusų triukšmas prilygo Vagnerio muzikai. Bet niekas nebūtų mūsų atbaidęs, nes atvykome į Londoną kupini tikėjimo, kad ir čia gyvensime kaip Oksfordo laikų tapybiškoje ceremonijoje. Ieškojome šlovės, tačiau per savo naivumą radome skandalą.

Daug gražių moterų, sužavėtos Frenko meninių gabumų ir jo socialinės padėties, palankios mano sugebėjimui pataikauti neperžengiant takto ribų, ateidavo pas mus į Temzės namą gerti arbatos. Anuomet aukštuomenę valdė moterys, kaip ir visais tikrai civilizuotais istorijos laikotarpiais. Vyrai buvo pernelyg užsiėmę ar pernelyg nuobodūs, todėl nevaidino pagrindinio vaidmens tame aukštuomenės gyvenime, į kurį tąsyk tik įžengėme. Dienomis skynėme pergales, o naktimis jas švęsdavome – pasakyčiau, gana nebrangiai, – restorane „Florence".

Tomis dienomis pažinojau daugiau moterų, negu pažinsiu kada nors vėliau. Mus aplankė Vestminsterio hercogienė ir Boforto hercogienė, beveik per greitai paskui jas atsekė Lili Lengtri ir Elena Teri. Frenkas jas tapė, aš jas linksminau. Aš visad, kaip dabar sakoma, „mokėjau elgtis" su moterimis: aš jas suprantu. Bet anomis dienomis jas dievinau dar dėl to, kad jos, pasinaudodamos subtiliomis savo lyčiai prieinamomis priemonėmis, išmoko valdyti gyvenimą. Prisimenu, kaip vieną vakarą ėjau Strendu su Lili, kurią pamatę stodavo kebų vairuotojai, o žmonės atsisukę žiūrėdavo pavymui. Šildžiausi jos šlovės spinduliuose, bet jau tada galvojau, kad būtų daug įdomiau, jei tai vyktų man.

Žinoma, iš pat pradžių žinojau, kad niekad negalėsiu būti toks absurdiškai rimtas kaip anglų džentelmenas, kuris apsimeta pašaipiu, kai neturi ką pasakyti, ir apsimeta užsiėmusiu, kai neturi apie ką galvoti. Todėl visur lydėjau tas moteris, nugalėjusias aukštuomenę nuostabių savo asmenybių jėga, ir iš jų mokiausi. Jos buvo didžiosios mano laikotarpio menininkės, ir savo dramose atidaviau joms duoklę pavaizduodamas daug protingesnes ir baisesnes už vyrus – juk jos, kaip visi menininkai, kur kas mažiau racionalios.

Taip aš tapau patikėtiniu moterų, kurias domino jų vyrai, labai retai matomi, ir kėlė nuobodulį meilužiai, nuolatos jas matantys. Iš ledi Dadli, su kuria eidavau pas jos modistę, sužinojau paslaptį, kaip kalbėtis su siuvėju: būtinai tylesniu balsu. Taip nejučia tapau savotišku moterų madų žinovu – tomis dienomis labiau mėgau žalią ir geltoną spalvas negu purpurą ir auksą. Lankydavausi ledi Sebrait nuostabiuose namuose Loundeso aikštėje, kur šnekučiuodavomės apie to vakaro pobūvius. Mudu tardavomės, kaip susodinti svečius, tarsi planuodami Krymo karo kampanijas. Jau buvau išmokęs ją pralinksminti – juokdavausi iš tų, kuriuos ji skelbėsi mėgstanti, ir nepaprastai rimtai kalbėdavau apie tuos, kurie jai atrodė juokingi.

Helena Modžeska mažame „Korto" teatre Slouno aikštėje repetavo *La Dame aux Camélias* ir pakvietė ją aplankyti. Frenkas ką tik buvo baigęs itin palankų jos portretą, ir man atrodo, ji norėjo

būti su žmogumi, kuris tą portretą matė. Kai atvykau, teatras buvo tuščias; prieblandoje baigiamos statyti dekoracijos, o scenos darbininkai šūkavo, perrėkdami pjūklų ir plaktukų keliamą triukšmą. Staiga stojo tyla. Scenoje pasirodė *La Modjeska*. Tą liepsningą akimirką, kuri man visad kėlė nuostabą, ji liovėsi buvusi žmogus, kurį pažinojau; visiškai persimainė, eidama iš atokios kulisų prieblandos į elektros lempų švytėjimą. Tada mačiau regėjimą, kurio beveik nesupratau, nes tai buvo pasaulio regėjimas.

Tada atrodė savaime suprantama, kad visi atvyksta į Londoną, todėl per kviestinius pietus ar gausius susibūrimus galėjai sutikti žmones, kurie valdė arba linksmino aukštuomenę, – tiesa, kartais būdavo sunku vieną atskirti nuo kito. Į tokius renginius nežiūrėjau visiškai rimtai, ir negalėčiau pasakyti, kad man asmeniškai darė įspūdį net tie, kurių darbais žavėjausi. Pavyzdžiui, Mereditą, kaip romanistą, aš tiesiog garbinau – jis vienas iš nedaugelio šiuolaikinės literatūros rašytojų, kurio poezija suprantamesnė už prozą, tad man, savaime suprantama, labiau patiko proza, – tačiau kaip žmogus jis mane siaubingai nuvylė. Jis atrodė melancholiškas kaip zakristijonas, kuriam ką tik pasakė, kad šiandien daugiau pamaldų nebus. Sutikau Svinburną – tiesa, tik vieną kartą, bet, kiek žinau, taip nutiko daugeliui. Man jis pasirodė drovus ir nerangus. Dažnai prisidengdavo delnu veidą, tarsi mėgindamas užsidengti akis nuo pasaulio. Frenkas ir aš jį mėgdžiodavome, kai kvatodami eidavome į Temzės namą, bet dabar prisimenu jį su nuoširdžiu gailesčiu. Pamenu, tada pasakiau, jog jis priverstas gyventi Patnyje ir dėl to rašo tik į *Nineteenth Century*. Bet dabar matau, kad jo tragedija panaši į manąją: jis staiga prarado genialumą, o podraug su juo ir sugebėjimą valdyti savo gyvenimą. Privalėjau tai įžvelgti ir jį už tai pamilti.

Metjus Arnoldas man pasirodė labai atgrasus. Kartą sėdėjau priešais jį, ar tik ne per pietus pas lordą Vornklifą, ir jo veidas atrodė patenkintas tarsi žmogaus, kuriam niekad nėra pavykę nusibosti sau pačiam. Jis buvo tuščiagarbis, išlakus personažas, kuris pasilenktų, norėdamas pasižiūrėti į savo atspindį baloje. Mes kalbėjome apie naujuosius prancūzų dramaturgus: jis kalbėjo tarsi

metodistų pastorius, įtikinėjantis nesinaudoti krematoriumais. Atrodo, jis norėjo pripildyti Vest Endo teatrus viduriniosios klasės žiūrovų ir parodyti pavyzdį pasauliui. Savaime suprantama, aš su juo nesutikau, bet jis, žinoma, nekreipė į mane jokio dėmesio.

Tiesą sakant, gali būti, kad didieji ir įžymieji man nepadarė įspūdžio vien dėl to, kad jiems įspūdžio nepadariau aš. Kaip tik ketinau išleisti eilėraščių tomelį ir buvau bebaigiąs pirmą savo pjesę – „Vera", – bet mano literatūrinė veikla niekam nerūpėjo. Net kai mudu persikėlėme į Čelsį, mūsų namuose lankėsi beveik vien moterys, – o jas domino tik tie eilėraščiai, kurie buvo skirti joms. Mano reputacija, kad ir kokia ji tais laikais buvo, neturėjo nieko bendra su mano rimtais darbais; todėl raginamas kartaus linksmumo, kylančio pripažinus nesėkmę, aš juokiausi iš savęs ir iš kitų. Tapau estetu, bet nei Gilbertas, nei Salivanas nebūtų galėję išsityčioti iš manęs taip, kaip tyčiojausi pats.

Kartą perskaičiau „Veros" ištrauką Lili, tačiau ji pasirodė nekokia klausytoja. Vidury gražiausios kalbos paprašė atnešti dar arbatos, išsiblaškiusi vaikščiojo po kambarį, čiupinėdama savo fotografijas, o aš raudojau, skaitydamas neįprasto grožio pasažą. Kai Lili nebūdavo dėmesio centre, ji visai neišmanė, kaip dera elgtis. Kartą atnešė į mano kambarius milžinišką povo iškamšą; visi manė, jog povą kadaise nušovęs Vorviko grafas. Šio paukščio mirtis, pareiškė ji, nešanti nelaimę. „Bet juk, – pridūrė, – yra žmonių, kurie tiki bet kuo". Pažvelgiau į ją, apimtas siaubo, ir išmečiau povą pro langą, didelei gatve ėjusiųjų nuostabai. Turbūt tai vienintelis mūsų draugystės laikas, kai mudu su Lili gerai supratome vienas kitą. Nors dabar manau, kad ji teisingai darė nesiklausydama „Veros": ši pjesė tinkama tik kurčiojo ausims. Negaliu jos prisiminti be sumišimo. Joje buvo poezijos, tačiau, deja, ji nepriklausė man. Šekspyrui galima viską atleisti, tik ne prastas savo paties eiles.

Ir vis tiek tais pirmaisiais Londono metais jaučiausi karčiai nusivylęs, kad kiti menininkai nepatikėjo mano talentu. Maniau, kad atvyksiu į Londoną ir paskelbsiu, kas esąs, bet neradau, kas manęs klausytųsi. Jei būčiau parodęs jiems žaizdas delnuose ir per-

vertą šoną, būtų ir tuo nesusidomėję. Be to, aš įsivaizdavau, kad menininkus sieja bičiulystė, pranokstanti trivialias socialines pareigas, – suprantama, nieko panašaus nebuvo. Prieš mus Čelsyje gyveno Vistleris; jis dažnai mus aplankydavo, bet ateidavo tik tam, kad pakalbėtų apie save naujoje draugijoje. Vienintelis būdas jį nutildyti – elgtis dar ekstravagantiškiau, nutaikius akimirką, kai jis nutils atgauti kvapo. Manau, man net pernelyg gerai tai pavyko: jis taip ir neatleido už tai, kad žmonės, kurie šypsojosi išgirdę jo pastabas, juokėsi iš manųjų. Jo nesėkmę lėmė amerikiečio temperamentas: jis perdėm rimtai save vertino, ir dėl to niekas kitas negalėjo rimtai į jį žiūrėti. Net ekstravagantiškiausi jo temperamento protrūkiai slėpė siaubingą tūžmastį: aš esu airis ir tą suprantu. Vargšas Džimis – o dabar jį dar įamžins šalia Nemirtingųjų. Jis jiems niekad neduos ramybės.

1900 m. rugpjūčio 25 d.

Šį rytą pabudau per vėlai, kad galėčiau rimtai dirbti. Rašau tik rytais – rytmečio šviesoje gerai veikia vaizduotė, lygiai kaip vakaro šviesoje gražiai atrodo veido spalva. Šiaip ar taip, dienoraštis užvaldė visas mano fantazijos galias – vakar rytą rašiau apie Londoną, tad visą šią naktį buvau priverstas jį sapnuoti.

Buvau įkalintas kažkokiame plokščiame, fantasmagoriškame košmare. Stovėjau Lesterio aikštėje, bet ji buvo keistai išgrįsta. Elektros šviesos, kadaise mane taip kerėjusios palei Temzę, atrodė aštrios ir pabaisiškai didžiulės: jos užsidegė aplink aikštę, ir staiga pajutau, kad mane supa minia vyrų ir moterų bjauriais ryškiaspalviais drabužiais. Pažvelgęs aukštyn, pamačiau tą įsidėmėtiną „Aleksandros" dantų pastos reklamą – bet princesė sujudėjo ir prakalbino mane. Buvo labai šiurpu ir baisu, tarsi chromolitografas būtų įgijęs galią judėti. Kuo skubiausiai pranešiu apie šį įvykį Fizikos reiškinių tyrimo draugijai.

1900 m. rugpjūčio 27 d.

Su anglais galima elgtis dviem būdais – juos dera šokiruoti arba linksminti. Proto argumentais su jais toli nenueisi, bent jau taip atrodo skaitant *Times* vedamuosius. Taigi Peiteris jiems tyliai murmėjo, Raskinas juos smerkė, o aš ėmiau stebinti. Jau seniai jie blaiviais žodžiais įrodinėjo, kad meno ir vaizduotės vertybių neįmanoma atskirti nuo praktinio gyvenimo, tačiau man teko tapti pirmuoju įtikinamu šios tiesos įrodymu. Prasidėjo manasis estetizmo laikotarpis. Aš nevaikščiojau Pikadiliu su lelija rankoje – tomis dienomis išvis stengiausi nevaikščioti pėsčias, – bet suformavau pasaulį, kuriame tokie dalykai buvo įmanomi. Rengiausi arba pagal XVIII a., arba pagal XX a. madą – dabar tiksliai nebežinau, ar sekdamas praeities šlove, ar ateities didybe, – bet labai aiškiai leidau suprasti neturįs nieko bendra su savo gyvenamu šimtmečiu. Aš visus stulbinau: man, kaip Pirso muilui, nebuvo lygių. Draugams buvau *Stupor Mundi,* priešams – Antikristas.

Aš iš tiesų labai troškau išsiskirti. Kol kas negalėjau to padaryti kūryboje, tad nukreipiau savo genijų į asmens sferą. Dabar, tapęs griuvėsiais, įžvelgiu tam tikrą melancholiją žmonėse, kurie siekia iškilti virš kitų. Tai ir įžeidžia, ir kelia gailestį, podraug ironiška ir graudu: tarsi verksmas vaiko, kuris trokšta dėmesio, ir kenčiančio žvėries riaumojimas. Bet aš labai aiškiai jutau save, ir pasaulis to nesuprato; todėl pasidaviau tuštybei ir atsispyriau pasaulio konvencijų reikalavimams. Motina po sero Viljamo mirties persikėlė į Londoną; ji norėjo, kad sekčiau brolio pavyzdžiu ir užsiiminėčiau literatūrine žurnalistika. Tokios perspektyvos mane baugino: žmogus, įžengęs į purvyną, būtinai susiteps ir pats. Aš nemėgau

literatūros autoritetų, o šie nemėgo manęs. Išjuokiau jų vertybes, o jie savo ruožtu juokėsi iš manęs. Tiesa, mano asmenybė visad kėlė sunkumų kitiems žmonėms: lygiai kaip mano darbas vėliau sukėlė masinį sumišimą.

Taigi anais pirmaisiais šviesiais Londono metais, kai, išskyrus save, neturėjau kito nuoširdaus ar pastovaus išraiškos būdo, vengiau žadinti savo giliai glūdintį rimtumą ir apsigaubiau įvairiaspalviais klouno apdarais. Dabar man atrodo, kad labai rimtai žiūrėjau į gyvenimą ir dėl to negalėjau apie jį kalbėti nesutrikdamas. Plinijus savo geriausiam draugui patarė ieškoti literatūroje išsigelbėjimo nuo mirtingumo; puikiausiai supratau šį patarimą. Buvau sužeistas ir įbaugintas gyvenimo, todėl sunkiai dvėsuodamas, kraujuojančiomis kojomis bėgau į Meną ir Grožį, kurių šventyklose tikėjausi rasti prieglobstį. Ten ir slėpiausi nuo pasaulio, prisidengęs dabitos kauke, lemtingai lengvai skelbdamas Estetizmo mokymą.

Mane taip gąsdino beformis gyvenimas – jame ryškėjo bruožai chaoso, iš kurio yra kilęs, kaip ryškėja dryžiai nuostabiame brangakmenyje, – kad griebiau jį abiem rankom ir formavau pasakojimus bei epigramas, panašiai, kaip vėliau suteikiau jam įžvalgių dramų pavidalą. Pokalbį paverčiau menu, o savo asmenybę padariau simboliu; jais ginkluotas ryžausi gintis nuo grėsmingai žiojinčios tuštumos ir tamsybės, tos pačios tuštumos ir tamsybės, kuri dabar yra nuolatinė mano palydovė: kaip keista, kad žmogų galų gale ištinka lemtis, kurios jis labiausiai bijojo.

Suprantama, niekas taip ir nesuprato mano elgesio priežasčių, net tie, kurie man buvo artimiausi; priešams ir net draugams aš buvau simpatiškas kvailys. Jie taip ir neįžvelgė mano vertybių, todėl nutarė, kad aš jų visai neturiu. Tiesą pasakius, mano idėjos dažnai būdavo kilnesnės už mane. Bet jie iš manęs tyčiojosi dar ir dėl to, kad mano absoliutus nerimtumas kėlė siaubingą pavojų visoms jų vertybėms. Aš buvau vaizduotės nihilistas, sukilęs prieš savo gyvenamus laikus, – vargu ar mane būtų galima apkaltinti praliejus kraują, nes naudojausi man patogiausiais ginklais, tais, kuriuos mano socialinė klasė sukūrė man.

Tada skaičiau Balzaką, ir iki šiol prisimenu drebulius keliantį nusikaltėlio Votreno pokalbį su Liusjenu de Riubamprė, kai anas išgelbsti Liusjeną nuo impulsyvios savižudybės, išdėstydamas neregimus visuomenės veikimo dėsnius; kai įtikina Liusjeną, vargšą poetą, varomą man taip puikiai pažįstamo keisto ambicijų ir pykčio derinio, kad šiuos dėsnius galima panaudoti savo naudai. „Nebėra jokių įstatymų ar dėsnių, – neapsakomai saldžiai, kaip tikras blogis, šnibžda jis, – tik sąlyginumai; nieko kita, tik forma". Tą akimirką, kai perskaičiau šiuos baisius sakinius, pasijutau tarsi senovės karalius, perskaitęs sienoje švytinčiomis raidėmis užrašytą savo likimą, tik man nereikėjo pranašo, kad paaiškintų rašmenis. Tai, kas anksčiau buvo instinktas, dabar virto principu. Juo pasibaigė antrasis mano išsilavinimo etapas; kaip bet kuris tikras išsilavinimas, jis vyko kaip dialogas su savimi. Kiekvienas dalykas man atrodė tarsi savo parodija – nekalbu apie aukštuomenę, nes tai vienintelis tikrai įsidėmėtinas jos bruožas. Bet tada maniau, kad beveik visi meno bei gyvenimo metodai ir sąlyginumai geriausi išreiškiami parodijoje. Visuose savo darbuose aiškiai tą sakiau, tą patį kartojau savo drabužiais ir elgesiu.

Būtent dėl šios priežasties jaučiau šiokį tokį malonumą, tapęs nuostabos ar pajuokos objektu. Pauksuotą kaukę visi palaikė žmogaus veidu; tai pagrindė ir patvirtino mano būtybės dėsnius. Dėl tos pačios priežasties aš sutikau važiuoti į Ameriką skaityti paskaitų apie estetizmą. Ten, griežtomis, beveik laboratorinėmis sąlygomis, galėsiu iki galo išgyventi savo dramą.

1900 m. rugpjūčio 28 d.

Vakar vakare *Rue des Beaux Arts* į mane kone atsitrenkė Hugo Šternas: jis vokietis visais atžvilgiais, išskyrus pokalbį, kuriame pasirodo tikras graikas.

– Oskarai, brangusis, – tarė jis man, – mes švenčiame šv. Zefirino dieną. Ateik į mūsų draugiją.

– Jūs visa diena pavėlavote, – atsakiau, – bet gal popiežius taip iš karto to nesužinos.

Taigi nuėjau su juo į „Kalisaya". Vakaras ne itin pavyko. Prie mūsų prisijungė du jauni amerikiečiai. Jie tvirtino buvę išmesti iš Harvardo už amoralų elgesį. Aš jiems pasakiau, kad amoralu buvo ten įstoti. Tada jie man užsakė absento: kai amerikiečiai pasijunta sukrėsti, jie visad užsako išgerti. Abu jaunuoliai turėjo klaikų įprotį vadinti vienas kitą „ji", ir galiausiai, kai jų plaukai pasipuošė vynmedžių lapais, primygtinai suteikė šią garbę ir man.

– Ji labai įžymi moteris, – tarė vienas jų kitam. Aš pasibjaurėjau: iškentėti tiek, kiek teko man, ištverti civilizuoto pasaulio panieką ir galiausiai pasijusti literatūriniu Budikos atvaizdu – na, to jau per daug.

Pavyko palikti barą nepažeidus orumo, bet vėliau mano fiakrą ištiko baisus nemalonumas. Sukant į *Rue Bonaparte* kebas atsimušė į arklio traukiamą vežimą, ir aš nuo smūgio trenkiau galvą į žemą medinį porankį. Lūpa perskilo beveik per pusę, išliejau gausybę kraujo it kankinys, bet sykiu nutiko baisiai keistas dalykas, kurio negalėčiau paaiškinti. Ėmiau juoktis. Juokiausi balsu. Be jokios priežasties juokiausi iš savo žaizdų.

1900 m. rugpjūčio 29 d.

Sužinojau apie Ameriką, nelaimei, anksčiau, negu ji sužinojo apie mane. Helena Modžeska kartą man pasakojo, jog jai suvaidinus džiovininkę egzotiškesniame negu paprastai Vakarų miestelyje po spektaklio žiūrovai atsiuntė patentuotų vaistų. Iškart supratau, jog mano pareiga aplankyti naciją, taip stipriai tikinčią meno galia. Nuolatos girdime kalbant, kad amerikiečiai yra jauna nacija, bet jie išlieka jauni tik dėl to, kad kasmet juos iš naujo atranda europiečiai. Šiais laikais net anglų romanistai vyksta į Ameriką skaityti paskaitų; nelaimei, daugelis jų grįžta atgal.

Kai D'Oilis Kartas pasiūlė važiuoti ir man, kad reklamuočiau jo pastatytą komišką operą „Kantrybė“, mielai sutikau. Man reikėjo pinigų; sero Viljamo palikimas išseko, ir nerimo akimirkomis įsivaizduodavau save elgetaujantį gatvėje; tik tie, kurie turi didelių ambicijų, žino, kokia stipri baimė stumia juos pirmyn. Opera buvo paprasčiausia burleska, tenkinusi šiuolaikinių žiūrovų pomėgį juoktis iš to, ko nesupranta, bet žmonės kalbėjo, kad vienas jos veikėjas, Bantornas, esąs gerokai panašus į mane: be abejonės, todėl man ir buvo pasiūlyta vykti į gastroles. Bet aš ryžausi tinkamai pasinaudoti pasitaikiusia proga ir paskelbti meno bei vaizduotės vertybes. Jei man siūlo keliauti kaip misionieriui tarp žmogėdrų, tai ramiai galėsiu juos suėsti.

Pamatęs Niujorką iš garlaivio denio, pajutau pasišlykštėjimą. Jis priminė gigantišką „Swan and Edgar's“ parduotuvę, kurioje nesiliauja išpardavimas. Išlipau ant kranto, ir tuoj pat mane apspito būrys žurnalistų. „Štai jis, – rėkė jie, – Bufalo Bilis!“ Iš nekantrumo man apsvaigo galva, nors netrukus patyriau, kad

Niujorke nekantrumas gali trukti be galo ilgai. Geriau apsižiūrėjęs pamačiau, kad jo gyventojus kamuoja tai, ką Lombrozas būtų pavadinęs dvasios negalia, – vaizduotės stoka, kuria užsikrečiama ilgą laiką būnant per arti ašutais kimštų sofų ir ketaus krosnių. Niujorkas man atskleidė primityviausią Ameriką, tačiau tikrąją jos civilizaciją atradau besidriekiančiose platumose: Vakarų kalnakasių miesteliai bei maži kaimai, susigūžę erdviose dykvietėse, ženklina visiškai naują šiuolaikinio gyvenimo raidos etapą. Jų nepalietė europietiškų vertybių veidmainystė bei dirbtinumas, jie taps moderniųjų laikų varikliais. Man visad patiko kitų žmonių natūralumas, o amerikiečiai iš jo kuria filosofiją, kuri savo metodu prilygs Lokui, o pasitikėjimu pralenks Ruso.

Skaitydamas paskaitas, keliavau iš vienos salės į kitą, ir taip patyriau bendravimo su auditorija paslaptį: kalbėjau pats su savimi, o klausytojai galėjo mane nugirsti. Kalbėjau apie „Gražius namus“, ir amerikiečių buitis per naktį pasikeitė; pasakojau apie „Estetikos sąjūdžio išraišką drabužiuose“, ir jau kitą dieną gatvėse pasirodė Atikos būtybės. Moterys mane dievino, vyrai apie mane kalbėjosi. Mane lygino su Džordžu Eliotu, tik negalėčiau tiksliai pasakyti, kokiu požiūriu. Amerikiečiai visiškai neturi tradicijų, tad labai pagarbiai klauso kiekvieno, kuris jiems pasako, kur eiti ir ką daryti. Vyrai nesudvejoję iškasinėtų rūsį su šeimos palaikais, jei jiems pasakytum, kad ten užkastas auksas, o moterys garsiai žavėtųsi jų drąsa. Tačiau aš jiems pasiūliau Raskiną ir mėlynai margintą baltą porcelianą; jie dėkingi viską priėmė ir užmokėjo keistais žaliais popierėliais. Aš tapau komerciniu pasiūlymu. Sėkmę priėmiau kaip apreiškimą: pamačiau, kad galiu pelnyti nemenkus pinigus paprasčiausiai būdamas savimi. Tačiau dar supratau keistą, nors man jau pažįstamą dalyką: kai tik išreiškiau savo filosofiją žodžiais, lioviausi jos laikytis. Užteko suteikti savo idėjoms ir nuostatoms tobulą formą, ir jos ėmė mane varginti. Kai žmonės manimi patikėjo, nustojau tikėjęs savimi.

Labai gerai prisimenu kelionę iš Omahos į San Franciską, kur važiavau su operos trupe; Dievas trumpiau užtruko kurdamas pa-

saulį, negu mums prireikė pervažiuoti Ameriką. Keliavome tokiu lėtu traukiniu, kad jaunuoliai trečios klasės vagonuose iš savo revolverių šaudė smulkius padarus, gyvenančius prerijose. Nežinau, ar tai buvo žmonės, ar žvėrys: gal jie ir patys nebūtų galėję tvirtai atsakyti. Kelionėje skaičiau prancūziškus romanus – didžiausias tikrai šiuolaikinės prozos privalumas tas, kad kiekviename puslapyje tarsi veidrodyje matai savo atspindį, – bet popietės kaitroje miegodavau: keista, ar ne, koks malonus man kitados buvo miegas?

Vieną popietę pabudęs išėjau iš kupė nusipirkti sumuštinio, fantastiško švino spalvos daikto, ir pamačiau, kad ant platformos stovi Džonas Housonas, vaidinantis Bantorną, tą absurdišką mano karikatūrą; jis buvo apsirengęs panašiu į manąjį kostiumu ir deklamavo mano eiles. Buvome sustoję mažoje stotelėje, ir patiklūs vietos gyventojai iškart nutarė, jog Housonas ir yra Vaildas. Aš pajutau pasibjaurėjimą.

– Housonai! – tariau jam, kai grįžome į savo kupė. – Ar jūs mane atsimenate? Aš esu Oskaras Vaildas. Gal jūs dar nepamiršote, kad keliaujame kartu? O gal jau manėte, jog aš iškritau iš traukinio ir jūs esate priverstas užpildyti spragą?

– Atleisk, Oskarai, aš negalėjau susilaikyti nevaidinęs. Bet tu miegojai, o aš nutariau truputį pasilinksminti, čia juk nieko blogo, ar ne?

– Housonai, mielasis berniuk. Tu aktorius. Aš suprantu aktorius. Man visiškai nerūpi, kad tu kartais užsimiršti, kas esąs, bet neišmintinga apsimetinėti žmogumi, kuris *važiuoja tuo pačiu traukiniu*. – Pabrėžiau paskutiniuosius žodžius, plekšteldamas jam per kelį „Panele Mopen“.

– Ai, Oskarai, tu nė kiek ne geresnis už mane. Aš bent jau žinau, kada vaidinu.

– Aš ne aktorius. Aš esu aš.

– Aha, kalbėk kalbėk.

– Tai viskas, ką norėjau tau pasakyti.

– Tu atvažiavai čia su trupe, Oskarai, ir nieko nepadarysi, jei aš pasisavinau ryškiausius vaidmenis.

– Aš bent jau kalbu savo žodžiais.

– Atleisk, bet nieko panašaus. Mačiau, kaip tu juos nusirašai iš tų savo knygų ir repetuoji sėdėdamas pats žinai kur.

– Neturiu nė mažiausio supratimo, apie ką tu kalbi. Šiaip ar taip, niekad nesipuikavau skolinta prašmatnybe, apsimetinėdamas, kad esu kas nors kitas, o ne aš.

– Nesąmonė. Tu niekad nebuvai pats savimi.

Šiuo kritišku mūsų pokalbio momentu į kupė įėjo geležinkelių darbuotojas.

– Kuris iš jūsų yra ponas Oskaras Vaildas? – paklausė jis.

– Jis, – atsakėme mudu vienu balsu.

– Viena ponia man perdavė raštelį, kurį turiu įteikti ponui Vaildui.

– A, duokite jam, – atsakiau. Nemėgstu „raštelių“, jie visad tokie vulgarūs.

– Klausyk, Vaildai, viena ponia nori susipažinti su mumis – tai yra norėjau pasakyti, su tavimi, – kai atvyksime į San Franciską. Atsakyti?

– Parašyk, kad esu labai užsiėmęs.

– O, negadink pramogos, Oskarai. Gal aš galiu nueiti vietoj tavęs?

– Tu jau spėjai nueiti taip toli, Housonai, kad vargiai pajėgčiau tave sustabdyti.

Tad taip ir nutiko: Amerikos laikraščiuose pasirodė gausūs mano meilės romanų aprašymai, o iš tiesų tai buvo Housonas. Kai žurnalistai jį rado lošimo namuose Niujorke, jis ir vėl pasinaudojo mano vardu. Taigi pranešimai, kad aš lankausi tokiose vietose, pasiekė net Angliją. Nė nemėginau jų paneigti: kaip būčiau galėjęs stoti skersai kelio savo likimui? Jaučiausi tarsi Ada Menken, pasmerkta gyventi taip, kaip kiti mane įsivaizduoja. Bet lygiai kaip mano filosofija nustojo mane dominusi, kai tik suformulavau ją principų pavidalu, taip ir pamatęs save mėgdžiojant iškart suvokiau, kokiu inkubu galėtų tapti esteto asmenybė, jei būčiau joje įkalintas. Mėgdžiojimas pakeičia ne mėgdžiotoją, bet mėgdžiojamąjį.

Ir tikrai, toje šalyje, kurioje galėjai pamatyti visus modernaus pasaulio stebuklus, mano asmenybė ėmė tobulėti. Amerikoje įgijau tam tikrą elgesio grakštumą ir laisvę, kuri Anglijoje man buvo uždrausta. Pirmą kartą į mano darbą pažiūrėta rimtai: anksčiau buvau laikomas pajuokų ar apkalbų objektu ir pažįstamas kaip žymių žmonių kompanionas, o dabar mane pradėta vadinti menininku. Be paliovos dalijau interviu, o mano eiles spausdino geresnieji laikraščiai, mokėję po ginėją už eilutę. Kai tą supratau, kai pamačiau, kad žmonės mane atpažįsta iš mano meno, pasijutau visiškai laisvas. Kai šis pojūtis galiausiai pažadinamas jauname žmoguje, jis primena jausmą, jog esi nešamas stipraus viesulo, – skrieji pirmyn, neturėdamas aiškaus tikslo; tarsi laivas, paliekantis uostą, iš lėto nustoji girdėti nuo kranto sklindančius šauksmus bei sveikinimus ir galiausiai keliauji tylomis, apsuptas tik begalinės jūros ir dangaus. Tada, ir tik tada, pavyksta vaizduotei suteikti pavidalą, o plevenantiems dvasios sparnams – gyvybę.

Taigi kai susipažinau su Vitmenu, ėjau pas jį ne kaip mokinys, bet kaip jam lygus – tai vienintelė situacija, leidžianti susitikti tikriems menininkams. Apsilankiau plačioje, šviesioje Filadelfijos palėpėje, kurioje jis sėdėjo tarsi Amerikos patriarchas: jam už nugaros mačiau aukštas baltas Delavero upe plaukiančių laivų bures, tačiau jas maloniai gožė dūmai, kylantys iš fabrikų kaminų. Mūsų pokalbis buvo malonus ir laisvas. Vitmenas niekad nebuvo lankęsis Europoje, tad jam pavyko išlaikyti tobulas manieras – tačiau jis pasižymėjo įžvalgumu, ir dėl to jau tada įžvelgė manyje gimstantį rašytoją. Pasakiau jam, kad atvykau čia skaityti jo tėvynainiams paskaitų apie Grožį.

– Man atrodo, Oskarai, – tarė jis, – kad grožis yra ne abstrakcija, kurios link reikėtų šuoliuoti, bet visų veiksmų pasekmė.

– Bet juk Grožis sykiu yra ir idealas?

Jo balse buvo girdėti keistas kikenimo aidas, tarsi būtų prarijęs džiną, kuris visai patenkintas ten sėdi.

– Idealai tarsi žaltvykslės, – atsakė jis. – Jei jų vaikysiesi, jie tave išves iš kelio ir paklaidins pelkėje. Jei leisi prisiartinti patiems, jie išliks ištikimi tavo bendrai.

Tik dabar suprantu, kaip teisinga tai, ką jis man tada pasakė: Grožio ieškojimas man baigėsi baisybėmis. Šlovės dienomis vaikiausi jį, prisidengusį įvairiais pavidalais, ir nekantraudamas kuo greičiau sučiupti apsigavau dėl jo prigimties. Todėl Grožis nuo manęs nusigręžė ir paliko glūdėti šešėliuose, antrajame Pragaro rate, kuriame galbūt akis į akį susitiksiu su Didone ir Semiramide.

Tai viskas, ką norėjau pasakyti apie Ameriką; dabar metas pietauti.

1900 m. rugpjūčio 30 d.

Draugija mane gąsdina, tačiau vienatvė trikdo dar labiau. Aršiausiai tai jaučiu viešbutyje, tokiame kaip šis. Gyvenu netvarkingame numeryje už 90 frankų per mėnesį; tik dėl labai aukštų lubų kambarys išvengia klaikios lemties būti panašus į buduarą. Baldų apmušalai išblukę iki nemalonaus burgundiškojo vyno atspalvio, o sienų tapetai – viena iš nedaugelio išlikusių *ancien régime* aukų. Kaip aš ilgiuosi tapetų „Lincrusta Walton". Buvau liepęs jais išklijuoti rūkomąjį mūsų namuose Taito gatvėje, ir tikėjau, kad ypatingas, dėmėtas jų paviršius prišaukia įkvėpimą. Mėgau glostyti juos delnu; dideliam žmonos pasipiktinimui, rašydamas drėksdavau nuo sienos plonus skutelius ir kišdavausi į burną. Turbūt visad norėjau suvalgyti tai, kas man brangu.

Šiame mano kambaryje yra veidrodis, bet aš niekad į jį nežiūriu: žinoma, veidrodžiui tikrai nieko neatsitiktų, tačiau aš galiu įskilti. Greta jo stovi paauksuotas laikrodis, papuoštas dirbtiniais oniksais: rodyti laikui jis gerokai per didelis ir perdėm puošnus. Jis neslepia jokių laiko paliktų žymių, tačiau išlieka nesutrikdomai orus: net žinodamas, kad mušdamas kitą valandą bus sudaužytas, jis vis tiek nesiliautų mušęs. O mano draugai stebisi, kodėl aš prie jo taip prisirišau!

Man dar priklauso geležinė lova su keturiais vario bumbulais galuose, knygų lentynėlė, sukalta iš tokio tamsaus medžio, kad jo spalva beveik nesiskiria nuo knygų, prausykla ir spintutė viename asmenyje, stalas su raudona staltiese, prie kurio dabar rašau, viena medinė kėdė, ant kurios sėdžiu, ir du „armėniški krėslai", pardavinėjami po dvylika frankų *Bazaar de l'Hôtel de Ville*. Paveikslą

užbaigia linoleumu išklotos grindys: nuo jų kietumo greičiau nusidėvi batai, be to, jos verčia labai įtempti vaizduotę.

Ar aš jau sakiau, kad dabar mane be paliovos kamuoja ausies skausmas? Neįmanoma kovoti su savo našta, galima tik permesti ją kitiems, todėl pasiunčiau žinelę Morisui, kviesdamas jį papietauti – jis išklauso mano blogų naujienų tik po to, kai jį pavalgydinu, – bet kol kas atsakymo negavau. Jau spėjau priprasti, kad jis ateina kas savaitę tam tikromis progomis, ir dabar, kai mano vaizduotė sutrikusi, o gyvenimas virtęs griuvėsiais, visiškai nekeista, kad stengiuosi laikytis banalios kasdienės tvarkos. Pavyzdžiui, kas rytą skutuosi ir labai rūpestingai rengiuosi, derindamas ribotą man priklausančių Dorė kostiumų rinkinį taip vykusiai, kad nusistebėtų pati Ada Rehan. Po to užsidegu cigaretę, ir jei neturiu nieko nuostabaus pasakyti, rašau šį dienoraštį.

Mano maistas visad toks pat. Devintą valandą išgeriu kavos ir suvalgau raguolį su sviestu. Pietums valgau du kietai virtus kiaušinius ir avienos kotletą. Vasarą leidžiu popietes, skaitydamas viešbučio kieme. Jame auga du medžiai, teikiantys man pavėsį, su kuriais apie daug ką pasikalbame. Tiesa, pastaruoju metu vėjas ėmė pavyduliauti mūsų artumo ir labai skaudžiai pučia man į ausį.

Šių metų pradžioje buvau įpratęs leisti laiką Parodoje, tarsi Ifigenija tarp barbarų: nelaimei, aš pats esu savo auka. Už gerą pusę savo stiprybės modernusis laikotarpis turi būti dėkingas absoliučiam humoro jausmo trūkumui, todėl aš ten atrodžiau it tragiškas priklydėlis. Turistai iš manęs šaipėsi; girdėjau, kaip šnibždasi man už nugaros. Norėdamas užsimaskuoti, nusipirkau fotoaparatą, bet iškart praradau bet kokias regėjimo galias ir ėmiau fotografuoti Luvrą.

Dabar supratau, kodėl kai kurių švenčiausių Rytų dievybių negalima vaizduoti, – fotografijai būdingas iškrypėliškas išradingumas, paverčiantis gyvus draugus nerealiais, o architektūros kūrinius sumenkinantis iki šešėlių. Aišku, aš pats fotografuojamas nesipriešinu: dabar jau tiek mažai turiu bendra su realizmu, kad esu

tobulas objektas, be to, retai judu. Deja, dosnumo akimirką atidaviau fotoaparatą tokiam berniukui Romoje, kuris jo maldavo tarsi popiežiaus palaiminimo, – be abejo, jis tuo ir taps. Šiaip ar taip, Paryžiuje klajoju po tokias vietas, kuriose nešiotis fotoaparatą visiškai netinka.

Pavyzdžiui, tik vakar vakare Morisas nusivedė mane į „Château Rouge". Aš jam pasakiau, kad jaunystėje esu daug kartų buvęs šioje kavinėje, ir jis pažvelgė į mane apstulbęs. Jauni žmonės niekad nesupranta kitų jaunystės: tai jų tragedija. Seni visad supranta: tai jų tragedija. Bet niekad anksčiau nebuvau įkėlęs kojos į didžiulę patalpą virš bendrosios salės. Suprantama, buvau apie ją girdėjęs: ten nakvoja vargšai ir valkatos, ir pirmą kartą smalsumas mane paskatino ją apžiūrėti. Gal čia kada nors ir man teks priglausti galvą.

Užlipau mediniais laiptais ir patekau į palėpę. Priešais mane susigūžę drybsojo miesto atmatos. Žmonės šią patalpą vadina „lavonine", arba *„La Salle des Morts"*, ir tinkamesnio pavadinimo nebūtų galima sugalvoti. Šis vardas suteikia jai orumo – būdingo tam, kas baigiasi, kas išseko iki kraštutinumo, – kuris, mano galva, visad lydi vargus: Jėzus tapo atstumtuoju, kad geriau išreikštų tikrąjį žmonijos paveikslą. Kitados, pamatęs tokį vaizdą, būčiau atšokęs su pasibaisėjimu, bet dabar susidomėjęs žiūrėjau. Esu pažvelgęs į pasaulio širdį: tai kodėl neturėčiau žiūrėti jam į veidą?

Todėl ir klajoju. Pagal charakterį nesu bohemiškas – tik, galima pasakyti, pagal įsitikinimus. Draugai man sako, kad mėtau ir švaistau savo talentą, bet aš juk aiškinu, ar ne tiesa: aiškinu, kad gyvenu kaip eilinis žmogus? Palieku viešbučio kiemą, kai medžiai pašnibžda apie artėjantį vakarą, ir einu į kambarį persirengti. Valgau restoranuose: už du ar tris frankus užsisakau *éperlans frits*. Kai esu turtingas, einu į „Sylvain" valgyti *truite à la rivière, rouget* ir *choux à la crème,* paskui keliauju į „Grand Café", kurioje stebiu primityvias tikrovės tragedijas. Su menininkais ir rašytojais susitinku „Pousset". Brendžio gerti einu į „Maire", pasikalbėti – į „Café de la Paix", meilės – į „Kalisaya". Čia mes šokiruojame

turistus, kalbėdamiesi „kitaip". „Kalisaya" kavinėje šnibždamos Paryžiaus paslaptys – jos tokios slaptos, kad dažnai yra visiškai išgalvotos.

Kartais, praleidęs vakarą maloniau negu įprastai, slapčia prasmunku į Lotynų kvartalą, kur, keistas paradoksas, kalbamės apie graikiškus dalykus. Draugija ne visad be priekaišto: kai kurie jos nariai įsitikinę, jog literatūra yra tik tai, kas rašoma *Petit Journal*. Aš nesistengiu jų išvaduoti nuo šios žavingos sampratos, nes jei taip padaryčiau, jie visiškai prarastų savo reikšmingumo pojūtį. Grįžtu labai vėlai ir stengiuosi niekada nesinešioti pinigų: jie paprasčiausiai prapultų. Kaip pasakė Bodleras reto prašviesėjimo akimirką: *„Le superflu était le nécessaire"**. Kartais pareinu su vynmedžio lapais plaukuose; pasitaiko, kad parsinešu ištisą derlių.

Prisipažįstu, jog atsiduodu alkoholio ir berniukų draugijai; berniukai kainuoja brangiau, bet jie juk daug brandesni. Iš tikrųjų gėrimo poveikis geresnis: man sakė, jog gerdamas darausi nenuobodus. Yra žmonių, kurie geria norėdami užsimiršti; aš geriu, kad prisiminčiau. Geriu, kad suprasčiau, ką noriu pasakyti, ir sužinočiau, ką žinau. Palankiai veikiamos alkoholio, visos dramos ir istorijos, iš tikrųjų priklausančios meno sričiai, man apsireiškia pokalbyje. Esu gyvas liudijimas, kad sakytinė tradicija neišnyko su Homeru, nes mano eilės gyvena mano lūpose ir mano širdyje. Kartais, vakarui baigiantis, matau, kaip prie manęs artėja šviesa, prisiartinusi prie Dantės ir nuvedusi jį į Skaistyklą. Bet aš įsivaizduoju esąs Rojuje – kiek žinau, būdamas tokios nuotaikos atrodau savo kompanionams tikrai nuostabus.

Gėrimas visad mane žavėjo ir baugino. Tai keista lemtis, paveldėta su krauju: mano motina, paskendusi vienatvėje, labai prisirišo prie rudų ir dulsvų skysčių keistais pavadinimais; be to, girdėjau, kad Vilis mirė nuo perdėto gėrimo. Vakar vakare su Morisu gėrėme absentą: absentas nuplauna nesėkmės kartumą ir dovanoja keistus regėjimus, kurie žavingiausi dėl to, kad jų neįmano-

* Perteklius ir yra tai, kas būtina *(pranc.)*.

ma užrašyti. Tik per absentą aš visiškai išsilaisvinu, jį gerdamas suprantu simbolines kvapų bei spalvų misterijas. Keista, kaip jis primena tokią santonino esenciją, kurios mažas lašelis leidžia visame kame įžiūrėti violetinę spalvą. Esu girdėjęs, kad panašiai veikia ir maži Meterlinko kiekiai.

Tačiau tokiomis akimirkomis jaučiu, kaip nuo manęs nuimama mano egzistencijos našta: viskas įvyko taip, kaip ir turėjo įvykti. Viskas, kas nutiko tikrovėje, yra teisinga. Manau, parašysiu esė „Girtavimo gynimas", kurią dalysiu ištikimiesiems, bet prieš tai jie turės atlikti apeigas. Kur tas Morisas?

1900 m. rugpjūčio 31 d.

Savo kambaryje turiu Hugo „Vargdienius“. Nuo to laiko, kai aš kaip valkata buvau išmestas į gatvę, jie tapo mano Bedekeriu tyrinėjant tikrai įdomius Prancūzijos gyvenimo aspektus. Knyga dabar tokia pat aptriušusi, kaip jos savininkas; nusipirkau ją pirmą kartą atvykęs į Paryžių, ir jos priešlapyje puikuojasi parašas, stambus ir puošnus tarsi pabaisiška orchidėja: Oskaras Vaildas, 1883 m. kovas.

Grįžau iš Amerikos pasiryžęs pradėti naują gyvenimą, menininko gyvenimą. Bet atvykęs į Londoną teradau senąją asmenybę, kurią tikėjausi pranokti. Būtų buvę neįmanoma užsiimti rimtu darbu atmosferoje, kurią palikau pripildytą *blagueur* temperamento. Įsikėliau gyventi pas motiną, bet kūdikystės prietema tvyrojo man virš galvos ir būtų sutrėškusi laurų vainiką, kurį troškau užsidėti. Kol buvau su motina, atrodė, jog visa, ką pasiekiau, nieko verta.

Tad pabėgau iš motinos namų ir iškeliavau į Paryžių. Tuo metu šis miestas man atrodė Europos literatūrinės civilizacijos centras. Be abejo, buvau skaitęs moderniuosius prancūzų poetus – Kopė, Rešepenas ir Malarmė buvo labai įdomūs, kol juos pradėjo suprasti, – tačiau labiausiai skolingas jaučiausi prancūzų prozos meistrams. Studijų laikais atradau Viktorą Hugo: štai rašytojas, kuris pažino gailestingumą, kuris suprato siaubingą kančios vienatvę, savęs nepažįstančios žmogaus sielos vienatvę. Buvau per jaunas, kad pasimokyčiau iš tos kančios slėpinio, užtat puikiausiai supratau stebuklingą poeto prozą.

Buvau skaitęs Bodlerą, pakerėtas jo prozos, lygiai kaip vėliau užburtas *A Rebours* poezijos, keistų jos aromatų ir spalvų. Hiuismansas moderniaisiais laikais yra didysis dirbtinybės pranašas, skelbiantis tuos netolimus laikus, kai gamta bus išeikvojusi visas turėtas galias, ir ryškiausius potėpius jai dovanos menininkai. Blausiai apšviestuose šios knygos puslapiuose pirmą kartą pamačiau pakylančią Salomėją, apsitaisiusią skaidriais ir blankiais opalais.

Mėgau ir Gotjė kūrybą. Kartą jis parašė pjesę, kurioje Heliogabalas įšoka į vaterklozetą: visad norėjau scenoje panaudoti tokį triuką. Jo romanas „Panelė Mopen" pažadino mano nuostabias svajones, nes aš taip pat patyriau jo herojaus išgyvenimus, kai tas, virpėdamas ant liepsnaspalvės aistros bedugnės krašto, nebesuvokia nei kas jis pats, nei kas kiti. Tomis dienomis troškau parašyti širdies romaną Gotjė stiliumi, keistų nuodėmių knygą, kurių tėvas būtų Verteris, o motina – Manona Lesko. Tiesą sakant, aš visada stengiausi savo kalba išreikšti prancūzų rašytojams būdingą glebų erotiškumą. Jų sakiniai – tarsi kietai suveržta gėlių puokštė: šviesa pro jas prasiskverbia tik apsvaiginta spalvų ir paveikta aromato. Buvo ir kitų: protu garbinau Floberą, širdimi – Stendalį, o drabužiais – Balzaką. Persikėlęs į „Voltaire" viešbutį įsigijau baltą chalatą, kuriuo apsisiautęs sėdėdavau rašydamas per naktis.

Žinoma, Balzakas mato gyvenimą tokį, koks jis yra, suteikdamas jam formą, kaip skulptorius suteikia gražų pavidalą paprastam akmeniui. Aš gyvenimą tada mačiau kaip eilę šešėlių, tariančių keistus skiemenis. O iš tikrųjų gyvenimo visiškai nepažinau.

Prisimenu vieną istoriją. Kitados gyveno poetas, dainavęs apie pasaulio paslaptis. Jo eilių muziką be paliovos giedojo miesto gatvėse, o sutikti praeiviai traukdavosi, užleisdami kelią. Kas rytą išaušus jis pakildavo iš vienišos savo lovos – juk poetai, bent jau vaizduotėje, visada miega vieni – ir eidavo į už miesto plytinčią dykumą. Dykvietėje nebuvo kelių nei takelių, bet poetas nepaklysdamas rasdavo kelią prie vienos uolos ir pavėsį teikiančio medžio. Čia atsisėsdavo, pasilenkęs sauja pasemdavo smėlio ir leisdavo jam byrėti pro pirštus. Tada pakeldavo galvą, įsistebeilydavo

į rusvą dykumos horizontą, į didžią tuštumą be formos ir be judesio. Kai pavargdavo žiūrėti, pakeldavo akis į dangų, tarsi iškalinėtas varis švytintį virš dykumos. Jame neskraidė paukščiai, žvilgsnio neblaškė jokie debesys.

Taip poetas praleisdavo dieną, ir kai medžio šešėlis jam pranešdavo, jog artinasi vakaras, jis pakildavo nuo uolos ir grįždavo į miestą. Kiekvienai dienai baigiantis žmonės, matydami, kaip jis tvirtu žingsniu artėja prie didžiųjų miesto vartų, išeidavo jo pasveikinti, o paskui nekantriai klausinėdavo: „Papasakok mums, ką šiandien matei? Kokius siaubingus ir gražius reginius?“ Jis prabildavo ir pasakodavo, ką matęs. „Mačiau, kaip skaisčiai raudonas ibis snape nešėsi žvaigždę; mačiau, kaip milžiniškas driežas iškvėpė paskutinį kvapą ir virto bronzos skulptūra. Iš smėlio iškilo jauna nereidė; pamėginau ją apglėbti, ir ji virto jūros banga. Mačiau visa tai ir dar daugiau“. Žmonės stebėdamiesi pasakojo vieni kitiems, ką jiems apsakė poetas; paprasti žmoneliai svarstė, kaip čia suradus milžinišką bronzinį driežą, o miesto dvasininkai poeto žodžiuose įžvelgė šešėlingus dvasios vaizdinius. Bet žmonės poeto labai bijojo, ir niekas nedrįso jo paklausti, kaip visa tai paaiškinti.

Išaušo dar vienas rytas, poetas dykuma nužingsniavo prie savo pamėgtosios uolos, prisėdo medžio pavėsyje ir pasilenkęs sužiuro į smėlį. Tik staiga širdį jam sugniaužė atgaila, tarsi bronzinis driežas. „Aš sunaikinau visus ir visas, kuriuos mylėjau, – tarė poetas. – Išaušus pakildavau iš jų guolių ir išeidavau neatsigręždamas. Girdėjau jų raudas, bet skubėjau eiti į šią dykumą. – Tada poetas pažvelgė į horizontą ir pamatė savo gyvenimo šešėlius. – Melavau tiems, kurie manęs klausėsi. Nuvalkiotus vaizdinius dalijau tarsi auksą. Siekdamas pagyrų, išgalvojau pasaulio paslaptis. – Paskui poetas pakėlė akis į plyną dangų ir pamatė tik savo gyvenimo tuštumą. – Dabar matau, kad visą gyvenimą bergždžiai klausiausi vėjo tarsi tuščiaviduris šiaudas, lėtai krintantis žemėn“.

Poetas pasikaišė apsiaustą ir grįžo į miestą, nes jau vakarėjo. „Ką šiandien matei? Ką matei šiandien?“ – ėmė jo klausinėti, bet jis neatsakė. Žmonės nesiliovė kamantinėję, ir pagaliau poetas

prabilo. „Nemačiau nieko, – pasakė jis, – šiandien aš nemačiau nieko“. Pirmą kartą poetas pamatė tikrovę ir nepajėgė apie ją prabilti. Tada žmonės ėmė iš jo tyčiotis, keletas jų net paėmė nuo žemės akmenis ir sviedė į nugarą poetui, lėtai slenkančiam į savo būstą.

Kai papasakojau šią istoriją Robiui, jis paprašė manęs ją užrašyti. Pažadėjo parduoti Amerikos laikraščiui. Žinoma, jis nieko nesuprato.

1900 m. rugsėjo 1 d.

Pamenu, kalbėjau apie „Voltaire“ viešbutį, ar ne, ir baltą chalatą? Mano kambarys buvo į Senos pusę, ir aš iškart perpratau vieną pirmųjų kūrybiškumo principų: menininkui jokiu būdu negalima turėti kambario su vaizdu. Jis toks apgaulingas. Upės nepaisiau ir parašiau antrą savo pjesę „Padujos hercogienė“, fantastišką Jokūbo stiliaus dramą. Rašydamas jaučiau, kaip manyje suvirpa praeities didžiųjų žmonių dvasios, bet daugelis jų, nelaimei, netrukus mirė antrąkart. Pjesė nepavyko ir dabar ji įdomi nebent tuo, kaip dažnai ašverčiau aktorius keisti kostiumus. Bet anomis dienomis aš būdavau pats rimčiausias rašydamas melodramas. Nuo to laiko melodrama tapo viso mano komercinio susirašinėjimo pagrindu, bet dabar suprantu, kad literatūroje jai ne vieta. Užtat pjesei žlugus suvokiau daug svarbesnę tiesą: vos tik pradedu dirbti rimtai, iš manęs ima juoktis, o iš mano žodžių tyčiotis. Norėdamas tapti garsiu menininku ir rasti publiką savajam menui, turėjau griebtis klastos ir dviprasmybių – apgaulės kūrėjo, kuris šypsosi, kai kiti verkia, ir apsipila karčiomis ašaromis, kai aplink plyšta iš juoko.

Atvykau į Paryžių kaip vertas dėmesio padaras – mokinys. Visad tikėjau, kad žmogus atranda save tik bendraudamas su kitais, – o menininko asmenybės augimui absoliučiai būtini ryšiai su kitais menininkais. Tad pasiryžau su visais susipažinti; rekomendacijos laišku tapo mano eilių tomelis, ir kito, tiesą pasakius, nė neprireikė. Jei atrodžiau įžūlus, tai tik iš entuziazmo: nupurtęs Anglijos žemę nuo kojų, iškart pajutau, kad žingsnis tapo greitesnis ir lengvesnis.

Kavinėse anomis abrikosų spalvos dienomis galėjau sutikti visus jaunus poetus – ar bent tuos, kurie save laikė jaunais. Man atrodė, kad prancūzų rašytojai toli mane pralenkę, ir aš įsitraukiau į, kaip tada maniau, didį menų ir literatūros sąjūdį. Man artimiausias buvo Barbė d'Orvilji. Jis nuomojo atgrasų kambarį *Rue Rousselet,* netoli nuo tos vietos, kur dabar gyvena Morisas. Kai pirmą kartą užėjau pas jį, šeimininkas atidarė duris, apsivilkęs įtartinu šilkiniu chalatu; mostelėjęs ranka į tuščią nešvarų kambarį, jis paskelbė, jog „visi namų apyvokos daiktai išgabenti į kaimą". Tiktai tikras menininkas sugeba vienu rankos mostu panaikinti tikrovę.

„Café Cénacle" dažnai matydavau Verleną, panašų į Sileną, išskobtą iš sviesto. Kai pirmą sykį susitikome, jį buvo vienai dienai išleidę iš ligoninės, kur gydė, kiek žinau, Veneros nuodėmes. Jis man parodė atvirą žaizdą kojoje ir sukikeno. Man pasidarė silpna – visad bjaurėjausi fiziniu šlykštumu, – ir paskui mėginau jo vengti, bet jis nesiliovė elgtis su manim kaip artimas draugas, tarsi mudu sietų kitiems draugijos nariams neregimi ryšiai.

Kartais sutikdavau jį Malarmė kambariuose *Rue de Rome*. Puikiai prisimenu, kaip pirmąkart aplankiau Malarmė, – ir tikrai, tai buvo panašu į apsilankymą spiritizmo seanse. Vistleris nugirdo, kad ketinu atvykti į Paryžių, ir mėgino Malarmė nuteikti prieš mane; koks jis juokingas. Tačiau kai galutinai paaiškėjo, kad poetas Malarmė, kalbos karalius, neabejotinai mane priims, Vistleris jam nusiuntė telegramą: *„Wilde viendra chez vous. Serrez l'argenterie"*.* Kartą viename apsakyme sukūriau herojų, panašų į Vistlerį. Vieną vakarą jam tai pasakiau, ir jis iškart patikėjo, jog tai seras Henris Votonas. Iš tikrųjų aš turėjau galvoje kalėdinę petardą.

Tas pirmasis vakaras pas Malarmė, galima sakyti, tikrai pavyko; man yra sakę, kad prancūziškai kalbu kiek per puošniai ir per literatūriškai, bet bendraamžiai puikiausiai mane suprato: net manau, jog būtų supratę, jei ničnieko nebūčiau ištaręs. Malarmė bu-

* „Vaildas atvyksta pas jus. Paslėpkite sidabro įrankius" *(pranc.)*.

vo be galo mandagus ir malonus, kalbėjo lėtai, kaip derėtų kalbėti visiems poetams, užtat stebėtinai aiškiai. Ką tik buvo išleistos „Contes cruels“ – dabar jas tik skaito; pamenu, kaip Malarmė gyrė man šį nuostabų leidinį, pilną *„les tristesses, la solitude, les déboires“**. Jo balsas priminė tolumoje gaudžiantį varpą.

Rami pokalbio tėkmė, puošnūs ir didingi baldai keistai bukino pojūčius; atrodė, kad svarbus yra tik Menas ir tai, kas susiję su Menu. Buvo ten ir Floberas įraudusiais skruostais ir vikingo ūsais. Kaip būdinga tik jam vienam, ėmė žavėtis Kalibanu. Ne kartą esu stebėjęsis, kaip nežymiai atrodo didieji menininkai; mano manymu, jiems trūksta savižinos. Flobero kūryba šalta, bet jos šaltumas tūžmingai degina – tarsi ledinis šėtono glėbys, kuris, kaip aprašo viduramžių knygos, svilina šalčiu. O išgirsti jį kalbant – atrodo, lyg klausytumeis mėsininko. Tai nieku gyvu nesumenkina jo meno: atvirai pasakius, jei mano paties meilė menui būtų buvusi stipresnė už meilę šlovei ir juslėms, būčiau sukūręs daug didingesnių darbų. Jaučiuosi tarsi Andrea del Sarto iš rafinuoto Brauningo eilėraščio:

Jeigu aš būčiau du, anasis ir aš pats,
Pasaulį mūsų kūriniai pranoktų.

O dabar atsitiko taip, kad mano asmenybė sužlugdė mano darbą: tai vienintelė neatleistina mano gyvenimo nuodėmė. Net tais pirmaisiais mėnesiais Paryžiuje prabangos ir šlovės potraukis viliojo mane iš draugijos menininkų, prie kurių kojų privalėjau sėdėti. Bet aš gyvenau fiakruose ir restoranuose; mano garbei rengė priėmimus baronas Delandas ir Monako kunigaikštienė, keistoji sirena be balso ir beveik be tėvynės. Aš lydėdavau Sarą Bernar iš jos drabužinės iki kulisų – ir visada mane pražūtingai stūmė svaigus, saldus pergalės aromatas, purpuro ir aukso vaizdiniai. Būdamas su poetais ir menininkais jaučiau, kad iš tikrųjų veikia tik mano temperamento dalis; dažnai jausdavausi kitoks negu jie, nes jau tada jaučiau, kad mano lemtis didingesnė. Būdamas su Sara jutau, kad galėčiau, kaip ir ji, triumfuoti visame pasaulyje: praš-

* Liūdesio, vienišumo, nusivylimų *(pranc.)*.

matnūs priėmimai, vakarienės, didžio žmogaus gyvenimas – šito troškau labiau už viską.

Anomis jaunystės dienomis dalijausi entuziazmu su Robertu Šerardu, jaunu anglu, kurį sutikau per vienus kviestinius pietus. Jis atrodė tarsi puolęs angelas; dabar, žinoma, nuopuolis jau akivaizdus, be to, jis reikalauja, kad sykiu pultų ir jo draugai. Bet anuomet jis trykšte tryško neįmanomomis svajonėmis, o kadangi, be to, dar buvo neįmanomai jaunas, labai prie jo prisirišau.

Kartą jam paaiškinau, kad trys mano mėgstamiausi grožinės literatūros herojai – Žiuljenas Sorelis, Liusjenas de Riubamprė ir aš pats. Panašiai kaip de Riubamprė, kalbėjau jam, aš trokštu „būti garsus ir būti mylimas“, ir kaip Sorelis kartais sielvarto apimtas suklinku: „Kodėl aš esu aš?“ Kuo aiškiausiai prisimenu, kaip vieną vakarą ėjau su Robertu palei Seną ir kuo smulkiausiai pasakojau jam apie paskutines Sorelio valandas, praleistas kalėjimo vienutėje; kaip jis klaidžiojo žodžių migloje ir kaip paskutinėmis, nepaprastomis akimirkomis prieš pat mirtį tegirdėjo savyje aidinčius padrikus sakinius iš knygų, kurias kadaise mėgo, kurių padedamas formavo savo charakterį. Liusjenas pasikorė, o Žiuljenas mirė ant ešafoto. „Bet nepamiršk, Robertai, – perspėjau aš, – čia juk šventųjų gyvenimai“.

Anomis dienomis mane dar žavėjo Čatertonas, Po, Bodleras ir siaubinga jų lemtis – kol esi jaunas, žaidi su ugnimi, kurios visai nesupranti. Prisiminus Čatertono mirtį man akyse iki šiol ištrykšta ašaros – tas keistas, menkutis berniukas, beveik neturintis duonos kąsnio, bet pasmerktas žinoti apie būsimą šlovę, taip palaidūniškai netaupė savo talento, kad priskyrė jo vaisiams kitų vardus. Tai didžiausia XVIII a. tragedija, gal tik išskyrus Poupo eilėraščius.

Čatertono likime aš girdėjau liūdną žmogiškosios vilties melodiją, bet galvodamas apie Po lemtį klausiausi keisto kvatojimo dievų, dovanojančių žmonėms kankinimo įrankius, kuriais šie sudrasko save į gabalus. Stebeilijausi į bedugnę, iš aukšto žiūrėjau į tuos, kurių asmenybės buvo sužlugdytos ar visiškai išdraskytos, ir jutau keistą pakilimą. Su Šerardu aplankėme *Rue de la Vieille Lan-*

terne, kurioje pasikorė Nervalis; kiekvienas jos grindinio akmuo man atrodė apžavėtas. Tarsi būtume aplankę senovinę aukų vietą, sulaistytą krauju. Šerardas tokių dalykų nesuprato – jis buvo perdėm romantiškas, kad jaustų likimą. Pamenu, kartą nuėjome pas Morisą Rolina; Rolina pradėjo skaityti savo parašytą Tropmano monologą, groteskišką, niūrų kūrinį. Skaitydamas jis rėkė, keikėsi, trypė kojomis. Šerardas pasibaisėjęs žiūrėjo į mane. O man atrodė, kad tai nuostabu, – tas beprotiškas savo žaizdą draskančio menininko šokis, įtūžio ir pasipiktinimo šauksmas, kuriam ir aš troškau pritarti savo balsu.

Stebiuosi, kaip niekas iki šiol neparašė šilingo vertės traktato apie poezijos įtaką žmonių elgesiui, – nors gali būti, kad paskutinis žodis šiais klausimais atiduodamas Metjui Arnoldui. Aišku, skaitant Arnoldą labai knieti, kad šie jo žodžiai jau tikrai būtų paskutiniai. Galėčiau gana įtikinamai parašyti tokį traktatą, nes man atrodo, kad tik pradėjęs skaityti prancūzų poeziją ėmiau noriai ieškoti pojūčių, galinčių sukelti man tokią pat neviltį, kokią vertinau svetimoje poezijoje. Hiuismanso knygos herojus Dezeseintas laiko po stiklu tris Bodlero eilėraščius – „Įsimylėjėlių mirtis“, „Anywhere out of this world“ ir „Priešas“. Juose sukaupta visa modernaus žmogaus jausmų istorija, ir aš, pakerėtas harmoningo Bodlero sielvarto, pirmą kartą leidausi tyrinėti tamsiosios pasaulio pusės.

Su Šerardu ir jaunais prancūzų poetais slampinėjau po blogiausią vardą turinčias tavernas, bendravau su gatvių gyventojais. Londone ir Amerikoje šio pasaulio nepažinojau, ir pirmąkart jį pamatęs Paryžiuje pajutau alkstąs dar daugiau, dar labiau nežabotų smagybių. Tarsi Pasifajė, pamačiusi pabaisą, šaukiau ją pasirodyti dar sykį. Mano vaizduotėje šis miestas virto ir Babilonu, ir Parnasu; tai buvo jūra, iš kurios iškilęs koks nors dievas gali pareikalauti mano aukos, bet kol kas mielai skendau jos vandenyse.

Taigi mes vykdavome į tolimus užkampius, kur slapčiomis gyveno Sapfo meilės mėgėjai, kur buvo galima pirkti vaikinų ir merginų ir jais džiaugtis. Žinoma, aš tada nieko nedariau: man atrodo, buvau pernelyg išsigandęs. Ir iš tikrųjų taip aštriai jutau bai-

singą tokių dalykų žavesį, kad galiausiai pabėgau nuo keistųjų aistrų, tūnančių mano širdies užkaboriuose. Nutariau išvykti iš Paryžiaus. Buvau matęs labai daug tokių, kurie, paragavę lotoso žiedų, prasmego letargijos ir nevilties liūne. Kupinas jaunystės pasitikėjimo savo jėgomis, buvau pasiryžęs saugoti save, bet sykiu žinojau, kad įgijęs žinių apie uždraustus dalykus jau galiu grįžti į Angliją ir tapti didis.

1900 m. rugsėjo 3 d.

Vakar vakare Robertas Šerardas priėjo prie manęs „Pied Noir" ir, būdamas gerokai apsvaigęs, pranešė norįs rašyti mano biografiją.

– Nukalsiu tau karūną, Oskarai, – pasakė jis.

– Kam ta karūna, Bobi, jei nebus honorarų?

Buvau su juo kiek griežtokas, bet jis kas vakarą darosi neįdomesnis. Nuolat žada parašyti mano biografiją, kurioje pasauliui neva paaiškins mano elgesį ir atskleis tikrąjį mano charakterį.

– Apginsi mane mano paties reputacijos kaina, – pasakiau. Bet jis, kaip paprastai, nekreipė dėmesio.

– Ar pameni tas dienas Paryžiuje, kai mudu skaitėme Po ir Čatertoną?

– Ničnieko neprisimenu, Robertai. Jei ketini imtis šio absurdiško darbo, turi suprasti vieną principą: menininko gyvenimą lemia tai, ką jis pamiršo, o ne tai, ką prisimena.

– Kodėl tu amžinai iš visko juokiesi, Oskarai?

– Žinai, Robertai, girdėjau, kad Platonas mirė, po pagalve laikydamas Sofrono farsus. Tik aš vietoj jų turiu tavo draugiją.

Jis nusvirduliavo ten, kur absentas; tikiuosi, niekada jo nebepamatysiu.

Po tokių susitikimų skvarbiai jaučiu, kaip bergždžia visa, kuo galėjau tapti. Kartais esu priverstas žvelgti į savo lemtį kaip Regulas nuplėštais akių vokais, kurį vertė žiūrėti į saulę, kol jo akys susiraukšlėjo ir sunyko. O aš, kitados bučiavęs sėkmės deivę, dabar guliu šiukšlyne tik savo praeities vaiduoklių draugijoje. Visi mano pasisekimai buvo lemtingi, tad mano gyvenimas nuolatos

sūpavosi ant dievų kelių. Prašmatniosiomis dienomis sėkmė buvo tokia didžiulė, kad kėlė baimę. Tačiau aš, noriai bėgdamas pasitikti lemties, kartais pamiršdavau esąs jos auka. Buvau tarsi gėlėmis šeriamas jautis, penimas tik aukojimui.

Kadaise „Doriane Grėjuje" parašiau „pasakyti ką nors reiškia atiduoti tai užmarščiai", bet paskui tą sakinį išbraukiau. Pasaulis apie tai nežino, nes aš nenorėjau, kad pasaulis suprastų vieną iš manojo meno paslapčių. Turbūt keista, bet visais rašiniais aš nuspėju tolesnį savo likimą. Viskas, kas yra mane ištikę – net toji puiki pavasario diena, kai buvau išlaisvintas iš kalėjimo žiemos, – paminėta kokiame nors mano kūrinyje. Aš mačiau Nemezidę ir jos tinklais apsigaubiau pečius. Atrodo, jau pasakojau, kaip mane dar vaikystėje nugabeno pas moterį iš Galvėjaus, kuri būrė man iš rankos. Ir nors berniukiškos linksmybės privertė pamiršti jos pranašavimus, dar tada supratau, kad slaptoji mano istorija jau parašyta, kad joks mano veiksmas nei žodis nepakeis nė mažiausios jos detalės.

Taigi aš visą gyvenimą skaičiau burtų, chiromantijos ir kabalistinės išminties knygas, norėdamas pamatyti, ar pavyks prasiskverbti į mane supančio slėpinio šerdį. Skaičiau Andrėjo „Cheminę santuoką", tą nuodingą vokiškosios baroko literatūros gėlę, Vekeruso „Paslaptis" ir Jono Pistorijaus „Artis Cabalisticae". Toje karščiuojančioje atmosferoje, kurioje lemtis atskleidžia savo slaptybes, mane guodė tik Paracelso lozungas: „Jei negali būti savimi, nebūk niekuo kitu".

Be to, aš visad mielai tardavausi su dievų sekretoriais – būrėjais iš delno, kuriuos Bozis vadino psalmininkais, tokiais reikšmingais mūsų civilizacijai, kad juos visad sutiksi per kviestinius pietus, nors tais atvejais savo likimą gali žinoti iš anksto. Cheironą kartą sutikau viename „neoficialiame" ledi Kolin Kempbel vakarėlyje. Įkišau ranką pro užuolaidos plyšį, kad jis nematytų mano veido. Kaip paprastai, virpėjau kamuojamas blogos nuojautos: tokiomis akimirkomis esu įsitikinęs, kad mano ligtolinis gyvenimas nieko nereiškia ir kad manęs laukia atgimimas. „Kairioji ranka, – pasakė Cheironas, – priklauso karaliui. Dešinioji – ranka kara-

liaus, kuris pats save pasiųs į tremtį". Kiti paskui klausinėjo, ką jis man pasakęs, bet aš negalėjau kalbėti. Vakarui baigiantis, kai jis išniro iš už užuolaidos kaip Adelfio teatro melodramos veikėjas, negalėjau nei į jį pažvelgti, nei prisiartinti. Bet jis, atrodo, pagavo mano žvilgsnį: įsistebeilijau į jį, o jis nepaprastai smalsiai mane nužvelgė. Po to vakaro aš parašiau „Lordo Arturo Sevilo nusikaltimą", kuriame būrėjas iš delno pamato numanomą savosios mirties pavidalą kito žmogaus delne. Galima pasakyti, jog tokiu būdu pasijuokiau iš Lemties.

Bet vis tiek negaliu nuo jos pabėgti. Ištikus gyvenimo krizėms, visada einu pasitarti su žinančiaisiais. Londone reguliariai eidavau pas ponią Robinson, o prieš pat teismą jai parašiau. Ji išpranašavo sėkmę – dievai žiaurūs. Visai neseniai, pernai, vėl juos išmėginau, ir sulaukiau dar garsesnio juoko. Kartu su Moru Eidžiu nuėjau pas garsią čionykštę būrėją. Ji pažvelgė į mano delną ir labai mandagiai tarė: „Nieko nesuprantu. Sprendžiant pagal gyvenimo liniją, jūs jau dveji metai miręs".

Tebenešioju savo žiedą su skarabėjumi. Buvau ką tik grįžęs iš Paryžiaus, klajojau Holivelo skersgatviu, siaura gatvele, pilna krautuvėlių, prekiaujančių įvairiomis senienomis ir aptriušusiais išsklidusių bibliotekų likučiais. Stovėjau tokioje krautuvėlėje, žvilgčiodamas į bjauresnius negu įprasta stiklo indus, kai staiga įėjo gerokai uždusęs jaunuolis ir paprašė nuvesti pas savininką. Jis buvo darbininkas; sakė, kad dirba Bilingsgeite, skrodžia žuvis. Pamenu, tas sakinys patraukė mano dėmesį. Jis pasakė turguje ant grindų radęs štai ką, kažin ar jis ko vertas, – ir ištiesė žiedą, kurį dabar mūviu. Savininkas jį apžiūrėjo ir, nebūdamas labai įžvalgus ar išsilavinęs žmogus, pasiūlė šilingą. Jaunuolis įsižeidė ir išbėgo iš krautuvėlės.

Aš išėjau iš paskos, paprašiau, kad man parodytų žiedą, ir jis man jį padavė. Iš karto pastebėjau stebuklingą žalią akmenį – pasiūliau penkis svarus, kuriuos jis, aišku, paėmė. „Pasakykite tiksliai, kur jūs jį radote?" – paklausiau. „Aš juk sakiau šefui, ant grindų". Paskui jis nusijuokė: „Gal jį atnešė žuvis". Nuo tada branginu šį skarabėjų. Parodžiau jį Džonui Farelui, Britų muziejaus

egiptologijos ekspertui, ir šis mane užtikrino, kad žiedas priklausė aukštam anos imperijos pareigūnui. Nesakiau, kur jį radau: pasakojimas būtų perdėm priminęs legendą. Bet keista žiedo kilmė nedavė man ramybės, ir aš maniau, kad jis, kaip Edgaro Po auksinis vabalas, atves mane prie didesnių turtų – lobio, kuriam pavaldūs smurtas ir mirtingumas. Iš tikrųjų žiedas dar labiau priartino Po būdingą saldų lemties suvokimą, nes grįžęs iš Paryžiaus į Londoną šiukšlynų gyvenimą regėjau atviromis akimis. Jaučiausi kaip jis, traukiamas prie bedugnės, įsivaizdavau, ką jausiu krisdamas: tad galiausiai puoliau žemyn ir buvau sunaikintas.

1900 m. rugsėjo 4 d.

Šį rytą pabudau nuo galvą veriančio skausmo ir pakilęs nuo pagalvės pamačiau ant jos nuodingą skystį, ištekėjusį man iš ausies. Dabar jau esu prie to pripratęs, bet pirmą kartą pamatęs savo kraują ir gleives pajutau siaubą kaip žmogus, kurio gyvybės syvai senka jam beregint; tiesa, pastaruoju metu nuolatos esu toks nusilpęs ir skausmų kamuojamas, kad nebeapraudu laipsniško nykimo. Tik susidomėjęs jį stebiu.

Ausį susižalojau Vondsvorto kalėjime. Kankinamas negalios ir sielvarto, buvau paliktas kameroje, bet kalėjimo gydytojas, apžiūrėjęs mane, paliepė išeiti pasivaikščioti į kiemą. „Jums taip bus geriau, – pasakė jis. – Liausitės galvojęs apie save". Tokie banalūs yra žmonės, dirbantys blogiu alsuojančiose vietose. Taigi mane nulydėjo žemyn metaliniais laiptais, metaliniais koridoriais, prieš mane atvėrė kalėjimo kiemo vartus. Išvydau šviesą ir pamačiau po kiemą vaikščiojančius kalinius. Savo kameroje galėjau pasislėpęs raudoti; bet dienos šviesa vėrė tarsi kalavijas, ir aš parpuoliau. Krisdamas susižeidžiau ausį: ši žaizda tapo manąja kalėjimo relikvija, stigma, kuri paplūsta kraujais ne kartą metuose, per šventę, bet kasnakt. Jau turiu baigti: taip skauda, kad teks kviesti tą žydelį daktarą.

Gydytojas atėjo. Jis turi stebuklingą sugebėjimą keisti savo nuomonę; anksčiau buvo diagnozavęs neurasteniją, o dabar įtaria kai ką gerokai baisiau. Pasakė, kad turiu pasirengti operacijai, ir paliko paguodai buteliuką chloralio. Vėliau žadėjo atnešti morfijaus, kai verkdamas vėl trokšiu sapnų. Esu pratęs prie narkotikų. Kar-

tais, gulėdamas jų glėbyje, matau, kaip iš mano kūno išnyra manoji asmenybė ir slepiasi kambario kampe, kol pajunta, kad jau saugu sugrįžti. Apimtas tokios nuotaikos esu tarsi pono Velso aprašytas Nematomas Žmogus – ir aš pats, ir kiti mane pažįsta tik kai apsirengiu.

Tiesa, pastaruoju metu šių nervus raminančių vaistų galia kelia man baimę. Pamenu, prieš keletą metų Londone gatvių angelas nugabeno mane į Plytų skersgatvį, į vienus iš tų gėdos namų, kuriuose prekiaujama opijumi. Buvau nuvestas į viršutinį kambarį – didžiulį, nesveiką, tarsi kalkių duobė, kurioje laidojami ligoniai, – ir pamačiau jame tik išsiviepusius vaiduoklius, žmones, kurie nemiegojo ir nebūdravo; jie gyveno už pasaulio ribų, o jų žvilgsniai buvo klaikūs: patekau tarp aklųjų, išdūrusių vienas kitam akis. Apimtas siaubo, nusigręžiau – kai kurie pasaulio vaizdai primena dirstelėjimą į Gorgonę, tik, deja, pasaulis nepaverčia mūsų akmeniu, – tačiau dabar jaučiuosi nenumaldomai traukiamas panašios lemties link. Gal ji visai nebaisi: gal dievai išmintingai elgiasi, kad atima žmonėms protą prieš juos sunaikindami.

Kai išgeriu chloralio, nebegaliu miegoti net vidurnaktį. Guliu apimtas svaigulio ir stebiu fantasmagoriškai slenkančius absurdiškus pavidalus. Žinau, kad kai parašęs šiuos žodžius grįšiu į lovą, mano smegenyse ims vienas kitą gainiotis mažyčiai driežiukai. Bet aš irgi bėgu: esu medžiotojas ir medžiojamasis, stebėtojas ir stebimasis. Išgersiu chloralio.

Bijau sučiupti miegą net tada, kai jis man siūlomas: sapnuoju tokius blogus sapnus, kad jie manęs nepalieka net nubudus. Kartą sapnavau, kad esu kaukė, gulinti ant prekystalio Pikadilio parduotuvėje. Daug žmonių atėję mane matavosi: mačiau, kaip atsispindžiu veidrodžiuose, toks keistas baltas daiktas, tik staiga žmonės imdavo kvatotis ir sviesdavo mane atgal ant prekystalio. Krūptelėjęs pabudau, vos atgaudamas kvapą.

Ar įmanoma, kad sapnuose tapau menininku, kuriuo nustojau būti įprasto gyvenimo valandomis? Ar įmanoma, kad dabar, sudraskytas į gabalus, giedu nebe Apolono, o Marsijo giesmę; kad

skausmas atnešė man pranašystės dovaną? Sapnavau du ėriukus, paskui fauną nukirsta koja, iš kurios ant žolės lašėjo gyvybės kraujas. Kitą rytą paštu gavau abiejų savo sūnų fotografiją – verkiau, pamatęs juose savo veido kontūrus, tokius, kaip tada, kai pats buvau vaikas, – ir apsvaigintas sielvarto išėjau į gatves. Kitapus *Rue des Beaux Arts* prie manęs prišlubčiojo jaunuolis: jo koja buvo nupjauta ties klubu. Ar sapnų paslaptis ta, kad jie iš anksto nuspėja tikrovę ir taip padeda ją ištverti, kad vaiką jie paverčia ėriuku, o kenčiančią sielą – faunu? Tuo bent galėtume paaiškinti gana miglotas mitologijos ištakas, tas liūdnas pasakas, mėgdžiojančias žmogiškąją tikrovę ir iškeliančias ją tarsi gedulingas vežimas.

Mano žmona Konstansa pasirodė man sapne naktį prieš savo mirtį; ji artėjo prie manęs, ištiesusi rankas, o aš, nežinau, ar iš gailesčio, ar iš pykčio, sušukau: „Eik šalin. Eik šalin".

Man atrodo, kad skausmas, kurį juntu atsibudęs, yra savo mirtingumo suvokimo kančia; miegodamas grįžtu į užkerėtą, baisų vaikystės pasaulį, kuriame džiaugsmai džiausmingesni, o siaubai baisesni, nes vaikas nežino, kad jie pasibaigs.

Šiose tūžmingų spalvų vizijose ryškiausia yra mano motina. Ji plyksteli nelyginant tamsi šviesa: kiti veidai, net Konstansos, virsta jos veidu, kitos rankos – jos rankomis. Ir kaip galėtų būti kitaip? Aš taip daug kuo panašus į ją. Kartais galvoju, kad visa, ką turiu geriausia, išausta iš jos. Tai ji davė gyvybę paslaptingai esybei, gyvenančiai manyje, iš kurios kyla visos mano mintys, o iš tų minčių kitados kildavo mano menas. Anais laikais vis pajusdavau, kad mėgdžioju jos gestus, jos manieras, o kai rašydavau – dabar matau, – jos vaizdinys, tarsi miško vaiduoklis, visad šmėkščiodavo už žodžių. Chloralis jau pradeda veikti. Dabar turiu truputį pailsėti: visad mėgau pažįstamus pojūčius.

Mano akimis, Salomėja buvo ideali moteris: geidulys yra siaubingas, ir ji, apimta beprotybės, sunaikino žmogų, atstūmusį jos geidulį. Mano sukurti vyriški personažai tėra tik vaizduotės padariniai, o moterys suformuotos meno. Visad labiau vertinau savo sukurtas moteris – aš jas suprantu, nes jų bijau. Tik jos gali sau

leisti būti rimtos, nes gyvenimas joms atrodo žaidimas. Jei būčiau moteris, nežinia, kokių aukštumų būčiau pasiekęs. Chloralis šaltas, ledinis tarsi ašigalio ledynai, nuo kurių ima mieguistumas. Dabar pamiegosiu. Matau, kaip ant mano veido tupia pabaisiškos peteliškės. Visur matau pabaisas – gražuoles pabaisas, didžiules, per dideles, kad būtų tas, kas yra.

1900 m. rugsėjo 5 d.

Negalima pamesti šio pasakojimo gijos: privalau suvaldyti praeitį suteikdamas jai prasmę, kurią ji tik dabar man įgijo. Aš išvykau iš Paryžiaus, ar ne, ir grįžau į Londoną? Neturėjau nė skatiko, bet buvau sūnus palaidūnas, kuriam leidžiama grįžti namo, jei tik jis liks palaidūnas; taigi norėdamas išsaugoti prisiimtą statusą turėjau imtis darbo. Užstačiau Trejybės kolegijoje gautą Aukso medalį ir Anglijos šiaurėje skaičiau paskaitas apie Ameriką: nežinia, kas buvo skausmingiau.

Savo žmoną Konstansą pirmą kartą sutikau tais metais Dubline. Vargšė Konstansa, paskutinį kartą ją mačiau kalėjime. Mes kalbėjomės apie Sirilą ir Vivianą, bet ne apie mudu, nes iš tikrųjų nebebuvo ką sakyti. Praeityje esu per daug jai pasakęs ir primelavęs. Toje šiurpioje vietoje ji žvelgė į mane su gailesčiu, bet iš tiesų tai aš jos gailėjausi – juk aš nusileidau į Pragarą per savo tuštybę ir silpnumą, o ji ten pateko nieko nesuvokdama.

Pernai Genujoje aplankiau jos kapą. Jis yra mažose užmiesčio kapinėse, apaugęs nuostabiomis lauko gėlėmis, ir šis vaizdas taip mane sujaudino, kad liepiau vežikui palaukti. Mane ištiko verksmo priepuolis, bet sykiu jutau, jog raudoti bergždžia. Gyvenimas paprastas: jame visad nutinka paprasti dalykai. Aš ją nužudžiau lygiai taip pat aiškiai, kaip kad būčiau sugirdęs jai šaukštą nuodų. O dabar net mano vardo nėra ant akmens, ženklinančio jos kapą.

Draugai dažnai manęs klausinėjo, kodėl ją vedžiau, ir aš atsakydavau, jog paprasčiausiai norėjau sužinoti, ką ji apie mane galvoja; bet iš tiesų gana gerai tą žinojau. Ji mylėjo mane, ir tiek; labai sunku atsispirti tokiai nekaltai, tokiai nesavanaudiškai meilei. Pats

sau atrodžiau romantiškas herojus – ne kaip Verteris, kuris meilėje atranda galią, bet kaip Pelėjas, atradęs išsigelbėjimą. Vedžiau Konstansą, nes bijojau – bijojau to, kuo galėčiau pavirsti būdamas vienas, bijodamas troškimų, kurių, jiems pasidavęs, nebegalėčiau suvaldyti. Troškau kurti savo gyvenimą, o ne griauti jį, kaip mačiau kitus darant Paryžiuje, ir santuoka su Konstansa buvo vienas iš būdų tai daryti. Jei ji buvo angelas, kaip sakydavau savo draugams, tai tik tas su liepsnojančiu kalaviju, sauganečiu mane nuo užgintų malonumų rojaus.

Motina pritarė mano pasirinkimui. Konstansa buvo graži – moterys visad jautrios kitų grožiui. Ji buvo išblyškusi ir labai liekna – motina sakė, jog jos figūra kaip berniuko, bet aš apsimečiau nesupratęs. Be to, buvo kilusi iš geros airių šeimos. Iš tiesų galėjai pagalvoti, kad darau paslaugą nacijai. Bet aš visada klausydavau motinos patarimų – jos aštrus sveikas protas, bent tuose dalykuose, kurie nebuvo tiesiogiai susiję su ja, podraug su teatrališkomis manieromis, buvo visiškai negailestingas. Jiedvi artimai susidraugavo: vykdavo kartu į parduotuves, o vakarais, kai manęs nebūdavo namie, o taip atsitikdavo vis dažniau, sėdėdavo ir kalbėdavosi apie vaikus ar apie madam Blavatskają. Mano motina palaikė Konstansą iki pat galo, kol sielvarto našta jai pačiai tapo per sunki.

Konstansa garbino santuokos idėją: jos vaizduotėje namų židinį saugo penatai ar bent jau bambukinis arbatos staliukas ir gėlių raštais margintas kilimas. Ji mėgino mane pastūmėti ta kryptimi, bet aš nekenčiu modernių namų jaukumo, nekenčiu gyvenimo vilose, kuriose grojami valsai, o jausmus parūpina keliaujančios bibliotekos. Todėl mažame namelyje, kurį nusipirkome Taito gatvėje, nė nemėginome sukurti įprastinio jaukumo: dabar nelengva prisiminti, bet tais laikais, devintojo dešimtmečio pradžioje, raudonmedžio stalo negalėjai įsivaizduoti be šūsnies žurnalų, o žurnalų – be raudonmedžio stalo. Godvino padedami Čelsyje sukūrėme gražiai apstatytus kambarius: juos įrengti truko šešis mėnesius, o mano kreditoriai viską išdraskė per vieną nykią, karčią popietę.

Žinoma, Taito gatvė siaubinga. Visos Londono gatvės tokios. Draugai man sakė, kad joje įsikūręs tapau priemiesčių gyventoju, bet aš jiems atkirtau, kad esu kaip ta geležinkelio bendrovė, – priklausau *Londonui ir priemiesčiams*. Iki šiol pamenu visus to namo kambarius: savo kabinetą su Praksitelio Hermio skulptūra, rašomąjį stalą, prie kurio Karlailis parašė nuostabią, vaizduotės įkvėptą autobiografiją „Sartor Resartus“, valgomąjį su fantastiškomis Vistlerio tapytomis lubomis, svetainę, kurioje pirmais santuokos metais tylioje bendrystėje sėdėdavome mudu su Konstansa. Ten stovėjo fortepijonas, ir kartais Konstansa man grodavo populiarias dainas; jai būdavo linksma, kai aš jas dainuodavau, kadangi net tada į banaliausius sentimentus sudėdavau galybę jausmų.

Kai kurie pažįstami po santuokos manęs išsižadėjo: Frenkui Mailsui užteko beprotybės pamanyti, kad aš jį išdaviau. Kiti nesuprato Konstansos: ji jiems atrodė nuobodi, nes mažai kalbėdavo. Iš tiesų jų draugijoje ji paprastai tylėjo, bet po to tikrai nebūdavo nuobodi. Jai, o ne Old Beilio teisėjams, priklauso kandžiausi komentarai apie mano draugus. Ji nebuvo sąmojinga, bet su ja buvo linksma. Ji nebuvo pažangių pažiūrų moteris – pamokas ėmė ne iš Ibseno, o iš Vaildo. Aš visur kur jai vadovavau: ji buvo poetiškos prigimties, bet tebeieškojo poezijos jai pripildyti. Įdaviau jai į rankas dailiai įrištas knygas; mudu lankydavome Grovnero galeriją ne žiūrėti meno, o leistis apžiūrimi, nes aš save visad laikiau modernaus meno pavyzdžiu; keliaudavome į Ridžento gatvę, kur rinkdavau medžiagas jos suknioms ir pats jas modeliavau. Vis dėlto dabar mane apima liūdesys prisiminus nepaprastai lanksčią jos prigimtį, – aš ją sustingdžiau, o paskui pats sulaužiau.

Bet pirmaisiais mūsų santuokos metais Konstansa gyveno ramiai: ji mėgo patyliukais niūniuoti ir dažnai atrodydavo tokia laiminga, kad baimindavausi prie jos artintis. Tiesa, ji turėjo nervingą įprotį glostyti plaukus kaire ranka, o kartais taip netikėtai nugrimzdavo į tylą, kad niekaip negalėjau to suprasti. Tomis akimirkomis įtardavau, kad ji gyvena dvigubą gyvenimą, kurį nuo manęs slepia, – nors tai tebuvo tik tas gyvenimas, kurį gyveno ir anksčiau, pilnas kasdienių smulkmenų ir mažyčių malonumų. Bū-

davo, grįžta išgėrusi arbatos su vaikystės drauge, o jos veidas švytėte švyti pasitenkinimu.

– Su kuo buvai susitikusi, brangioji? – klausdavau.

– Et, su niekuo, Oskarai, tu vis tiek nepažįsti.

Bet po to negalėdavo susivaldyti nepapasakojusi, kur buvo ir kas ką pasakė. Aš visad klausydavausi, bet gal ji įtarė, kad slaptai iš jos šaipausi, nes dažnai sutrikdavo ir nuščiūdavo. Dabar prisimenu, kaip pakerėtas stebėdavau ją, užsiėmusią smulkiais namų ruošos darbais, – ir kaip ji, pamačiusi, kad žiūriu, sutrikdavo, o judesiai tapdavo netvirti. Atrodo, tarsi pasakočiau apie svetimą žmogų, ar ne? Gal aš visiškai nepažinojau Konstansos.

Ir vis dėlto esu įsitikinęs, kad kelerius pirmuosius metus mudu buvome laimingi. Tik gimus vaikams ėmėme tolti vienas nuo kito. Kai Konstansa nešiojo mūsų pirmą sūnų, jos nėščios vaizdas man buvo kiek atgrasus: tokie dalykai atrodo žavingi tik religiniame mene, niekur kitur. Aš nukreipdavau akis ir stengiausi užsiimti banaliais reikalais. O Sirilui gimus ir pati Konstansa pasidarė nebe tokia panaši į vaiką. Aš troškau, kad ji liktų tokia, kaip mums pirmąkart susitikus, bet negalėjau sulaikyti jos brendimo, kaip negalėjau pagreitinti savojo. Tuomet ji iš manęs reikalavo meilės, kurios negalėjau jai duoti: bet ji jau buvo iš manęs išmokusi slėpti tikruosius jausmus ir ėmė nuo manęs tolti. Taigi nekaltą ir džiaugsmingą meilę, kurią pradžioje jutau jai, vėliau pamažu atidaviau savo vaikams.

Keista, kad iš praeities griuvėsių man pavyksta ištraukti tik visiškus mažmožius: pamenu tokį mažulytį pienininko vežimaitį, kurį dovanojau Sirilui, ir kai jis sulaužė vieną arkliuką, sugaišau visą popietę jį klijuodamas. Jis jodavo man ant nugaros, o aš sakydavau, kad mudu jojame į žvaigždes. Kažin kodėl Vivianas visad prapliupdavo verkti, kai iškeldavau jį aukštyn, ir aš jį ramindavau pastilėmis.

Žinojimas, kad jie kažin kur gyvena ir kad aš niekad jų nepamatysiu: nepajėgiu apie tai kalbėti. Galėčiau apraudoti juos ilgiau už Niobę, kuri raudojo amžinai, ir gedėti karčiau už Demetrą: jų vaikus atėmė dievai. Aš savuosius atstūmiau savo darbais.

Dabar man sunku net žiūrėti į gatvėje žaidžiančius vaikus: apima tokia keista baimė, kad jiems kelia pavojų vežimai ir omnibusai. Kai pamatau, kaip tėvas paima vaiką ir neša, pasisodinęs ant pečių, vos susilaikau nepradėjęs maldauti, kad taip nedarytų. Nežinau, kodėl taip yra: kartais kančia reiškiasi man visiškai nesuprantamais pavidalais.

Regis, esu kažin kur rašęs, kad santuoka yra savotiškas kalėjimas. Konstansa niekad iš tikrųjų manęs nesuprato: be abejo, todėl aš ją ir vedžiau; bet nuobodulys ir frustracija gali sukelti neviltį, o neviltis veda keistus nuodėmingus vaisius. Pradėjau vis mažiau laiko leisti Taito gatvėje – bet dar negaliu kalbėti apie savo nuodėmes. Geriau panaudosiu tai, ką Peiteris vadina „stebuklingu nutylėjimo taktiškumu".

Taigi mūsų santuoka nė vienam nekėlė pasitenkinimo. Kartais, jau artėjant prie pabaigos, man imdavo rodytis, jog Konstansa ir aš primename du veikėjus iš „Modernios meilės". Nemanau, kad žmonės buvo patyrę santuokinių nesutarimų, kol jų neišrado Mereditas, bet būti sumenkintam iki eilėraščio – juokinga padėtis. Net mano motiną tai keistai paveikė; ji rašydavo man laiškus, aiškindama, kaip liūdna ir bloga gyventi Konstansai, ir tada aš, graužiamas kaltės, mėgindavau vėl įpūsti meilę, kuri, pasak Ovidijaus, „apšviečia namus". Būdavo dienų, kai mudu vėl jausdavomės laimingi, bet smulkūs kivirčai ir šešėliai, kuriuos ėmė mesti manasis gyvenimas, sugriovė šią laimę. Viskas buvo banalu kaip Druri Leino melodramoje, ir vis dėlto kaip išvargino, kaip baisiai iškamavo.

Prisiminiau vieną dainą, kurią mudu su Konstansa grodavome Taito gatvėje:

Neliūdėk nė dienos, neraukyki kaktos,
Pats kanoją savo irkluok.

Nuostabiai įtaigu, ar ne tiesa?

1900 m. rugsėjo 7 d.

Pirmaisiais santuokos metais aš labiausiai bijojau skurdo. Konstansa turėjo nedidelių pajamų, bet jų vos pakako namų ūkio išlaidoms; pinigai kaip draugija – kai yra, apie ją beveik negalvoji, o kai nėra, negali galvoti apie nieką kita. Tik vedamas tokio aštraus poreikio aš ėmiausi žurnalistikos – negaliu įsivaizduoti jokios kitos priežasties. Rašiau kritikos straipsnius *Pall Mall Gazette* ir kitiems laikraščiams: aš visad rašydavau greitai, sklandžiai, kaip menininkas, kuris visiškai neturi ko pasakyti, ir, žinoma, niekada į savo kritiką nežiūrėjau rimtai, nors girdėjau, kad kiti taip darė. Mane stulbino, kad naujausias romanas ar ką tik išleistas eilėraščių tomelis sukelia tokius aršius ginčus. Aš juose rasdavau medžiagos tik humorui. Modernioji anglų literatūra nėra labai reikšminga: blogi kūriniai visada perdėtai vertinami, o gerų niekas nesupranta. Ir viskas. Bet su visuomene svarstyti tokius dalykus – grynas absurdas: kvailį galima įtikinti kuo tik nori, tik ne jo kvailumu.

Gyvenimas – labai sudėtingas dalykas. Vieni žmonės, kaip Medūza, ilgisi mirties, o vietoj jos gauna amžiną gyvenimą; kiti, kaip Endimionas, geidžia gyvenimo, bet juos sustingdo begalinis miegas. Man atsitiko labai panašiai: troškau nuveikti ką nors nemirtinga, o man pasiūlė redaguoti žurnalą *Woman's World*. Žmona įkalbinėjo priimti pasiūlymą, o draugai iš jo tik juokėsi. Taigi, puolamas iš visų pusių, apstulbinau Londoną savo pasiaukojimu ir tapau redaktoriumi.

Tiesą pasakius, tai man suteikė padėtį visuomenėje, kurią jau buvau beprarandąs. Nebebuvau stebuklingas berniukas, kaip es-

tetikos laikotarpiu, bet dar nebuvau parašęs kūrinio, apstulbinusio amžininkus. Redaktoriaus postas man dar kartą suteikė savotišką viršenybę. Įtakingoms aukštuomenės ponioms užsakinėjau straipsnius apie tai, kaip moralė veikia audinių raštus, o gal raštai moralę, dabar nepamenu. Įtikinamai įrodžiau, kad egzistuoja gyvenimas ir po Raiderio Hagardo bei *Lippincott's* ir kad moterys gali įdomiau už vyrus rašyti apie tikrai svarbius civilizacijos atributus: drabužius, maistą ir baldus.

Tačiau tik pradėjęs dirbti žurnale patyriau kasdienybės suvaržymus. Anksti atsikėlęs pabučiuoti rausvų aušros pirštų, įamžintų nemirtingosios Marijos Koreli, valgydavau gausius pusryčius, aptardavau su vaikais dienos naujienas ir karališkai žingsniuodavau į darbą Kings Roudu. Tai niekingas, prastas keliūkštis – Oksfordo gatvė, kurioje pilna gatvės ir visai nėra Oksfordo, – bet jis neklaidingai veda į Slouno aikštę bei įnirtingai spalvingą požeminio geležinkelio pasaulį. Kelionė nuo Slouno aikštės iki Čering Kroso man atrodydavo be galo kerinti: niekur kitur taip arti nesusidurdavau su viduriniosios klasės žmonėmis, todėl įdėmiai juos stebėdavau, ieškodamas gyvybės ženklų. Deja, teko nusivilti.

Įstaigos gyvenimas buvo keistai įdomus: tarsi būčiau tapęs nariu didžiulės šeimos, kurioje vien tik beprotės tetos ir sūnėnai, visiškai nemokantys gramatikos. Buvau redaktorius, todėl man pagal pareigas priklausė bent kiek domėtis kai kuriais dalykais – pavyzdžiui, korektūromis tekstų, kuriuos geriausia būtų buvę palikti savarankiškai numirti, – ir šie reikalavimai mane labai vargino. Kasdieniai įvykiai buvo tikslūs ir nesikeitė.

– Ponas Vaildas įstaigoje, – sakydavo sekretorius, vos man įėjus, nors dažnai kabinete mudu su juo būdavome vieni.

– Taip, pone Kerdju, aš įstaigoje.

– Man regis, šiandien oras kiek švelnesnis, pone Vaildai.

– Taip, pone Kerdju, aš tą pajutau.

– Kaip jūsų sveikata, pone Vaildai?

– Kuo puikiausia, pone Kerdju. Ir mano žmonos sveikata gera, ir vaikų.

– Malonu tai girdėti.

– Ar yra skubių laiškų, pone Kerdju?

Jis man įteikdavo krūvą laiškų. Aš juos atplėšdavau iškart, tebestovėdamas prie jo stalo, – man atrodo, jis nekentė šio mano įpročio, bet aš nieku gyvu negaliu atsispirti užklijuotam vokui. Būtinai turiu tuoj pat jį atplėšti.

– Atrodo, nieko svarbaus nėra, pone Kerdju.

– Ar man atsakyti į laiškus kaip įprasta?

– Puiki mintis, pone Kerdju.

Kažin, kaip gyvena Kerdju?

Tuometinis mano gyvenimas kėlė man nuobodulį, vis dėlto įstaigos kasdieniškumas suteikė mano dienoms pavidalą, kurio šiaip joms būtų trūkę. Kaip menininkas, jaučiausi visiškai miręs: spindulinga ateitis, kurios visi iš manęs tikėjosi, atrodė jau praeityje.

Taip slinko mano dienos, o vaizduotės kuriamos dramos apsiribojo tik darbiniais laiškais. Pirmus trejus metus po santuokos nedirbau jokio rimto darbo, tik rašiau pasakas – jas įkvėpė mano vaikai. Vaikų kambarys – tinkamiausia vieta melodramoms; dažnai Vivianui ir Sirilui pasakodavau apie airių fėjas, apie senę, gyvenusią slėnyje netoli mūsų namų Moituroje. Ji praleido pas fėjas septynerius metus. Kai grįžo namo, nebeturėjo kojų pirštų: sudėvėjo juos, klajodama paskui elfus. Sirilas sėdėdavo lovelėje išplėtęs akis, kai aš jam pasakojau apie bilduką, mažąjį batsiuvį, taisiusį fėjų kurpaites, kurias šios atnešdavo baigusios savo aistringus šokius.

Kartais pasakodavau jiems savo paties pasakas. Jose būdavo kalbama apie meilę, stipresnę už mirtį, nors ir jai lemta mirti; tačiau pasakos būdavo tokios tobulos formos, kad jose negalėjau justi liūdesio, tik liepsningą džiaugsmą. Skausmo irgi buvo, bet aš jį įdėdavau ten, kur jo niekas nepastebėdavo. Žinoma, berniukai buvo per maži joms suprasti – atrodo, aš irgi.

Kartą pas mus Kalėdoms atvažiavo Viljamas Jeitsas, ir vos prabilus apie fėjas šio liauno, negrabaus jaunuolio veidas visiškai pasikeitė. Jis apžavėjo vaikus pasakojimais apie Ferę Gortą ir Vandens Mergelę, apie elfus, kurie išžinda apsiveršiavusių karvių pieną, apie aukštas baltarankes moteris, išnyrančias iš oro, vainikuotas

rožėmis ir lelijomis. Dideliam Sirilo džiūgavimui, jis atsistojo ir ėmė mėgdžioti lėtą, mieguistą jų eigastį.

Viljamas jau buvo smarkiai įsiaudrinęs, ir vaikams bei Konstansai išėjus iš kambario ėmė gyvai man pasakoti apie Didžiąją Paslaptį: airius visada traukia paslaptys, nes mes per ilgai buvome verčiami gyventi tarp to, kas akivaizdu. Apie tokius dalykus buvau skaitęs Elifo Levio darbuose, bet nenorėjau jo nuvilti. Saulei įėjus į Avino žvaigždyną, bet dar neišėjus iš Liūto, yra viena akimirka, virpanti Nemirtingosios Galios Giesmė – pamenu, kaip Jeitsas palinko į priekį ir palietė mane, – ir tas, kuris išgirs tą giesmę, pats taps kaip Nemirtingoji Galia. Bet man neatrodo, kad ji man giedos. Dabar turiu baigti: nuo cigaretės gerokai apsvaigau.

1900 m. rugsėjo 9 d.

Turiu dar vieną istoriją. Kartą gyveno jaunas princas, netrukus turėjęs tapti didžios šalies karaliumi, tokiu galingu, kad rūmininkai neleido jam nė kojos iškelti iš rūmų. „Ten jūsų aukštybei nėra nieko įdomaus, – sakė lordas kamerheras, – tik jūsų valdiniai". Jaunojo princo auklėtojas, iš principo sutikdavęs su viskuo, ką sakė lordas kamerheras, paaiškino princui, jog autoritetingi ekspertai nepritaria kelionėms kaip pasaulio pažinimo būdui.

Šio auklėtojo idėjos apie lavinimą buvo labai pažangios, ir jaunojo princo kambaryje pačiame aukščiausio rūmų bokšto viršuje visi iki mažiausio daiktelio buvo gražūs ir harmoningi. Skaisčiai spindėjo gludinto porfyro grindys, ant jų tįsojo totoriški kilimai bei patiesalai su įaustais perlais iš tylių Indijos vandenyno gelmių. Įspūdį stiprino keistai išraižytos alebastro kolonos ir baldai iš žalio akmens, randamo senovės egiptiečių kapuose. Jaunojo princo miegamajame taip pat buvo surinkti gražiausi pasaulio daiktai – Apolono skulptūra, taip subtiliai iškalta, jog šviesai keičiantis atrodė judanti, ploniausių šilkų gobelenai, vaizduojantys tikrąją Endimiono istoriją, – jis užmigo ne dėl to, kad buvo apžavėtas, o baimindamasis senatvės. Ant sienų kabojo didingi Venecijos paveikslai; subtilios jų spalvos ir pustonių žaismė mūšių dūmus vertė ūku, o didingas armijas – sapnų figūromis; mažoje knygų lentynėlėje, padarytoje iš vienaragio rago, rikiavosi pirmieji leidimai tobulų sonetų, tokios sudėtingos struktūros ir tokios grynos kalbos, kad juos perskaitęs žmogus tuoj pat įsimylėdavo.

Jaunasis princas stebėjosi šiais stebuklingais daiktus: jis valandų valandas žiūrėdavo į Endimiono gobelenus ir mėgino įminti

paslaptį Grožio, kurį miegas daro dar šventesnį; švelniai paliesdavo Apolono figūrą, kaip aklasis liečia mylimosios lūpas; kartais skaitydavo sonetus ir veidu jusdavo šventą poeto alsavimą.

Tačiau iš visų nuostabių šio kambario daiktų pats nuostabiausias buvo langas, pro kurį jaunasis princas galėjo žvelgti į savo karalystę; jis buvo pagamintas ne iš stiklo, bet iš brangiųjų akmenų – sardonikso, chrizoberilo ir azerodrako, per daugelį metų sulietų į vieną. Žiūrint pro šį langą, visi daiktai regėjosi ryškesni negu dienos šviesoje, be to, subtiliai sumišę brangakmeniai skleidė slėpiningą šviesą, kurioje nesikeitė metų laikai: nebuvo matyti nei šarmos, nei vaiskios vidurdienio saulės. Diena tykiai keitė naktį, o visi šešėliai atrodė švelnūs tarsi persiko pūkeliai. „Negalime leisti, – sakydavo auklėtojas, – kad jo aukštybę blaškytų pasaulietiški dalykai. Jei jis sužinos, kad metų laikai keičiasi, praras pasitikėjimą savo valdžios galia". Lordas kamerheras, kaip visada, sutiko su auklėtoju.

Taigi berniukas, turintis tapti karaliumi, ilgų ilgiausias valandas žiūrėdavo pro šį nuostabų langą. Jis matė įmantrius rūmų sodus, kuriuose kaleno gandrai ir dainavo gėlės, – o už sodų plytėjo žali tarsi nefritas jo valdų laukai. Pavasaris bėgo nuo vasaros, ruduo lenkė galvą prieš žiemą, bet čia visada buvo ramu, o šviesa tokia tyki bei vaiski, kad jaunasis princas dažnai ir lengvai užsnūsdavo.

Tik staiga vieną dieną – tai buvo tryliktasis princo gimtadienis – jis užmigo ir susapnavo keistą sapną. Kaukėtas vedlys išvedė jį iš miegamojo ir perkėlė į didžiulio miesto gatves; netrukus jis atsidūrė vienui vienas purviname skersgatvyje ir pamatė, kaip vienišas vaikas ant sienos rašo: „Aš esu". Aplink skarmaluoti mažyliai glaudėsi vienas prie kito, ieškodami šilumos. Senis elgeta maldavo monetų, bet praeiviai jį atstumdavo. Jauna moteris šaukėsi pagalbos, tačiau jos nesulaukė. „Štai, – tarė jo vedlys, – kaip atrodo Skurdas ir Sielvartas. Pažink juos".

Jaunasis princas nubudo išsigandęs, nes nesuprato, ką buvo matęs. Jis pasikvietė lordą kamerherą ir savo auklėtoją ir ėmė jų klausinėti: „Kas yra tai, ką aš sapnavau, – Skurdas ir Sielvartas?" Rū-

mininkai labai apstulbo, jie niekaip negalėjo suprasti, iš kur princas gražiajame kambaryje sužinojo apie tokius dalykus. „Tai vulgarūs dalykai, jūsų aukštybe, – atsakė lordas kamerheras, – juos išgalvojo prasti žmonės. Aukštuomenėje jie nežinomi". – „Tai tik žodžiai, – pasakė auklėtojas, – bet geriausi filosofai ir menininkai jau baigia juos paneigti". Jaunasis princas buvo labai susikrimtęs, bet sutiko su jų atsakymais ir vėl įsitaisė ant violetinės sofos po langu: stebėjo, kaip noksta ir neparagauti krinta jo sodo vaisiai, matė, kaip skleidžia aromatą gėlės, vakare slepiančios veidus.

Tik staiga jis susapnavo dar vieną sapną. Štai koks jis buvo. Vedlys vėl išvedė princą iš rūmų į didžiulio miesto gatves. Jis atsidūrė purviname skersgatvyje, bet jau buvo vakaras, šviesa virto keistais šešėliais. Aplink stumdėsi ir garsiai šūkavo jaunuoliai, mergaitės žaidė įmantrius žaidimus su kortomis ir akmenukais. Vieni vyrai ir moterys susikibę šoko ant grubių akmeninių grindų, grojant paprastiems instrumentams, o kiti šnabždėdamiesi sėdinėjo tamsiuose kampuose. Skambėjo juokas, ant grindų liejosi vynas. „Tai Aistra ir Džiaugsmas, – pasakė vedlys. – Pažink juos".

Nubudus jaunąjį princą užvaldė keista baimė, jis liepė pašaukti lordą kamerherą ir auklėtoją. „Kas yra Aistra ir Džiaugsmas? – paklausė jis. – Aš regėjau juos, ir pajutau nerimą". Rūmininkai apstulbo. „Tai keisti, laukiniai žodžiai, jūsų aukštybe, – pasakė jam auklėtojas. – Jau daug metų jie nevartojami mandagiose kalbose". – „Aukštuomenėje jie nežinomi, – pridūrė lordas kamerheras. – Priklausau aukštuomenei jau šešiasdešimt metų, bet nė karto negirdėjau jų minint".

Bet nerimas neapleido jaunojo princo. Jis priėjo prie lango ir įsižiūrėjo į gražų, nekintantį pasaulį, kurį langas jam kūrė. Ir staiga pamatė tai, ko anksčiau nebuvo regėjęs: tolumoje per vario žalumo pievą jojo žonglierių ir šokėjų trupė; lango brangakmenių šviesoje jie atrodė ryškesni už princo sapnų vaizdinius. Artistai šį vakarą turėjo vaidinti didžiajame mieste, bet princas, aišku, to nežinojo. Tačiau išgirdo jų šūksnius bei juoką ir prisiminė savuosius sapnus. Jaunasis princas pamojo jiems, pašaukė, bet žonglie-

riai ir šokėjai apie kažką ginčijosi ir jo neišgirdo. Susijaudinęs princas kumščiais pabeldė į langą, trapų kaip visa, kas gražu, norėdamas būti pastebėtas. Bet cirko trupė jau buvo išnykusi už horizonto.

Jaunąjį princą apniko liūdesys. Gražieji paveikslai jo kambaryje nebeatrodė tokie gražūs, Endimionui paprasčiausiai trūko gyvybės, o įmantri Apolono skulptūra atrodė padirbinys, falsifikatas. Knygos irgi nedžiugino, nes jose nebuvo rašoma nei apie Aistrą ir Džiaugsmą, nei apie Kančią ir Sielvartą. O prašmatnūs kambario baldai pradėjo slėgti; nelyginant sunki našta jie užgulė princo dvasią ir neleido užmigti. Kiekvieną rytą jaunasis princas žvelgdavo pro langą laukdamas, kada trupė grįš, o nesulaukęs vis labiau blyško ir seko.

Rūmininkai ėmė nerimauti. „Man visiškai aišku, – tarė auklėtojas lordui kamerherui, – kad jį slegia įsakai bei nurodymai, kuriuos jūs jam duodate pasirašyti“. – „O mano galva, kalčiausios matematikos pamokos, kuriomis nesiliaujate jo varginęs, – atsakė lordas kamerheras. – Nuo jų princas visai paliego“. Žinoma, jaunasis princas nieko negirdėjo, nes rūmininkai jo akivaizdoje kalbėjo tik tada, kai jis į juos kreipdavosi. O princas jau seniai neturėjo ką jiems pasakyti.

Laikui bėgant princui darėsi vis blogiau; septintą dieną, pasibaigus miesto šventei, cirkininkai vėl jojo per malachito laukus, grįždami į gimtinę. Pamatęs juos, princas taip apsidžiaugė, kad vos galėjo nustygti vietoje. Tuoj ėmė jiems moti ir šaukti: „Būkite geri, sustokite, ateikite pas mane, noriu pamatyti ryškius jūsų žirgų pakinktus ir įvairiaspalvius apsiaustus“, – bet jie jo negirdėjo ir jojo toliau. Apimtas nevilties princas čiupo Apolono statulą ir sviedė ją pro brangakmenių langą. „Palaukite manęs, – sušuko jis. – Aš ateinu“. Bet žonglieriai jau buvo toli nujoję ir nė vienas neatsigręžė į rūmus, kurie buvo vadinami San Susi.

Tada princas pajuto begalinį sielvartą, kokio nebuvo jautęs sapnuose, ir kančią, baisesnę už tą, kurią jam buvo parodęs vedlys. Jis čiupo aštrią sardonikso ir chrizoberilo lango nuolaužą, apnuo-

gino krūtinę po gausiai siuvinėta liemene, ir įsmeigė brangakmenių smaigalį sau į širdį.

Cirko trupė tolumoje išgirdo kažkokį triukšmą. „Kas čia buvo?“ – paklausė menestrelis greta jojančio nykštuko. „Atrodo, sudužo stiklas, o gal į krantą atsimušė banga“, – atsakė nykštukas. „Kalbi nesąmones“, – nusijuokė menestrelis, ir trupė nujojo tolyn.

1900 m. rugsėjo 10 d.

Per kelerius metus, likusius iki kalėjimo, aš tapau simboliu tos visuomenės, kuri paniekinusi mane ten nusiuntė. Nuo Oksfordo laikų mane visur kviesdavo, bet tik kaip papuošalą. Tik kai palikau *Woman's World* ir pradėjau rašyti talentingąsias knygas bei pjeses, pagaliau tapau pagrindiniu veikėju kostiuminės dramos, kurią troško sukurti tikrai galingi Anglijos žmonės. Tačiau tiems, kurie tik matė, bet negirdėjo, mano dramos tebuvo aukštuomenės susibūrimai. Jaunystėje mano pašaukimas buvo įlieti meno į gyvenimą, ir netrukau aptikti, kad dramose šie du dalykai sudarė tobulą dermę. Tik dabar supratau, kad, matyt, reikėjo ištobulinti ir žiūrovus, bet tai jau mano kaltė.

Mano pjesių niekada nestatė pažangūs teatrai, tokie kaip „Nepriklausomasis" ar „Naujasis amžius" – mano požiūriu, tai būtų buvęs gryniausias išlaidavimas, – nes tapau tokiu pat Vest Endo simboliu, kaip „Savoy" viešbutis. Aišku, žinojau, kad mano pjesės buvo *chaltūra* – labai subtili *chaltūra,* – ir atsižadėdavau kiekvienos iš jų, vos tik ji pelnydavo sėkmę: jei bent viena būtų žlugusi, būčiau sugriebęs ją glėbin ir tuoj pat paskelbęs tikruoju savo meno balsu.

Savo pasirodymus premjerose planavau taip pat kruopščiai, kaip pačius spektaklius: mažajame Karaliaus gatvės teatre jaunuoliai buvo prisisegę žalius gvazdikus, saldžias nuodingas gėles, pasmerkto gyvenimo ženklus, o moterys – lelijas, nuo kurių pakvipo visas Londonas. Į spektaklius ateidavo princas, o su juo ir visa madingoji aukštuomenė. Tik kritikai čia nejaukiai jautėsi.

Aš buvau išlaidus: sakydavau, kad vienintelis būdas iššvaistyti pinigus – tai juos taupyti, ir tik atvesdintas į Bankroto teismą kalinio drabužiais turėjau apskaičiuoti tikrąją savo švaistūniškumo kainą, neišmatuojamą vien monetomis. Rengiausi ne kaip anglas, o kaip tikras keltas. Gėlė atvarto kilpelėje kainavo 10 šilingų 6 pensus, ir kaip visi brangūs daiktai akimirksniu nuvysdavo; įsigijau įgeidį kasdien pirkti kokį naują drabužį – nelyginant šventasis, kaupiau savo relikvijas. Juk būtent drabužiai išsamiausiai išreiškia moderniąją civilizaciją, ir aš slydau per gyvenimą, susisupęs į audeklus, tarsi Faustas į savo mantiją.

Kaip dera keltui, aš dar stačiau aukso pilis, į kurias stengiausi įžengti. Pasisamdžiau kebą, kuris visur sekė man iš paskos, ir bėgdamas nuo namų jaukumo apsigyvenau restoranuose, viešbučiuose, privačiuose kambariuose. Mėgau sėdėti „Café Royal" ir diskutuoti apie neįtikėtinus dalykus, mėgau pietauti pas Vilisą su neįtikėtinais žmonėmis. Buvau tuščiagarbis, ir pasauliui mano tuščiagarbiškumas patiko. Jei anglai išvis kuo nors žavisi, tai tik sėkme, ir aš scenoje bei populiarioje spaudoje netrukau tapti mėgdžiojimo objektu. Anais puikiais metais buvau ryškiaspalvis tarsi Piko dela Mirandola ir tariausi, kaip jis, gyvenąs hiacintų laikais.

Kaip lygus su lygiais kalbėjausi su princais ir hercogienėmis. Lankiau juos kaimo dvaruose ir pietaudavau su jais Londone. Buvau tarsi subtilesnis „Šeštadienio koncertas visiems", ir tikriausiai, kaip dabar sakoma, „atidirbdavau už pietus". Jie mane priimdavo savo svetainėse, nes mokėjau suteikti įstabios gyvybės jų pačių iliuzijoms. Kviestiniuose pietuose ir priėmimuose, salonuose ir kavinėse mane supo pasaulio viršiausieji: nepataikavau jiems, bet puikiausiai supratau, nes, kaip ir jie, tikėjau išvaizdos verte. Perdėtai išsipusčiusius palaikydavau savo sąmojais, o menkai išsilavinusius – savo paradoksais. Nužerdavau jų fantazijas savo pokalbio šviesa, ir jos imdavo spindėti. Bet tik dėl to, kad buvo visiškai perregimos. Tačiau anglai tą suprato tik tada, kai buvau nuteistas už amoralumą, ir netruko įnirtingai mane sutrypti – taip visada elgiasi žmonės, per daug atskleidę save.

Aš mokėjau nepriekaištingai palaikyti pokalbį – paverčiau jį menu, kuriame svarbiausi dalykai likdavo neišsakyti. Bet niekada nenuvildavau tų, kurie manęs klausėsi; tai didžiausia mano charakterio yda. Pripažįstu, mėgau pagyrimus. Mėgau būti mėgstamas. Tikroji mano kaltė ne ta, kad pasidaviau keistoms nuodėmėms ar pasirinkau niekingų žmonių draugiją, bet ta, kad geidžiau šlovės ir pasisekimo, nors žinojau, kad jie apgaulingi. Tad susikūriau filosofiją iš nenuoširdumo, kuriuo visi ėmė žavėtis. Skelbiau, jog nenuoširdumas atspindi asmenybės daugialypiškumą.

Tačiau dabar nepasigendu draugijos tų, kurie žaižaravo brangakmeniais ir tviskėjo kolibrių spalvomis. Jaučiuosi absoliučiai vienišas todėl, kad netekau tikrųjų draugų, kuriuos tuo metu turėjau. Turčių ir galingųjų draugijoje taip ir nepasijutau visiškai laisvai – kartais vaidindamas prieš juos nusikamuodavau ir pajusdavau baisią tuštumą. Panašiai mane veikė ir kitų rašytojų draugija: buvau pernelyg toli juos pralenkęs, kad tarp jų man būtų gera. Tik su tais, kurie mane priėmė į savo tarpą be jokių sąlygų, galėjau nusiimti karnavalo kaukę ir mėgautis saldžia bendro pokalbio paguoda.

Ada Leverson buvo brangiausia mano draugė Londone. Aš ją vadinau Sfinksu už nesuprantamus laiškelius, kuriuos ji man palikdavo, ir dažnai vėlyvą nakties valandą užeidavau į jos mažą namelį netoli Glosterio gatvės. Ji buvo įpratusi leisti man aptikti ją, darančią ką nors naudinga, pavyzdžiui, garsiai skaitant vokišką knygą. Bet aš niekad to nepaisiau.

– A, Sfinkse, matau, jog tau laisvalaikio metas. Džiaugiuosi, kad esi namie.

– Aš retai išeinu iš namų po vidurnakčio, Oskarai.

– Kaip protingai elgiesi, Sfinkse. Turėtum rodytis žmonėms tik rusvaspalvėje saulės šviesoje, kad visi sustotų ir stebėtųsi tavo grožiu.

– Bijau, kad stebėsis tik tuo, kur jis dingo. Įsipilk išgerti, Oskarai.

– Kur tavo vyras? Ar jį paslėpei?

– Ernestas miega.

– Miega? Po vidurnakčio? Stebiuosi, Sfinkse, kad tu jį taip lepini.

– Turbūt šįvakar buvai labai nuobodžioje draugijoje, Oskarai. Kalbi visiškus niekus.

– Pietavau su lordu Stenhopu. Garbės žodis, jis tikras valstietis, tik perdėtas. Einant pietauti reikalavo, kad kalbėčiausi su juo apie Tenisoną.

– Juk tu dievini Tenisoną, Oskarai, nors aš jį visada laikiau literatūros Sidniu Kolvinu.

– Nedrįsk nepagarbiai kalbėti apie Sidnį Kolviną. Atrodai pernelyg brandi pagal savo amžių.

– Aš visada viską perdedu. Ar Konstansa tau sakė, kad šiandien popiet buvome parduotuvėse?

– Naudodamasi mano pinigais ir tavo skoniu ji tikriausiai padarė stebuklus.

– Atrodė gerokai išsiblaškiusi. Turėjau dukart ją perspėti, kad nepirktų dryžuoto šilko.

– Taip, aš ir pats esu jai ne kartą minėjęs dryžuotą šilką. Sakai, buvo išsiblaškiusi. Dėl ko?

– Puikiausiai žinai. Sako, kad tavęs beveik nebemato. Be to, užtiko Arturą išnešantį iš tavo miegamojo tris tuščius šampano butelius...

– O ką gi dar galima daryti su tuščiais buteliais?

– Dar sakė, jog tavo motina skundžiasi, – tu visai pas ją nebeužeini. Man labai nemalonu kalbėti tokius dalykus, Oskarai, bet iš tiesų daugiau niekas tau to nepasakys.

– Žinau, mielasis Sfinkse, ir sėdžiu kupinas atgailos. Kur tas gėrimas, kurį neapdairiai man pažadėjai? Tikriausiai turėsiu pats jo atsinešti.

– Atsargiai eik, Oskarai. Apačioje tarnai.

– Šį vakarą pasakiau sąmojingą pastabą apie tarnus. Pareiškiau, kad visada juos mėgau: be tarnų negalima laikyti sėkmingais jokių kviestinių pietų. Ar tau patinka?

– Kiek žemiau tavo geriausio lygio, bet tebūnie.

– Labai sąmojinga. Ar pasakojau tau apie naują savo apsakymą? Pavadinau jį „Dvi nukirstos galvos“. Kol kas nesugalvojau siužeto, bet pavadinimas puikus, ar ne?

Taip mudu kalbėdavomės, kol kuris nors ar abu pavargdavome.

– Tai štai, Sfinkse, – sakydavau tada, – jau girdžiu Apolono žirgus nekantriai trypiant žemę prie vartų. Turiu palikti tave ir mieląjį miegalį Ernestą.

– O taip, Ernestas labai svarbus.

– Kiek žemiau tavo geriausio lygio, Sfinkse, bet tebūnie.

Tada grįždavau į Taito gatvę ir iki aušros gulėdavau lovoje nesumerkdamas akių.

Ir vis dėlto dabar, kai prisimenu anuos vakarus ir ieškau savo praeityje buvusios meilės ir nuolankumo, turinčių tapti mano vedliais, pėdsakų, niekaip jų nerandu draugijoje žmonių, kuriuos mylėjau ir kurie mylėjo mane. Gali būti, kad vaidinau net prieš juos. Buvau toks visagalis savo laikų šeimininkas, kad mokėjau be vargo prisitaikyti prie visų jiems būdingų apsimetinėjimų. Be to, manau, jog buvau – ar tariausi esąs – toks visagalis gyvenimo viešpats, kad galėjau tapti kuo užsimanęs ir vis tiek išlikti nuošalėje. Nusiimdavau vieną kaukę tik tam, kad atidengčiau antrąją. Įsivaizdavau, kad pasaulis priklauso man; kad nėra tokio dalyko, kurio nepajėgčiau padaryti. Mane graužte graužė tūžmingas džiugesys. Buvau laisvas.

Bet iš tiesų niekaip negalėjau atrasti tikros laisvės. Sėkmė įkalino mane tarsi veidrodžių kambaryje: kad ir kaip vikriai sukausi aplinkui, mačiau tik savo atvaizdą. Pavirtau paprasčiausiu spektakliu, ir dažnai Taito gatvėje išsėdėdavau kiauras naktis, stengdamasis ramiai ir šaltai viską įvertinti. Tomis mirties valandomis aiškiai suvokiau, kuo tapau.

Londono nakties tamsybėje suradau savąją Getsemanę, bet visais kitais atžvilgiais buvau tikra Kristaus priešingybė. Jo dieviškus smilkinius žeidė erškėčiai, bet širdyje žydėjo amžinybės gėlės, nes ji buvo kupina meilės. Mano galvą vainikavo mirtos ir vynmedžio lapai, bet širdis buvo žuvusi, perverta nuodingos pasaulio strėlės.

Pjesėse šaipiausi iš visko, ką turėjau brangiausia; gyvenime išdaviau visus artimiausius žmones. Buvau kaip džagernauto vežimas, gausiai apkaišytas gėlėmis, traiškantis visus, pasitaikančius jo kelyje.

Dabar, kai mane apleido visi, kurie kitados mylėjo ar žavėjosi, iš tiesų nė nebežinau, kas esu. Katastrofą išgyvenau, bet pakilau iš griuvėsių apkvaitęs ir vienišas tarsi kūdikis, išniręs iš motinos įsčių. Kartais pajuntu, jog skendžiu vienatvėje, – ničnieko neveikiu, ničnieko nesvajoju. Ilgas minutes, ištisas valandas praleidžiu prie mažo langelio, išeinančio į kiemą, įsispoksojęs į tuštumą, nieko negalvodamas.

Ar gali būti, kad aš, tiek daug rašęs apie asmenybės galias, po mane ištikusių nelaimių nieko nebeišmanau apie savo asmenybę? Tai būtų mano gyvenimo tragedija, jei tik jame būtų galima surasti tragediją. Tikrai galėčiau pasakyti viena: keistoje pasaulio ir individualaus charakterio dermėje man visad buvo svarbiausias pasaulio vaidmuo. Didingiausias mano pastangas lėmė aistra pagyrimams, didžiausias katastrofas – malonumų vaikymasis.

Žinoma, kaip tik dėl to taip žaviuosi atsiskyrėlių gyvenimu, nes tikras menininkas visur ir visada ieško apsiaustu apsimuturiavusios figūros, vadinamos „savęs priešybe“. Pasidomėjau, ką autoritetingi šaltiniai – Floberas ir Viljė de Lil Adanas – rašė apie šventųjų gyvenimus, ir net pats pradėjau kurti pasakojimą šia tema. Istorijos fragmentus turėjau kalėjimo užrašuose, bet Djepe juos pavogė. Jei gerai pamenu, buvo taip: princesė Myrina ateina į atsiskyrėlio Honorijaus olą ir gundo jį šilkais bei kvepalais. Ji jam pasakoja apie nuodėmes ir rūmus, o jis jai – apie meilę Dievui. Ji šaiposi iš jo skarmalų, o jis jos maldauja išeiti. Ji aistringai kužda apie įmantrius valgius ir saldžius gėrimus, kurių paragavusiam dovanojama pasaulio atmintis, paskui tyčiodamasi sutrupina jo rupią duoną ir išpila iš puodelio prarūdijusį vandenį. Pagaliau jis pasiduoda pagundai. Daugiau prie šios istorijos nebedirbau, bet esu sugalvojęs pabaigą, kurią dar reikia užrašyti.

Pasipūtėlė Myrina taip atkakliai gundo Honorijų, kad šis ją apkabina ir prispaudžia savo lūpas prie jos lūpų – čia norėčiau cimbo-

lų muzikos, – bet Dievo bausmė yra paslaptinga. Pasidavęs Honorijus iškvepia paskutinį atodūsį, bet jo glėbys toks aistringas, kad Myrina negali ištrūkti. Lavonui stingstant, rankos apsiveja jos kūną tarsi seno medžio šaknys. Apimta siaubo ji žvelgia į negyvėlį, kurį pagauta puikybės suviliojo nuodėmei: mato, kaip kūnas, įkalinęs ją lemtingame glėbyje, pradeda irti. Netrukus miršta ir ji. Ar ne žavinga pabaiga?

Gerai pagalvojus, lemties darbai keisti, tačiau teisingi: pradžioje mėginame jai priešintis, bet paskui išgirstame, kaip ji mums šnibžda mūsų sielos paslaptis, ir tylomis pasiduodame. Dabar suprantu, kad jei mano socialinis ir finansinis pasisekimas būtų užtrukęs ilgiau, jis būtų mane sužlugdęs pilniau ir baisiau negu katastrofa. Manyje gyvenantis menininkas merdėjo, o kad galėtų atgimti, turėjau pakliūti į kalėjimą. Triumfo dienomis buvau tarsi auksinė žuvelė, paspringusi per dideliu duonos trupiniu. Maistas neteikė man peno, tik ištampė skrandį.

Aš iš tiesų sustorėjau – galima sakyti, išpampau. Per daug, gerokai per daug gėriau, norėdamas išlaikyti dvasios svaigulį, stūmusį mane pirmyn. Mano žmona nuliūdo, net sūneliai nusigręžė nuo manęs. Šeimos nariai man nieko nesakė, bet aš retai juos mačiau, o jie savo ruožtu džiaugėsi kuo mažiau mane matydami. Mano draugai – tikrieji draugai, ne tie, kurie mane supo ir rodė vieni kitiems, – mėgino perspėti, kad perteklių migloje baigiu prarasti save. Pamenu vieną pokalbį su Šo, įvykusį „Café Royal“: jis pasivedėjo mane į šalį ir tyliai, rimtai ėmė kalbėti apie tai, kur link eina mano gyvenimas. Atsimenu, kaip sakė: „Jūs mus išduodate, mus, airius“. Aš nusikvatojau jam į veidą. Tada jis man patarė perskaityti savo paties pasaką „Žvejys ir jo siela“, kurioje esu rašęs, kad gyvenimas negali pražydėti, jei jo nemaitina meilė. Suprantama, nekreipiau į tai jokio dėmesio.

Buvo ir kitų ženklų. Apsuptas didžiausios sėkmės, podraug buvau įtarinėjamas didžiausiomis begėdystėmis. Mano raštuose – ypač pjesėse – buvo galima rasti įrodymų pagrįsti kaltinimams, kurių labiausiai bijojau. Bet Anglija yra Tartiufo gimtinė,

ir kol aš linksminau anglus, jie nutarė nekreipti dėmesio į šnibždesius, gaubusius mano asmeninį gyvenimą. Tačiau ir aš buvau apsikrėtęs ta pačia veidmainyste – mano darbai aiškiai rodė, ką man murmėjo slaptasis balsas: jog mano gyvenimas tuščias, o pergalės apgaulingos.

1900 m. rugsėjo 12 d.

Šį rytą varčiau savąjį Landoro „Įsivaizduojamų pokalbių su literatais ir valstybės vyrais" egzempliorių – kodėl, dabar jau nebeprisimenu, – ir skyriuje, kuriame rašoma apie Porsoną bei Sautį, radau keletą laikraščio iškarpų. Nesu pratęs saugoti tokių dalykų, gal įdėjau jas į knygą kaip priedą prie Landoro kolekcijos. Daugelis iškarpų visiškai nereikšmingos, bet straipsnis iš *San Francisco Tribune* man patiko:

> PAGALIAU JIS ATVYKO – OSKARAS VAILDAS, GARSUSIS ESTETAS, vakar vakare atvažiavo „Pionieriaus" traukiniu. Skandalingai pagarsėjęs poetas, nevaržomai garbinantis saulėgrąžas, ketina skleisti GROŽIO evangeliją mūsų palaimintoje bendruomenėje. Jis šešių pėdų ir dviejų colių ūgio, turi didelę galvą ir tikrai vyriškas rankas. Paklaustas, ar galėtų laimėti kumštynes, atsakė esąs pasirengęs šiam kilniam menui, jei tik mūsų vyrai nesilaiko Kvinsberio taisyklių. Paklaustas, kiek jam metų, atsakė esąs kokių dvidešimt septynerių ar panašiai, bet šiaip jau nereikšmingų skaičių neprisimenąs. Jūsų reporteriui jis pareiškė atvykęs skaityti paskaitų apie GRAŽIUS NAMUS. Paklaustas, o kaipgi atrodo mūsų GRAŽIOS KASYKLOS, jis atsakė, jog jos tiek mūsų, kiek ir jo, taip pademonstruodamas sąmojį, išgarsinusį jį visoje mūsų šalyje...

Daugiau nebegaliu, bet reporteris, deja, galėjo. Štai dar viena iškarpa, iš 1893 m. *Pall Mall Gazette:*

> Ponas Oskaras Vaildas sako, jog ketina rašyti naują pjesę. Į klausimą, apie ką ji galėtų būti, jis atsakė, jog tai bus drama iš šiuolaikinių sutuoktinių gyvenimo. Metai pakeitė poną Vaildą. Jis jau nebėra tas akį rėžiantis estetas, koks buvo anksčiau. Paklaustas apie dabartinį savo gyvenimą, jis ėmė be galo rimtai pasakoti apie savo žmoną ir sūnus. Mums malonu matyti pasikeitusį poną Vaildą, paneigusį gandus, neva jis esąs *mal entendu* genijus, ir netrukus malonėsiantį papuošti Anglijos sceną naujais savo plunksnos vaisiais...

Neįtikėtina, kiek nuvalkiotų klišių galima sukišti į vieną sakinį. Štai ką radau tų pačių metų *Woman's Age:*

> Prieš naujosios pono Vaildo pjesės „Nesvarbi moteris" premjerą mums nusišypsojo laimė pasikalbėti su autoriumi jo namuose. Ponas Vaildas įėjo į savo namų Čelsyje rūkomąjį kambarį ir maloniai mus pasveikino. Tai aukštas, stambus vyriškis dideliu, švariai nuskustu veidu. Jo smakras stambus, lūpos storos, bet plaukai rūpestingai sugarbiniuoti, o akys gilios bei išraiškingos. Jis madingai apsirengęs: juodu fraku, šviesios spalvos kelnėmis, ryškia gėlėta liemene, su balto šilko kaklaraiščiu, susegtu ametisto segtuku. „Būčiau atsinešęs lazdą, – pasakė jis, – bet mano sūnus ją paslėpė. Jis jaučia tikrą pagarbą gražiems daiktams". Pono Vaildo kalbos maniera labai keista, balsas tarsi dainuoja, kalbėdamas jis pabrėžia neįprastas sakinio vietas...

Nuostabu, kaip žurnalistai sugeba pastebėti tik tai, kas akivaizdu. Kad pateikčiau „šiuolaikiškesnių" tekstų apie savo gyvenimą, pacituosiu štai šitą iš 1895 m. *Gazette:*

> Oskaras Vaildas, vadinamas džentelmenu, ketina duoti ieškinį prieš markizą Kvinsberį už defamaciją. Nenorėtume daryti išvadų, dar bylai nepasirodžius teisme, bet pakaks pasakyti, jog Vaildo elgesys – be abejo, tinkamas vadinamiesiems meninin-

kams – davė pagrindo pasklisti skandalingoms kalboms, kurias dabar jam reikia išsklaidyti. Nesame iš tų, kurie visur mato tik blogiausia, bet jau laikas šiuolaikinei moralei stoti prieš visuomenės akis, kad ši ją teisingai įvertintų...

Įdomi kolekcija.

1900 m. rugsėjo 14 d.

Morisas važiuoja į Šveicariją su Moru Eidžiu: jau esu jį perspėjęs, kaip sunkiai nuspėjami yra šiauriečiai, bet jis apsimeta manęs nesuprantąs. Aš jo pasigesiu. Dabar greitai pavargstu. Man sunku ilgiau rašyti, o Moriso tokia žavi rašysena. Kai jis grįš, paprašysiu užrašyti, ką jam diktuosiu. Jei išgyvens Šveicariją, galės išgyventi bet ką.

Prieš tai pasakojau apie savo didžiausios sėkmės dienas, ar ne taip? Mane visur lydėjo lemties balsas, nors ir kaip stengiausi jo nesiklausyti. Bet pasmerktis tamsiu šešėliu gaubė net liepsningiausias akimirkas, aš kiaurai permačiau savo paties nuostatas, tarsi jos tebūtų ekrane virpantys šešėliai. Modernioji estetika juk tėra modernios moralės tęsinys – jos abi slepia tiesą ir gėdą, kylančią iš tiesos pažinimo. Mane dar vaikystėje visad piktino suaugusiųjų veidmainystė – bet argi ir manęs negalima apkaltinti šia nuodėme? Nejau tikrai žmogus tampa tuo, ką labiausiai niekina?

Nes kuo gi tapau aš, turėjęs tapti didžiu poetu, kuo aš tapau? Pasidariau modernios visuomenės simboliu ir jai kylant, ir žlungant. Tačiau žmogus, norintis tapti simboliu, turi labai gerai žinoti, kam atstovauja: savižina yra būtina sėkmės sąlyga. Štai čia ir glūdi veidmainystė, nes aš juk puikiausiai žinojau, kaip ir Peiteris, kad gyvenu nusidėvėjusioje visuomenėje, kurios menas teatrališkas, kurios gyvenimas teatrališkas; teatrališkas net jos pamaldumas. Bet negalėjau ištrūkti iš savo gyvenamojo laiko, kaip paukštis negali skristi be sparnų. Siekiau ne intelektualinės, o regimos sėkmės; rašiau skubomis ir negalvodamas; mėgdžiojau savo laik-

mečio malonumus ir lengva širdimi šaipiausi iš jo kančių. Kaip Augustinui, taip baisiai pasakiusiam, taip ir man *„factus sum mihi regio egestatis"*.*

Dar tada, kai gražiais sakiniais skleidžiau savo filosofiją, kai stoviniavau Londono svetainėse, suvokiau priklausąs svetimai rasei. Tie, kurie mane kvietė, irgi tai žinojo. Jie juokėsi man už nugaros, ir aš dariausi vis perregimesnis. Aš juos trikdžiau, todėl tyčia švaisčiausi dar aštresniais paradoksais. Aš su jais nesikalbėjau, tik į juos kreipdavausi. Manau, visai įmanoma, kad jų prisibijojau.

Užtat kad iš esmės visad buvau tarp jų svetimšalis, civilizuotas žmogus, siekiantis nugriauti barbarų sienas. Buvau airis, taigi amžinas tremtinys. Buvau keltas, taigi priklausiau išdidžiai rasei, iš prigimties sumaniai ir kupinai vaizduotės, kurios anglai niekad neturėjo. Aš esu kilęs iš Svifto ir Šeridano genties. Mano pirmtakai buvo O'Konelas ir Parnelis, skandalų pražudyti airiai, – tai vienintelis kerštas, kurį anglai pavertė menu. Buvau graikiškos meilės garbintojas, ir ji paženklino mane žiauriau, negu tada pajėgiau suvokti. Per visa tai dar driekiasi raudona neteisėto gimimo gija: bet ji ne Ariadnės siūlas, nes tik dar giliau įvedė mane į labirintą.

Atstumtieji gyvena šešėliuose, tad išmoksta pažinti vieni kitus iš smulkių gestų bei ženklų. Mane, pavyzdžiui, visad domino nusikaltėliai, net kai dar pats prie jų nepriklausiau. Kalėjime pamėgau jų draugiją: jie, kaip ir aš, ieškojo vis naujų potyrių. Ir dar jie mane kerėjo tuo, kad buvo toliau pažengę, galėjo mane pamokyti. Jie rado stebuklingą derinį: laisvą turtuolių elgesį jungė su skurdžių ydomis.

Be abejo, aš supratau anarchistus, tokius kaip Džonas Barlasas. Žavėjausi juo: tai kvailas žmogus, bet būtinas. Valdžia man atrodo toks baisingas dalykas, kad instinktyviai glaudžiuosi prie tų, kurie nori ją nuversti, kurie nuplėšia ryškius apdarus ir rodo po jais slypintį skeletą. Žinoma, nihilistų charakteriai pabaisiš-

* Esu sukurtas vargams *(lot.)*.

kai prasti, bet kaip vaizduotės liepsna gali nušviesti tokio poeto kaip Dousonas sutrikusį protą ir sužeistą sielą, taip ir įtūžis prieš egzistuojančią tvarką yra savaime gražus, kad ir kokiu pavidalu reikštųsi.

Bet tikri šio pasaulio atstumtieji yra skurdžiai. Pakanka išeiti į Londono gatves, ir į valias prisižiūrėsi kančių. Tai ilga sielvartingų slėpinių girlianda. Neregima vargdienių minia tarsi randus nešioja mūsų civilizacijos žymes; todėl vidurinioji klasė niekada į ją nežiūri. Tai būtų tolygu apžiūrinėti žaizdas, kurių pats pridarei. Darbas padarytas, bet pasekmių būtina išvengti. Kiek pamenu, savo knygoje „Žmogaus siela socializme" aiškinau, jog skurdu domiuosi pirmiausia estetiniais sumetimais, – trokštu tik tiek, kad bjaurastis ir skurdas būtų pašalinti. Tokie kaip aš vadinami mąstančiais radikalais; man atvirai atgrasus fabianizmas ir filantropija – šie civilizacijos vaistai pražūtingesni už jos ligas. Bet dabar manau, kad skurdžių asmenyse mes kuriame visuomenę, siaubingai atkeršysiančią mūsiškei. Visad buvau įsitikinęs, kad mūsų civilizacija perregima ir trapi tarsi muilo burbulas, žavingai, kaip tai daro muilo burbulai, plevenanti prieš nunešama tolyn vėjo.

Vienoje mano istorijoje jaunasis karalius galvojo tik apie prašmatnius savo drabužius, kol pamatė juos audžiančius vaikus; jis stebėjosi nuostabiais brangakmeniais, kol pamatė, kiek žmonių žuvo jų ieškodami. Tai slėpininga tiesa, bet juk sielvartas visad slėpiningas; popierius, ant kurio dabar rašau, drabužiai, kuriais vilkiu, lova, kurioje miegu, – visa tai pagaminta kitų žmonių darbu, sukurta iš vargdienių kančios ir skurdo. Aš guliu ant skurdžių. Rašau jais. Jie yra mano valgis ir gėrimas. Jų skausmą matau visur, kaip dažus.

Man buvo suteikta garbė – dabar tą suprantu – tapti tokiam pat, kaip jie, virsti nešlovės simboliu, nuskurdusiu klajokliu, kuriam tenka elgetauti, kad pramistų. Ir vis dėlto manau, kad mano lemtis klaikesnė už jų. Jeitsas vieną savo istoriją pavadino „Atskalūno nukryžiavimu"; ji apie mane. Jis rašo apie žmogų, kuris ei-

damas prie kryžiaus dainavo ir pasakojo nuostabias istorijas; tačiau kaltintojai jo už tai ne tik nepagailėjo, bet dar tūžmingiau ujo, nes jis pažadino jų krūtinėse snaudusius pamirštus troškimus. Net kryžiaus papėdėje jie jo nekentė už tai, kad jis jiems parodė pasaulio grožį ir slaptingumą. Pabaigoje jį, nukryžiuotą, elgetos paliko sudraskyti laukiniams žvėrims. Net atstumtieji nusigręžė nuo atstumtojo.

O dabar turiu parašyti Morisui ir perspėti apie kraštovaizdžius.

1900 m. rugsėjo 15 d.

Kad ir kur pabėgčiau, nerandu ramybės. Vakar vakare skausmas ausyje kiek atlėgo, tad nutariau tai atšvęsti bulvaruose. Su keliais pažįstamais nuėjau į nediduką restoraną netoli Madlenos; vos tik įžengiau pro duris, savininkas, visokeriopai reikšdamas perdėtą apgailestavimą, paprašė manęs išeiti. Pasirodė, jog mano buvimas šokiruoja kažkokius anglų turistus. Pažvelgiau į juos ir nusilenkiau, o jie nusisuko; esu tikras, jog atvyko čia iš Beisvoterio. Jie visada iš ten. Suprantama, išėjau iš restorano, nors mano kompanionai, būdami kiek flegmatiškesnio temperamento, pasiliko. Kitaip negu kalbama, aš vengiu tokio pobūdžio susidūrimų. Kaip hamadriadės, aš ieškau nakties, bet tik norėdamas pasislėpti.

Pripažįstu, kad mano draugai buvo pora trejetas berniukų, su kuriais čia susipažinau. Nebegaliu jų apipilti auksu – nustojau buvęs mitologiškas, – tačiau kartais pavyksta gauti banknotų. Mano favoritai Eženas ir Leonas neapleis manęs jokiomis sąlygomis, išskyrus pavojų, – laikai išmokė juos išminties. Eženui šešiolika, jo akys kaip Antinojo; jis globoja jaunesnįjį berniuką, kuris pardavinėja degtukus. Bent jau aš nesu jo matęs be degtukų dėžutės, bet, atrodo, jis juos dykai dalija sokratiškų polinkių turistams, kurie jam nusišypso. Leonas nuolatos būna kavinėse, nors niekas nėra matęs, kad jis jose valgytų ar gertų.

Tikriausiai labai teisinga, kad aš, visad ieškojęs jaunystės ir jos teikiamų malonumų, dabar neturiu savo amžiaus draugų. Tiesą pasakius, net man artimiausi žmonės – Robis Rosas, Bozis, Redžis Terneris – visad buvo gerokai jaunesni. Su jais jaučiuosi laisviau, nes neprivalau daryti konkretaus įspūdžio. Bendraujant su

tokiais žmonėmis kaip Frenkas Harisas ar V. E. Henlis pokalbis virsdavo savotiškomis regbio žaidynėmis – be paliovos būdavau priverstas stoti į kovą ir gintis. Ieškojau draugystės ir grožio, o jie trośko varžybų ir grumtynių dulkėtuose laukuose. Todėl aš jų atsikračiau. Dabar esu senoviškas ir vienišas, paminklas kitiems laikams.

Draugai iš Anglijos man atsiuntė telegramą pranešti, kad galiu pradėti gyvenimą iš naujo, kad, kaip tas senis iš Anatolio Franso alegorijos, galiu „pristatyti prie namo naują fligelį". Praeityje esu sau kai ką panašaus sakęs, – kad neseni išgyvenimai sukurs manyje naują, gilesnį meną, kad kančia perkeičia asmenybę kaip geležį, sužėruojančią ugnyje. Žmonių apetitas ir siekimai begaliniai, bet patirtis, deja, ribota. Mano gyvenimo tragedija ta, kad mano augimas buvo sustabdytas – be paliovos blaškausi savo asmenybės rate. Tarsi būčiau pasmerktas nuolat lankyti savo nusikaltimų vietas ir gąsdinti visus, kurie prieina arčiau. Vietos tebėra tos pačios; berniukai tie patys.

Aš ne toks, kaip Rablė. Man dabar sunku rašyti apie savo ydas. O juk kitados rašiau Boziui, kad aukščiausia žmogaus gyvenimo akimirka yra ta, kai jis sukniumba dulkėse ir išpažįsta savo nuodėmes. Dabar turiu išpažinti savąsias. Tiesa, neturiu iš ko semtis įkvėpimo. Bodleras norėjo savo nuodėmėmis sudominti dangų ir pragarą, ir kadangi rašė glaustai, gal jam tai pavyko. Negaliu daryti tokių stebuklų: negaliu purvo paversti sidabru ar balkšvų dėmių – auksu. Galiu tik pateikti šitą kroniką, kurią sutrikęs dėlioju. Privalau padaryti kaip romėnai – suimti savo vidurius į rankas ir antrą kartą numirti.

Graikiškos meilės malonumus pirmąsyk patyriau su Hariu Marileriu. Iki tol buvau į ją tik dirstelėjęs – per lordą Ronaldą Gouerį, tą keistą skaptuotą figūrą, ir tamsiose didžiųjų miestų gatvėse. Bet tais laikais ji man prilygo karnavalui, kuriam niekaip neradau tinkamos kaukės, tad praleidau pro šalį jo keistus aromatus ir purpuro muziką. Paskui sutikau Harį. Pažinojau jį, dar kai buvo vaikas: jis gyveno Temzės name, kuriame mudu su Frenku Mailsu nuomojomės būstą, palikę Oksfordą. Netikėtai vieną dieną jis man

parašė į Taito gatvę. Tiksliai prisimenu, kuriais metais tai buvo, nes tais metais gimė Sirilas: 1885. Man buvo trisdešimt vieni, Hariui dvidešimt. Laiškas buvo be galo žavus, ir aš atsakydamas pakviečiau jį aplankyti mus Čelsyje. Manau, jau tada šeimos gyvenimo našta man ėmė darytis per sunki.

Haris atėjo pas mus pietų. Jis buvo malonus jaunuolis, mėgo romantinę poeziją, kaip būdinga tik labai jauniems žmonėms. Dar mokėsi Kembridže; mes kalbėjomės apie Platoną ir liepsningas Herakleito vizijas. Konstansa pakilo nuo stalo – ji tomis dienomis greit nuvargdavo, – ir aš puikiausiai prisimenu, kaip jaudinausi, likęs su Hariu vienu du. Mudu daug išgėrėme, aš, atrodo, stebuklingai kalbėjau apie „Puotą“. Staiga, dar apsuptas graikiškų žodžių kerų, uždėjau ranką Hariui ant alkūnės, o jis nesipriešino. Tada pirmą kartą patyriau aistrą, kuri vėliau mane persekios tarsi vaiduoklis ir kurią vaikysiuosi, nepaisydamas mano amžiui nederamos kvailystės, – kūno nuosilpį ir juslių paaštrėjimą, paverčiančius žmogų jo geismų grobiu.

Mūsų intymumas buvo moksleiviškas, tačiau manyje jis pažadino sykiu ir įnirtingą džiugesį, ir klaikią gėdą. Pasiryžau daugiau niekada jo nebematyti – ir iš tiesų po tos nakties mudu susirašinėjome, bet nebesikalbėjome. Bet jis atvėrė man akis ir pabudino mano anksčiau miegojusią prigimtį. Žinojau, kad fizinis grožis nepriklauso kuriai nors vienai lyčiai, o plevena virš abiejų tarsi *putti* Fra Andželiko paveiksluose, tik anksčiau maniau, jog toks grožis tėra abstraktus, – nesupratau, kad jį galima ragauti, juo mėgautis, neprarandant skonio. Bet kai atsižadėjau nuostabaus savojo meno idealizmo, žengiau pirmą žingsnį keliu, vėliau nuvedusiu mane į dykynes. Anksčiau sėdėjau greta Sokrato, bet dabar pamačiau iš kitos pusės sėdintį Alkibiadą; su juo valgiau puotos mėsas ir gėriau vyną.

Praėjo metai, visi metai, kol aš bėgau nuo man atskleistosios prigimties. Jei būčiau Konstansai užsiminęs apie tikrovę, tikriausiai ji būtų iš siaubo ir paniekos nuo manęs nusigręžusi. Todėl saugojau paslaptį, puoselėjau ir maitinau atodūsiais bei dejonėmis. Bet dievai žiaurūs, jie žaidžia su mumis: nuvykau į Oksfordą

kaip piligrimas aplankyti Peiterio, ir aplankęs ilgas, kaip įprasta, jo rengiamas laidotuvių apeigas, skirtas beaistriam juslingam gyvenimui, nupuoliau antrąsyk.

Po paskaitos prie manęs gatvėje priėjo studentas ir pats prisistatė. Dabar suprantu, kad aš visad būdavau gundomasis, ne gundytojas; nors žmonės įsivaizduoja, kad mano vieta pragare šalia Žilio de Reco, aš nepamenu, kad būčiau nors kartą sužadinęs aistras, vėliau mane sunaikinusias. Aišku, tas studentas buvo Robertas Rosas. Jis labai mielas žmogus, kaip visi tie, kurie neturi ambicijų, o anais laikais dar buvo gyvas ir pagavus tarsi vaikas. Jis man iš karto patiko, o mano pirmas įspūdis visada teisingas.

Kai susipažinome, pakviečiau jį apsilankyti Taito gatvėje, ir nepraėjo nė keli mėnesiai, kaip jis tapo įprastu svečiu. Robis buvo linksmas, sąmojingas ir mokėjo taip paklausti, kad tik aš vienas sugebėdavau atsakyti. Jis manimi žavėjosi, tad jo draugijoje tapdavau dar žavesnis: kalbėdamasis su juo nugludinau bene geriausius savo dialogus. Ar ne keista, kad galima taip dievinti žmogaus sielą, jog imi dievinti ir jo kūną? Mes buvome artimi, bet mūsų draugystės aistra netruko praeiti. Tiesą pasakius, buvau patenkintas, kai fizinis intymumas išblėso. Niekada negalėjau ilgam prisirišti prie savo klasės žmonių – atrodo, tarsi miegotum pats su savimi, o ne su kitu. Bet Robis man parodė kelią, kuriuo tada ėjau nesipriešindamas, – tik vėliau mano eigastis apsunko. Ir vis tiek atrodė, kad sokratiškoji meilė išryškina geriausias mano ypatybes; jos šviesoje sužydėjo ir iškerojo anksčiau slopinta vaizduotė. Pradėjau suprasti save ir godžiai siekiau atsiskleidžiant naujų dalykų.

Robis mane supažindino su Uranijos gerbėjų rateliu – Moru Eidžiu, Morisu Švabe, Redžiu Terneriu. Jie visiškai atvirai kalbėjo apie savo gyvenimą, ir prieš mano akis atsivėrė nematyti horizontai: regėjau bjaurias ketines vyrų tualetų kabinas Šiaurės Londone, parkus, kur tarp medžių šmėkščiodavo raudonos ir mėlynos kareivių uniformos, čiuožyklą Naitsbridže, ant kurios ledo skleisdavosi keistos gėlės. Visa tai labai traukė, bet anomis dienomis neleidau naujajai aistrai užvaldyti viso mano gyvenimo, kaip už-

valdė jų. Man labiau patiko pasinerti į jų draugiją negu į jų nusikaltimus. Būdavo, visi einame į „Karūnos" restoraną Strende ar į iškvepintą barą Sent Džeimse ir leidžiame vakarus su gėrimais bei cigaretėmis, o pro šalį slenka keistos, išsidažiusios būtybės.

„Karūna", kaip visi Žemumų Miestai, buvo žavinga vieta, iš kurios labai patogu stebėti pasaulį. Ant sienų kabojo bokso varžybų graviūros, kai kurios, atrodo, su autografais, o tamsiai raudoni lempų gaubtai kuo puikiausiai temdė dujų šviesą. Jaunuoliai su sporto laikraščiais ir seniai su cigarais rinkdavosi aplink „Mardžeres", kaip buvo įpratę senoviškai žaviai juos vadinti, ir drauge juokdavosi. Iki šiol prisimenu vieną jaunuolį, vadinamą Kite Fišer; jis dirbo Strende ir Flyto gatvėje.

– Kaip man patinka tie Sičio ponai, – pasakė jis man vieną vakarą, – jie tokie pastovūs. Ar jūs irgi dirbate Sityje, pone Vaildai?

– Ne. Aš rašytojas, mielasis.

– Tikrai, rašytojas? O, kaip tai turbūt įdomu. Ar man neteko jūsų pavardės matyti *News?*

– Ne, mielasis, tokio malonumo man nėra tekę patirti. – Užsakiau jam portveino.

– O ką gi ponas rašytojas veikia vienas vakare? Gal jis kartais norėtų paliesti Kitės daikčiuką?

– Ne, mielasis, *šitą* malonumą jau esu patyręs.

– Oi, argi? Nebūčiau to pamiršęs, juk jūs toks išvaizdus ponas.

Taip slinko valandos. Niekas ten neatrodė rimtas, o visi rimti dalykai paskęsdavo juoke. Pamenu, kaip jų pokalbiuose visi valstybės vyrai virsdavo absurdiškomis karikatūromis: Gladstoną vadino Miledi Gladston, o Rouzberį – tiesiog „princese"; seras Čarlzas Dilkas savo gerbėjams buvo „Čelsio imperatorė". Man tai atrodė juokinga ir teikė šiokį tokį palengvėjimą. Modernią civilizaciją galima ištverti tik iš jos tyčiojantis, o didieji, garsieji žmonės, užkelti ant pjedestalo, darosi visiškai nepakenčiami. Man patiko manyti, kad humoras gali padėti juos nuo jų nukelti. Žaidžiau su ugnimi, bet juk ji gražiausias žaislas pasaulyje.

Robio draugai supažindino mane su kitais. Tai buvo aktoriai, lankydavęsi tose pačiose vietose, tokie jaunuoliai kaip Rolandas Etvudas, Osvaldas Jorkas ir Sidnis Baraklou, nusprendę, kad teatro gyvenimas kuo puikiausiai papildo kiek dramatiškus jų polinkius. Jų draugija man buvo žavi, pilna gyvo linksmumo, kurio nerasi žurnalistų baruose, tuose laidotuvių rūsiuose, ar užnuodytame profesionalių literatų sode.

„Karūnoje" aš ir sutikau Džoną Grėjų, ryškaus profilio poetą. Turbūt svajojau apie tobulą sokratišką draugystę, apie meilės ir meno kupiną gyvenimą, gyvenamą lygiomis. Maniau, kad su Grėjumi tai įmanoma, bet jis man aiškiai leido suprasti, jog „šia prasme" nesu jam patrauklus: poeto lūpose ši frazė nuskambėjo pasibaisėtinai. Užtat jis maloniai man leido finansuoti jo pirmo eilių rinkinio išleidimą. Deja, pasirodė, kad mano trokšta lygiųjų meilė tėra tuščias sapnas. Siekiau tokių aukštų dalykų mene ir gyvenime, o buvau pasmerktas susilaukti žemesnių už save išdavystės. Kitaip negalėjo būti.

Jau tomis dienomis, kelerius metus prieš teismą, susipažinau su kai kuriais iš jaunuolių, susijusių su vėliau mane ištikusiu sielvartu: kai kurie jį tik stebėjo, bet buvo ir tokių, kurie vėliau mane išdavė ir taip pagreitino mano nuopuolį. Vienas iš jų buvo Edvardas Šelis – išblyškęs, įsitempęs jaunuolis, tačiau savotiškai gražus, kaip visi tie, kuriuos kamuoja visiškai išsigalvotas nerimas. Sutikau jį pas savo leidėjus, kur jis dirbo raštininku; jis paprašė mano autografo ant vienos knygos, ir buvo toks sutrikęs, kad kreipdamasis į mane beveik nedrįso pažiūrėti į akis. Pajutau jam gailestį ir simpatiją – atskirai paimti, šie jausmai malonūs, bet jų derinys baisiai pavojingas. Tačiau mane kažin kuo visad jaudino tie, kurie nejaučia savo vertės.

Kai daviau Edvardui bilietą į savo „Ledi Vindermer vėduoklės" premjerą, tyčia skyriau jam vietą šalia jauno prancūzų poeto Pjero Luji – vėliau Edvardas man prisipažino, kaip baisiai nejaukiai jautėsi, sėdėdamas spektaklyje ir kalbėdamasis su jaunuoju prancūzu. Jis jaudinosi, nes jautėsi nevertas tokios garbės – būti mano draugu: ar gali būti kas juokingiau ar labiau pasigailėtina? Tai ma-

ne iki šiol graudina, nors vėliau jis mane baisingiausiai išdavė. Tiesą pasakius, išdavė net tris kartus – neketinu priminti akivaizdaus palyginimo: kartą primelavo privatiems sekliams, kuriuos pasamdė Kvinsberis, norėdamas mane sužlugdyti, ir du kartus melagingai liudijo Old Beilyje.

Apgailestavimai visada bergždi – aš, tiek daug ką apgailėjęs, bent jau tą išmokau, – bet tai, ką spėjau pastebėti Edvardo Šelio charakteryje, galėjo tapti man perspėjimu, jei tik leisčiausi kada veikiamas perspėjimų. Buvau jame įžvelgęs silpnybes, ženklinančias uranišką́jį temperamentą, – kaltės jausmą ir isteriją, kurios ydingiems žmonėms, tokiems kaip Edvardas, visad netrunka pakeisti aistrą. Po keleto mėnesių pažinties jis ėmė rašyti man pasibaisėtinus laiškus, kaltindamas save nuodėmėmis, kurių niekaip nebūtų išdrįsęs padaryti, ir graudindamasis išdavęs save, nors iš tikrųjų išdavė tik mane. Kai jis įtraukė mane į savo kivirčus su tėvu – tiek, kad paprašė sumokėti už jį užstatą priemiesčio policijos skyriui, kuriame atsidūrė už muštynes, – turėjau tarti jam keletą griežtų, tačiau teisingų žodžių ir visiems laikams atsisveikinti. Aš taip nepadariau: ką gi, kaip įsimintinai pasakė Arturas Pinero, „užtat pasimokiau".

Vienas berniukas mane įspėjo, su kokiais pavojais žaidžiu, – tai buvo Piteris Burfordas, iki pat galo manęs neapleidęs ir dėl įgimto kilnumo neliudijęs prieš mane. Sutikau jį „Alhambroje" per vieną pertrauką, kurios paprastai tokios būtinos daugelyje spektaklių. Konstansa buvo kaime, ir aš jį parsivežiau į Taito gatvę. Jam buvo gerai pažįstami geiduliai, bet podraug ir keistas nekaltumas, kuris mane žavėjo, nes pats toks niekada nebuvau. Žinoma, jis priklausė daug žemesnei klasei negu aš – dirbo dailide Greipo gatvėje, – bet iš prigimties buvo labai teisingas; netrukau pamatyti, koks tai neįkainojamas dalykas. Man niekad nebuvo sunku bendrauti su žemesnės socialinės padėties žmonėmis. Tokie dalykai man nerūpi. Esu airis. Tarp kitko, gali būti, kad Anglija pradėjo manęs nekęsti tik tada, kai paaiškėjo, jog priklausau vienintelei tikrai beklasei Londono visuomenei, nors nemanau, kad

ją galima vadinti socialistine, – keletas jaunuolių labai mielai taptų hercogienėmis. Keletas jau tapo.

Mudu su Piteriu Burfordu tapome draugais. „Florence“ valgydavome paprastus patiekalus – ten visi patiekalai paprasti – ir jis man sakydavo pamokslus apie mano gyvenime slypinčius pavojus. Jis iš tiesų vertino mano talentą, todėl pastebėjo keletą akį veriančių mano ydų. Tylomis pritardavau jo kritikai: verta priimti tik jaunų žmonių kritiką, nes tik jie mato gyvenimą tokį, koks jis yra. Aš jam pasipasakodavau viską, net ūkanotus dalykus, kurių neatskleisdavau geriausiai mane pažįstantiems, o jis man patardavo. Tai jis mane įspėjo saugotis Edvardo Šelio. „Jis per greit užsiplieskia ir vėl atvėsta, – pasakė vieną vakarą. – Nejuokauk su juo, Oskarai“. Jo nuojauta buvo neįtikėtina. Kas galėjo pagalvoti, kad žemakilmis berniukas pasirodys įžvalgesnis už mane? Ir kad galų gale pasirodys ištikimesnis ir prieraišesnis už man lygius kilme? Gal tai ir nenuostabu, nes kai bus parašyta tikroji pasaulio istorija, ji atskleis didžiulę paslaptį – meilė ir protas priklauso tik tiems, kuriuos gyvenimas sužeidė.

Jau sakiau, kad mano draugystė su Robiu ir kitais, kuriuos jo draugijoje sutikau, buvo tik socialinė. Aš ieškojau fizinių džiaugsmų, bet to negalėjau tarp jų daryti. Nuodėmė privalo būti vieniša, ir ieškoti nuotykių visad leisdavausi vienas. Pasitaikydavo vakarų, kai mane užvaldydavo toji pragaištinga aistra, – tada pripasakodavau Konstansai kokių nors niekų ir išeidavau į naktį. Niekad iki galo nesupratau to įnirtingo poreikio, ginusio mane į priekį: smegenyse staiga įsiplieksdavo skaisčiai raudona žiežirba, o prieš akis iškildavo kviečiančios, dar nepažįstamos figūros. Keisčiausia, kad nuolatos nusivildavau ir nuolatos kažko tikėjausi, – lūkesčiai aplenkdavo patirtį, pažįstamą ir kaskart naują, kaip erelio snapas Prometėjui.

Protas irgi turi savo Vaitčepelį ir savo Vest Endą; išalkęs naujų nuopuolio reginių bei naujų nuodėmių, pamėgau klaidžioti siauromis gatvelėmis. Vaikštinėjau pilkomis, niūriomis miesto gatvėmis, lydimas tik savo geidulio. Bičiuliai mane įspėjo, kad tokiose iškylose galima rasti ir siaubingų pavojų, ir siaubingų džiaugsmų

ir kad jose aš rizikuoju gyvybe. Bet kaip nuostabu, atsakydavau aš, rizikuoti visu savo gyvenimu dėl malonumo akimirkos. Iš tikrųjų niekad nieko nebijojau – be abejo, tik dėl to nė karto nebuvau užpultas. Ieškodamas kokio nors namo ar skersgatvio eidavau per plikas aikštes, kuriose krūvomis sukritę ant žolės miegodavo vaikai. Mačiau beprotes moteris, iš skurdo ir ilgesio kaukiančias į mėnulį, meldžiančias išsivadavimo; girtuoklių muštynes pavojingose gatvėse, pasibaigdavusias mirtimi, ir vikriai šmėsčiojančius šešėlius, greitesnius už žibinto liepsnos plyksnius. Mačiau visa tai, ir mano siela džiūgavo. Nusidėjėliai buvo niūrūs, bet jų nuodėmės – prašmatnios.

Tais pirmaisiais mėnesiais kartais užsukdavau į berniukų viešnamį Lauer Kate. Iš pažiūros tai buvo siuvykla, nors niekas joje nesiuvo drabužių. Dažnai stebėdavausi, kaip tokia vieta gali egzistuoti taip arti Strendo, – kaip tokia begėdystė ir ydos gali rusenti visai šalia madingosios visuomenės centro, jo nepadegdamos. Tai buvo siauras, aukštas pastatas; visi jo aukštai pigiomis medinėmis pertvaromis buvo padalyti į mažų kambarėlių eiles, o kiekviename kambarėlyje stovėjo po purviną lovą. Mane nuvesdavo į kurį nors iš jų, ir netrukus ateidavo berniukas. Pokalbis visad būdavo tas pats – pamenu, mėgstamiausias klausimas buvo: „Turi pinigų, šefe?“ – ir tas pats geidulys, nuostabus asmenybės išlaisvinimas ankštoje, drėgnoje kamarėlėje. Ten pirmą kartą gyvenime jaučiausi visiškai laisvas. Kartais, jau po visko, berniukai pasikalbėdavo su manimi – mane traukte traukė jų gyvenimas ir tai, kaip atvirai jie apie jį kalbėjo. Jie nesigėdijo savo darbo: veikiau laikė, kad jiems pasisekė, nes atsivėrė naujos galimybės užsidirbti.

Tačiau sugrįžęs į Taito gatvę pas miegančius savo vaikus aš gėdydavausi – gėdydavausi, kad leidausi taip užvaldomas aistros, kad visiškai pamiršau šeimą ir savo, menininko, padėtį. Bet gėda – keistas dalykas: ji visiškai bejėgė, susidūrusi su galingesnėmis emocijomis. Negalėjau sustoti: norėjau geriausio, o ieškojau blogiausio. Nelyginant filosofas Sardanapalas būčiau atidavęs daugybę pinigų tam, kas atras naują malonumą. Išprotėjęs troškau daryti gražias nuodėmes, tobulinti nuodėmių techniką. Didžioji Fausto

paslaptis ne ta, kad jis atskyrė intelektą nuo juslių, bet kad jusles jis iš tiesų prilygino subtilesniam protui. Tad aš, atiduodamas pagarbą vokiškam mąstymui, nesistengiau tramdyti jausmų – gal būtų klaidinga taip elgtis, nes, netekę galimybės pasireikšti pasaulyje, jie virstų nuodais. Manau, jog dėl šios priežasties didžiausias švaistūnas vadovaujasi sveikesne, geresne gyvenimo filosofija negu puritonai. Puritonai yra didieji civilizacijos priešai, nes nesupranta, kad jos pagrindas – džiaugsmas.

Nesunku suprasti, ar ne, kodėl netrukus tapau taip pat gerai pažįstamas tam tikrai daliai žemesniosios klasės, kaip ir tiems, kurie juos valdo? Puikiausiai pažinau siaurus skersgatvius, išsišakojančius nuo Oksfordo gatvės, o Pikadilio berniukai švilpdavo ir šūkaudavo, kai netyčia praeidavau pro šalį; suprantama, dėl to taip retai lydėdavau žmoną, kai ji eidavo į „Swan and Edgar“ parduotuvę.

Bet įgydamas nedorybės įgūdžių susiradau kitų vietų, kuriose galėčiau pasisotinti. Tų gatvių pavadinimai išdeginti mano vaizduotėje, tarsi būčiau įžengęs į Pragaro prieangį ir pamatęs Vergilijaus rodomus siaubingus žodžius: Blu Enkoro skersgatvis, Bombėjaus gatvė, Greisės skersgatvis, Velklouzo aikštė. Šių gatvių nakvynės namuose ir gėdinguose kampuose ieškojau Lozoriaus, o radęs puoliau jį bučiuoti į lūpas: taip apsirgau baisia karštlige. Buvo namų, kuriuose seniams ir iškrypėliams iš varžytynių pardavinėdavo berniukus, kurių kambariuose buvo tenkinami keisti geiduliai ir tuoj pat gimdavo nauji. Apimtas geidulio kliedesių tokiuose kambariuose bučiuodavau berniukų kūnus; tomis akimirkomis miglotai įžvelgdavau seksualinių ritualų, prikeliančių dievus ir dvasias, paslaptį.

Kartais, apimtas baimės ir drebėjimo, bėgdavau iš šių vietų; tada man atrodydavo, kad visi šūksniai ir riksmai skirti man, o lėtai slenkanti karieta gintarinėmis šviesomis – tai Pragaro vežimas. Jei policininkas, apeidamas savo teritoriją, švystelėdavo žibinto spinduliu į mane, skubantį pajuodusiomis, tuščiomis gatvėmis, krūptelėdavau iš siaubo. Einantį krūtinėje aidžiai plakan-

čia širdimi mane persekiojo purvina geltonų ir mėlynų dujinių žibintų šviesa. Toks tapo mano gyvenimas.

Bet būdavo, kad išeidavau iš nakties namų apimtas saldaus ramybės ir gerovės jausmo. Tomis absoliutaus fizinio atsipalaidavimo akimirkomis man į galvą nejučiomis ateidavo nuostabios eilutės ir sakiniai; užsirašydavau juos į knygelę ir paskui panaudodavau savo menui. Pamenu, sukūriau visą eilėraštį – jis vadinosi „Geltonoji simfonija", tai buvo tais laikais, kai mano eilėraščiai turėjo pavadinimus, – priešaušriu eidamas namo nuščiuvusiomis Londono gatvėmis. Anuomet priešaušriai man būdavo stebuklingi; tamsūs namai ir aikštės virsdavo perlų pilkumo šešėliais, įgydavo formą. Eidamas pro Parką mačiau, kaip mane lenkia vežimai, dardantys į Kovent Gardeną, o kaimiečiai man linkėdavo labo ryto. Miestas panašus į žmogaus kūną: kas dieną jis pakyla nesuterštas ir užsimeta naujus stebuklo bei šlovės apdarus.

Lygiai taip pat pakildavo ir mano asmenybė. Tada patyriau keistas dvigubo gyvenimo fantazijas. Tikrai užjaučiau skurdžius, ir kažkoks atavistinis instinktas skatino mane pasinerti į jų gyvenimą. Vėliau tai virto intelektiniu nuotykiu – vaikščioti Londono šešėliuose ir iš toli stebėti švytintį gyvenimą, vos prieš kelias valandas priklausiusį man ir netrukus vėl priklausysiantį, jei tik užsigeisiu.

Galiausiai seksas virto priemone patenkinti ne malonumų troškimą, o išdidumą. Tapau tarsi galva be kūno, kaip paveiksluose vaizduojama deivė Laverna, nes nuodėmių atmintis teikė daugiau malonumo negu pasidavimas joms. Nuodėmės skatino pulsuojantį džiaugsmo pojūtį, kylantį ne iš juslių, o iš intelekto. Patyriau visus malonumus, nes nė vienam neatsidaviau; individualus ir nedalomas, laikiausi nuo jų atokiai. Lenkdamasis prie berniukų, mačiau jų akyse savo atvaizdą: buvau dvi asmenybės – viena sunkių vokų pridengtomis akimis stebėjo, kaip antroji patiria ekstazę.

1900 m. rugsėjo 18 d.

Šį rytą gavau laišką nuo Sfinkso.

Brangusis Oskarai,
štai jau tris kartus tau rašiau, bet tavęs vis „nebuvo namie“. Meldžiu pasakyti kodėl. Girdžiu apie tave tik gandus, kuriuos anksčiau visad laikiau teisingais, – bet tik kai juos pasakodavai *tu pats*. Netekęs savo dievo Sfinksas nutyla ir tegali barstyti ant išdžiūvusios žemės absurdiškas ištarmes. Parašyk. Amžinai tavo, mielas Oskarai, –

Ada

Primečiau atsakymo juodraštį.

Mielasis Sfinkse,
tavo žodžiai žeidžia it perkūnas. Deja, gyvenu išmintingai, bet blogai, ir dėl to visiškai neturiu apie ką tau rašyti. Pameni, kartą tau sakiau, kaip baisu žmogui gyvenimo pabaigoje suprasti, jog visą laiką kalbėjo tik tiesą? Tai štai, ne mažiau baisu pamatyti, kad viskas, ką rašei, paversta melu, – todėl dabar žodžiai mane baugina. Mielasis Sfinkse, pasakysiu tau paslaptį, kurią, tikiuosi, pamirši, kaip visas paslaptis. Aš rašiau savo gyvenimo istoriją. Ne blogiau už mane žinai, kad pasauliui nerūpi memuarai tų, kuriuos jis jau pamiršo. Todėl aš rašau sau – bent jau esu geras skaitytojas. Ar meni, kaip ateidavau pas tave apstulbęs po savo premjerų ir prašydavau paprastais žodžiais pa-

aiškinti, ką tokio aš padariau? Tai tu guodei mane ištikus sėkmei ir supratai, kai...

Tiek parašęs, išmečiau laišką; išpažintys ant viešbučio popieriaus atrodo labai niūriai. Pradėjau kitą:

Mielasis Sfinkse,
esu taip sužavėtas šį rytą gavęs tavo laišką, kad privalau tuoj pat pranešti, kokia esi miela ir gera, kad man rašai. Robis sakė, kad tu ir toliau mirtinguosius darai nemirtingus „*Punch*"e. Kaip būtų gerai, jei rašytum prancūziškam laikraščiui, tada galėčiau ieškoti tavo darbų, gražinančių prancūzų kalbą.

Buvau patekęs į didelę nelaimę, bet draugai man geri ir kartais atsiunčia tokių žalių popierėlių, kuriais naudojuosi restoranuose. Labai norėčiau kada vėl su tavimi papietauti. Amžinai tavo –

Oskaras

Daugiau juk ir nėra ką pasakyti, tiesa?

1900 m. rugsėjo 19 d.

Aš tapau moderniosios etikos problema, kaip pasakytų Saimondsas, nors anuomet maniau, jog esu jos sprendimas. Dabar visi kalba apie mano ypatingus polinkius, nes aš, kaip paprastai, pasirinkau tikrai dramatišką momentą atskleisti pasauliui savo seksualinę nešlovę. Reikalu susidomėjo net vokiečiai, ir iš visų neįtikėtinų mane ištikusių dalykų bene labiausiai neįtikėtinas bus tas, kad mane prisimins ne kaip menininką, o kaip medicinos atvejį, psichologinį kazusą, tokį patį kaip Onanas ar Erodas. Gal mane net paminės Edvardas Karpenteris kokiame iškalbingesniame savo kūrinyje. Aš puikiausiai suprantu Karpenterį, nors nepanašu, kad jis suprastų pats save, – kažkur yra parašęs, jog sąmoningas nuodėmės suvokimas atskleidžia žmogaus silpnumą. Bet iš tiesų mūsų silpnumas gerokai įdomesnis: kartais pavadiname kokius nors dalykus nuodėmingais tik tam, kad galėtume įnirtingiau jais mėgautis.

Kaip įprasta moderniajam mąstymui, tai veikiau nomenklatūros problema. Aš nesu iškrypėlis: esu nukrypėlis. Jei turiu uraniškų polinkių, tai reiškia, kad esu kilęs iš tos dangaus dalies, kurioje Uraną liečia šlovingų žvaigždžių šviesa. Vyrišką meilę laikau aukščiausia meilės forma, gerbta filosofų, laikiusių ją idealia meile, ir menininkų, vyro figūroje įžvelgusių dvasios grožio apybraižas. Šiuolaikinė medicina, panaši į nakties pelėdą, kuri aklai ūkauja, apakinta šviesos, išgalvojo naujus pavadinimus, – bet žodžiai „sveikas“ ir „nesveikas“ niekaip netinka psichikos kategorijoms ženklinti. Kas nenorėtų veikiau būti nesveikas kaip Leonardas ar Vinkelmanas, negu sveikas kaip Helas Keinas ar ponia Kešel Houji?

Bet koks didis sukūrimas pirmiausia griauna pusiausvyrą, ir subtiliausi meno kūriniai kyla iš tos degančios aistros, kurią patyriau aš ir kiti, panašūs į mane. Vyriška meilė įkvėpė Mikelandželą, rašiusį tobuluosius sonetus; ji paskatino Šekspyrą įamžinti jaunuolį ugniniais žodžiais, ji kreipė Platono ir Marlou ranką.

Tapęs šios meilės tarnu, pamačiau joje užbaigto gyvenimo tobulybę ir pragaištingumą. Joje man atsiskleidė grožio siekimų nekaltybė, o podraug savižinos kartėlis bei nuovargis. Toji meilė skatino Karavadžio, kai šis tapė Joną Krikštytoją – jo stebuklingą vaikišką šypseną ir akis, jau matančias ateities baisybes. Tas vaizdinys gundo ir kelia neviltį, jame matyti ir nekaltas poreikis, ir nerimastingas pasisotinimas.

Tiesa, Robį domina visai kitokio pobūdžio sokratiški dalykai. Jis nusivesdavo mane į mažą knygynėlį Sent Džeimso gatvėje, atrodo, pavadintą prancūzišku vardu, – tai savotiška biblioteka, tačiau jos skaitytojai labai rinktiniai ir jų nedaug. Ten buvo tokia knyga „Telenijus“, ėjusi iš rankų į rankas, prie kurios ir aš šį tą pridėjau. Joje pasakojama apie perkamas, pavojingas aistras, nors didžiąją dalį galėjai skaityti kaip Grėjaus „Anatomiją“. Manęs niekad pernelyg nedomino Rablė stiliaus literatūra – ji visad netobulos formos ir neatlaiko perdėto turinio svorio, – o „Telenijuje“ galėjai rasti tik grubiausią meninės išmonės medžiagą. Bet aš nesišaipiau iš knygos: su malonumu skaičiau įvairiausią homoerotinę literatūrą, mirusios meilės aprašymus ir egzistuojančios šlovinimą. Todėl, kad net dabar, pagautas nuodėmės akivaizdoje, tebesu įsitikinęs pamatine graikiškos meilės dorybe: žmonės gali gyventi visiškai lygūs, rasdami vienas kitame savosios sielos vaizdinius. Vyrai ir moterys niekad negyvens taikiai – jie arba naikina vieni kitus, arba verčia nuobodžiauti, o tai dar blogiau. Kai Sokratas „Puotoje“ atrėmė Aristofano argumentus – esą vyras ir moteris yra dvi perplėštos prigimties dalys, siekiančios susijungti, – jis paskelbė didžią tiesą, moderniojoje civilizacijoje pamirštą visų, gal išskyrus Ibseną: vyrai ir moterys ne papildo vieni kitus, jie priešingi vieni kitiems. Visi didieji meilės romanai vyko tik tarp vyrų.

Bet tokia meilė priklauso nuo tikros lygybės, o aš, beprotybės apimtas, naudojausi Sokrato dvasia, laiminau nešventas sąjungas. Užuot ieškojęs draugo, rausiausi šiukšlynuose ir mačiau savo atvaizdą tik dulkėse. Ėjau pas jaunuolius, nes jauni žmonės neturi sąžinės, – už tai juos mylėjau.

Keltų literatūroje yra pasakojama apie Tirnan Ogą, jaunystės šalį. Joje nėra nei senatvės, nei mirties; ten nekaraliauja nei ašaros, nei lėkštas juokas. Dainius Oisenas, ištroškęs pažinti tos šalies paslaptis, nukeliavo į ją, prisidengęs tamsa. Jis rado užkerėtąją šalį ir pragyveno joje tris šimtus metų. Bet paskui pasiilgo ankstesnio gyvenimo, gimtinės ir tuo pačiu keliu grįžo namo. Vos tik jo pėdos palietė tėviškės žemę, pečius prislėgė trijų šimtų metų našta. Jis sulinko perpus, o visi rūpesčiai, tuos ilgus metus kamavę pasaulį, tapo ir jo rūpesčiais. Paprastų istorijų ir moralai paprasti. Negalima siekti jaunumo: taip tik prarandi savo jaunystę.

Aš taip pat pavargau klajoti po Londoną: nenorėjau atsisakyti savo malonumų, tik troškau rasti juos arčiau namų. Anksčiau mano nuodėmės buvo vienišos, bet netrukus susiradau bendrininką, vedlį. Alfredas Teiloras, su kuriuo susipažinau „Karūnoje“, kaip ir aš, jautė silpnybę berniukams – tokie žmonės kaip mes ieško vienas kito ne stiprumui, o silpnybėms. Jis man pažadėjo nuotykių: pataikavo mano instinktams ir atvesdavo tokių bendrininkų, kokių troškau. Teilorą turėjo teisti Old Beilyje kartu su manimi; jam pasiūlė galimybę išvengti kaltinimų, jei paliudys prieš mane, bet jis atsisakė. Tokiomis gyvenimo akimirkomis gimsta šventieji. Vienas kilnus veiksmas, kaip Marijos Magdalietės, gali aromatais užgožti visas pasaulio nuodėmes: nors, kiek pamenu, Alfredo plaukai ilgesni, negu buvo Magdalietės.

Teiloras man patiko, nes jis buvo neįsivaizduojamas. Savo kambariuose netoli Vestminsterio buvo susikūręs linksmybių ir malonumų pasaulį, pilną keistų aromatų ir audeklų. Jis suprato, kad tikrovės negalima įsivaizduoti – ji tam per klaiki, – užtat galima paversti vaizduote. Taigi aš kebu važiuodavau į jo būstą susitikti su „viščiukais“, kaip jis žavingai juos vadindavo; o kartais atveždavo

juos į atskirus restoranų kambarius. Ten šampanas liedavosi upėmis, o po šampano ir meilė.

Berniukai nebuvo blogi. Žinau, kad kai stovėjau kaltinamųjų suole, kai kurie liudijo prieš mane, bet aš juos suprantu. Vienus prigąsdino grasinimais, kitus suviliojo pasiūlydami aukso. Niekada neteisiu tų, kurie mane linksmina, o tiesą pasakius, keisti tų berniukų gyvenimai mane labai domino. Atrodo, jie vaikščiojo tuo pačiu pavojingu lynu kaip aš, nors man teko kristi iš didesnio aukščio. Daugelis jų buvo kilę iš šeimų ar aplinkos, kur lengvai galėjo gyventi paprastą, dorybingą gyvenimą; bet jiems pakako drąsos patirti pavojingesnių pojūčių. Valandų valandas klausydavau jų pasakojimų ir mainais duodavau jiems dovanų, paprasčiausių smulkmenų, nors teisme jos buvo perduotos tarėjams apžiūrėti tarsi kokio barbariško tikėjimo relikvijos. Kai mudu su Alfredu Teiloru likdavome vieni, nesiliaudavome kalbėję apie savo nuotykius: mane jie žavėjo, siaubingai žavėjo.

Kartais Teiloro namuose vykdavo intymaus pobūdžio vakarėliai. Alfredą labai domino moteriški drabužiai, o kadangi aš nuo savojo estetikos periodo laikų tapau šios srities ekspertu, padėdavau išrinkti skrybėles bei suknias, kuriomis apsirengęs jis linksmindavo draugiją. Kai kurie jaunuoliai laikėsi panašių pažangių pažiūrų į modernius drabužius ir drauge su Alfredu vaidindavo skečus ar dramas, neretai nusileidžiančias iki biblinio lygio. Kartą Alfredas liepė dviem berniukams mano garbei suvaidinti „Salomėją“ – tai buvo pirmasis ir vienintelis šios skaisčiai raudonos dramos pastatymas Anglijoje, ir mane visiškai sužavėjo tai, kokią dvasią jis juose įžiebė. Čarlis Meisonas, jau visai atsigavęs po suėmimo Klivlando gatvėje, vaidino Salomėją, gestikuliuodamas visai kaip dieviškoji Sara, o Alfredas buvo nuostabus, tik gal kiek moteriškas, Erodas. Vakaras ėjo be galo maloniai, pabaigoje berniukai apvainikavo mane lelijomis – Anglijoje nerasi mirtų vainikų, – ir apnešė aplink kambarį. Pasakiau neilgą kalbą, sveikindamas natūralią jų vaidybą.

Pats aš nemoku vaidinti, nebent sakyčiau savo paties tekstą, bet kartą Alfredas įkalbėjo mane patalkininkauti viename jo spek-

taklyje. Visiems gerai žinoma mano simpatija Karalienei – stebiuosi, kodėl ji pastaruoju metu man nerašo, bet girdėjau, jog yra labai užsiėmusi: organizuoja Pietų Afrikos kampaniją. Tai štai, Alfredas kalbėjo ir kalbėjo apie tai, koks aš panašus į ją: suprantama, negalėčiau pasakyti, kokiu konkrečiu aspektu. Taigi vieną vakarą, švenčiant Naujuosius metus – turbūt tai buvo 1894-ieji, metai prieš mano nuopuolį, – mane aptaisė juodai ir uždėjo ant galvos mažą, tačiau žavingą karūną. Pripažįstu, jog šis vaidmuo man idealiai tiko, aš ramiai ir nuolankiai pakalbėjau apie savo tarnystę tautai ir mielajam velioniui Albertui. Po to visi pakilo giedoti „Dieve, saugok karalienę" – aš buvau labai sujaudintas ir visiems pažadėjau karališkų malonių. Turbūt nuo to laiko kažkas manyje pasikeitė.

Ar dabar suprantate, kodėl taip džiaugiausi anų berniukų draugija? Būnant su jais, mane palikdavo nugyventi metai; nesijaučiau slegiamas reputacijos, jau tada grasinusios mane sutraiškyti. Labai mėgau jiems skaityti ištraukas iš savo pjesių, o klausytis, kaip berniukai juokiasi – ar kartais iškilmingai susirūpina, ypač juokingai pasisukus siužetui, – buvo man tikra palaima. Mudu su Alfredu skaitydavome tekstą vaidmenimis – pamenu, labai pabrėžtinai skaičiau ponią Erlyn, – o kartais improvizuodavau dialogus, ir rezultatas net man pačiam atrodė įspūdingas. Berniukai žavėjosi manimi, o aš, kaip Jėzus, geriausius stebuklus dariau tikinčiųjų akivaizdoje.

Mėgau su berniukais rodytis viešumoje – kai kurie mano draugai laikė tai skandalu, bet kur kas didesnis skandalas yra gėdytis savo bendrininkų. Niekada to nedariau: mielai vaikščiodavau su jais žmonių pilnomis Londono gatvėmis ar jų apsuptas lankydavausi viešose pasilinksminimų vietose. Pamenu, kaip kartą su Čarliu Loidu nuėjome į Krištolo Rūmus. Jau buvau ten buvęs, skaičiau paskaitą, – kokie niūrūs prisiminimai.

Rūmai kvepėjo šviežiomis bandelėmis ir šviežiais dažais, iš narvo sklindantys beždžionių šūksniai puikiausiai derėjo su šūkavimais vaikų, kurie susižavėję stebėjo kokių dvylikos pėdų skersmens pantomimos klouno galvą slapto mechanizmo valdomomis aki-

mis ir burna. Net tėvai atrodė sukrėsti: man pasirodė keista, kad žmonės taip stebisi mechanizmais, bet ateityje, kai mašinos visai išnyks iš mūsų pramonės, jas bus galima rodyti muziejuose ir cirkuose. Mūsų apsilankymas sutapo su Hendelio festivaliu, į kurį Čarlis visai teisingai atsisakė eiti, tad patraukėme prie žaislų parduotuvių – ten Virdžinijos kamštmedžio gamtovaizdžiuose sruvo stiklo kriokliai, o šveicarų valstiečiai šoko valsus, ir viskas tik už pensą. Devynioliktas amžius yra neįtikėtinas, nors tik banaliausiu požiūriu.

Su Čarliu Loidu neįmanoma normaliai pasikalbėti. Jei gerai pamenu, jis kartojo vienintelę frazę: „Gerai, ką, Oskarai". Aš kamavau jį klausimais apie bimetalizmą arba Airijos situaciją, o jis tik šypsojosi. Jo veidas buvo išblyškęs ir be mažiausios raukšlelės – esu tikras, jog tai dėl mitybos. Panašu, jog Čarlis valgė vien tik konservuotą mėsą, Palmerso biskvitus ir gėrė Bovrilą. Jis kone prilygo reklamai. Negalėjau jo sugundyti nueiti į restoraną, o gundyti eiti į lovą nenorėjau. Bet jis mane domino: tobulas tipas. Turėjau auksinį kryželį, kurį Dubline apimtas entuziazmo kitados dovanojau pirmajai didžiajai savo meilei Florensai Balkomb. Aišku, tuoj pat jį atsiėmiau, kai ji ištekėjo, ir dar už aktoriaus. Kai buvome Krištolo Rūmuose, atidaviau kryželį Čarliui – buvo malonu, kad jis taip akivaizdžiai pakeičia savininką. Nežinau, ką Čarlis su juo padarė, gal suvalgė.

Tomis dienomis pagrindinė traukos vieta buvo teatras – ne rimtieji spektakliai, kuriuose viduriniosios klasės atstovai sužinodavo, koks sunkus jų gyvenimas, bet miuzikholai. Su Sidniu Mavoru ar Fredu Atkinsu eidavau į „Tivoli" ar „Imperiją" pasižiūrėti pilvakalbių, akrobatų ir etiopų komediantų. Sidnis labiausiai mėgo poną Stratoną, žmonių pramintą Denu Leno, – linksmuolį, juokingai, įžvalgiai ir geraširdiškai mėgdžiojantį žemesniųjų klasių žmones. Jo sugebėjimas prabilti tikru skalbėjos balsu ar pamėgdžioti keistą varjetė aktorės eiseną beveik gąsdino: tarsi pati Londono gatvių šlovė ir tamsybės įsikūnijo šiame smulkučiame artiste, palenkė jo nugarą ir išsunkė syvus.

Vieno spektaklio pabaigoje nusiunčiau jam savo kortelę, ir jis priėmė mane taip žaviai ir maloniai, kad iškart pasijutau pakerėtas. „Pone Vaildai, – tarė man sodriu balsu, tokiu nepanašiu į jo sceninę kalbėseną, – aš esu komikas, o jūs dramaturgas, bet mudu abu turime savo profesinių vingrybių, tiesa?“ Sutikau – kaip galėjau nesutikti? „Man regis, svarbiausia – priversti juos apsiašaroti, o paskui staiga vėl pralinksminti. Čia ir yra visas triukas“. Nusišypsojau ir nieko neatsakiau.

Vieno teatrinio nutikimo niekada nepamiršiu: tai buvo „Trocadero“, dar prieš jam virstant restoranu, nors yra žmonių, kurie tvirtina taip ir nepajutę skirtumo. Į sceną įžengė Arturas Faberis, tais laikais gerai žinomas mėgdžiotojas. Po keleto gana kasdieniškų vaizdelių su girtuokliais, policininkais ir įprastomis gyvenimo melodramomis jis pasiėmė lazdą auksiniu bumbulu, užsimetė ant pečių platų kailinį apsiaustą, atsipalaidavo vaizduodamas išpurtusį kūną ir sudainavo kažkokią nešvankią dainelę.

Staiga apimtas siaubo suvokiau, jog jis vaidina mane. Vaidinimas buvo labai juokingas, bet aš pasijutau tarsi gavęs per veidą. Tą akimirką pamačiau save tokį, koks atrodau kitiems, ir pajutau baisingą pasmerktumą – tarsi tas scenoje besimaivantis padaras būtų perdėm absurdiškas, kad išliktų gyvas; drąsinantys ir džiūgaujantys šūksniai iš salės skambėjo tarsi kraugeriški raginimai. Nesupratau, kodėl taip atsitiko, ir paskubomis palikau teatrą.

1900 m. rugsėjo 20 d.

Dabar, kai aš, tarsi Dantė, įžengiau į prieblandos pasaulį, manęs pasveikinti atskubėjo praeities šmėklos. Buvo ir daugiau berniukų, kurių vardai nepaminėti per mano teismą; ir nors mane nuteisė už daugybę nuodėmių, kurių nepadariau, buvo žmonių, kuriems neteko prieš mane liudyti. Kai jaunuoliai rašydavo man klausdami apie darbą, aš susitardavau su jais susitikti ir kurdavau gundymo planus. Man nuolat reikėjo justi medžioklės jaudulį ir mažai rūpėjo, ką persekioti. Taip galiausiai atsidūriau niekingiausių sąvadautojų, tokių kaip Vudas ar Teiloras, rankose. Man jie patiko, nes buvo pavojingi, – tik tiek.

Bet kad ir kaip ilgėjausi jų ir jų parankinių parūpinamų malonumų, suradęs nebegalėjau jais džiaugtis. Mano fizinis jaudulys silpo, ir nors toliau glamonėjau berniukus, tai tebuvo tik bejėgiška simpatijos išraiška – ne tas pasigailėtinas, mechaniškas kliedesys, apie kurį ištrimituota visam pasauliui. Tikrą džiaugsmą jaučiau stebėdamas, kaip du berniukai užsiima įvairiais meilės veiksmais, ir pats sau teikdamas malonumą. Manau, aš visada pirmiausia buvau stebėtojas – tapau net savo gyvenimo stebėtoju, tad visi įvykiai atrodė esą kažkur be galo toli. Pripažįstu, mėgau stebėti meilės spektaklius – tvirtinimas, kad geidulius tenkina tik lytis, man atrodo keista iliuzija. Tai moderniųjų laikų erezija. Stebėjimo malonumai man atrodė didesni, nes juk egzistuoja ir dvasios geiduliai.

Tačiau juk galite suprasti, ar ne, kodėl tokio gyvenimo vidury pasijutau prakeiktas, kodėl pradėjau tiek gerti, jog net draugai ėmė šnibždėtis man už nugaros? Kai pro šiuos malonumus prasi-

veržgdavo protas, pasibaisėdavau savo kliedesiais ir iš nevilties vėl puldavau jų glėbin. Virpėdamas perskaičiau raudonąją Anatolio Franso tragediją „Taisa", apie neviltį, didesnę už sėkmę, apie kančias, netrunkančias atsekti skubriomis ekstazės pėdomis.

Bet iš tiesų manau, kad gyvendamas tarp geidulių ilgesingai laukiau pabaigos, – tokia galėtų būti mano nuopuolio paslaptis. Man nusibodo viskas, ką pažinau, aš baisiausiai nuvargau. Nebegalėjau be gėdos žiūrėti į Konstansą ar sūnelius. Leidau tikrajam darbui išslysti man iš rankų. Paskutiniais metais rašiau tik dėl pinigų, kuriuos leidau savęs nevertų žmonių draugijoje, ir dėl aplodismentų, pernelyg greitai virtusių paniekos šūksniais ir leliavimais. Praradau save nuodėmėse; pats save apakinau ir atsidūriau pamazgų duobėje. Daugiau nebegaliu rašyti: turiu prigulti, kad pailsėtų galva.

1900 m. rugsėjo 21 d.

Kai tik pradėjau „naują gyvenimą", praėjus trejiems metams po vestuvių, buvau taip giliai pasinėręs į nuodėmes, kad nieko rimto nedirbau. Bet keisti mano lemties ritualai jau buvo pradėję nešventus dalykus versti sakramentais, ir aš ėmiau įžvelgti meninius dvigubo gyvenimo privalumus. Kaip Janas, galėjęs sykiu žiūrėti ir į priekį, ir atgal, aš sugebėjau plačiau apžvelgti pasaulį. Leidausi nuodėmių užvaldomas, tačiau taip karštai, kad pirmą kartą galėjau visiškai laisvai prabilti.

Mano pirmasis darbas buvo iš esmės kritinio pobūdžio. Dialogai, kuriais apibrėžiau savo filosofiją, atsirado iš mano pokalbių su Robertu Rosu Taito gatvėje: jie buvo pradėti iš juoko, todėl spindėjo džiugesiu, prasiskverbiančiu į visus slėpinius. Sukūriau filosofiją iš egotizmo, iš meno savivokos, panašią į Ruso mintis, kuriomis siekta *„de nier ce qui est, et d'expliquer ce qui n'est pas"**.

Prisidengdamas paradoksais, demaskavau savo laikų iliuzijas ir jų vieton iškėliau platesnę, sveikesnę tikrovę. Ne su viskuo, ką tada rašiau, dabar sutinku, bet tokia yra tobulos išraiškos kaina – ji nustoja priklausyti tau vienam ir tampa viso pasaulio nuosavybe.

Visuose pradiniuose savo raštuose, pradedant nuodytojo Tomo Vainraito *chiaroscuro* portretu ir baigiant ganėtinai tiesmukai parašyta „Žmogaus siela socializme", aš siekiau išreikšti visiškai užbaigtą filosofiją, nes tada ir aš pats būčiau užbaigtas: sukūriau stilių, tobulai išreiškiantį mano nuostatas, ir sykiu auksinau savo

* Neigti tai, kas yra, ir aiškinti tai, ko nėra *(pranc.)*.

patirtį spindinčiais žodžiais. Teisybė, apie tingumo žavesį ir menininko malonumus rašiau tuo metu, kai mano sveikata ir nervai buvo regimai pašliję nuo anuometinio gyvenimo. Bet aš puoselėjau alchemiko svajonę: nuvargusią širdį perkeisti į nenuilstančią dvasią. Devynioliktas šimtmetis yra juslingas, žemas amžius, bet aš troškau nugludinti pojūčius, suteikti jiems aukštesnę vietą, negu siekia komersantų klasės. Maniau, jog galėsiu be gėdos ir be nuostolių įsilieti į juslių pasaulį, kad grįšiu iš jo su naujomis gaiviomis įžvalgomis, – lygiai kaip vaizduotėje regėjau galįs įeiti į skurdžių namus ir parsinešti iš jų filosofiją, pajėgią suprasti skurdo prigimtį. Tai supykdė mano amžininkus. Jie nenorėjo matyti savo nuodėmių jokioje šviesoje – net jei ji jas išaukština ir paverčia elementais naujo dvasingumo, kurio vyraujantis elementas yra subtilus grožio instinktas.

Bet žmogaus filosofija niekad nebūna tokia įdomi, kaip jis pats, todėl manau, jog net rašydamas apie grožį ir belaikiškumą siekiau atsiskleisti pasauliui, pasirodyti esąs paženklintas gaivių pojūčių. Toje nepaprastoje esė „Pono V. H. portretas", kurioje atskleidžiau tapatybę berniuko, vaizduojamo Šekspyro sonetuose, aš keliais štrichais brūkštelėjau portretą tobulo vyriško grožio, paženklintą abiejų lyčių požymiais. Ši knyga buvo mano duoklė graikiškai meilei, ir dar niekad iki tol nebuvau taip meniškai panaudojęs savo išsilavinimo. Man nerūpėjo, tikslūs ar netikslūs mano minimi faktai: įžvelgiau tiesą, didesnę ir už biografiją, ir už istoriją, tiesą ne tik apie Šekspyrą, bet ir apie visą meno prigimtį. Tai kas, kad išgalvojau jauno aktoriaus, kurio šventovei Šekspyras atnešė tokias nuostabias aukas, vardą – Vilis Hjuzas: būčiau baisiausiai apstulbęs, jei Vilis Hjuzas neegzistuotų; esu tikras, kad visai netrukus koks Oksfordo mokslininkas jį atras. Gamta visada mėgdžioja Meną.

Bet toji knyga buvo paprasčiausia pramoga. Pirmas tikrai įspūdingas mano darbas buvo „Doriano Grėjaus portretas". Tai buvo ne debiutas, bet beveik toks pat sėkmingas dalykas – skandalas. Kitaip negalėjo būti: troškau, kad mano karta savo akimis pa-

matytų mūsų gyvenamą šimtmetį, be to, siekiau sukurti romaną, prieštaraujantį įprastinės angliškos prozos kanonams. Galėjau jį parašyti prancūziškai, nes, man atrodo, romanas žavus tuo, kad neturi absoliučiai jokios prasmės, lygiai kaip jame nėra jokio madingo moralo. Tai keista knyga, perpildyta gyvybingumo ir keisto džiaugsmo, su kuriuo buvo rašoma. Sukūriau ją labai greitai, be jokių rimtų pasirengimų, ir dėl to kažin kur joje apsigyveno mano asmenybė: tik panašu, jog pats nežinau kur. Aš egzistuoju visuose knygos veikėjuose, nors negalėčiau teigti suprantąs, kokios jėgos stumia juos pirmyn. Rašydamas labai aiškiai supratau tik tiek, kad knyga būtinai turi baigtis katastrofa: negalėjau atskleisti tokio pasaulio, kad jis mano akivaizdoje tuoj pat nesužlugtų iš gėdos ir išsekimo.

Pradžioje mane stebino „Doriano Grėjaus" sukeltas priešiškumas, ir tik baigęs pirmuosius darbus supratau, ką padaręs: galima pasakyti, kad suabejojau visais įmanomais modernios civilizacijos aspektais. Tyčiojausi iš jos meninių pretenzijų ir šaipiausi iš jos visuomenės moralės; parodžiau skurdžių lūšnas ir ištvirkėlių buveines, bet sykiu atskleidžiau, jog veidmainystė ir pasipūtimas tūno pačios aukštuomenės namuose. Sakyčiau, tada ir prasidėjo mano nuopuolis – tada prieš mane atsivėrė kalėjimo vartai, laukdami manęs atvykstant.

Bet kaip ironiška, kad aš pats ištiesiau rankas antrankiams. Juk menininkas yra neišmanėlis: jo veikla tuo skiriasi nuo filosofo ar net žurnalisto veiklos, kad menininko asmenybė persmelkia ir apibrėžia jo darbus. Aš atskleidžiau pasaulio nuodėmes, bet drauge parodžiau, kokias nuodėmes puoselėju savyje; tuštybė ir veidmainystė priklausė man, lygiai kaip nedorybė; man priklausė ir nirtus smerkimo džiūgavimas.

Be abejo, žmona apie tai nieko nežinojo, ir dėl to aš negalėjau būti šalia, kai ji skaitė mano darbą; ji man nepasakė nieko, ko negalėčiau priskirti ištikimybei ir žavėjimuisi, bet mačiau, jog sunerimo. Tik kai parašiau apie santuoką, ji regimai įsižeidė. Sakė,

jog verkusi, perskaičiusi kai kuriuos mano parašytus sakinius ta tema, – ten, kur rašiau apie tobulai santuokai būtiną „apgaulingą gyvenimą“, – bet aš, apsvaigęs nuo savo genialumo, beveik nesupratau, ką ji kalba. Jai daug labiau patiko mano apsakymai iš „Granatų namų“, kuriuos, šiek tiek cenzūravusi, skaitydavo vaikams. Atrodo, jai net pavyko surasti juose moralą: ten, kur aš įžvelgiau tik pasaulio siaubą ir nepastovumą, ji rado meilę ir grožį. Ji visad tokia buvo.

Tiesa, tų apsakymų publika beveik nepastebėjo. Kadangi mano vardas tvirtai tapo susietas su skandalu, žmonėms terūpėjo, kad aš juos linksminčiau arba šokiruočiau. O aš elgiausi be galo paslaugiai: vos baigęs pirmąją komediją „Ledi Vindermer vėduoklė“, tuoj ėmiausi rašyti „Salomėją“. Šie du dalykai visiškai skirtingo stiliaus – „Salomėją“ irgi teko parašyti prancūziškai, nes visi rimti mano personažai mąsto ta kalba, – tačiau jausmų požiūriu abi pjesės ne taip labai skiriasi. Aš visad troškau, kad publika jas suprastų panašiai, – tai du paauksuoti kūriniai, kuriuose mano herojus dengia ne klasikinės dramos kaukės, o tobuli sakiniai. Tik tiek.

Tik rašydamas dramas aš mačiau gyvenimo siaubą ir komiškumą, tviskančią sėkmę ir groteskišką aistrą. Man plojo už sąmojį, kuriuo trykšta „Ledi Vindermer vėduoklė“, tad visai natūralu, kad sukūriau „Salomėją“, pjesę, kurioje vyrauja paslapties ir siaubo nuotaikos. Norėjau atskleisti visą savo asmenybę, kad pasaulis mane pripažintų ne tik už mano sumanumą ir sąmojį, bet ir už mano gelmėse tūnančią bebalsę tamsą. Tikiu, kad jei cenzorius nebūtų uždraudęs „Salomėjos“, jei ji būtų buvusi suvaidinta Londono scenoje, visas mano tolesnis gyvenimas būtų absoliučiai kitoks. Būčiau taip atvirai pasirodęs pasauliui, kad nebetrokščiau toliau gyventi dvilypio nuodėmių ir gėdos kupino gyvenimo. Bet kol garsėjau tik kaip sąmojingų komedijų autorius, jaučiausi nepilnas ir ieškojau kitokių išraiškos būdų.

Dabar aš matau, kad mano komedijas sieja į šviesą išsiveržti siekiančios nuodėmės suvokimas, – ji graudi kaip Fedros nuodė-

mė ir juokinga kaip Falstafo. Paverčiau ją melodrama, ir tokiu būdu, žinoma, padariau tik sunkesnę; laikiau tai menine priemone ir pamiršau, kad būdamas menininkas nebegalėsiu iš jos išsilaisvinti. Pjesėje „Nesvarbi moteris“ žaisdamas išryškinau temą, kuri mane sykiu ir intrigavo, ir baugino: jaunesnio ir vyresnio vyro santykius. Jaunuolį apakina vyro išsilavinimas ir elgesys, vyrą – jaunuolio grožis. Galima sakyti, jog rašiau iš širdies.

Bet būtent pjesė „Idealus vyras“ buvo panašiausia į klaikią mano gyvenimo dramą – vyras labiausiai bijo skandalo. Ateina laiškas, kuriuo jis bus demaskuotas: lygiai toks laiškas atėjo į mano namus, atgabentas dviejų niekingiausių šantažuotojų. Tačiau pjese aiškiai leidau suprasti, jog grasinimams nepasiduosiu. Paniekos ir išdidumo kupinus sakinius rašiau aistringai, kaip žmogus, tikras savo pasakojimo tiesa. Žinoma, finalinėje scenoje išsprendžiau visas problemas; lygiai taip tikėjausi pasielgti ir savo gyvenime. Maniau, jog esu gana didis dramaturgas ir galėsiu gyvenimą paversti drama.

Tai štai kodėl paskutinėje savo komedijoje „Kaip svarbu būti rimtam“ tyčiojausi iš gyvenimo net tada, kai jis man rodė baisiausias puses, kai šantažuotojai persekiojo mane taip pat įnirtingai, kaip beprotiška Kvinsberio pantomima. Rašiau pjesę kamuojamas baisių sielos skausmų, žinodamas, jog netrukus susilauksiu pažeminimų ir katastrofos. Bet dabar man atrodo, jog keistoje meninio gyvenimo alchemijoje būtent žlugimo grėsmė tarsi žaizda privertė mane gyventi. Visad tvirtinau, kad kūryba gali gimti tik iš džiaugsmo, bet gali būti, kad džiaugsmingi žodžiai gimsta ir iš baimės bei kančios. Limburgo kronikoje yra pasakojimas apie žavingas XIV a. *aubades,* kurias tais laikais Vokietijoje dainuodavo vaikinai ir merginos. Kronika pasakoja, kad jų žodžius parašė raupsuotasis raštininkas, gyvenantis atsiskyręs nuo pasaulio. Jis vaikščiodavo gatvėmis nešinas milžiniška barškyne, iš tolo pranešdamas apie savo artėjimą. O žmonės kratėsi jo ligos, nors žinojo, kad tai jis sukūrė dainas. Aš juk įrodžiau, kad tas pasakojimas teisybė, ar ne?

Taigi aš iki pat galo žaidžiau su gyvenimu, nors žinojau, kad ir gyvenimas su manimi žaidžia. Mes puikiausiai supratome vienas kitą, o kai gyvenimas ir vaizduotė pasiekia tokią harmoniją, ją tinkamai išreikš tik komedija. Aš kūriau subtilius, lengvus darbus, juslingus kaip Meterlinko, sąmojingus kaip Šeridano. O kartu skaptavau sau gėdos stulpą, ant kurio būsiu užkeltas visiems laikams. Štai, sakys žmonės, tokios beširdiškos, tokios absurdiškos dramos ir veda į kalėjimo vienutę.

1900 m. rugsėjo 23 d.

Atėjo atvirukas nuo Bozio: keista, kad toks modernus poetas rašo taip atvirai. Jame parašyta: „Kitą savaitę atvykstu į Paryžių su Tomu. Įtariu, kad reikalausi pietų". Pasirašė absurdiškai: „lordas Alfredas Duglas". Garbės žodis, viskas taip tiesmuka, išskyrus netikėtai atsiradusį trečiąjį asmenį: kas tas Tomas? Ką jis veikia? Tiesa, Bozis visada tikėjo, kad gyvenimas privalo aplenkti vaizduotę, o jei įmanoma, ją išeikvoti; tuo tarpu aš padėdavau vaizduotei pranokti gyvenimą. Tai todėl mudu taip pražūtingai paveikėme vienas kitą: aš sugrioviau visas jo teorijas, o jis niekaip nesuprato manųjų.

Lajonelis Džonsonas, ochraspalvis poetas, atvedė jį pas mane į Taito gatvę. Bozis buvo skaitęs „Doriano Grėjaus portretą" (apgailestaudamas pridursiu, jog žurnale) ir pasiryžo susipažinti su autoriumi. Jokia knyga nėra man turėjusi tokių lemtingų pasekmių. Vėliau jis sakė „Doriane Grėjuje" perskaitęs slaptą savo gyvenimo istoriją: aš buvau magas, suradęs žodžius atrakinti jo sielos slėpiniui. Aišku, jis buvo absurdiškai romantiškas, tačiau tuo ir žavus. Kai pirmąsyk jį pamačiau, buvau apstulbintas. Jame buvo tai, ką Peiteris vadina pagoniška gražios jaunystės melancholija, jaunystės, kuri mato pasaulio sugedimą, tačiau lieka jo nepaliesta.

Aš pražuvau vos jį pamilęs, nes nusižengiau vieninteliam įsakymui, kurį modernioji visuomenė įrišo žalvario kilpomis. Kristus sakė: „Jai atleidžiama daugybė jos nuodėmių, nes ji labai pamilo", o anglų visuomenė sako: „Tavo nuodėmės bus nubaustos, nes drįsai pamilti". Mano prisirišimas prie lordo Alfredo Duglo suteikė grožio ir kilnumo vyrų meilei, į kurią anglų visuomenė ne-

gali žiūrėti nesibaisėdama: todėl ir pasodino mane į kalėjimą. Galėjau kiek noriu linksmintis su tais, kurie parsiduoda; niekam nerūpėjo berniukai, prekiaujantys savimi Sautarke ar Klerkenvele, ir atrodė visai natūralu, kad aš apipyliau juos rausvu auksu mainais į blyškius jų kūnus. Tokia juk yra kapitalizmo teorija. Bet aš sugalvojau aukštesnę meilę, lygiųjų meilę, ir šitam jie nebegalėjo pritarti, už tai man negalėjo būti dovanota. Nors tokią meilę šlovino Šekspyras, Hafizas ir Vergilijus antrojoje eklogoje, ši meilė nedrįsta ištarti savo vardo, nes ji bevardė, kaip slaptas Dievą reiškiantis žodis indų mitologijoje – kas jį ištars, bus prakeiktas.

Jau kai pirmą kartą pamačiau Bozį, nuo jo sklido pasmerkties aromatas, it nuo kvapių gėlių, augančių tik pelkynuose. Tas pasmerktumo jausmas mus pradžioje suartino, o vėliau išskyrė. Jo dėka mūsų meilė darėsi vis beatodairiškesnė, ir galiausiai mane sužlugdė. Aš maniau, kad esė ir epigramomis galiu tyčiotis iš pasaulio, bet staiga atradau savo skaudamą vietą.

Praėjus šešiems mėnesiams po mudviejų susitikimo Bozis man parašė maldaudamas padėti keistam reikale. Jis pajuto aistrą visai jaunam berniukui. Atrodė, kad berniuko tėvai šiai aistrai nesipriešina, – priešingai, visaip ją skatino ir net pakvietė Bozį paviešėti pas juos, kad santykiai galėtų tęstis nebe taip platoniškai. Tada ir nutiko paprastas dalykas, kaip kad visad būna: šeima pradėjo jį šantažuoti ir pagrasino viską papasakoti jo tėvams. Būtų kilęs šiurpus skandalas, nes berniuko amžius visiškai netiko tokiems nuotykiams. Taigi Bozis kreipėsi į mane pagalbos, aiškindamasis, jog jis „nusidėjo tik tuo, kuo Dorianas Grėjus“. Tai buvo naivus poelgis, bet Bozis buvo išlaikęs savotišką nekaltybę: juk nekaltybė – pati stipriausia dorybė ir gali išlikti net gyvenant visiškai palaidą gyvenimą.

Suprantama, aš jam padėjau. Apsilankiau pas Edviną Levį, „privatų agentą“, kurio pavardės niekada nerasi laikraščiuose, žydą, kuris viską apie visus žino ir dėl to gali pasigėrėtinai apsaugoti savo klientus. Jam tarpininkaujant, berniuko tėvams buvo pateiktas pasiūlymas. Jie sutiko, ir reikalas buvo sutvarkytas. Man teko tik išklausyti Levio pamokslą, kuriuo jis įspėjo nesusidėti su tais,

kurie ieškote ieško pavojų, ir dar taip įnirtingai kaip „jaunasis lordas". Jis žinojo, ar bent įtarė, kad ir aš panašiai gyvenu, todėl patarė man visada elgtis kuo diskretiškiau. Pamenu jį sakant: „Šis jaunuolis jums pavojingas". Bet būtent tuo jis mane traukė – mylėjau Bozį, kaip kiti myli sužeistą gyvulį.

Būdamas kalėjime parašiau Boziui ilgą, baisų laišką, kuriame Oksfordo įvykis tebuvo tik ilgos nuoskaudų kronikos pradžia. Bozis dabar apie jį nekalba, ir tai labai išmintinga bei teisinga – teisingiau, negu aš nusipelniau. Laiškas buvo baisus, nes aš užkroviau jam ant pečių tą kaltės naštą, kuri priklauso tik man; vedamas pykčio ir kartėlio padariau ją tokią sunkią, kad pats Atlantas dejuotų ją keldamas. Tame laiške aš pasirodžiau auka, nekaltasis melodramos herojus, kuris nieko neįtardamas žengia į tamsų mišką, o milžinai spokso į jį, praskleidę medžių šakas. Tačiau taip nebuvo. Tame laiške rašiau, kad dabar man reikia žvelgti į praeitį kitomis akimis. Taigi dabar ir turiu tai padaryti.

Daug prirašyta apie vyresnio vyro meilę jaunesniam, bet labai mažai – apie aistrą, kurią jaunuolis gali pajusti vyresniam. Ta meilė daug pavojingesnė, nes ji skatina mylimojo puikybę. Užuot buvęs Bozio bičiuliu, tapau jam stabu. Jo dėmesys penėjo mano tuštybę, o aš stengiausi performuoti jo charakterį pagal savo vaizdinį. Todėl mudu tapome neatskiriami. Aš apsistojau pas jį Oksforde, o kai mudviem nusibosdavo kaimas, apsigyvendavome „Albemarle" ar „Savoy" viešbučiuose.

Aš puoselėjau visas jo išlaidumo apraiškas; skatinau visus blogiausius jo instinktus; parūpindavau visus potyrius, kuriuos jis užsigeisdavo pažinti. Kiek žinau, mūsų gyvenimas Londone dabar žinomas visam pasauliui. Aš įvedžiau jį į tikrai madingą aukštuomenės būrelį, kuris jam teisėtai priklausė, o paskui – į tamsų gatvių pasaulį, kurį jis pats pasirinko. Įskiepijau jam meilę egzotikai – maistui, gėrimams ir menkiau pažįstamiems malonumams. Pietaudavome „Savoy" restorane, vakarieniaudavome pas Vilisą; po to vesdavausi jį į Pragarą.

Mūsų malonumų siekimai darėsi vis karštligiškesni, o pats Londonas virto nerealiu miestu, ryškių šviesų, minių ir beprotiško

kvatojimo spektakliu. Mano beatodairiška drąsa užkrėtė Bozį, nes norėdamas parodyti savo meilę jis mėgdžiojo mane – apsimetęs manimi, darydavo tai, apie ką aš tik svajojau, ir tai, apie ką nedrįsau nė svajoti. Jis troško tapti lygiai toks, kaip jo portretas, kurį susikūriau vaizduotėje, todėl pasidarė siaubingas, kaip manoji vaizduotė.

Tada neskaičiavau, kiek jam ir kitiems tai kainuos. Kviesdavau jį pietauti į Taito gatvę su Konstansa ir manimi, verčiau žaisti ydingą dvigubą žaidimą. Mandagiai ir rimtai kalbėdavomės, tik staiga, gal po kokios nevykusios Konstansos pastabos, Bozis prapliupdavo beprotišku juoku, aš irgi juokdavausi. Žinoma, mano žmona nieko nesuprasdavo ir suglumusi nutildavo. Tada ji nežinojo tiesos, bet kartais turbūt įtardavo, nors nieko nesakė. Ji išveždavo Sirilą ir Vivianą į kaimą, ir namuose, kurie turėjo būti man šventi, nes globė mano vaikus, aš skatindavau Bozį atsiduoti iškrypimams.

Teisme mane kaltino, kad aš atsivesdavau į „Savoy" viešbutį berniukų. Tiesa, aš juos ten atvesdavau Boziui. Nejaučiau noro pasiduoti nuodėmėms, kuriomis jis, kupinas smarkios jaunatviškos aistros, taip laisvai mėgavosi. Jau aiškinau, kokį džiaugsmą patirdavau stebėdamas kitų malonumus, taigi įpratau stebėti Bozio ir jo kompanionų meilės veiksmus. Kartais Bozis pakeldavo galvą ir man nusišypsodavo – tai buvo nuostabi, žiauri šypsena, kurią aš pats nutapiau jo veide.

Motina man rašė apie tai, ką išgyvena Konstansa, kokia ji vieniša ir nelaiminga, o aš rašiau Boziui apie savo vienatvę. Žodžiais auksinau mūsų nuodėmes ir įtikinėjau jį, kad nesivaldyme galima įžvelgti baisingą tyrumą, dievų tyrumą. Liepiau jam siekti „širdies laisvės", nors tokios laisvės neįmanoma rasti.

Aš nedirbau jokio meninio darbo: meilužio mirtų vainikas man teikė didesnį pasitenkinimą negu poeto laurai. Maniau, kad meilė, būdama visų stebuklų pagrindas, turi būti ir didžių kūrinių šaltinis. Dabar suprantu, kad meilė tik atstoja kūrybą. Ji parūpina sąlygas, bet sutrukdo jomis pasinaudoti. Sukuria nuotaiką, bet slopina troškimą ją išreikšti. Atvirai kalbant, tuo metu, likus gal porai metų iki didžiosios nešlovės, buvau pavargęs nuo meno.

Kiti žmonės man pranašavo stebuklingą dramaturgo ateitį, bet manau, jog jau tada žinojau, kad mano darbui ateina galas.

Juo įnirtingiau mylėjau Bozį, juo karčiau kaltinau save už tai, kad leidau gyvenimui taip susiklostyti; o paskui, kažkokios keistos aistrų alchemijos dėka, pradėjau kaltinti ir jį. Skatinau Bozį ieškoti naujų ištvirkavimų, karštligiškai geisdamas pažiūrėti, kiek toli jis eis, kad man įtiktų. Paskui staiga pajutau, kad jis mane gąsdina. Turbūt patys dievai kartais išsigąsta pasaulio, kurį sukūrė, ir aš ėmiau bijoti to, ką pasakys ar padarys Bozis. Nukritus nuo akių malonumų miglai, prašydavau jo elgtis atsargiau, o jis tik juokdavosi. Siūlydavau kuriam laikui išsiskirti, bet jis imdavo tūžti.

Ir Londone, ir kaime mes keldavome vienas kitam siaubingas scenas. Bozis siautėjo tarsi beprotis – taip niršta žvėris, pakliuvęs į kitų paspęstus spąstus. Pernelyg gerai matė, ką iš jo padariau, kokį foną jam nutapiau, kokį tekstą įdaviau kalbėti. Bet jau buvo įpratęs mylėti blogiausią savo dalį, o ta blogiausia dalis buvau aš.

Pamenu, kartą pietavome Berklio viešbutyje. Pasakiau, kad gavau laišką nuo jo tėvo, Kvinsberio markizo.

– Ir ką rašo tas žmogiūkštis? Ar mini mane?

– Laiškas absoliučiai asmeniškas – jis rašo tik apie save. Tvirtina, kad priverčiau jį jaustis kvailiu ir kad mūsų elgesys jį žemina.

– Nejau tas stuobrys mano, kad jis kam nors rūpi?

– Dar jis mane apkaltino, kad siekiu ydų, priešingų prigimčiai. Kokie niekai: aš nieko nesiekiu. Esu tobulas.

– O dar kas?

– Rašo, kad aš sugadinau tave.

Bozis įpyko: tiesiog neįtikėtina, kaip aistra pakeičia jo bruožus.

– Turime būti atsargesni, Bozi.

– Tu bailys, Oskarai. Ne tik atrodai kaip moteris, bet ir elgiesi moteriškai.

– Man atrodo, jis ketina mus sekti.

Bozis nusikvatojo, bet jo juokas buvo baisus. Didžiausiam mano siaubui, išsitraukė iš kišenės pistoletą ir pamojavo juo.

– Jis šunsnukis, – suriko Bozis. – Tegu tik pabando prie manęs prisiartinti, nušausiu kaip šunį.

Ir apstulbino mane, iššaudamas į sietyną, kabantį vidury svetainės lubų. Žinoma, kilo klaikiausia scena, ir mūsų paprašė palikti viešbutį.

Šį atsitikimą aprašė laikraščiai, o atrodo, *Chronicle* užsiminė, jog šaudžiau aš. Pradėjau labai nerimauti, nes supratau, kad mano gyvenime atsirado blogis.

Londono gatvėse į mus rodė pirštais. Aš apsimečiau, kad man tai nerūpi – esu pratęs prie panašių dėmesio ženklų, – o Bozis, žinoma, sekė mano pavyzdžiu. Bet jam buvo skaudu, labai skaudu tapti paprastų žmonių paniekos objektu, todėl skatinamas arogancijos nutarė tyčia pranokti visas jų suvokiamas begėdystės ribas. Turbūt nurimti neleido pagedęs jo rasės kraujas – jam, kaip Žiuljenui Soreliui, reali buvo tiktai baimė būti išjuoktam.

Taigi mes ėmėme vengti buvusių draugų ir pamėgtų restoranų. Nukeliavome į Alžyrą, rizikuodami gyvybe lankėme niekingas užeigas, kur opijaus dūmai vijosi aplink pajuodusius stogus. Aplankėme Florenciją ir savo elgesiu papiktinome net italus. Ten pradėjau rašyti „Florencijos tragediją". Sukūriau siužetą, kuriame žmona kalbina meilužį nužudyti jos vyrą: man aistroje buvo likęs tik pasmerktumas ir raudona pražūties migla, užstojanti žmonėms vienas kitą. Mes pražuvome, abu pražuvome.

Kai grįžome į Angliją, Bozis kaip tikras nusikaltėlis užsipuolė savo kaltintojus. Sukilo keistas jo rasės išdidumas, ir užuot įnirtingai niekinęs mane, vedusį jį ydų keliais, jis ėmė tyčiotis iš savo tėvo, kurscčiusio sūnų grasinimais ir užgauliojimais. Įsitraukiau į Bozio ir Kvinsberio karą, ir nors buvau tarsi didinamasis stiklas, stiprinantis jų priešiškumo spindulius, apdegiau aš.

Bet Bozis manęs neišdavė: neapleido, kol vyko teismas, ir po įkalinimo nenustojo rašyti už mane malonės prašymų. Deja, tai aš jį išdaviau savo laiške iš kalėjimo. Žinojau, jog turiu galios parodyti jam taip gudriai sukurtą savo paveikslą, kad jis iškart juo patikės, – lygiai kaip patikėjo, kad Dorianas Grėjus vaizduoja jį. Baladėje rašydamas, kad žmogus nužudo tai, ką labiausiai myli, tai ir turėjau galvoje.

Aišku, aš pas jį sugrįžau. Siaubingos lemties simetrijos veikimu dabar man Bozio reikia, o aš jam nebereikalingas. Kartais švysteli mano pusėn banknotų, nors manau, jog žino duodąs išmaldą tam, kuris jį sužlugdė; bučiuojąs lūpas to, kuris žodžiais jį išdavė. Bet kitą savaitę mudu pasimatysim, ir jis sumokės už mano pietus. Be abejo, aš sužavėsiu Tomą, ir Bozis pavyduliaus. Keista, kad praėjus liepsningiausioms aistroms išlieka tik keista tuštuma.

1900 m. rugsėjo 25 d.

Suprantama, mano vardą visad lydėjo skandalai, bet rimti gandai apie mane pradėjo sklisti kilus diskusijoms dėl „Doriano Grėjaus“ ir „V. H. portreto“; išgirdęs pirmąsias apkalbas, vos nesusirgau. Maniau parašęs vaizduotės kūrinius, o štai esu iš visų pusių puolamas šnibždesių apie siaubingus iškrypimus. Ėmiau nervintis kaip žmogus, kuris negali apskaičiuoti savo darbų poveikio, netekau miego ir poilsio. Tikėjausi, kad galėsiu pasislėpti Mene, o štai laikraščiai rašo apie mano knygas kaip apie ypatingą saviraiškos formą. Nebuvo jokios prasmės tokiam laikraščiui kaip *St James Gazette* priminti pirmutinį vaizduotės dėsnį – kad kurdamas menininkas yra ne tas, kas yra, – tai būtų jiems per didelis sukrėtimas. O be to, jau seniai buvau tapęs mėgstamiausiu žurnalistų patyčių objektu.

Bet kai nukentėjo mano visuomeninė padėtis, viskas pasikeitė. Dėl skandalo buvau išbrauktas iš Sevil klubo narių ir įžeistas Hogarto klube. Tą dieną, kai „Dorianas Grėjus“ buvo išleistas atskira knyga, Henlis paniekino mane vidury gatvės; atkakliai laikydamasis savo neįtikėtinos sampratos apie tai, kaip turi elgtis civilizuoti žmonės, jis be paliovos puldinėjo mane savo laikraštyje – tas pats Henlis, kurį kviesdavausi į savo namus ir kuris visam pasauliui skelbė garbinantis meną ir meno dalykus. Žmogus, kuris po to leidžia sau įžeisti mane, gali padaryti bet ką. Tie, kurie bučiavo Apoloną – nors ir į skruostą, kaip Henlis, – neturėtų gatvėje gulinėti su Tersitu.

Kai pradėjau rašyti komedijas, mano reputacija jau buvo svetimųjų rankose ir ją suvaldyti buvo tolygu sustabdyti vėją. Aišku,

pažangiausiuose kviestiniuose pietuose aš pasidariau dar įdomesnis – žmonės troško nuimti man nuo veido kaukę ir pamatyti kitą, kurią patys ten buvo uždėję. Pripratau prie to. Apsipratau, kad man įėjus į kambarį staiga stoja tyla, ir nesipriešinau jai: įsivaizduodavau, jog tai ta pati tyla, kuri stoja prieš pakeliant uždangą nuščiuvus publikai. Bet Konstansa viską juto ir gėdijosi.

Aukštoji visuomenė kalbėjosi apie mane man už nugaros, o žemesniosioms klasėms pakako drąsos įžeidinėti mane tiesiai į akis. Buvau toks pat žinomas, kaip Anglijos bankas, nors esu tam tikru požiūriu pastovesnis, tad vos pasirodęs kai kuriose Pikadilio ir Lesterio aikštės vietose patraukdavau visų dėmesį. Pamenu, kartą stovėjau prie Fortnumo ir Meisono parduotuvės laukdamas, kol žmona nusipirks keletą smulkmenų, – nelydėjau jos vidun baimindamasis atpažinti vieną kitą pardavėją, – kai pro šalį praėjo jauna moteris, pasuko galvą, pažvelgė man į veidą ir nusikvatojo keistu beprotės juoku, kuris mane sukrėtė ir sustingdė kraują gyslose. Atrodė, jog ji užčiuopė mano širdį ir įsmeigė į ją durklą, nes juokėsi tarsi Atropė, kerpanti gyvybės siūlą.

Nuo pat pradžių, dar kai pirmą kartą išėjau iš namų ieškodamas nuotykių, aš bijojau būti išaiškintas, – bet dėl to tik dar labiau nustebau atėjus lemtingai atsiskaitymo valandai. Tikėjausi, kad toji baimė suveiks kaip amuletas ir neleis nutikti tam, ko labiausiai bijojau. Tačiau įvyko ne taip: ko bijojau, tas ir nutiko. Keista, ar ne, kad viešumoje galėjau ištverti bet kokį skandalą, galėjau iš jo pasišaipyti ar nukreipti kalbą į šalį, bet vienumoje iškart palūždavau? Gulėdavau lovoje ir karščiuojančioje vaizduotėje regėjau prakeikimo bei pražūties vaizdus, prilygstančius Dantei ir Jeremijui; žinoma, aš buvau pagrindinis šių scenų herojus, o pasaulis – piktavalis persekiotojas. Jaučiausi bejėgis: kartais per miegus imdavau verkti, o juk kitados juokdavausi.

Kai mane pradėjo šantažuoti, pamečiau galvą. Kartą mane „Albemarle“ viešbutyje patarnautojas aptiko su berniuku. Sumokėjau patarnautojui už tylėjimą nemenką sumą, bet jis kelis kartus buvo užėjęs pas mane namo, ieškodamas „pono Vaildo“. Duodavau jam banknotą ir pareikalaudavau išeiti: kai žmona

klausdavo, kas čia toks, atsakydavau, jog prekiautojas atnešė sąskaitą. Bet buvo ir kitų, daug kitų: kai kurie, kaip Vudas ir Kliburnas, neleisdavo man nė atsipūsti, persekiojo nuo Taito gatvės iki „Café Royal". Jaučiausi tarsi sužeistas žvėris, puolamas iš visų pusių, ir ilgėjausi užmaršties kape ar bet kur kitur. Pasirodė, kad ją radau kalėjime.

Nors mačiau, kad lemtis skuba manęs pasitikti, vis dėlto nemaniau, jog ji galiausiai pasirodys Kvinsberio markizo pavidalu. Štai koks mano likimas: būti pakartam klouno, įspirtam pantomimos arklio. Yra tokių baisių žmonių, kurie absoliučiai nesuvokia būties dėsnių ir braunasi per gyvenimą tarsi akli stuobriai; toks buvo Kvinsberis. Jis nepažino kitų jausmų, tik pyktį ir kerštą. Buvo pratęs „tiesiai sakyti viską, ką galvoja", visai nesuprasdamas, kad iš tiesų nieko negalvoja. Per keletą mūsų susitikimų nesupratau ničnieko, ką jis man prikalbėjo. Jis buvo beprotis, o aš visad baisiai suglumdavau bendraudamas su bepročiais. Kai pradėjo puolimą prieš mane ir Bozį, išsigandau tik dėl to, kad žinojau, jog jo veiksmai nebus nei nuoseklūs, nei prognozuojami, – ir kad jokie mano žodžiai nenumaldys jo įniršio.

Kvinsberis taip troško mane sužlugdyti, kad dėl to būtų antrą kartą nukryžiavęs Kristų. Jis vaikėsi mane po visą Londoną; įspėdavo viešbučių valdytojus manęs nepriimti, siuntinėjo absurdiškus laiškus į restoranus, kuriuose buvau pratęs pietauti, grasindamas sukelti baisingas „scenas". Pasidavęs šeimos beprotybei Bozis kiršino jį telegramomis ir atvirlaiškiais, kuo smulkiausiai perspėdamas apie mūsų dienos planus, o paskui dar ateidavo pas mane, kad jį už tai pagirčiau. Vieną vakarą Kvinsberis net atvyko pas mane namo – laimė, Konstansa su vaikais buvo Vortinge – ir be galo įžeidžiamai kalbėjo. Išmečiau jį lauk, bet dėmė liko: žvėris prasibrovė į labirintą. Kai pasakiau apie tai Boziui, šis nusijuokė: štai dar viena proga parašyti telegramą.

Kvinsberis nepasitenkino suardęs mano namų harmoniją; jis užsipuolė mano profesinę veiklą, kai atvyko į Sent Džeimso teatrą gniūžte daržovių nešinas. Tai buvo absurdiška: ir jei būčiau pajė-

gęs save įtikinti, jog tai tik absurdas, gal būčiau išlikęs tik paprastas prasidėjusios melodramos žiūrovas. Deja, pamečiau galvą ir tapau jos dalyviu.

Nebuvau vienintelis markizo keršto objektas. Tai jis užvirė siaubingą Rouzberio skandalą, vėliau paveikusį mane labiau, negu turėjau priežasčių įtarti. Kvinsberis apkaltino Rouzberį ydomis, priešingomis prigimčiai, ir visur nešiojosi jo portretą su užrašu „naujasis Tiberijus“: tai jau beveik nepadoru. Bet jis nepasitenkino piktybiškomis užuominomis. Visai atsitiktinai atrado įrodymus, kurių ieškojo, – nors kaltės įrodymų visur pilna tiems, kurie trokšta jų surasti.

Jis parašė Rouzberiui apie vieną vėlyvą vakarienę Burn Ende, o ten, pasirodo, vyriausias Kvinsberio sūnus Drumlanrigas, kaip čia pasakius, vaidino kiek svarbesnį vaidmenį negu asmeninio sekretoriaus, kuriam jį buvo pasamdęs Rouzberis. Kvinsberis pagrasino atskleisiąs visam pasauliui Rouzberio santykius su jo sūnumi. Iš nevilties Drumlanrigas, kuris įsivaizdavo išdavęs ir darbdavį, ir šeimą, nusišovė. Jį rado Somersete, laukuose. Be abejo, nutikimas tuoj pat buvo „užglaistytas“ ir tik nedaugelis žinojo, kas iš tiesų įvyko, bet ši tragedija metė tamsų šešėlį ir ant mano gyvenimo, paprasčiausiai rodydama, jog pabėgti nuo nirtulingojo markizo pykčio įmanoma tik klaikiausiu būdu.

Neilgai trukus sutikau Rouzberį. Žinoma, jis vengė manęs – juk buvo politikas, o politikai rizikuoja bendraudami su menininkais, – bet iš veido mačiau, kaip jis kenčia. Mus supažindino, jis man padavė ranką; pažvelgė į mane – tik vieną akimirką, bet žvilgsnyje buvo baimė, – ir nusigręžė.

Visi manęs reikalavo imtis griežtų, kryptingų veiksmų prieš persekiotoją. Konstansa, iš virėjos sužinojusi, jog jis buvo apsilankęs mūsų namuose – jei galima spręsti iš virėjos gaminamų patiekalų, jos pasakojimas turėjo būti melodramatiškas, – labai pasipiktino ir pareikalavo užkirsti kelią tokiems veiksmams. Aš net nuėjau pasitarti su advokatais, bet pradžioje nutariau pasitraukti. Būgštavau viešo skandalo pasekmių – baisiai bijojau, kad man

įsivėlus į įvairias teisės procedūras, žmona ir motina sužinos apie mane tiesą.

Bet kai atėjo Kvinsberio laiškas, kuriame buvau apkaltintas „vaidinantis“ sodomitą, supratau, kad ilgiau delsti nebegalima. Padaviau jį į teismą už šmeižtą. Kaip dabar tai atrodo paprasta – ir kaip lengva pasakyti, jog jei būčiau praleidęs šitą incidentą, būčiau susilaukęs naujų ir naujų smūgių, kol nebebūčiau galėjęs ištverti. Bet aš neprisimenu, kad tada būčiau taip mąstęs. Blaškiausi, kamuojamas neryžtingumo ir prieštaringų jausmų, pasiklioviau kitų žmonių patarimais. Nenorėjau „gerai apgalvoti“ savo padėties, kaip sakė draugai, nes mano padėtis buvo gerokai pavojingesnė, negu jie manė; turbūt jau tada numaniau, kad bet kokie mano pradėti veiksmai neišvengiamai atsigręš prieš mane. Ir kaip galėjo būti kitaip? Gal aš bėgau pasitikti savo lemties tarsi nuotakos – gal troškau pirmą kartą pamatyti ją iš arti, po daugelio metų kvietimo ir erzinimų. Tiesiog nežinau.

Ir vis dėlto mano pradėtasis teismo procesas buvo nedovanotinas – vienintelis tikrai kvailas mano gyvenimo veiksmas. Užuot valdęs gyvenimą, leidausi jo valdomas; užuot buvęs nepaprastas dramaturgas – toks ir buvau, – tapau viso labo aktoriumi, tariančiu žodžius, parašytus kitų, pakuždėtus nerimo ir bailumo. Užuot pats kūręs savo likimą, atidaviau jį į Aukštuomenės rankas: kreipiausi į tą pačią valdžią, kurią atvirai niekinau. Už tai man negalima atleisti, ir šios nesėkmės prisiminimai iki šiol mane persekioja. Manau, dėl to negaliu dirbti to, ką turėčiau, – mane apleido pasitikėjimas, būtinas menininkui. Per vieną lemtingą minutę, advokato kontoroje pasirašydamas popierių, atsisakiau bet kokios savo, kaip menininko, atsakomybės; ir dabar paveldėjau tik likučius asmenybės, kurią paliko kurianti dvasia.

Taigi stojau prieš teismą. Bet Kvinsberio kerštas tuo nesibaigė: jis įgijo siaubingą pagreitį. Niekam nežinant Kvinsberis saugojo Rouzberio laišką Drumlanrigui – laišką, kuris, kaip teisme pasakyta apie manuosius, „gali būti labai įvairiai interpretuojamas“. Markizas atrado šį laišką po Drumlanrigo savižudybės; tai buvo jo „koziris“, jo „tūzas“ – taip jis gyrėsi šeimos nariams, man esant

kalėjime. Kai pirmajame teismo procese aš buvau išteisintas ir ėmė rodytis, kad Kvinsberis neteko grobio, jis nusiuntė šio laiško nuorašą kažkokiam Vidaus reikalų ministerijos valdininkui, žinojusiam, ką galima iš to padaryti. Jis pagrasino paviešinsiąs laišką, jei valdžia nesutiks persekioti manęs tolesniuose teismo posėdžiuose. Aišku, valdininkai pasidavė; aš tapau ne tik Kvinsberio sūnaus, bet ir Rouzberio kalčių atpirkimo ožiu. Tapau kankiniu, atsakingu už visą Bažnyčią. Štai taip iš tikrųjų vyko baisusis teismo procesas, kurį man teko patirti.

1900 m. rugsėjo 27 d.

Neturiu noro pasakoti apie mano teismo ir bausmės *infandum dolorem:* prisiminęs tuos laikus, vis jaučiu keistą šleikštulį, tada mane kamavusį, nervų sukeltą negalavimą. Niekada nuo jo nebepabėgsiu: prieš valgydamas būtinai turiu tam tikra tvarka susidėti įrankius, ir jei kas tą tvarką suardo, jaučiuosi labai nelaimingas. Tai kalėjimo prisiminimas. Po įkalinimo tik vieną vienintelį kartą buvau *Comédie Française:* trys gongo smūgiai, skelbiantys spektaklio pradžią, visiškai mane sutrikdė, nes tokie pat trys smūgiai Old Beilyje praneša, kad atėjo teisėjas. Kvaila taip elgtis, bet patirtis mane išmokė, kad žmogaus gyvenimas gali tapti kalėjimu, tvirtesniu už akmens sienas ar geležies virbus. Reikia uždaryti langą: darosi vėsu.

Prieš prasidedant Kvinsberio teismo procesui, kuriame jis kaltintas apšmeižęs mane, tam procesui, kurį sukėliau aš pats savo didžiausiai gėdai ir galutiniam žlugimui, jau žinojau, kad markizas su bendrininkais išnaršė visus Londono šiukšlynus – kad jie rado kai kuriuos berniukus, su kuriais esu draugavęs. Draugai atkakliai man siūlė atsisakyti kaltinimų ir bėgti iš šalies – tiesą pasakius, iš pradžių ir aš taip galvojau. Buvau išgąsdintas, mirtinai išgąsdintas, bet baimė teikė man stiprybės: davė jėgų siekti, kad ji baigtųsi. Jei būčiau pabėgęs iš šalies, toji baimė niekada nebūtų manęs apleidusi, ir žinau, kokia klaikia klampyne būtų tada tapęs mano gyvenimas. Dabar įvykiai bent jau susiklostė taip, kaip buvo lemta. Tik bailys būtų galėjęs persikelti per Lamanšą į Prancūziją: verčiau jau visą gyvenimą būsiu begėdystės simboliu, negu leisiuosi visų išjuokiamas.

Taigi, nors ir baisiai bijodamas, pasilikau. Paprašiau Alfredo Teiloro pasikalbėti su berniukais, pasiūlyti jiems pinigų. Bet jį nuolatos sekė du detektyvai, tad to padaryti nepavyko: tada dar nežinojau, o jei būčiau žinojęs, būčiau pasibaisėjęs, kad po mėnesio mudu abu stovėsime kaltinamųjų suole. Tada paprašiau, kad su berniukais mano vardu pakalbėtų Piteris Burfordas, ir jis pamėgino tai padaryti. Pasiūlė jiems pinigų, šie, aišku, paėmė. Net tuščių pažadų pigiai nenupirksi. Būdavo, jis ateina į Taito gatvę ir savo keista tarme pasakoja, kas įvyko.

– Ar tu suimi, kas čia darosi, Oskarai?

Žinoma, bet jis sugebėjo išreikšti tai gražiau negu aš.

– Pirmiausia pasiima monetas, o paskui viską išplepa. Su tais viščiukais negalima snausti.

Aš paklausiau apie vieną berniuką, kurio parodymų ypač baiminausi, nes jis buvo labai jaunas.

– Jis Amerikoje, linksmai pardavinėja savo mėsas. Čia problemų nebus.

Tokie smulkūs dalykėliai mane guodė, nes tuštybės ir apsvaigimo akimirkomis neabejojau teismo ištarme. Ponia Robinson mano delne įžvelgė sėkmę – gal ji visada buvo ten įrašyta, nes dievai juk pasižymi humoro jausmu. Buvau ramus ir dėl to, kad tiksliai žinojau, ką privalau pasakyti, įžengęs į liudytojo vietą. Buvau surepetavęs visus atsakymus, o mano priešininkas, Edvardas Karsonas, mokydamasis Trejybės kolegijoje išsiskyrė bukumu. Tokie sutapimai mane svaigino – tik kažin ar vertėjo dar labiau apsvaigti, – ir galiausiai įeidamas į Old Beilio teismo salę jaučiausi tarsi žengdamas ant scenos. Kai buvau Vašingtone, ten teisė Gito, prezidento Garfildo žudiką; jis teismo salėje dalijo autografus, ir aš, pamenu, pagalvojau, kaip kvaila, kad mano publika neturi tokios privilegijos. Kad tai publika, nė kiek neabejojau: jie susirinko pažiūrėti mano vaidybos ir tikriausiai laukė, ar nepamiršiu teksto.

Pradžioje aš triumfavau. Karsonas padarė klaidą pradėdamas kamantinėti mane apie mano kūrybą – privalėjo žinoti, kad menininkas karčiausiai kaltina pats save, atkakliausiai nagrinėja savo trūkumus. Bet Karsonas pamėgino pats užimti šią vietą: jis pakėlė

akis į Olimpą, apspango, paslydo ir parkrito. Miesčionys neįdomiai samprotauja apie literatūrą vien dėl to, kad išvis nemoka gražiai kalbėti: aš visad maniau, kad jei jų pažiūros būtų elegantiškai išreikštos, jos būtų savotiškai žavios. Iš anksto žinojau, ko Karsonas paklaus: žinojau, kad būsiu pasmerktas ne tik už savo draugus, bet ir už savo meną. Kai Karsonas perdėtu airišku akcentu skaitė ištraukas iš laiško, kurį buvau parašęs Boziui ir kurio grožis atsilaikė net prieš tokį skaitymą, buvo aiškiai matyti, kad mano rašinys jį baisiai žeidžia. Tai man patiko: suteikė savotišką viršenybę.

Bet kai jis ėmė klausinėti apie berniukus, aš suklupau. Sukūriau dramą, kurioje turėjau vaidinti geraširdį giminaitį, bet, deja, klaidingai įvertinau savo vaizduotės galias. Suklupau, kaip kiekvienas menininkas, priverstas išeiti į pasaulį, ypač lydimas karališkojo advokato, ir pasiteisinti pasauliui suprantama kalba. Bet kurio žmogaus darbai, perskaityti atvirame teismo procese, nusipelnytų kriminalinės bausmės vien už banalumą.

Karsonas minėjo tam tikrus vardus, vietas. Klausinėjo apie dovanas, kurias esu dovanojęs, ir įžūliai kamantinėjo apie vakarus, mano praleistus pas Alfredą Teilorą. Užsiminė apie kažkokius „sukrečiančius faktus“, o kai pranešė prisiekusiesiems, kad berniukas, kurį ramiai maniau esant Amerikoje, laukia duoti parodymų, supratau, jog pražuvau. Aš, sukūręs visą filosofiją iš paprastos tikrovės neigimo, pasijutau jos įveiktas. Visada tvirtinau, kad interpretacijos įdomesnės už faktus: nelaimei, buvo įrodyta, jog neklydau. Mane sužlugdė žmonės, niekingai interpretuojantys mano reikalus: kaip juokinga, ar ne?

Galėjau pabėgti iš šalies tada, kai seras Edvardas Klarkas atsisakė tęsti mano kaltinimo Kvinsberiui procesą ir buvo išduotas įsakas mane suimti, bet to nepadariau. Pajutau, kad įvykiai mane užvaldė, ir visų apleistas paprasčiausiai netikėjau, jog koks nors veiksmas gali mane išgelbėti. Kreipiausi į pasaulį, prašydamas apginti mano reputaciją, o šis mane sugniuždė.

Tą lemtingą popietę sėdėjau Kadogano viešbutyje, gėriau su Boziu baltąjį vyną ir selterį. Kažkodėl jaučiau keistą malonumą

skaitydamas popietės laikraščius. Pamenu, *Echo* rašė, kad aš „prakeiktas ir pribaigtas“, ir aš garsiai nusijuokiau iš tokios frazės; kai *News* perskaičiau, jog išleistas įsakas suimti mane už „sunkius nusikaltimus padorumui“, atrodė, jog tai parašyta apie ką kitą, ne apie mane. Tada pasakiau Boziui, kad anksčiau žinojau, kaip žmonės myli, bet nežinojau, kaip jie sugeba neapkęsti. Tad laukiau, ką pasaulis darys toliau. Jis sugriovė mano valią, mano – žmogaus ir menininko – pasitikėjimą, ir man pasidarė beveik tas pats, kas nutiks mano kūnui.

Apie šeštą valandą į kambarį nesibeldę įėjo du detektyvai.

– Tikriausiai jūs ponas Vaildas? – kreipėsi į mane vienas.

– Jei dar dabar to nežinote, tai jau nebesužinosite. – Atrodo, elgiausi truputį isteriškai.

– Turiu jūsų paprašyti, pone Vaildai, kad eitumėte su mumis į policijos nuovadą.

– Ar galiu baigti gerti?

– Ne, pone. – Tada supratau, kad mano laisvei atėjo galas.

Prie viešbučio buvo susirinkusi minia. Aš klupdamas išėjau į paradinį įėjimą ir išgirdau šūksnius: „Štai jis!“. Žmonės šūkavo, kol mane vedė į bjaurią mašiną. Paskui nuvežė į Bou gatvės policijos nuovadą ir užrakino kameroje. Nieko nepamenu apie tą dieną, tik sukamo rakto barkštelėjimą ir užsitrenkiančias duris: tarsi būčiau įžengęs į pandemoniumą. Tas siaubingas valandas apklėtė tamsos skraistė, kurios nenorėčiau pakelti ir pamatyti savo veidą, išgirsti savo žodžius, kokie jie buvo tada, iškreipti baimės. Visą gyvenimą laukiau tos dienos – jos paslaptys man kuždėtos vaikystės valandomis, o vaizdiniai rodyti sapnuose.

Kol gulėjau kalėjimo kameroje, kreditoriai išnaršė mano namus, privertė pasislėpti šeimą, parduoti knygas ir paveikslus. Bet pirmosiomis įkalinimo dienomis tokius dalykus suvokiau be ypatingų jausmų: žmogus negali sau sukelti begalinių kančių, o aš nebūčiau pajėgęs jų daugiau ištverti ir išlikti nesugniuždytas. Užtat mane kamavo smulkūs, pasigailėtinai smulkūs rūpesčiai. Užuot susimąstęs apie savo žmonos ir vaikų likimą, nuolatos graužiausi, kad neturiu cigarečių. Užuot rūpinęsis savo rankraščiais, pateku-

siais į atsitiktinių prekiautojų rankas, gailėjausi neturįs kameroje jokių knygų.

Bet tada nė nesuvokiau, kaip man pasisekė. Neturėdamas nei knygų, nei cigarečių negalėjau rasti jokio prieglobsčio, todėl buvau priverstas kitaip pažvelgti į tikrovę. Nuopuolis taip mane sukrėtė, kad pradėjau nepaprastai domėtis staiga man atskleistu pasauliu, nes jis, atrodo, buvo sukurtas pagal kitus principus, negu anksčiau maniau. Gyvenimo variklis buvo pragariškas, ir aš nekantravau pasikalbėti su tais, kurie visą laiką tai žinojo ir elgėsi pagal jo dėsnius. Londono centre buvau uždarytas taip aklinai, tarsi gulėčiau sarkofage, ir troškau suprasti mirusiuosius, gulinčius greta. Galima pasakyti, jog tai buvo naujo gyvenimo pradžia.

1900 m. rugsėjo 28 d.

Po daugelio dienų ir naktų – nepamenu, kiek jų buvo, nes laikas neturi prasmės tiems, kurie priversti žvelgti į savo širdį, – mane išvedė iš kameros Old Beilyje ir pasodino į uždarą vežimą. Keliavau su kitais kaliniais, bet nežinia kodėl gailėjosi tik manęs. Man sakė, kad kalėjime vonios „geros, bet karštos", – jei man pavyks, būsiu paskirtas į Brikstoną, nes ten „daug kilmingų ponų". Viena jauna pusprotė, kaltinama kišenvagystėmis Strende, parodė man popieriaus skiautę, ant kurios buvo susirašiusi gynybos kalbą. Aš patariau neskaityti jos teisme – tai buvo žiauriausias kaltinimas, kokį tik esu kada matęs.

Mus išsodino iš vežimo ir nuvedė akmenimis grįstu koridoriumi, abipus kurio kilo kameros arkinėmis lubomis, – vaizdas gerokai priminė „Adelphi" teatrą. Kai pašaukė mano vardą, užlipau mediniais laipteliais ir, dideliam savo nustebimui, atsidūriau tiesiai kaltinamųjų suole. O juk karštai nekenčiu staigmenų: staiga pradėjau baisiai drebėti ir vos prisiverčiau pažvelgti į mane pažįstančių žmonių veidus bei į tuos, kurie atėjo pasižiūrėti mano nešlovės. Kai teismo tarnautojas pakartojo kaltinimus „prieš mūsų Karalienės ramybę, jos Karūną ir orumą", pajutau šiurpą, kurį sukelia tik baimė. Valdžia visad mane svaigino, bet niekad neatrodė tokia baisi kaip dabar, kai tapau jos žaisliukas. Draugai man kalbėjo, kad jei išeisiu iš Old Beilio išteisintas, galėsiu toliau tęsti ankstesnį gyvenimą, bet aš žinojau, kad tai neįmanoma, kad ir koks būtų sprendimas. Prie mano vardo prikibs ilgiausia gėdos istorija – nesvarbu, tikra ar įsivaizduota, – ir aš niekada jos neatsikratysiu. Gyvenau kaip legenda, ir mirsiu taip pat.

Kalbėdamas su savo advokatu, seru Edvardu Klarku, džentelmeno garbės žodžiu prisiekiau, kad nesu sodomitas, ir nemelavau. Niekada nepadariau šios nuodėmės. Bet tiesą teismo procese surasti sunkiausia: tris dienas, dideliam žiūrovų džiaugsmui, liudytojais stojo įvairūs berniukai, primokyti meluoti ir pateikti man kaltinimus. Aš visad atnašavau prie vaizduotės altoriaus, bet niekad nemaniau pats tapsiąs jos auka. Nemelavau apie Edvardą Šelį, kaip ne kartą mėginta užsiminti kryžminėje apklausoje: tą naktį, kurią praleidome kartu, jis buvo toks sutrikęs ir apsvaigęs, kad leidau jam pasilikti pas mane viešbutyje ir negrįžti pas tėvus. Pasirodo, už gerumą reikia mokėti taip pat, kaip už nuodėmes. Vesdamasis Čarlį Parkerį į „Savoy" viešbutį, dariau tai ne savo, o Bozio malonumams.

Iš pradžių kalbėjau santūriai, nes buvau įsitikinęs, jog klausinėjant serui Edvardui netruks išaiškėti, kad jaunuoliai liudija melagingai, – ir tikrai didelė dalis jų parodymų nepasitvirtino. Bet netrukus man ir serui Edvardui tapo visiškai aišku, kad troškimas man atkeršyti per stiprus ir jo numalšinti neįmanoma. Tai kerštas, skirtas tiems, kurie per daug siekia, – pasaulis į juos įsikimba ir neleidžia pasprukti, tad buvau jau iš anksto nupaišytas kaip nuodėmių įsikūnijimas, vertas gyventi amžinųjų nuodėmių slėnyje su Simonu Magu ir Bertranu de Bornu.

Pradžioje net nesugalvojau, kaip į tai reaguoti. Įkalinimas buvo mane pramokęs kentėjimo būdų, o kaltinamųjų suolas įkalė baimės pamokas. Tačiau ilgėjant įsivaizduojamų, ne tam žmogui priskirtų nusikaltimų sąrašui, ėmė busti piktas mano pasipriešinimas, nors atrodė, kad esu beveik palaidotas po begėdystės našta. Išdidumas skatino matyti save stovint atokiai – smerkiamas žemesnių už save, negalėjau leisti jiems švęsti pergalės nepatvirtinęs, jog esu menininkas, baudžiamas tik už tai, kad nelaimingai gimė netinkamu laiku.

Stojau į liudytojo vietą ir ramiu, aiškiu balsu atmečiau visus man pareikštus kaltinimus; kalbėdamas jaučiau, kad triumfuoju. Pasakiau kalbą apie sokratiškos meilės prigimtį – buvau ją iš anksto pasiruošęs, – ir keliais ramiais, paprastais žodžiais apibendrinau

viso gyvenimo filosofiją. Norėtumėte uždrausti man pasakyti šiuos žodžius, galvojau, bet aš padarysiu taip, kad jie dar ilgai aidėtų jūsų ausyse.

Manau, kaip tik ta kalba sujaudino kai kuriuos prisiekusiuosius ir neleido jiems manęs pasmerkti. Bet jau žinojau, kad pergalės nebus: pripažįstu, kad duodamas parodymus kai kur pamelavau ir pabandžiau nuslėpti daug ką, dėl ko bijojau. Sumaišiau tiesą su vaizduote, sidabro žodžiais nuslėpiau baimę ir pažeminimą, nuolatinius savo palydovus. O jie manęs tebelaukė: vos tik supratau, kad Kvinsberiui reikalaujant – šis laikė tarsi kalaviją iškėlęs Rouzberio laišką, – bus antras teismo procesas, pasitikėjimas, kurį trumpam buvau atgavęs, vėl mane apleido. Pražuvau.

Kai mane paleido už užstatą, persekiojimas prasidėjo iš rimtųjų: suerzinau pabaisą, ir dabar ji mane puolė dvigubai aršiau. Iš Old Beilio mane parvežė du draugai, bet iš paskos tarsi furija sekė Kvinsberis. Šalia teismo susirinkusi minia, riksmais reikalaujanti grobio, būtų suplėšiusi mane į gabalus; kadaise Londono gatves lyginau su šlovingu šventiniu vaidinimu, o dabar jos ėmė panėšėti į košmarą. Mane medžiojo kruvinasis markizas su savo gauja; nebuvo tokios vietos, į kurią jie manęs neatsivytų ir nedemaskuotų. Viešbučiai, anksčiau svetingai mane priimdavę, dabar užtrenkdavo duris. Tą vakarą, važinėdamas gatvėmis ir ieškodamas kur priglausti galvą, pamačiau savo pavardę plakatuose; šiukšlinose gatvėse ją garsiai rėkavo laikraščius pardavinėjantys vaikigaliai. Tarsi būčiau važiavęs savo vaizduotės kraštovaizdžiu, pilnu keistų reginių, valdomu balso, be paliovos šūkaujančio: „Aš! Aš!“ – ir nesuprantančio, ką šaukia.

Taigi aš pabėgau į motinos namus Ouklio gatvėje. Nuo manęs grybšnis po grybšnio nudraskė mano asmenybę; vienišas ir išsigandęs grįžau prie baisingo vaikystės nuogumo. Sukrėtimas dėl mano nuopuolio sužlugdė motiną – iškart tai pamačiau, net žvelgdamas pro savo nelaimių miglą. Ji atidavė man savo svajones, o aš jas sudaužiau; ji matė mane kaip geriausią savęs dalį, o aš ją išdaviau.

Išbuvau pas ją dvi dienas, kurios man buvo vos pakeliamos. Kamuojama sielvarto, ji bejėgiškai kabinosi į tą gyvenimą, kurį pažinojo Airijoje. Pasakojo man apie mano vaikystę Veksforde, be paliovos juokdamasi, tik staiga jos nuotaika pasikeisdavo, ji imdavo skųstis, koks bailys jos vyras, nestojęs prieš skandalingą savo teismą. Tardavausi su advokatais, o ji staiga įeidavo ir pareikšdavo, jog airiui jokia gėda stoti prieš anglų teismą. Ji paprasčiausiai nieko nesuprato. Tada, tame tamsiame name ji atskleidė man šiurpią mano neteisėtos gimties paslaptį: tada man išaiškėjo visas mano gyvenimo kelias, ir aš ištiesiau ranką savo likimui, tarsi kviesdamas mirties šokiui.

Negalėjau pas ją pasilikti; kiekviena valanda didino mano sielvartą, tad slapta nukeliavau į Leversonų namus.

Švelniasielis Sfinksas įkurdino mane savo dukters kambaryje, ir ten, apsuptas medinių gyvulėlių bei nebereikalingų žaislų, aš supratau, kokia buvo mano paskirtis. Ypatingos nelaimės akimirkomis pavyksta pažvelgti į savo gyvenimą tarsi iš labai aukštai – tada aš pažvelgiau į savąjį. Visą laiką gyvenau vaikų kambaryje, tarsi neklusnus vaikas daužydamas bei griaudamas tai, kas buvo man brangiausia ir artimiausia.

Tuose namuose mane aplankė Konstansa, tačiau ji vos drįso pažvelgti į mane: jos akyse jau buvau tapęs pabaisa. Pagaliau ji suprato nieko apie mane nežinojusi: norėjau ją apglėbti, bet ji instinktyviai atšoko.

– Ką tu padarei, Oskarai? Ką tu padarei?

– Brangioji, tau visai nebūtina kalbėti kaip Viktorijos laikų romano herojei.

Ji išėjo iš kambario. Nežinau, kodėl aš taip pasakiau. Pasakiau, ir tiek.

Mane aplankė daug kas – Dousonas, Šerardas, Haris, ir visi vėl maldavo bėgti. Bet aš negalėjau: bėgimas visad yra bėgimas nuo savęs, o aš niekad nuo to neišsilaisvinsiu. Tik menininkas gali suprasti kitą menininką, ir kai Lotrekas atėjo manęs nutapyti, jis nemėgino nei gailėtis, nei užjausti; buvau už tai dėkingas. Jis aiškiai, sausai mane suprato, kaip atstumtąjį supranta kitas atstum-

tasis – aš, kaip ir jis, tapau svetimas pasauliui. Niekam negalėjau to prisipažinti: negalėjau, nes tiems, kurie pažinojo mane galios viršūnėje, nedrįsau pasirodyti, koks niekingas menkysta jaučiuosi. Todėl slėpiausi namuose ir ruošiausi gynybai, nors žinojau, kad ji bevertė.

Galutinis teismo procesas buvo paskirtas per Šeštines, Kristaus Dangun Žengimo šventę, – nors aš, kaip Don Žuanas, rengiausi keliauti priešinga kryptimi. Dabar nebeprisimenu, kaip vyko teismas. Vietomis viską užkloja tamsa, o visa kita – ką gi, visa kita siaubingai pažįstama. Girdėjau, kaip balsai mane smerkia, bet nesupratau, ką jie sako: tarsi būtų kalbėję apie ką kitą, ne mane, apie žmogų, kurį netrukus susitiksiu, kurio ištiesta ranka pasveikins mane, o paskui nutemps žemyn.

Tiesiog nuostabu, kiek mažai įtakos žmogus daro savo asmenybei, kai tik ji tampa publikos nuosavybe, kai tik jo istorija atpasakojama kaltinamosios kalbos pavidalu. Net išoriškai pasidariau toks, ką apie mane galvojo ir kalbėjo kiti: pavargau, pasenau. Negailestingoje publikos žvilgsnių šviesoje vaidindamas paskutinį vaidmenį, atsidaviau į kitų rankas.

Kai nuskambėjo nuosprendis „kaltas“, atrodė, kad baigėsi visas mano gyvenimas. Ši mirtis buvo baisesnė už fizinę mirtį, nes žinojau ją išgyvensiąs ir prisikelsiąs, kaip prisikėlė Lozorius, po prisikėlimo nesiliovęs raudoti, – mirtis buvo vienintelis tikras jo išgyvenimas. Teisėjas ištarė šiuos žodžius smerkiamai, kaip aš ir bijojau, ir apimtas karštligės troškau parpulti teisme ant grindų, išpažinti viso gyvenimo nuodėmes, iškalbėti baisiąsias paslaptis, kurias saugojau, ir keistus siekimus, kuriuos puoselėjau. Troškau pasidaryti kaip vaikas, pirmą kartą prabilti paprastais žodžiais. Bet teisėjas pamojo, liepdamas mane išvesti, ir aš, sukaustytas antrankiais, žengiau į laukiantį vežimą.

1900 m. rugsėjo 29 d.

Turiu jums papasakoti šią išgalvotą istoriją. Kartą jaunuolis klajojo gimtinės laukais ir giriomis, šnibždėdamas savo širdies paslaptis merginai, su kuria buvo susižadėjęs, ir kadangi šios paslaptys nebuvo pernelyg rimtos, ji juokėsi, o juokas siekė medžių viršūnes.

Jie buvo pratę kasdien eiti į Hiacintų giraitę, taip pavadintą dėl sodrių, gausių joje augančių žiedų, – giraitės viduryje tyvuliavo skaidrus tvenkinys, ir jie gaivinosi tyru vandeniu. Bet tą rytą, vos įėjęs, jaunuolis pamatė sidabro skrynią, apkritusią žiedais.

Vakar, kai jiedu čia sėdėjo ir juokėsi, skrynios nebuvo, o kadangi vieta buvo šventa, jie nutarė, jog ją bus palikę dievai. Jaunuolis nubraukė nuo skrynios hiacintų žiedlapius ir pamatė, jog ji išraižyta keistais, nesuprantamais simboliais. Skrynioje nebuvo užrakto, ir pakėlęs dangtį jis rado krūvą ryškiai spindinčių monetų – daugiau, negu buvo matęs per visą savo gyvenimą. Ant kiekvienos monetos buvo įrėžtas keisto karaliaus veidas: pavargęs, senas, be jokio vardo. Mergina buvo apstulbusi: „Tame veide matyti blogis, – tarė ji, – verčiau palikime monetas ir grįžkime į kaimą. Žiūrėk, saulė jau pakilo virš galvos, aš turiu paruošti pietus darbininkams, grįžtantiems iš laukų“. Bet jaunuolis jos nepaisė: „Pažiūrėk, kaip šios monetos žybčioja ir spinduliuoja saulėje, – pasakė jis. – Tikriausiai jos labai vertingos, ir mes visą gyvenimą nugyvensime kaip turtuoliai“. Jaunuolis buvo skurdžius, ir dažnai, kai neturėdavo kur priglausti galvos, miegodavo po atviru dangumi. Jo niekaip nebuvo galima įtikinti, kad paliktų monetas.

Taigi mergina vieniša ir nuliūdusi grįžo namo, o jaunuolis, pasiėmęs skrynią, iškeliavo į didį miestą, jo gimtinės centrą. Jis nuėjo į miesto turgų ir užkalbino audinių pirklį: „Norėčiau nusipirkti prašmatnaus audeklo, purpurinio kaip Tyro drobės, ir Chalkedono šilkų". Pirklys nusijuokė ir paklausė, ar jam užteks pinigų tokiam audeklui. Jaunuolis parodė kelias monetas iš tų, kurias buvo radęs Hiacintų giraitėje. Pirklys jas apžiūrėjo ir vėl nusijuokė: „Tai suklastotos monetos. Čia jos bevertės. Greičiau keliauk šalin, kol tavęs nesučiupo sargybiniai grūdintais kalavijais". Jaunuolis išsigando ir nuėjo toliau. Priėjo prie saldumynų pardavėjo ir jam tarė: „Noriu nusipirkti saldumynų, kuriuos gamina Tigro pakrantėse, kurių paragavęs ima matyti keistas vizijas". Pardavėjas paniekinamai pažvelgė į jį ir paklausė, kuo jis ketina užsimokėti. Jaunuolis parodė savo monetas, o pardavėjo panieka tik sustiprėjo. „Tai netikros monetos, – tarė jis. – Šioje šalyje nėra karaliaus, panašaus į veidą, iškaltą ant šių monetų. Greičiau keliauk iš čia, nes paskelbsiu apie tavo suktybę Kaltinimų aikštėje". Jaunuolis, labai sutrikęs, pasitraukė.

Tačiau eidamas iš turgaus jis pamatė šventyklą, įėjo vidun ir padėjo skrynią su monetomis kaip auką po kojų vienaakiui dievui. Bet prie jo pribėgo kunigas ir pradėjo klausinėti. „Palieku šias monetas, – atsakė jaunuolis, – kad įtikčiau dievui, kurio akyje mes gyvename". Kunigas apžiūrėjo monetas ir apsiaustu užsidengė veidą. „Esu anksčiau matęs tokių monetų, – sušnibždėjo jis, – jos neša blogį. Eik iš čia, kol neapkaltinau tavęs šventyklos išniekinimu".

Jaunuolis verkdamas išbėgo iš miesto, bet netrukus jo sielvartas virto kartėliu bei pykčiu, kaip dažnai nutinka jauniems žmonėms. Jis grįžo į gimtąjį kaimą ir nuėjo pas merginą, su kuria buvo susižadėjęs. „Šios monetos atnešė man panieką ir nesėkmes, – tarė jis, – todėl privalau surasti karalių, kurio veidas jose iškaltas, ir jį nužudyti". Mergina meldė jį pamiršti šį kvailą kerštą, bet jis jos nepaklausė ir paliko paplūdusią ašaromis. Paukščiai, tupėdami medžiuose, girdėjo jų ginčą ir giedojo vienas kitam: „Ko jis

taip pyksta? Juk tai tik metalo gabalėliai". Girdėjo ir gėlės, kurios tyliai kuždėjo viena kitai: „Kodėl jam rūpi tokie dalykai? Mes juk žydime be jokių pinigų".

O jaunuolis leidosi į kelionę. Jis nukeliavo į amžino sniego karalystę, kurioje nėra žodžio saulei pavadinti; nukeliavo pas urvų gyventojus, kurių kūnai perregimi tarsi švelnus rūkas; nukeliavo į dykumas, kur saulė tokia skaisti, jog niekada nesutemsta naktis, ir visi seniai akli. Ir visur žmonės sviesdavo monetas jam į veidą, nes niekur nebuvo tokio karaliaus.

Jis nukeliavo į Septynių Nuodėmių miestą, kur jaunuoliai lietė jį ir kažką tarpusavyje kuždėjosi. Bet pranašas, gyvenęs tame mieste, meldė jį pasukti atgalios: ieškojimai bergždi, kalbėjo pranašas, viskas baigsis labai liūdnai. Tačiau jaunuolis jo nepaisė. Jis aplankė išmintingą moterį, giedančią kaulams Apleisties slėnyje, ir jį pamačiusi ji šiurpiai nusikvatojo. Moteris išpranašavo, kad jei jaunuolis suras, ko troškęs, karalius tikrai jį nužudys. Bet jaunuolis įniršo ir, taręs karčius žodžius, nustūmė ją šalin. Jis nukeliavo į Troškimų kalnus, kur akmenyse kalba vėjas, ir garsiai sušuko savo klausimą: „Kur man rasti tą karalių?" Akmenys atsakė: „Jis toliau už tolimesnę žvaigždę ir arčiau už tavo paties akis". Jaunuolis ilgai galvojo, bet nieko nesuprato, tad nukeliavo į plyną šalį, kurioje stovi tik didinga Hipogrifo statula. Jis paprašė, kad statula atskleistų akmenų ištarmės paslaptį, o Hipogrifas atsakė, jog kai kurių paslapčių negalima atskleisti.

Po ilgų bergždžios klajonės metų nebejaunas vyriškis, kupinas sielvarto ir apmaudo, grįžo į gimtą šalį. Atsitiktinai pakeliui į kaimą jis užėjo į Hiacintų giraitę ir pamatė senę, sėdinčią prie tyro tvenkinio. Ji nustebusi pažvelgė į jį, o jos nuostaba buvo sumišusi su ašaromis. „Kodėl tu toks pavargęs ir išsekęs? – paklausė ji. – Kai išėjai iš čia, buvai gražus kaip vasaros diena". Toji senė ir buvo mergina, kurią kitados buvo žadėjęs vesti. „Visą gyvenimą praleidau klajodamas, – atsakė jis, – nes ieškojau karaliaus, kurio veidu paženklintas monetas radau toje prakeiktoje vietoje, – norėjau jį nužudyti". Nuliūdęs jis sviedė monetas ant žemės. Senė paėmė vieną monetą ir pažvelgė į karaliaus veidą.

Pamačiusi jį, raudodama puolė šalin. „Ko bėgi nuo manęs?“ – sušuko jis, o ji nesustodama atsakė: „Ant monetų matau tavo veidą“. Jis pažvelgė į monetas ir pamatė nerimastingą, pavargusį, blogio paženklintą savo paties veidą. Tai jo veidas buvo iškaltas ant padirbtų monetų. Jis išsitraukė kalaviją ir krito ant jo smaigalio.

1900 m. spalio 4 d.

Po teismo nuosprendžio kalėjimo furgonu buvau nugabentas į Pentonvilį. Mane trumpai apkirpo – tapau panašus į filantropą, – grubiai atėmė drabužius ir kitus asmeninius daiktus ir liepė apsivilkti šiurkščiais juodos ir rudos spalvos kalėjimo drabužiais, margintais strėlėmis, – jau verčiau būtų mane jomis pervėrę, negu vertę vilkėti netinkamus apdarus, paverčiančius sielvartą juokais, ir padvigubinę mano kančią negrabiais kaltės simboliais. Paskui į milžiniško kambario vidurį sviedė krūvą batų – mes, vėliausiai atvykusieji, buvome priversti dėl jų niautis.

Apie mane kalbėjo tarsi apie daiktą: prieš tai buvau „išsiųstas“, o dabar „priimtas“ – iš tiesų pasijutau tarsi kokia pašto siunta. Ant kalėjimo drabužių nugaros kreida užrašė raidę ir nuvedė mane metaliniais Pentonvilio koridoriais. Atsidūriau vienutėje, į kurią manęs katekizuoti atėjo bjauriabūdis dvasininkas. Paliko man du pamfletus, kuriuos dar ne kartą perskaičiau per ateinančius mėnesius: „Gosvel Roudo valytojos atsivertimas“ – ypač įdomus atvejis – ir „Ar tau neskauda pirštų, nevykėli?“ Pastarasis pasirodė besąs vaizdingas pakulų pašymo aprašymas, prilygstantis net šiuolaikiniam romanui autoriaus nesugebėjimu suprasti kančią.

Tuoj pat po dvasininko mano vienutę aplankė mokytojas. Jis paklausė, ar moku skaityti, – atsakiau, kad niekaip neatsimenu, – ir kaip rašomas žodis „jaučiai“. Nuolankiai viską priėmiau, nes iš tiesų nieko nejaučiau. Atsidūriau transe, kaip paprastai būna po kliedesių: jei mane būtų pjovęs chirurgas, nebūčiau nė cyptelėjęs. Pirmą naktį palengva grįžo gyvybė ir pojūčiai – siaubas ir dabar manęs nepalieka, nes gyvybę atgavau baimės pavidalu. Supra-

tau, kas mane ištiko, bet tik tada pajutau ir klaikią kalėjimo smarvę, ir mirksinčią blankią dujinio ragelio už mano kameros šviesą, ir tylą, geriausiai už viską ženklinančią tai, kas negyva ar netrukus mirs, – viskas sukilo ir ėmė mane smaugti. Bijojau suklikti, baisiai bijojau net pasikelti nuo medinio gulto, ant kurio gulėjau. Jei tada kas manęs būtų paklausęs, kas esu, būčiau žinojęs atsakymą: aš toji smarvė, ta mirksinti šviesa, ta tyla. Tris dienas ir tris naktis mane kamavo šleikštulys, ir kai palenkdavau galvą virš kibiro, jaučiausi tarsi išvemčiau visą ankstesnį gyvenimą. Štai kodėl man dabar nerūpi atgauti senąją savo asmenybę ir kodėl, dideliam draugų siaubui, tenkinuosi radęs draugiją ten, kur galiu, ir kalbėdamas su tais, kurie manęs klausosi: kad ir kokią asmenybę būčiau anksčiau turėjęs, ji buvo dar silpnesnė ir niekingesnė, nes per vieną dieną nuo manęs byrėte nubyrėjo.

Iki šiol aiškiai matau savo kamerą, aiškiau, negu regiu šitą kambarį. Žinoma, joje buvo Biblija ir maldaknygė, ir įvairiausių kasdienės apyvokos rakandų: alavinis puodelis, alavinė lėkštė ir alavinis peilis, dėžutė druskos ir mažas muilo gabalėlis. Ant grubios medinės lentynos šalia kameros durų gulėjo dvi antklodės, o priešingame kampe, po grotuotu langu, įtaisytas praustuvas, ten pat stovėjo pamazgų kibiras ir ąsotis vandens. Iš lauko prie kameros durų buvo kortelė su užrašytu mano vardu bei teismo nuosprendžio smulkmenomis: visi žinojo, kas aš toks ir už ką esu čia. Visi atgailos ir meditacijos gyvenimo atributai, teisybė?

Mano naujasis gyvenimas buvo pilnas bergždžių užduočių; aš jas atlikdavau be jokių minčių, užtat kupinas jausmų. Daigsčiau drobės maišus Pašto tarnybai, ir pirštai ėmė kraujuoti taip, kad nebegalėjau nieko prisiliesti, – jei į madą įeis telefonas, kalinių gyvenimas neapsakomai palengvės. Tomis pirmomis savaitėmis ir mėnesiais man atrodė, kad pasaulis, kurį pažinojau už kalėjimo kameros sienų, tėra fantastiškas sapnas, kad jis tik iliuzija, tokia pat įmantri kaip šešėliai, su kuriais šoka Faustas pakeliui į pražūtį. Kai išėjau iš kalėjimo, kad galėčiau liudyti Bankroto teisme, kur išpažinau ankstesnio gyvenimo išlaidavimus, jutau neįprastą gėdą – ne dėl to, kad buvau priverstas demonstruoti savo gyvenimą

vulgariems žmonėms, bet kad taip save apgaudinėjau švaistydamas pinigus. Mano kvotėjai daug daugiau už mane išmanė apie pasaulį – juk jis ir buvo sukurtas pagal jų vaizdinį, – o aš buvau tarsi vaikas, priverstas pasiaiškinti dėl netinkamo elgesio.

Bet nuo to laiko, kai netekau savosios asmenybės, aš pasidariau pasigailėtinai dėkingas kiekvienam žmogui, geraširdiškai pažvelgusiam į mane ar tarusiam paguodos žodį. Kartą, kai mes klumpinome per kiemą, nutolę vienas nuo kito per tris žingsnius, vienas kalinys sumurmėjo keletą žodžių, norėdamas mane pralinksminti. Aš nebuvau išmokęs slapukauti ir kai su ašaromis akyse atsakiau į jo gerumą tuo pačiu, mane išgirdo prižiūrėtojas. Už tą trumpą draugystės akimirką buvau nuvestas pas kalėjimo viršininką ir nuteistas tris dienas vienui vienas sėdėti karceryje.

Tai buvo šėtoniška vieta dvigubomis durimis, pro kurias iš lauko neprasiskverbė joks garselis; viduje buvo tik gultas ir kėdė. Buvau priverstas misti sužiedėjusia duona ir surstelėjusiu vandeniu, kurį mano ašaros pavertė gryniausia druska. Neįmanoma aprašyti, kaip niūru, tylu ir tamsu buvo toje vienutėje. Maniau, kad išeisiu iš proto. Mane ėmė kamuoti klaikiausios haliucinacijos. Kameros kampe voras audė savo pražūtingą tinklą, ir kai į jį įsižiūrėdavau, pamatydavau atgal spoksant savo patięs veidą. Sienas vagojančių plyšių labirintas liejosi į pūvančias geismingas formas; aš pradėjau nuodugniai svarstyti praeities nuodėmes ir svajoti apie naujas, išnyrančias taip gyvai, kad verkdamas nuo jų slėpiausi. O paskui tyloje, toje tyloje, kurią trikdė tik vėjas, kalbėdavau su savimi. Vaidinau pokalbius, kuriuose juokiausi iš savo paties sąmojų. Nenuilsdamas žingsniavau po tą tamsią ankštumą ir groteskiškai parodijavau buvusį savo gyvenimą – demonstravau įvairias pozas, šnekučiuodamasis su voru, kuris stebėjo mane nemirksinčiomis akimis.

Tų trijų dienų ir trijų naktų vaizdinys manęs taip ir neapleido; kartais dar dabar, vidury pokalbio, prisimenu anuos dialogus su voru ir nuščiūvu it žado netekęs. Tai todėl negaliu būti vienas: vienatvė mane baugina, nes atrodo, jog joje tuoj pat pasiduosiu proto nykimui ir nebegalėsiu išsigelbėti. Vienatvės baimė ir dabar

mane verčia rašyti: jei užverščiau šią knygą ir padėčiau parkerį, mane vėl imtų persekioti košmarai – jie kyla iš mano vidaus, todėl negaliu jų išvaikyti.

Iki šiol tebenešioju ir fizinius anos vienutės ženklus. Vieną naktį staiga prabudau, o šalia stovėjo mano motina. Pakilau iš lovos, bet kalbėti negalėjau – ji pakėlė ranką, tarsi norėdama man suduoti, o aš, suklikęs iš siaubo, kritau ant grindų ir susitrenkiau ausį į medinio gulto kraštą. Ne, netiesa. Parkritau ant žemės kieme, per pasivaikščiojimą. Ar dar nepasakojau apie tai?

Dabar man sako, kad ausis labai sunkiai sužalota, todėl kurtumo neišvengsiu. Todėl mane taip kamuoja galvos skausmai, todėl kas rytą mano pagalvė būna ištepta geltonomis gleivėmis. Vėl matau motiną, stovinčią prieš mane su pakelta ranka, ir vėl išgyvenu tą patį siaubą. Juntu, kaip krintu ant akmenuotos kiemo žemės, juntu skausmą. Kaip bus iš tikrųjų – kas mane galiausiai įveiks, skausmas ar baimė?

Mane apžiūrėjo Pentonvilio gydytojai, kuriems geriau būtų pritikę dirbti skerdykloje. Spaudoje pasirodė pranešimų, neva man pasimaišęs protas: džiūgaujančių pranešimų, nes žmonėms visada patinka vaisiai, patręšti krauju. Bet jei būčiau likęs ten, tikrai jau būčiau miręs, o valdžios atstovai norėjo išvengti ankstyvos mano kankinystės. Todėl gydytojai rekomendavo perkelti mane į kalėjimą „kaimo vietovėje“.

Jų paliepimu buvau sukaustytas grandinėmis su kitais kaliniais ir nugabentas į Redingą. Kiekvienoje stotyje iš mūsų tyčiojosi susirinkę prašalaičiai, o vienoje platformoje, kur teko išlipti, pasijutau apsuptas mane atpažinusių žmonių minios; kažkoks vyras spjovė man į veidą. Nežinojau, kokie yra žmonės, kol nebuvau atsidūręs priešais juos beginklis, sukaustytomis rankomis ir kojomis: tą akimirką ilgėjausi kalėjimo. Jėzus tik kape atrado prieglobstį nuo savo kankintojų: aš jo sulaukiau, įžengęs pro kalėjimo vartus.

Atgabentas į Redingo stotį pamačiau įmantrias arkas ir sudėtingus raižinius, kuriuos kitados taip gerai pažinojau: turbūt geležinkelio vadovai visai neturi vaizduotės, jei drįso visa tai palikti, kai aš taip groteskiškai pasikeičiau. Juk ne kartą važiavau pro šią

stotį pakeliui į Oksfordą, tik anomis dienomis tai nebuvo kryžiaus kelio stotis. Varu genamas į laukiantį furgoną, mąsčiau apie skausmingai pasikeitusias savo gyvenimo aplinkybes; bet juk mane čia atvedė filosofija, kurios išmokau Oksforde. Teigiau individualias asmens vertybes, o mano laikai sviedė šias vertybes man į veidą. Tiktai dienos, praleistos tamsioje vienutėje, parodė man, kas esu iš tikrųjų.

Kiti žmonės kalėjime atranda stiprybę; na, kad ir ne stiprybę, tai bent tikėjimą. Bet aš neradau nieko: absoliučiai aiškiai pamačiau, kad neturiu jokių savo vertybių, tiktai tas, kurias buvau paveldėjęs iš kitų. Buvau panašus į žmogų, stovintį ant uolos krašto: iš tolo jis atrodo pergalingai, bet jei prieitum arčiau, pamatytum, jog jo akys užmerktos, kad nematytų apačioje plytinčios bedugnės. Aišku, jis į ją įpuls.

Aš nepažinau tikrojo pasaulio. Man nerūpėjo kančia. Apsisprendžiau jos nematyti. Mano geraširdiškumas buvo tik savotiškas pasitenkinimas savimi ir bailumas: nenorėjau jaudintis dėl kokios nors emocijos, nes bijojau būti paglemžtas jų visų. Bijojau aistros – tikros aistros, – nes nežinojau, ką ji atskleis man ir kitiems. Ir vis dėlto aistra, sielvarto aistra, ištrūkusi iš mano lūpų prakeikimo akivaizdoje, tūnojo pasaloje, laukdama manęs; tai ir buvo mano gyvenimo gija, kurią dabar reikėjo atrasti. Kai mūsų sukaustytasis būrelis išlipo prie Redingo kalėjimo vartų, supratau, jog privalėsiu ją rasti čia.

Tiesa, ketinimai nieko neverti, jei nėra sugebėjimo juos įgyvendinti. Mano pirmieji mėnesiai Redinge buvo labai sunkūs. Tenykštis kalėjimo viršininkas buvo kvailys, tuščias pareigūno kevalas. Jo režimas galiojo visam kalėjimui, todėl gyvenimą čia darkė tironiškos taisyklės arba menkino niekingi suvaržymai. Dėl mano nusikaltimų pobūdžio jis pirmus kelis mėnesius man skyrė „specialią priežiūrą“. Kas pusvalandį prižiūrėtojas patikrindavo, ką veikiu, – girdėdavau jo artėjančius žingsnius, o paskui, pakėlęs akis, matydavau vienišą akį, spoksančią pro stiklinę akutę kameros duryse: tada supratau, ką jautė Odisėjas Kiklopo urve.

Tas viršininkas su didžiausiu malonumu, šalia kitų darbų, man paskyrė valyti kartuvių ešafotą – iš tiesų buvo smalsu jį pamatyti, kaip smalsauja tie, kurie atsisakė bet kokių aukštesnių jausmų. Kartuvės buvo įrengtos mažoje medinėje pašiūrėje kalėjimo kiemo kampe; iš naivumo buvau ją palaikęs šiltnamiu. Man teko šveisti medines tos vietos grindis, ir atėjus pirmą kartą linksmabūdis prižiūrėtojas, stebėjęs mano darbus, parodė, kad po tvirtai sukaltomis lentomis atsiveria plytomis grįsta duobė. Jis žvaliai pasuko ratą, atsitraukė ilgas skląstis ir grindys prasivėrė: auka pakibtų nesiekdama kojomis žemės. Pamačiau duobę. Man apsvaigo galva, tarsi ji būtų bedugnė. Ir tikrai, vietoje tikros mirties lieka tik beorė tuštuma, į kurią nukrinta tylus, supančiotas kūnas. Prižiūrėtoją prajuokino mano sutrikimas, jis apsimetė norįs mane įstumti į duobę. Tada man pasidarė bloga, prapliupau vemti, o prižiūrėtojas ėmė kvatotis dar garsiau. Štai ką žmonės daro vienas kitam, kai juos apleidžia gailestis.

Pirmuosius mėnesius Redinge jaučiausi bejėgis, visiškai bejėgis. Tegalėjau tik raudoti, raitydamasis iš įsiūčio, kurio niekaip kitaip negalėjau išreikšti ir kurį nukreipiau prieš save, pavadinęs skausmu. Nuo pakulų pešiojimo tamsioje kameroje ėmė gesti akys, dėl sužalotos ausies nusilpo klausa. Apimtas nervinės isterijos maniau, kad man maišosi protas. Tiesą pasakius, beveik įsimylėjau beprotybę – nemačiau daugiau nieko, kas galėtų išvaduoti mane iš kančių.

Kartą per tris mėnesius mane galėjo aplankyti du draugai, ir nors draugai, kurie ryžosi šiai piligrimystei, manė man padedą, šie susitikimai tapo tik dar vienu pažeminimu. Mane pasodindavo į narvą, prieš kurį buvo ištiestas vielų tinklas, o jie sėdėdavo panašios konstrukcijos būdelėje; mus skyrė siauras koridorius, kuriuo vaikščiojo prižiūrėtojas. Suprantama, kalbėtis buvo neįmanoma – kiekvienoje pusėje stovėjo po keturis tokius narvus, tad erzelio tiesiog neįmanoma aprašyti.

Be to, aš gėdijausi savo išvaizdos – man neleido skustis, tad veidas buvo apžėlęs šiurkščiais šeriais. Neturint tinkamų drabužių, nieko doro neįmanoma pasakyti, todėl aš, aprengtas kalinio

uniforma, beveik lioviausi kalbėjęs. Kartais, apimtas nevilties, užsidengdavau veidą nosine, norėdamas pasislėpti net nuo žvilgsnių tų, kuriuos geriausiai pažinojau. Jie savo ruožtu irgi mažai ką turėjo man pasakyti – juk buvo atėję iš pasaulio, kuris mane pasmerkė ir paliko vienatvėje numirti.

– Kaip tu, Oskarai? – paklausė Moras savo apsilankymo proga.

– Kuo puikiausiai. Nejau nematai? – Stojo tyla.

– Na, nepasiduok.

– Ar galėčiau paklausti kodėl?

– Mes rengiamės paduoti tavo vardu apeliaciją. Frenkas kitą savaitę susitiks su vidaus reikalų ministru.

– Aš garsiausias Anglijos kalinys, ar ne? Kaip mano sūnūs?

– Gerai, ir Konstansa laikosi gerai.

– Ar jie klausinėja apie mane?

– Žinoma.

– Ar žino, kur aš esu?

– Jie mano, kad tu ligoninėje.

– Bijau, kad sirgsiu labai ilgai. Morai, tu esi tikras mano bičiulis, noriu, kad šį tą man padarytum. Aplankyk Konstansą Italijoje – nerašyk, laiškai dabar ją gąsdina, – ir paprastai, aiškiai paklausk jos, ar ji ketina mane išlaikyti, kai išeisiu iš čia. Aš tik noriu žinoti.

– Gal galėtum palūkėti keletą mėnesių, Oskarai? Juk žinai, kad Konstansa susirgo iš nerimo...

– Ne. Privalau žinoti, Morai, mane siaubingai kamuoja mintis apie skurdą. Kalbi apie Konstansą, bet ar gali įsivaizduoti, kaip aš kenčiu...

Tada tarp mūsų atsistojo prižiūrėtojas, ir aš buvau nuvestas atgal į kamerą.

Žmona išgelbėjo mane nuo kankynės, kuri, man atrodė, niekada nesibaigs. Ji atkeliavo iš Genujos, kur buvo pabėgusi tremtin kartu su mūsų vaikais, ir pati man pranešė apie motinos mirtį. Nenorėjo, kad šią žinią išgirsčiau iš žmogaus, kuris man abejingas. Pirmą kartą pravirkau jos akivaizdoje: motinos mirtis man buvo nepakeliamas smūgis. Konstansa taip pat verkė, apimta ne mažesnio sielvarto už manąjį, ir toje bendroje raudoje miglotai

pajutau vienintelį dalyką, dar galintį mane išgelbėti. Pasidalijęs kančiomis su Konstansa ėmiau justi, jog kančia nėra mano paties dalis. Tai, kas gildė mano širdį, skaudino ir Konstansos, ir aš pradėjau nujausti, kad gal man pavyks ištverti savo skausmą, kaip ir jai savo, užjaučiant kitus kenčiančiuosius. Jei godžiai gviešiuosi kančios, kaip anksčiau malonumų, tikrai pražūsiu.

Netolimoje nuo manosios kameroje buvo jaunuolis, kalintis už smulkią vagystę. Kai grįžau iš pasimatymo su Konstansa, išgirdau jį verkiant ir dabar jau galėjau verkti drauge – tai buvo pirmos ašaros, kurias išliejau ne tik dėl savęs, ir jos padėjo man išsilaikyti tol, kol vėl galėjau aiškiai žvelgti į gyvenimą. Sukrėtimas dėl motinos mirties atvėrė mano akis kitų kentėjimams. Kalėjime buvo toks pamišėlis, vardu Karalius, kurį nuolat pėrė už kvailas kalbas ir kvatojimą. Mes visi girdėjome jo šauksmus, bet anksčiau laikiau juos tik savojo sielvarto aidais, o dabar supratau, jog jo gyvenimo siaubas didesnis už mano. Kodėl anksčiau to nežinojau, juk žinojo kiti? Atsisėdau ant medinio gulto ir garsiai juokiausi iš savo aklumo.

Supratau, kad anksčiau žvelgiau į gyvenimą proto ir iš jo kylančios puikybės akimis, o ne emocijomis, kurios dabar mane supurtė ir kurias pirmą sykį noriai kenčiau. Kadaise sielvarte ieškojau mirties, o dabar mokiausi jame ieškoti gyvenimo, kaip yra pasakęs Karlailis, „begalybės šventyklos". Liūdesys mane išmokė atsisėsti ir įsižiūrėti. Gailestis išmokė suprasti. Meilė išmokė atleisti.

Staiga įvyko stebuklas, kurio reikia, kad išsiskleistų meilė. Vietoj kalėjimo viršininko, kurio režimas būtų mane palaužęs, atsirado kitas – majoras Nelsonas, geraširdis ir kantrus žmogus; Redingo atmosfera visiems jo kaliniams iškart pasikeitė. Man tai buvo lemiamas psichologinis momentas: nuopuolis buvo mane sugniuždęs, tad buvau pasirengęs priimti naujus, švelnesnius ženklinimus, kurie leistų pradėti gyvenimą iš naujo.

Nelsonas man leido turėti knygų, ir aš pradėjau po truputį skaityti. Pradžioje literatūra nekėlė jokių jausmų: žodžiai atrodė negyvi ir dar žeidžiantys, nes skatino žmones eiti ten, kur jiems ne-

galima. Tiesa, man duodavo tik „pamokomą" literatūrą – gal išskyrus Emersono esė – ir aš nuolankiai ją studijavau, tarsi būčiau vaikas. Pradėjau nuo paprasto lotyniško šv. Augustino. Vėliau perskaičiau Dantę ir drauge su juo apėjau Skaistyklą, kurią anksčiau pažinojau, bet dabar išvydau supratimo šviesoje. Paskui gavau Aischilo tomelį ir vėl pasidaviau senovės kerams: ištirpo kalėjimo šešėliai, aš atsidūriau tyrame, vaiskiame ore. Mane gaubė ir saugojo pats kalbos audinys, kaip Tanitos apsiaustas subtilioje Flobero novelėje. Šaukiausi Dioniso, širdies ir lūpų atvėrėjo; jo grožybė atitvėrė mane nuo tamsos, pasijutau džiugus ir atsigavęs.

Iš tiesų keista – kalėjimo kameroje sugebėjau patirti džiaugsmą, nes atradau galią ištverti kartėlį ir pažeminimus. Būtent tada pasiryžau vėl imtis meno. Viršininkas man leido turėti šiokius tokius rašymo reikmenis, ir naktimis dirbdavau prie vienintelės kameroje dujų lempos. Iš pradžių tik užsirašinėjau pastabas apie tai, ką perskaičiau: nepasiklioviau savo galiomis naudotis žodžiais, kuriais anksčiau be atodairos švaisčiausi. Bet žinojau, kad kiti menininkai kentėjimuose įžvelgė vienintelę, tobuliausią temą, ir baigiantis kalėjimo laikui ėmiau aktyviai planuoti naujo meno apybraižas, kurias sukursiu iš savo kančios, kaip iš liepsnos sukuriama bronzos figūra. Už pat kalėjimo tvoros augo du medžiai – iš kameros mačiau juos, ir visą žiemą stebėjau jų ilgas juodas šakas, kuriose vėjas dūsavo tarsi kamuojamas širdgėlos. Dabar, pavasarį, jie pražydo. Kuo aiškiausiai suvokiau, ką jie išgyvena: jie rado savo išraišką.

Mano ir kelioms kitoms kameroms buvo paskirtas naujas prižiūrėtojas, Tomas Martinas: jo linksmas būdas ir gera širdis sustiprino mano pasiryžimą išsikapstyti iš duobės, į kurią buvau nusviestas. Jis man slapčia atnešdavo sausainių ir laikraščių, nors, manau, sausainiai jam atrodė didesnis pažeidimas. Tokios smulkios geradarystės didingesnės už dievų palaimą, nes dievai nesupranta žmonių ir siūlo tai, ko jiems nereikia.

Tomis buvo įspūdingos išvaizdos, bet nepriekaištingos doros jaunuolis. Kai mudu praleidome drauge keletą savaičių, jis paklausė apie santykius su berniukais, kurie buvo minimi mano pro-

cese. Smalsiai, kaip visiškai pašalinis žmogus, pasiteiravo, ką aš su jais veikiau.

– Bučiavau jų kūnus.

– Kodėl?

– O ką gi dar galima daryti su žavingais jaunuoliais?

– Bet gal prieš tai juos nuprausėte?

– Tomi, kai atėniečiams buvo pasiųsti dievų vaikai, jie juos garbino. Nemėgino kaip kokie fabianiečiai aiškintis, kokios higienos sąlygos jų namuose.

Jis paliko mane atgailaujantį; laimei, nepamiršo išnešti pamazgų kibiro.

Paklausiau Tomio, ar jis prieš teismą buvo apie mane girdėjęs, ir pasiūliau drauge pasamprotauti apie mano šlovę darbininkų sluoksniuose – atsakymai sukėlė man pasitenkinimą. Žinodamas apie mano ryšius su literatūra, Tomis paprašė padėti jam ir kitiems prižiūrėtojams išspręsti laikraščių konkursų užduotis. Aš kūriau reklaminius šūkius arbatos servizams. „Iš mielo servizo arbatos išgersim, – parašiau apimtas įkvėpimo. – Arbatos servizas – tvirtos santuokos pamatas". Tai buvo mano Flyto gatvės eklogos; tiesą pasakius, tokie konkursai – vienintelis bent kiek vertingas dalykas dienraščiuose.

1897 m. pavasarį buvau praleidęs kalėjime beveik dvejus metus. Man suėjo keturiasdešimt dveji. Artėjant išlaisvinimo valandai, ėmiau nerimauti galvodamas, kas manęs laukia išėjus iš Redingo. Draugai klaikiai sujaukė mano finansinius reikalus: buvo sulaužyta daugybė pažadų, ir žinojau, kad išeisiu iš kalėjimo visiškas elgeta. Visai rimtai galvojau naują gyvenimą pradėti kaip klajūnas, bet paskui prisiminiau, kad toks gyvenimo būdas jau tapo moderniosios literatūros klišė. Ne, ne mano būdui nulenkti galvą prieš pasaulį. Neleisiu savo kaltintojams sakyti, kad jie mane sugniuždė: privalau be niekieno pagalbos pakilti aukščiau už juos. Tik aš vienas spręsiu, koks bus naujasis mano gyvenimas; privalau iš naujo užgimti kaip menininkas, nes jei man tai nepavyks, dar labiau susiteršiu kaip žmogus. Siaubingas kelias, bet tik todėl, kad dar nežinojau, ar man pakaks jėgų juo eiti.

Tą dieną, kai išėjau iš Redingo, man grąžino drabužius, kuriais vilkėjau prieš dvejus metus, įeidamas į kalėjimą. Žinoma, jie man buvo per dideli ir truputį atsidavė dezinfekcija, tarsi juose būtų laikytas lavonas. Už dvejų metų darbą gavau pusę ginėjos – paskutiniai mano uždirbti pinigai gyvenime.

Paspaudžiau ranką kalėjimo viršininkui ir atsisukau į Tomį Martiną, stovėjusį šalia. Jis šypsojosi, ir aš ėmiau juoktis. „Prisimink mane retkarčiais“, – pasakiau jam: tikiu, kad prisimena, lygiai kaip aš dažnai galvoju apie jį ir apie jo gerumą, grąžinusį man gyvenimą. Išėjau pro Redingo kalėjimo vartus ir pažvelgiau į dangų. Traukiniu mane nugabeno į Pentonvilį ir perdavė londoniškiams draugams.

1900 m. spalio 6 d.

Buvau toks patenkintas gyvenimo kalėjime aprašymu, tuo perlu, kurį sukūriau iš dvejus metus trukusių kentėjimų, kad pasiėmiau dienoraštį, eidamas pietauti su Boziu į „Richaux". Ten pamačiau Frenką Harisą ir pakviečiau prisijungti prie mūsų – laikydamasis principo, kad jei Frenkas ne su mumis, tai jis būtinai bus prieš mus. Iš pradžių knygą paslaptingai laikiau užkišęs nuošaliai, bet netrukus nebepakėliau įtampos ir padėjau ją ant stalo.

– Kas čia, Oskarai, skolų sąvadas?

– Taip, Bozi, būtent. Bet šių skolų pinigais neapmokėsi.

– Tavo visos skolos tokios. – Be abejonės, tai Frenkas.

– Aš tau perskaitysiu vieną ištrauką, Frenkai, jei leisi į mūsų pokalbį įterpti bent kiek meno.

Atrodo, perskaičiau jiems ištrauką apie savo pergalingas dienas Londono aukštuomenėje. Be abejo, jie buvo apstulbinti ir atėmė iš manęs knygą. Perskaitė ją, žvilgčiodami viens kitam per petį, o aš spoksojau pro langą. Pagaliau Frenkas atsigręžė į mane.

– Oskarai, šito negalima publikuoti. Tai nesąmonė – ir beveik visur netiesa.

– Apie ką tu čia šneki?

– Tu viską sugalvojai.

– Tai mano gyvenimas.

– Bet juk tu aiškiai iškreipei faktus, siekdamas savo tikslo.

– Aš neturiu jokio tikslo, o faktus aprašiau kuo natūraliausiai.

– Vienu metu tu nepasikliovei natūralumu, ir buvai visai teisus. Pavyzdžiui, čia: „mažajame Karaliaus gatvės teatre jaunuoliai buvo prisisegę žalius gvazdikus". Oskarai, tu vienintelis turėjai ža-

lią gvazdiką. Arba štai: „buvau tuščiagarbis, ir pasauliui mano tuščiagarbiškumas patiko“. Tavo tuščiagarbiškumas niekam nepatiko, Oskarai. Bent dabar turėtum tai žinoti.

– Nebūk juokingas, Frenkai. Elgiesi kaip savaitraščio apžvalgininkas.

– O tu vagi citatas iš kitų rašytojų. Paklausyk, štai...

– Aš jų nevogiau. Aš jas išgelbėjau.

Bozis tylėjo: jis kramtė nagus, o tai visad reiškia, kad neturi ko pasakyti. Tad kreipiausi į jį:

– O ką *tu* manai?

– Čia pilna melagysčių, bet tu pats melagis. Tavo rašinys absurdiškas, menkas ir kvailas. Bet juk toks tu ir esi. Būtinai privalai jį publikuoti.

Frenkas nuobodžiai ir smulkmeniškai ėmė vardyti, kaip jis sakė, faktines ir vertinimo klaidas. Dabar jų nebeprisimenu. Po keleto minučių išvadavau knygą iš jų rankų ir paprašiau, kad užsakytų man kebą.

– Išmesk tą knygą, – pasakė jis, – tau pačiam bus geriau.

Suprantama, aš jo nepaklausiau.

1900 m. spalio 8 d.

Kalėjimas išugdo keistas ydas: viena iš jų – tai iliuzija, kad esi nusipelnęs čia būti, kad čia tavo vieta, tarsi tylos ir tamsos pasaulis aklam požemių gyvūnui. Kai išėjau iš kalėjimo, mane apakino dangus, išsigandau, kad parpulsiu: pirmą kartą gyvenime pasaulis pasirodė pernelyg erdvus. Tą pirmą rytmetį uždara karieta atvažiavau iš Pentonvilio į Blumsberį ir ilsėdamasis draugo namuose parašiau nusižeminimo bei sielvarto pilną laišką į Farmo gatvę, prašydamas priimti mane į rekolekcijas.

Dabar man pačiam sunku suvokti, kodėl taip padariau, nors visad jaučiau didelę simpatiją popiežiui. Tikriausiai modernaus Londono vaizdai paskatino kuo greičiau įlįsti atgal į saugią vienutę, o gal panūdau ten išstudijuoti man atskleistas meilės bei kančių paslaptis – nežinau, dabar nebeprisimenu. Bet man buvo atsakyta.

Taigi teko tiesiai pažvelgti į savo gyvenimą, suteikti jam kryptį ir tikslą po svetima padange. Vėlyvą popietę keltu persikėliau į Djepą ir žiūrėdamas į tolyje nykstančią aptriušusią Anglijos pakrantę jaučiausi beveik kaip kapitonas Nemo laive, visiems laikams išgabenančiame jį nuo žmonių akių. Anglija niekada daugiau manęs nebematys.

Tremties pradžioje aš nukeliavau į Bernevalį. Iš atsargumo prisidengiau slapyvardžiu – Sebastijanas Melmotas, šiuo vardu mane iki šiol pažįsta prekybininkai. Buvau laisvas, aiškiai tą supratau, bet laisvė – keistas daiktas: kai ją turi, niekaip nesugalvoji, ką veikti. Dangus, jūra ir paprastas Normandijos kraštovaizdis buvo žavingi, bet niekuo nestebino. Žinojau, kad turiu suvokti pasaulį kaip

džiaugsmo vietą, bet to džiaugsmo įminimas vis dar tūnojo paslėptas mano krūtinėje; gyvenimas mane apakino tarsi didingas pastatas – bet aš buvau tik jo svečias, nebe šeimininkas.

Žmonės pradėjo mane lankyti, norėdami pasižiūrėti, ar aš ištvėriau pigių laikraštėlių puolimą. Jie smalsavo, ar aš pasikeičiau. Manau, kad taip, nors pasistengiau to neparodyti. Brangiausi už viską man buvo simpatija ir juokas, tad nenorėjau jų prarasti parodęs kalinio strėles, įstrigusias mano širdyje. Labai jautriai išgyvenau žmonių gerumą, bet sykiu jis mane vargino. Kitados man patiko būti nuolatiniu parodos eksponatu, bet tai, kas tada buvo pažangios asmenybės raiška, dabar virto paprastais manierizmais. Ar galėjo būti kitaip? Kalėjimo kameroje pamačiau, koks kibirkščiuojantis man buvo anos asmenybės poveikis: ji vos nenuvedė manęs į beprotnamį.

Aš vis dar negalėjau susigrąžinti savęs, vis dar buvau „pamestas daiktas“, tačiau galėjau bent jau patvirtinti esąs menininkas. Vos įsikūręs mažame Bernevalio viešbutyje, pradėjau rašyti „Redingo kalėjimo baladę“. Norėjau Anglijos aukštuomenei parodyti, kad jai nepavyko sužlugdyti manęs, kaip menininko, kad keisto paradokso dėka tik parūpino man naujos meninės medžiagos. Atsisakiau vaidinti pasitaisiusio kalinio vaidmenį: atsimenu, kaip vienas Redingo kalinys, Arturas Krutendenas, pasakė apie pasaulį, kurį buvome palikę išorėje: „Velniop visą tą šutvę“, – šis sakinys įstrigo mano atmintyje. Aš jaučiau tą patį, tik nebuvau išreiškęs: mano poema bus vienintelis kerštas, kurį galėjau sau leisti, užtat šlovingas kerštas. Norėjau parodyti tiems, kurie mane įkalino, kokį pasaulį jie sukūrė; ir kaip aš, savuoju menu nuolat ryškinęs jų kvailybes, liudiju didžiausią gėdą bei kvailybę, kurią jie pajėgūs padaryti.

Tai teikė man malonumą, ir pirmas laisvės savaites buvau laimingas kaip niekada. Rašiau, gana daug vaikštinėjau, kasdien maudžiausi ir tarsi Afroditė jūroje atgaudavau nekaltybę. Bet vėliau, kai draugai mane paliko ir grįžo prie savo reikalų, kai pradėjo silpti įkvėpimas, vėl pasijutau nepaguodžiamas. Laisvės sukeltas sukrėtimas išlaisvino manyje vieną didžią poemą, lygiai kaip anks-

čiau buvo išlaisvinęs nežabotą džiaugsmą, bet likęs vienas ėmiau jausti, kaip aplink mane vėl kyla kalėjimo sienos – ne to kalėjimo, kurį man pastatė kiti, bet to, kurį susikūriau pats.

Ankstesnis, pažįstamas gyvenimas dingo, ir jaučiau, kad nebesugebėsiu jo atkurti. Labai palengva pradėjau suvokti tą patį, ką žinojau metus prieš kalėjimą: kad aš, kaip menininkas, miriau. Baladė buvo išspausta iš manęs tarsi sužeisto žvėries riksmas, bet skausmui praėjus pamačiau, jog nebeturiu ko pasakyti. Truputį pažaidžiau su sumanymu parašyti religinę dramą, bet neištvėriau. Jutau, jog mažai begaliu paveikti savo gyvenimą, verčiau plaukti pasroviui, kol jis susigers į smėlį. Iš kalėjimo neįmanoma išeiti. Tą žino kiekvienas kalinys. Paskui tik gyveni jo prisiminimais.

Todėl ir sugrįžau pas Bozį: daugiau neturėjau pas ką eiti. Žmona, kaip pridera, mane paliko, vaikai gyveno svetima pavarde, o mano skandalingųjų metų draugai, kaip pasakytų teatro agentai, „buvo nepasiekiami“. Aišku, žinojau, kad Bozis mane sužlugdys, bet man atrodo, kad net Jėzus buvo susitaręs su Judu, norėdamas pagreitinti savo mirtį. Robis Rosas parašė man skausmingą laišką, aiškindamas, kokia didelė klaida, kaip jis pareiškė, „atnaujinti santykius su tuo jaunuoliu“, bet aš jam atsakiau telegrama: TIEMS KURIE PAJĖGIA ATLIKTI ŽYGDARBIUS ATLEISTINOS DIDŽIULĖS KLAIDOS.

Mudu su Boziu drauge nukeliavome į Neapolį: iš tiesų būčiau galėjęs parašyti neapolietišką tragediją. Tarsi pasmerktieji klampojome po pražūtingos savo draugystės kiemą. Staiga Bozis, net neperspėjęs, mane paliko. Motina pagrasino nebeduoti jam pinigų, jei ir toliau gyvens su manimi, o jis, nors mylėjo skurdžius – bent jau Neapolyje, – skurdo nekentė. Aš vėl likau vienas, ir vienatvė pavertė mane šešėliu. Sutrikdavau nuo menkiausio sukrėtimo; jautriai išgyvenau mažiausią skriaudą, rašinėjau ilgus, bet skubotus laiškus, įžeidinėdamas tuos, kurie mane mylėjo, ir puldamas tuos, kurie stengėsi man padėti. Kodėl nesiunčiate man pinigų, rašydavau, kodėl Londono klubuose skleidžiate apie mane piktas apkalbas, kas nutiko mano „Baladei“?

Gyvenimas vienatvėje man pasidarė nepakeliamas, tad kamuojamas skausmų ir nuovargio atkeliavau čia. Visada gerai jaučiausi dideliuose miestuose – juk dabar esu atgrasiųjų miesto civilizacijos pusių paminklas, – ir norėjau numirti ten, kur gyvenau. Mano namai, kaip Bodlero ir Vijono, yra *„paysage de métal et de pierre"**. Taigi jau dveji metai mano gyvenimas toks, kaip dabar: veikiau matematikos užduotis, o ne romantikos problema. Turiu kaulyti, kad gaučiau bent skatiką. Mano drabužiai nutriušę kaip kokio norvego: pasidariau panašus į seną juokingą tetą. Keista, kad žmonės dabar taip su manimi elgiasi, – jie pasakoja man slaptus dalykus, o anksčiau tik klausydavosi. Žino, kad manęs neįmanoma sukrėsti, bet kažkodėl tiki, kad man niekas nenusibosta.

Frenkas Haris net buvo mane nusivežęs į Kanus, kad pasiklausyčiau, kaip jis kuria muziką, – tam žmogui reikėtų pastatyti stadioną. O praėjusį pavasarį Haroldas Melorsas su manimi nukeliavo į Romą. Žinoma, jis už viską mokėjo. Melorsas man nelabai patinka, bet norėjau pamatyti popiežių. Dievas taip stengėsi, kad padarytų šv. Augustiną vyskupu – bent taip pasakojo pats šv. Augustinas, – kad pagalvojau, gal skirs bent truputį laiko ir mano atsivertimui. Mąsčiau apie atgailą mirties patale, bet atmečiau šią idėją – mano padėtyje tai perdėm banalu. Labiau mėgstu tokius reikalus sutvarkyti iš anksto.

Pamačiau popiežių – tiesą pasakius, tai jis pirmas mane pamatė, – ir įvyko stebuklas. Mano skėtis nepražydo, nors buvau to tikėjęsis, užtat drėgnoje, aidžioje katedroje, pripildytoje Velykų maldininkų giesmių, man tapo aiškus visas mano gyvenimas. Tą akimirką supratau, kad nebūčiau galėjęs pabėgti nuo savo lemties ir kad būtinai turėjau būti sutraiškytas, kad po to galėčiau vėl pakilti: dabar galiu tiesiai žvelgti mirčiai į akis. Bet krikščionimi netapau. Mirties akivaizdoje tapau panteistu, politeistu ir ateistu, viskuo susyk. Sukviečiau aplink save visus dievus, nes netikiu nė vienu. Štai klasikinės civilizacijos paslaptis: Termopiluose, už

* Metalo ir akmens kraštovaizdis *(pranc.)*.

Heraklio šventyklos, tebestovi Pitijai skirtas altorius – priešais jį parpuolęs guliu iki šiol.

Ir tikrai pasijutau gerokai atsigavęs. Pirmieji laisvės metai man buvo našta, nes stengiausi ant nugaros užsiversti buvusį gyvenimą – suprantama, kad pargriuvau nuo jo svorio. Dabar visa tai dingo: mečiau savo meną ir išaugau asmenybę, kurią jo padedamas išsiugdžiau. Stoviu nejudėdamas ir stebiuosi neišsenkama visa ko pilnatve, o anksčiau stengiausi ją valdyti ir viešpatauti. Napoleonas yra sakęs, kad „didžiulė tragedija yra didvyrių mokykla“, ir aš pagaliau tai supratau – gyvenimo paslapties akivaizdoje viskas, ką aš sukūriau, yra niekai, menkiau negu niekai. Tik individualybėje, net tokioje varganoje ir bejėgėje kaip aš, tik individualaus gyvenimo slėpinyje galima rasti prasmę. Gyvenimas, gyvenimo tėkmė viską pergyvena. Ji didesnė už mane, tačiau be manęs būtų nebaigta: štai tikras stebuklas.

Šį rytą mane vėl labai kankino skausmas, ir kadangi mano kambaryje kartais tvyro kapų nuotaika, išėjau į *Rue de Beaux Arts* – dabar vaikštau lėtai, sunkiai, bet nepaliaudamas stebėtis. Šalia seno akordeonisto ant *Rue Jacob* kampo žaidė vaikas; jis pakėlė keletą su, lengvabūdiškai švystelėtų seniui, ir rūpestingai padėjo juos šalia. Kitapus gatvės du jauni vyrai prilaikydami vedė laiptais namo senutę – jų veidai buvo tokie šviesūs, kad man ant širdies palengvėjo. Berniukas draugiškai patapšnojo savo šunį, o šis džiaugdamasis užkėlė letenas jam ant pečių. Tokiomis smulkmenomis dabar gyvena mano protas ir širdis. Šią dieną, 1900 metų spalio aštuntą, jos išliks amžinai.

1900 m. spalio 9 d.

Štai koks nepaprastas nutikimas. Šį rytą, vaikščiodamas Senos pakrante, sutikau jauną porą. Panašūs susitikimai man kelia nerimą, tad šaltai žiūrėjau, kaip jie prieina arčiau.

– Ar turiu garbės matyti poną Oskarą Vaildą? – paklausė manęs vyriškis. Atsakiau, kad tai man didelė garbė.

– Norėjau tik jum ranką paspausti, pons Vaildai, – pasakė jis. Jo žmona stovėjo ir mirksėjo akimis, tarsi negalėtų ištverti reginio.

– Matot, pons Vaildai, mes skaitėm apie jūsų bėdas, atsimeni, Margarete? O kaip dabar, ar jūs laimingas, ar jau viskas kaip anksčiau?

Tai buvo geraširdžiai žmonės, ir aš jiems atsakiau, kad esu beveik visai atsigavęs.

– Kaip jie su jumis pasielgė, tai baisus dalykas.

– Jūs nieko blogo nenorėjot, – staiga pridūrė žmona.

– Taigi jūs rašytojas, jum juk reikia bišką pasilinksminti, kaip sakot?

Sunku buvo nesutikti su jaunuoju vyriškiu, be to, jo ūsai buvo be galo žavūs ir neabejotinai visiškai nauji.

– Tai mes ir tada taip sakėm, ką, Margarete? – Žmona vėl suklapsėjo akimis. – Baruose tai apie jus labai blogai kalbėjo, pons Vaildai. Gal žinot tokį barą „Gaublys“ Forest Hile?

Atsakiau, kad taip staiga neprisimenu.

– Oi, mes ten gerai apie jus pasiginčijom, atsimeni, Margarete? Kai kas net sakė, kad jus reikėjo pakarti, bet aš tai laikiaus tvirtai. Ką, sakau jiems, tai ką jis tokio blogo padarė? Kam jis ką

blogo padarė, klausiu? O tiesą sakant, tai daugelis jus palaikė, pons Vaildai. Neaišku, ko jie taip jus persekiojo. Tai aš ir pasakiau, sakau: „Ką jis padarė kitaip, negu tūkstančiai daro?“ Na, su tuo negalėjo nesutikti, teisybė?

Buvau sužavėtas. Galėjau visą rytą su jais prakalbėti apie savo kankinystę, bet jie buvo tik trumpam atvykę į Paryžių ir norėjo dar ką nors pamatyti. Jaunasis vyriškis draugiškai paspaudė man ranką, o žmona išsitraukė kažkokį moterišką žurnalą ir paklausė, ar nebūčiau toks malonus ir nepasirašyčiau ant jo.

– Na, tai sėkmės, pons Vaildai, – pasakė jis išsiskiriant, – linkiu jums daug laimės ir ilgų gyvenimo metų.

Buvau labai sujaudintas, stovėjau ir žiūrėjau, kaip jie nueina palei Seną, susikibę už rankų. Tą akimirką būčiau viską pasaulyje atidavęs, kad tik galėčiau tapti ta jauna moterimi.

1900 m. spalio 10 d.

Robertas Rosas man atsiuntė siuntinį. Skubėdamas jį išvyniojau ir netikėtai radau kelis „Idealaus vyro" egzempliorius. Tikėjausi, kad pakete bus koks trejetas indelių „Koko-Marikopas", suteikiančio mano plaukams keistą rudą spalvą. Ką gi, atsiverčiau pjėsę: buvo smalsu pažiūrėti, ką esu parašęs, ir, išskyrus vieną kitą rimtesnį monologą, ji man tebeatrodo juokinga. Bet nebegalėčiau grįžti prie tokių dalykų: kitaip negu Sara Bernar, negaliu amžinai keisti pozų. Kaip gali sukurti meną žmogus, kuris paprasčiausiai žiūri į pasaulį ir stebisi? Tai visiškai neįmanomas dalykas.

Prieš porą dienų man parašė Čarlzas Vindemas, prašydamas išversti Skribą vienam Bondo gatvės leidėjui; laimė, pasiūlė avansą. Aišku, aš jį priėmiau, bet nemanau, kad imsiuosi vertimo: jau geriau daigstyti maišus. Skribas ne rašo, o kala. Tik Hugo ir Meterlinkas prilygo man kaip dramaturgai, ir, apskritai paėmus, vertimas nėra mano *forte*. Juo, kaip ir malda, reikia užsiiminėti privačiai, savo namuose, geriausia negarsiai.

Mano, menininko, karjera baigta, ir būtų visai beprasmiška mėginti ką nors prie jos pridurti. Nuo poezijos perėjau prie prozos, paskui prie dramos. Po to atsidūriau kalėjime. Štai jums dviem sakiniais apsakyta ypatingo gyvenimo paslaptis: visada darykite tai, ko niekas nesitiki. Žmonės už tai retai atleidžia, bet niekad jūsų nepamirš. Tiesą pasakius, labai teisinga, kad paskutinis išspausdintas mano kūrinys yra „Baladė" ir kad baigiu tuo, nuo ko pradėjau, – poezija. Tarsi Orfėjo galva, dainavau, kol paskendau užmarštyje. Pradėjau nuo Apolono giesmės, o baigiau Marsijo šauksmu.

Pasklido absurdiški gandai, neva aš rašau prisidengęs slapyvardžiu. Frenkas Haris per pietus – ar jau pasakojau apie tuos pietus? – man pasakė, kad „Royalty“ teatre netrukus pradės rodyti „Poną ir ponią Daventrius“. Jis sakė, kad aš esu laikomas pjesės autoriumi, ir nors autorius yra jis pats, ši idėja jį labai prajuokino. Bus pjesei gera reklama, sakė. Bet man ši mintis kelia siaubą. Aš sukūriau scenarijų ir būčiau iš jo nukalęs tobulą šeimyninės melodramos pavyzdį. O Frenkas pažvelgė į viską labai rimtai ir parašė absoliučiai pasibaisėtiną tragediją. Jei prie jos prikabins mano vardą, tai bus dar vienas mano kankinystės knygos skyrius. Girdėjau, kad ją vadina „problemine pjese“, nors vienintelė problema – tai klausimas, kodėl Frenkas ją parašė. Jis ne dramaturgas: visiškai nesidomi savimi, ką jau kalbėti apie kitus žmones.

Tiesą pasakius, man šie dalykai nė kiek neberūpi, nors apsimetu, kad jais domiuosi. Kitados buvo visiškai kitaip: kitų žmonių draugijoje juokiausi iš savo darbo, kalbėdamasis su draugais nuolat apie jį juokavau, o iš tikrųjų joks kitas dalykas pasaulyje man neatrodė bent kiek svarbus. Nemanau, kad mano bičiuliai suvokė, koks rimtas menininkas tada buvau: kai savo kūriniuose užsimindavau ne tik apie džiaugsmą, bet ir apie kančią, ne tik apie meilę, bet ir apie nuodėmę, kai kurie jų man priekaištavo, kad darausi nesveikas. Jie norėjo, kad visada būčiau toks, koks būdavau bendraudamas su jais, ir buvo gerokai nusivylę, kai pamatė, jog kitur galiu būti visiškai kitoks.

Aš buvau didžiausias savo laiko menininkas, nė kiek tuo neabejoju, ir mano tragedija buvo didžiausia mano laikais. Išgarsėjau kaip menininkas Europoje ir Amerikoje, o Anglijoje susilaukiau komercinės sėkmės – nė kiek to nesigėdiju. Menininko prilyginimas šv. Pranciškui niekad manęs nežavėjo: tokių menininkų nekaltybė tarsi eunuchų, o atsiskyrėliai jie todėl, kad visiems kiaurai suprantami.

Aš tobulai įvaldžiau visas literatūros formas. Grąžinau komediją į Anglijos sceną, sukūriau simbolinę dramą savo gimtąja kalba ir išradau moderniam skaitytojui skirtą poemą proza. Kritiką at-

skyriau nuo praktikos ir padariau nepriklausomais tyrimais, be to, parašiau vienintelį modernų romaną anglų kalba. Ir nors paverčiau savo pjeses iš esmės asmeniškos išraiškos forma, niekada nenukrypau nuo savo idealo – paversti dramą gyvenimo ir meno sandūra. Šiais darbais pateikiau naują teoriją: kad Žmogus yra, ar turėtų būti, tas, kas jis atrodo. Publika šito nesuprato, bet juk publika niekada nieko nesupranta. Modernybės problema ta, kad ji įvaldžiusi tik *chiaroscuro* – daug šešėlių ir truputį šviesos. Aš pasiūliau priešingą proporciją, ir apakinau publiką.

Žinoma, buvo ir didžių klaidų, bet jei ne jos, nebūtų nė triumfo. Aš beatodairiškai perdėdavau, o tai, ką labiausiai mylėjau, paverčiau parodija. Per sparčiai mąsčiau ir buvau toks nekantrus savo sielvartui, kad stūmiau jį šalin, versdamas juokais. Taip meistriškai valdžiau kalbą, kad maniau galįs kurti pasaulį pagal savo įgeidžius. Anomis purpuro ir aukso dienomis aš pernelyg gerai dariau pernelyg daug. Buvau atviras ir lankstaus proto – tai ryškiausi Atėnų piliečio bruožai. Maniau, kad esu tarsi Denis Lokserojus iš Peiterio apsakymo: jaunas graikas, gimęs per vėlai, visur atnešdavęs pamišėlišką džiugesį, kuriam pasaulio garbė ir neteisybės atrodė nereikšmingos ir trivialios. O iš tikrųjų labiausiai troškau pasisekimo. Jis ir tapo mano pražūtimi. Pamenu, kalėjimo vienutėje perskaičiau Paskalio *motto: „Diseur de bon mots – mauvais caractère“**, – ir nulenkiau galvą prieš šį teisingą nuosprendį.

Buvau savo laikų prozos šaltinis, ir galų gale ji mane paskandino. Mėgavausi jos kalba, o ne moralumu, ir todėl apžvelgęs nuveiktus darbus kartais juntu keistą, kvapnų šiltnamio gėlių pasmerktumą. Brauningas nebijojo parašyti bjaurios eilutės, jei ji tiksliai išreiškė jo mintį, – tai jo tragedija. Aš mačiau prasmę tik grožyje ir nepakenčiau bjaurumo – tai manoji. Niekada nematčiau tikrovės. Lengvai užsidėdavau kaukę, lengvai prisitaikydavau nuotaiką, ir galiausiai tapau kaukių bei nuotaikų kaliniu; net da-

* Aštrialiežuvis – netikęs žmogus *(pranc.)*.

bar juntu pagundą kurti frazių *roulades*. Gal Frenkas buvo teisus: gal net dabar, šiame dienoraštyje, vaizduoju save ne tokį, koks esu iš tikrųjų. Jaučiuosi tarsi Timantas, kuris, įsitikinęs nesugebėsiąs tinkamai atvaizduoti Agamemnono galvos, užmetė ant jos draperiją.

Po pusvalandžio ateis gydytojas: reikia nusiskusti.

1900 m. spalio 13 d.

Man prisakyta gulėti lovoje: daktaras pasakė, kad mane „stebės“. Paaiškinau jam, kad prie tokios būsenos esu pripratęs.

Morisas vakar atėjo drauge su Roulandu Strongu, žurnalistu, kurio smalsumą aš sužadinau. Keista, kad geriausių ketinimų žmonės visada pasako pačius baisiausius dalykus. Strongas visai rimtai man pasiūlė „kuo nors užsiimti“ – anot šios nemirtingos jo frazės, turėčiau parašyti literatūrinę savo laikų istoriją. Atsakiau, kad laikai čia visiškai nesvarbūs. Bet gal tada galėčiau parašyti apie savo amžininkus? Neturiu nė vieno amžininko, atsakiau jam, turiu tik pirmtakus. Jis išėjo truputį susikrimtęs: neatlikau svarbiausios ligonio pareigos – neprablaškiau savo lankytojų. Vis dėlto jo pasiūlymai juokingi: pagalvojęs apie tuos metus, kai gyvenau ir dirbau, nematau jokios istorijos, tik grandinę įvairių atsitikimų, kartais pragaištingų.

Mano laikai blaškėsi tarp ponios Brauning ir ponios Grandi; tai dykuma, kurioje galima rasti tik kelias keistas relikvijas. Amžininkų darbai manęs niekada nedomino, be to, niekinu kritikos manierizmą apsimetinėjant, kad kiekviename darbe galima rasti ką nors gera. Iš savo laiko menininkų labiausiai žavėjausi Berdslėjum, nors jis niekąd manęs nesuprato. Jis buvo *enfant terrible,* žaidęs pabaisiškus žaidimus su brandžiomis aistromis, nekaltybės ir geidulio mišinys, Sporas su brevijoriumi rankose. Dousonas – taip, dar jį gerbiau. Vargšas Dousonas. Dabar jau miręs. Jis gimė su negalia, savotišku širdies suminkštėjimu. Negalia sužlugdė jo gyvenimą ir poeziją.

Ne, tikrieji mano laikų menininkai dabar virto miglotomis praeities figūromis. Peiteris ir Raskinas mirę; Tenisonas ir Brauningas taip pat, ir nežinau, ar jiems pavyks pergyventi savo mėgdžiotojus. Svinburnas ir Mereditas dar laikosi, bet jau prietemoje. Jų vietų niekas neužėmė ir nepanašu, kad užims. Aš būčiau galėjęs tai padaryti, bet išdaviau savo gabumus ir dėl charakterio silpnumo nesugebėjau atrasti didingos temos, galinčios mane atpirkti.

Nuosmukis, kaip visa kita modernybės laikais, atėjo per greitai, kad jį kas pastebėtų ar suprastų. Lotynų literatūroje egzistuoja kokių keturių šimtų metų pauzė tarp didingos Klaudiano ar Rufilijaus prozos ir bluktelėjusių šv. Bonifaco bei šv. Aldhelmo šnekų. Bet kai anglai užsiima griovimu, jie dirba greitai ir vogčiomis: deramos išraiškos priemonės sutrupėjo per vienos kartos gyvenimą. Taip žaibiškai perėjome nuo Tenisono prie Kiplingo, nuo Meredito prie Velso, kad skirtumo nepastebėjo net tie, kurių profesija jį įžvelgti.

Bet anglų proza, tarsi mirštanti žvaigždė, prieš užgesdama dar kartą šlovingai sušvito manyje, Lionelyje Džonsone ir Peiteryje. Tačiau mes buvome meno individualistai, ir tai mūsų silpnybė. Kaip Hiuismansas ir Meterlinkas, mes matėme daiktų dvasias, blyškias chimeras, rožės atspindį vandenyje. Vėl pradeda skaudėti.

1900 m. spalio 18 d.

Keletą dienų nieko nauja nerašiau. Negaliu nei miegoti, nei galvoti. Man sakė, kad po keturių dienų darys operaciją, – ausyje išaugo pūlinys, kuris gali paveikti smegenis. Pasiunčiau Robiui telegramą. Labai bijau. Noriu gyventi. Tiek daug dar turiu pasakyti. Morisas tuoj atneš sriubos: tikiuosi, ją virė ne pats.

1900 m. spalio 28 d.

Operacija buvo prieš kelias dienas. Daktaras žada, kad visai pasitaisysiu. Šiandien negaliu rašyti.

1900 m. lapkričio 11 d.

Buvau visai pamiršęs šitą knygutę. Bet dabar turiu ką pasakyti, tad pakalbėsiu su ja.

Atsitiko vienas dalykas, lemtingas dalykas. Operacija nepašalino skausmo, o tik nustūmė jį gilyn, ir dabar aš kasdien jo nerimastingai ieškau. Kai šį rytą prabudau, supratau, kad skausmas pagaliau mane užvaldė. Siaubingai pasenau, ir šį kartą jau nebereikia veidrodžio, kad tai pamatyčiau: viską aiškiai sako mano kūnas. Jaučiu, kaip yru, – norėčiau klykti, bet nepajėgiu. Rašyti labai sunku. Morisas palieka dienoraštį man prie lovos. Pasidariau toks priklausomas nuo Moriso: jis mane slaugo, o kai nemiegu, skaito man. Norėjo pradėti „Džudą Nepastebimąjį“, bet išmaldavau to nedaryti. Tik dar vienas mirties patalo košmaras.

1900 m. lapkričio 12 d.

Slaugui, kuris kasdien ateina tvarstyti mano žaizdos ausyje, šiandien pasakiau, kad nesitikiu pasveikti. Jis nusišypsojo ir nieko neatsakė: turbūt be reikalo tikėjausi, kad jam rūpės mano sveikata, – slaugams tai niekada nerūpi. Mirtis būtų visai nieko, bet tie, kurie jai patarnauja, tokie bjaurūs. Kai pernai buvau pas dantistą traukti danties, replės ir dujų siurblys man nepadarė jokio įspūdžio. Išsigandau tik pamatęs dantistą – iškart pareikalavau anestezijos.

1900 m. lapkričio 14 d.

Jaučiu, kaip sūpuojuosi ant nugaros, tarsi nešamas potvynio. Kitados labai mėgau plaukioti, bet nemanau, kad dar kada tuo užsiimsiu. Tik smulkmenose galiu įžvelgti tikrovę to, kas man darosi. Vakar atėjo bepročio laiškas, pasirašytas kažkokio jaunuolio Koulio ar Kroulio. Jis mane tikino, kad gyvensiu amžinai. Jam tai buvo „apreikšta“. Niekad netikėjau apreiškimais: jie dvelkia pesimizmu. Dabar turiu trumpam liautis, nes girdžiu žingsnius ant laiptų. Jei tai ne Mirtis, tai tikriausiai Morisas.

1900 m. lapkričio 16 d.

Ar jau rašiau, kad buvau Parodoje? Pavasarį. Vienas jaunuolis mane atpažino ir sustabdė Amerikos paviljone – maniau, kad bent jau ten, kaip visa kita, būsiu priskirtas keistenybėms. Paprašė, kad pasakyčiau ką nors į Edisono kalbos mašiną. Tai yra jis su manimi nekalbėjo, bet juk dabar mažai kas su manimi kalba. Aš pacitavau kelias eilutes iš „Baladės“ ir pajutau šiurpą. Manau, jau tada pajutau mirties nuojautą. Ta vieta ir ta mašina nepriklausė mano laikams.

Aš neprieštarauju. Ir taip per daug mačiau. Laikraščiai sako, jog mes gyvename „pereinamuoju“ laikotarpiu, ir bent kartą jie atrodo teisūs. Visa, kas sena, sutrupėjo į gabalėlius, ir niekas, net žurnalistai, nežino, kas bus toliau. Aš galėjau tapti ateinančių laikų balsu, nes skelbiau tai, ko nežinojo mano laikai, – kad kiekvienas žmogus turi tapti tobulas. Bet manęs nesuprato: užtat tobulino dviratį. Iš tiesų gyvename geležies amžiuje.

Jau per vėlu. Jei mane dar galima kaip nors pavadinti, tai esu perspėjimas. Savo tragedijos kaina atradau, kad dirbtiniai dalykai subyra – dirbtinis pasaulis subyrės ir turės suvokti savo tuštybę, kaip aš kalėjimo kameroje. Mano laikai sutraiškė mane, bet aš vis tiek kilnesnis už savo žudiką: aš bent jau žinau, kad turiu mirti.

Viešbučio savininkas, pamiršau jo vardą, paklausė manęs, ar šiemet yra pirmieji dvidešimto amžiaus, ar paskutinieji devyniolikto amžiaus metai: aš jam pasiūliau pasiklausti savo vaikų. Tik jie tai žino.

1900 m. lapkričio 17 d.

Juk neįmanoma, ar ne, kad mane pergyvens tai, ką aš parašiau ar pasakiau? O gal aš tapsiu šiuolaikiniu šv. Prokopijumi, kurio kankinystės skausmus stebuklingai didino viena po kitos kuriamos legendos, kol pagaliau jo relikvijos ėmė gydyti ligonius ir grąžinti regėjimą akliesiems: suprantama, stebuklus darė ne kaulai, o legendos.

Anatolis Fransas pasakoja, kad Romoje, kankinių kapuose, ant vieno krikščionio sarkofago įrėžtas įrašas: „Jei šį kapą paniekins koks nors bedievis, tegu jis miršta paskutinis iš savo genties". Iki dugno pažinau šį prakeikimą, bet sykiu ir keistą jo teikiamą džiaugsmą. Dabar reikia pamiegoti. Keista, jaučiuosi atskirtas nuo savo raštų, tarsi juos kurtų svetima ranka, tarsi naudočiausi svetima vaizduote. Netrukus reikės paprašyti Morisą, kad rašytų, ką diktuosiu: be abejo, jis išgalvos, kaip praleidau paskutines gyvenimo valandas, ir tada perėjimas bus baigtas.

1900 m. lapkričio 19 d.

Jis man skaito Balzaką, nors tvirtina jo nesuprantąs. Pasiūliau jam brendžio su sodos vandeniu, ir jis keistai susidomėjo. Dabar, kai mano gyvenimas man toks tolimas, trokštu įžengti į triukšmingus Balzako vaizduotės kelius ir apgriuvusius kiemus. Praeities smulkmenos grįžta, apsupa mane, ir aš nurimstu.

Morisas sako, kad „senos knygos" jam neįdomios, bet aš jam paaiškinau, kad Balzakas – vienintelis tikrai modernus prancūzų romanistas; jis pažvelgė į mane tokiu mielu žvilgsniu, jog iškart supratau, kad manimi netiki. Paaiškinau, kad pažangos idėja yra absurdas: joks amžius negali būti geresnis už kitus, štai, žiūrėk, net aš vėl pasidariau vaiku. „Pasakysiu tau paslaptį, – tariau jam. – Sakiau, kad mūsų šimtmetis primityvus ir baisus. Tai štai, ateinantis šimtmetis irgi bus primityvus, ir kitas, ir dar kitas".

Dantė vaikšto tremtyje tuo pat laiku, kai Augustinas kalba Tyro turgaus aikštėje, o Samsoną pargriauna berniukas. Luvre yra toks jaunuolio paveikslas – atrodo, princo, – liūdnomis akimis. Norėčiau prieš mirtį dar pamatyti tą paveikslą. Norėčiau grįžti į tą praeitį – įeiti į kito žmogaus širdį. Tą perėjimo akimirką, kai aš esu aš ir sykiu kitas, kai gyvenu savajame ir sykiu kitame amžiuje, atsiskleidžia visatos paslaptys.

1900 m. lapkričio 22 d.

Iš Anglijos atvažiavo Robis ir Moras. Rytoj atvyks Redžis: trys mano apokalipsės raiteliai. Pasakiau jiems, kad jei gerai elgsis, duosiu jiems savo chloralio: sumaišytas su šampanu, jis veikia labai įdomiai. Manau, jie įtaria, kad aš tik apsimetu mirštančiu ir kad rytoj rytą vėl tarsi sargybinis eisiu patruliuoti bulvarų. Paaiškinau, kad palaikau labai gerus santykius su Mirtimi: ji trokšta apsilankyti ir kasdien palieka naują vizitinę kortelę.

Priverčiau Robį išsivesti mane iš viešbučio. Atrodo, tai buvo vakar vakare. Nežinia kodėl pasijutau geriau. Nenuėjome labai toli: fiakras mus nuvežė į mažą kavinę *Rue de Rennes,* kur keisti šokėjai kaulija *bocko*. Turbūt labai įdėmiai viską apžiūrinėjau, nes Robis paklausė, ar man nesvaigsta galva. Atsakiau, kad jaučiu ne svaigulį, bet nuostabą. Kas norėtų palikti pasaulį, kai jame yra tokių žmonių? „Pamatysi, kokių dalykų aš dabar parašysiu“, – pasakiau jam. Paskui neišlaikiau ir pravirkau. Mane pargabeno į lovą.

1900 m. lapkričio 24 d.

Morisas sutiko užrašinėti viską, ką aš diktuosiu. Pasakiau, kad darbas nebus sunkus ar labai ilgas, – jis nusigręžė ir dabar stovi prie lango. Nebegaliu ištverti jo skausmo: galvoje pilna gyvačių. De Kvinsis nė viename opijaus sukeltame kliedesyje nepatyrė tokių kančių, kokias kenčiu aš.

1900 11 26

Taip kalbėjo Oskaras Vaildas, užrašė Morisas Žilberas

Paduok man šampano, *sako jis,* būk toks geras. *Gydytojas pridėjo jam prie smilkinių dėles, bet jis nejaučia.*

1900 11 27

Noriu tau kai ką padovanoti, *sako jis,* aš turiu tokią graviūrą, Faustas palinkęs sėdi prie savo stalo, už jo skeletas, teleskopas ir veidrodis, kaip manai, Morisai, ar pagal šį aprašymą galėsi ją surasti... *Dabar jis užmigo.*

1900 11 28

Šį rytą pabudo gerai nusiteikęs. Kai mirsiu, tikriausiai pelnysiu kokius tris colius *Times* puslapyje tiesiai po Vokietijos armijos karininku, be abejo, padėtis bus labai nepatogi. *Juokiasi savo šaižiu juoku. Klausinėja apie Per Lašezo kapines, kur mudu su ponu Rosu buvome nuėję.* Kai pamatysi tris ar keturis žmones susirinkusius prie kapo, Morisai, žinok, kad dvasia tebegyvena pasaulyje. Kai Dievas atvyks priglausti manęs prie krūtinės, aš nusisuksiu ir atsakysiu: „Duokite man ramybę. Aš mąstau". *Užsimerkia. Tikriausiai miega, nes laudanumas labai stiprus.* Na, yra kaip yra, ar ne, Morisai? Gal turėsiu malonumą pamatyti, kaip mirštu... *Prašau jo taip nekalbėti.* Aš nieko prieš. Man tik smalsu: noriu žinoti. Tai vienintelis pojūtis, kurio iki šiol niekas tobulai neišreiškė. Visad nekenčiau to laikrodžio...

1900 11 29

Atėjo slaugas suleisti vaistų – man atrodo, morfijaus, nors daktaras sako, kad nereikia. Jis kažką sau murma, aš manau, kad negalima to užrašinėti, tai jo asmeniškos mintys. Jis atsisuka į mane ir, atrodo, pažįsta, nes parodo į šitą knygelę. Aš regėjau tik grožį. Išskyrus grožį, pasaulyje daugau nieko nėra, grožis yra daugiau negu gėris. Mėginau jį pagauti, bet besistengdamas nupuoliau žemiau už visus kitus...

Jis visai silpsta. Ponas Terneris netiki, kad ilgai ištvers, jis išėjo parvesti kunigo. Ponas Vaildas pasižiūri į mane ir sako: Aš pasiruošęs, Morisai... *Nežinau, ar jis nori, kad tai užrašyčiau.* Buvau garsus, be šito esu tik dūmas ar vandens puta. Sukėliau didžiulį skandalą, ar ne? *Juokiasi* Airijoje buvo toks didelis karpis, Morisai. Kartą, kai buvau vaikas, jis kalbėjo su manimi. Žinai, ką jis pasakė? Pasakė: aš miegu, mažasis Oskarai. Nežadink manęs. Vieną dieną tu pas mane ateisi, mažasis Oskarai. Girdėjau, kaip kalba medžiai ir juda statulos... *Atrodo, jis taip sako.*

1900 11 30

Jis jau pradeda kliedėti, bet aš vis tiek užrašysiu, nes man jo žodžiai visad atrodė nuostabūs.

Buvo tokia karšta vasara, ar ne... Šį rytą mėginau iškviesti kebą, bet man sakė, kad jis per toli. Žinai, kai surado Kristaus kūną... *(Nebesuprantu, ką jis dabar sako)* tada aš vėl būsiu kalbos viešpats ir gyvenimo viešpats, sutinki, motin? *Juokiasi.* Žinojau, kad sukelsiu didžiulę sensaciją... *Dabar jau viskas.*

Ponas Vaildas mirė lapkričio 30 dieną, penktadienį, be dviejų minučių antrą valandą popiet.

Paaiškinimai

Semelė – Tėbų karaliaus Kadmo ir Harmonijos duktė. Ją pamilo Dzeusas. Kai jos paprašytas jis pasirodė dieviškuoju pavidalu, Semelė sudegė nuo jo spindulių. Iš jų ryšio gimė Dionisas.

Vivjena – Apvaliojo stalo mitų herojė kerėtoja, Merlino meilužė, dar vadinama Ežero Dama.

ponia Voren – G. B. Shaw pjesės „Ponios Voren profesija" (*Mrs. Warren's Profession*) herojė, viešųjų namų savininkė.

„pasmerktųjų duobė" – Dante's „Dieviškojoje komedijoje" aprašyta Pragaro vietovė, kurioje įkalinti gobšuoliai ir apgavikai.

Robis Rosas – Robert Baldwin Ross (1869–1918), anglų literatūros kritikas ir menotyrininkas, ilgametis Oscaro Wilde'o draugas.

ponas Velsas – Herbert George Wells (1866–1946), anglų rašytojas, labiausiai išgarsėjęs moksliniais fantastiniais romanais („Laiko mašina", „Nematomas žmogus", „Pasaulių karas"). Wellsas tikėjo mokslo svarba ir socialinių permainų būtinybe.

Džordžas Mūras – George Moore (1852–1933), airių kilmės anglų rašytojas, rašęs apie socialines problemas.

„Salomėja" – *(Salome)*, Oscaro Wilde'o draminė poema.

Moras Eidis – More William Adey (1858–1942), anglų literatas ir vertėjas, Oscaro Wilde'o draugas paskutiniaisiais jo gyvenimo metais.

De Kvinsis – Thomas de Quincey (1785–1859), anglų rašytojas, nuolat vartojęs opijų ir patirtą jo poveikį aprašęs knygoje „Anglo opijaus vartotojo išpažintis" (*Confessions of an English Opium-Eater*).

Njumenas – John Henry Newman (1801–1890), anglikonų kunigas ir poetas. 1845 m. priėmė Romos katalikų tikėjimą, kitais metais buvo įšventintas katalikų kunigu, o 1879 m. pakeltas kardinolu. Jo autobiografiniai ir dvasiniai raštai turėjo didelę įtaką religinei minčiai.

šventasis Augustinas (354–430), vienas iš ankstyvosios Katalikų bažnyčios tėvų, rašytojas, Hipono (Šiaurės Afrika) vyskupas. Vienas iš jo žymiausių darbų – knyga „Išpažinimai“ (*Confessiones*).

ponia Patrik Kempbel – Mrs. Patrick Campbell, merg. Beatrice Tanner (1865–1940), anglų teatro aktorė, pagarsėjusi protingomis ir sąmojingomis pastabomis. Garsiausias jos vaidmuo – Eliza Dulitl Bernardo Shaw pjesėje „Pigmalionas“.

Viljamas Jeitsas – William Butler Yeats (1865–1939), garsus airių rašytojas, dramaturgas ir poetas. Jis labai domėjosi airių liaudies legendomis bei padavimais, aktyviai dalyvavo politikoje, kovodamas už Airijos savarankiškumą, šešerius metus buvo Airijos parlamento senatoriumi. 1923 m. apdovanotas literatūrine Nobelio premija.

boulevardier – Paryžiaus bulvarų lankytojas *(pranc.)*.

Vitmenas – Walt Whitman (1819–1892), garsus Amerikos poetas, rašęs apie individo laisvę, lygias teises ir seksualinę meilę, šlovinęs savo šalį. Kai kurie amžininkai laikė jo kūrinius amoraliais, tačiau jie padarė labai didelę įtaką vėlesnėms kartoms, ypač vadinamosios bitnikų kartos poetams. Whitmanas rašė naujoviškai, „laisvosiomis eilėmis“, kurių eilutės nebuvo rimuotos.

Miranda, Prosperas – Williamo Shakespeare'o dramos „Audra“ personažai.

Dreifusas – Alfred Dreyfus (1859–1935), žydų kilmės prancūzų armijos karininkas, 1894 ir 1899 m. apkaltintas ir nuteistas už išdavystę, 1906 m. išteisintas. Dreifuso byla buvo vienas garsiausių to meto teismo procesų.

Bozis – Bosie, Alfred Bruce, lord Douglas (1870–1945), anglų poetas, Oscaro Wilde'o draugas, parašęs apie jį prisiminimus.

Belerofontas – herojus, raitas ant Pegaso nužudęs Chimairą, tačiau nubaustas – nutrenktas žemėn, kai sumanė pakilti į Olimpą.

umbratilis – paunksmėje esąs *(lot.)*.

Liusjenas de Riubamprė – Balzaco „Žmogiškosios komedijos“ romanų herojus, ambicingas jaunuolis, atvykęs iš provincijos ir norintis tapti savu Paryžiaus aukštuomenėje; jo pasiekimus lydi idealų žlugimas.

sospeto – pakibęs, esąs tarp [dangaus ir pragaro] *(it.)*.

Vijonas – François Villon (1431–1463), prancūzų poetas valkata, nuteistas mirti kartuvėse.

„Baladę“ – „Redingo kalėjimo baladė“ (*Balad of the Reading Gaol*), paskutinis poetinis Wilde'o kūrinys, kuriame jis atskleidžia kalėjimo sistemos

nežmoniškumą. „Baladė“ parašyta, sąmoningai sekant Coleridge’o „Giesmės apie Senąjį Jūrininką“ stilistika.

Jezabelė ir Jehuvas – Jezabelė, sidoniečių karaliaus Etbaalo duktė, Izraelio valdovo Ahabo žmona, privertė jį garbinti stabą Baalą ir žudyti krikščionis bei daryti kitokias nuodėmes. Jehuvas nužudė Jezabelę ir taip išpildė pranašystę: „Jezreelio lauke šunys ės Jezabelės kūną. Jezabelės lavonas bus tarsi mėšlas žemei Jezreelio lauke ir niekas nebegalės pasakyti: tai Jezabelė“ (2 Kar 9, 36–37).

Silenas – satyras (bukanosis, storomis atsikišusiomis lūpomis, su plike, gyvuliškos, geidulingos išvaizdos), jaunojo Dioniso auklėtojas. Dažnai vaizduotas dailėje, ypač girtas (Rubensas, van Dyckas, Corot, Feuerbachas).

Metjus Arnoldas – Matthew Arnold (1822–1888), anglų poetas ir kritikas. Parašė kelis eilių rinkinius, įtakingų esė apie švietimo sistemą ir Britanijos socialinį bei politinį gyvenimą. Kurį laiką dirbo mokyklų inspektoriumi.

Klitaimnestra – Tindarėjo ir Ledos duktė, Agamemnono žmona. Keršydama už dukters Ifigenijos paaukojimą, ji nužudė grįžusį iš Trojos vyrą, pasitelkusi pagalbon Aigistą. Vėliau Klitaimnestrą nužudė jos sūnus Orestas, nes buvo įsitikinęs, kad reikia atkeršyti už tėvą. Apie Klitaimnestrą rašė visi trys didieji graikų tragedijų autoriai.

„kuriuos iš nieko sukūrė Viktoras Hugo“ – turimas galvoje bendriniu tapęs Hugo personažas, guvus gatvių vaikas Gavrošas iš romano „Vargdieniai“.

Viljamas Rotenšteinas – William Rotenstein (1872–1945), anglų dailininkas.

Vistleris – James McNeill Whistler (1834–1903), JAV dailininkas, mokęsis Prancūzijoje ir ilgą laiką gyvenęs Londone. Garsėjo vaidingu būdu; kai Johnas Ruskinas viešai sukritikavo jo paveikslą, iškabintą Grosvenoro galerijoje, Whistleris padavė jį į teismą ir laimėjo procesą, tiesa, jam buvo priteistas tik vienas fartingas (ketvirtis penso) atlygio. Whistleris protestavo prieš Viktorijos laikų paprotį vaizduoti sentimentalias paveikslų temas ir akcentavo spalvų derinius bei tonus.

„Kranacho nutapytos Mergelės“ – olandų tapytojo Luco von Cranacho (1472–1553) tapytos madonos, kurioms pozavo liguistos, nėštumų išvargintos olandų moterys.

Berdslėjus – Aubrey Berdsley (1872–1898), anglų dailininkas grafikas, iliustravęs Oscaro Wilde’o „Salomėją“.

Pjeras Luji – Pierre Louys (1870–1925), prancūzų poetas ir prozaikas, garsėjęs kaip puikus stilistas. Jo kūriniai, paremti graikiška forma, buvo

labai populiarūs dėl heteroseksualaus ir homoseksualaus erotiškumo. Louys įkūrė leidinį *Le Conque,* kuriam rašė André Gide'as ir Paulis Valéry.

Morisas Švobas – Maurice Schwob (1867–1905), prancūzų poetas ir rašytojas simbolistas.

Malarmė – Stephane Mallarmé (1842–1898), prancūzų poetas, simbolizmo mokyklos pradininkas. Jo eilėraštis „Fauno popietė" (*L'Après-midi d'un faune*) įkvėpė Debussy parašyti to paties pavadinimo preliudą. Mallarmé poezija labai žavėjosi dekadentai.

Židas – André Paul Guillaume Gide (1869–1951), prancūzų rašytojas, dienoraščių autorius, biografas, dramaturgas, kritikas, memuaristas ir vertėjas. 1917 m. tapo prancūzų jaunimo kultūros pranašu, ir jo netradiciškos pažiūros susilaukė gausios kritikos. Gide'as neslėpė homoseksualių polinkių, bet vedė savo pusseserę. Jį labiausiai išgarsino romanai, kuriuose meistriškai aprašomas dvasinio ir fizinio prado konfliktas. 1947 m. Gide'ui buvo suteikta literatūrinė Nobelio premija.

„Orestas, persekiojamas likimo deivių" – Orestas, Agamemnono ir Klitaimnestros sūnus, keršydamas motinai už tėvo nužudymą, ją nužudė. Už tai jį persekiojo likimo deivės erinijos, ir Orestas, lydimas ištikimo draugo Pilado, beveik pamišęs blaškėsi iš vienos vietos į kitą. Apie tai rašė Aischilas trilogijoje „Orestėja".

„antroji ponia Tenkerėj" – *The Second Mrs Tanqueray,* anglų dramaturgo Arthuro Pinero pjesė. Pagrindinė jos veikėja nusižudo, kai visuomenei išaiškėja jos gėdinga praeitis.

„Doriane Grėjuje" – „Doriano Grėjaus portretas" (*The Picture of Dorian Gray,* 1891), garsiausias Oscaro Wilde'o romanas, kuriame pasakojama, kaip niekšybes darantis jaunuolis nesikeičia, o bjaurėja tik jo portretas.

Maturinas – Charles Robert Maturin (1782–1824), airių dramaturgas ir romanistas, išgarsėjęs niūriais siaubo romanais, mėgdžiojančiais gotikinių Ann Radcliffe kūrinių tradiciją. Garsiausias jo kūrinys – „Klajūnas Melmotas" (*Melmoth the Wanderer*), parašytas 1820 m.

„Burtininkė Sidonija" – V. Meinholdo romano, kurį išvertė Oscaro Wilde'o motina ledi Wilde (pasirašinėjusi slapyvardžiu Speranza), herojė – kerėtoja, ne kartą tapyta dailininkų prerafaelitų.

Frenkas Harisas – Frank Harris (1856–1931), anglų žurnalistas, rašytojas, leidėjas ir redaktorius. Jaunystėje gyveno JAV, o 1883 m. persikėlė į Londoną, kur redagavo ne vieną įtakingą žurnalą ir laikraštį.

Helvecijus – Claude-Adrien Helvétius (1715–1771), prancūzų filosofas enciklopedininkas.

Milė – John Everett Millais (1829–1896), anglų tapytojas, priklausęs prerafaelitų grupei. Vėliau ėmė tapyti sentimentalias sceneles, iš kurių garsiausia – „Burbulai" (*Bubbles*), vaizduojanti vaiką, pučiantį muilo burbulus.

„dekanas Sviftas" – Jonathan Swift (1667–1745), airių rašytojas, garsaus romano „Guliverio kelionės" (*Gulliver's Travels*) autorius. Jis buvo Šv. Patriko katedros Dubline dekanas, aktyviai kovojo už airių teises ir gausiai organizavo labdarą Dublino vargšams.

Tenisonas – lord Alfred Tennyson (1809–1892), anglų poetas, išgarsėjęs ilgais naratyviniais eilėraščiais. 1850 m., pasirodžius poemai „In Memoriam", skirtai jo artimo draugo Arthuro Hallamo atminimui, Tennysonas paskelbtas „poetu laureatu" (poetu, oficialiai paskirtu rašyti eiles valstybinėmis progomis, tokiomis kaip karališkosios santuokos, gimimai ar laidotuvės).

„pienas, nušluostytas nuo Hermio lūpų, virto žvaigždynu" – mitas apie Paukščių Tako atsiradimą.

Dizraelis – Benjamin Disraeli (1804–1881), britų politikas konservatorius, du kartus buvęs Britanijos ministru pirmininku. Jis taip pat parašė keletą populiarių romanų, kuriuose gyrė socialines permainas. Disraelis buvo artimas karalienės Viktorijos draugas, ir 1876 m. buvo pakeltas į hercogus (the earl of Beaconsfield).

Uida – Ouida, tikrasis vardas Marie Louise de la Ramée (1839–1908), prancūzų kilmės anglų romanistė. Jos romanų veiksmas vykdavo prašmatnioje aplinkoje, herojai būdavo turtingi ir kilmingi, o siužetas nelabai įtikinamas. Tačiau pasakojimas buvo smagus ir ekspresyvus, tad beveik visi jos romanai tapo bestseleriais.

Pykokas – Thomas Love Peacock (1785–1866), anglų poetas ir romanistas. Savo satyrose šaipėsi iš žinomų to meto žmonių (Byrono, Shelley'o) pažiūrų.

Svinburnas – Algernon Swinburne (1837–1909), anglų poetas ir kritikas, artimas Dantes Gabrielio Rossetti ir kitų prerafaelitų draugas. Nepaisant neabejotino talento, amžininkus šokiravo jo poezijoje reiškiama nepagarba krikščioniškajai religijai bei atviri seksualiniai motyvai.

Raskinas – John Ruskin (1819–1900), anglų rašytojas ir menininkas. Jis simpatizavo prerafaelitams ir buvo svarbiausia „gotikos atgimimo" sąjūdžio figūra. 1869 m. tapo pirmuoju menų profesoriumi Oksfordo universitete; yra parašęs knygų apie meną, menininkus bei socialinį teisingumą. Jo vardu pavadinta viena Oksfordo kolegija.

Tomas Kempietis – Thomas a Kempis (1379–1471), vokiečių religinis rašytojas. Jo žymiausias kūrinys – dvasinis veikalas „Kristaus sekimas" (*Imitatio Christi*).

„ponia Sidons ir Henris Irvingas" – Sarah Siddons (1755–1831), anglų teatro aktorė, išgarsėjusi tragiškais vaidmenimis bei viešais skaitymais; Henry Irving (1838–1905), anglų teatro aktorius, režisierius ir teatro prodiuseris, vaidinęs karalių Lyrą, Šeiloką, Hamletą bei kitus tragiškus ir charakterinius vaidmenis.

Čarlis Riketsas – Charles Ricketts (1866–1931), anglų dailininkas, rašytojas, knygos menininkas. Parašė atsiminimus apie Oscarą Wilde'ą.

Volteris Peiteris – Walter Horatio Pater (1839–1894), įtakingas anglų kritikas ir eseistas. Buvo susijęs su prerafaelitų sąjūdžiu, gyveno ir dirbo Oksforde, kur jo skelbiamas nihilistinis estetizmas padarė didžiulę įtaką. Savo filosofiniuose kūriniuose propagavo intelektualų hedonizmą, ir už tai pelnė amžininkų kritiką.

Grovnero galerija – Grosvenor Gallery, galerija, kurioje būdavo eksponuojami tuo metu labai madingi prerafaelitų bei dekadentų dailininkų (Whistlerio, Millais ir kt.) darbai.

Redžis Terneris – Reginald Turner (1869–1928), anglų žurnalistas ir literatas, ilgametis Oscaro Wilde'o draugas.

Frenkas Mailsas – George Francis Miles (1852–1891), anglų dailininkas.

„bet padvėsė šuva" – paskutinė eilutė iš airių poeto Oliverio Goldsmitho (1728–1774) satyrinio eilėraščio „Elegija pasiutusiam šuniui"; pasiutęs šuo įkanda žmogui, visi bijo, kad jis susirgs, bet žmogui nieko neatsitinka, o šuo padvesia.

Lili Lengtri – Lillie (Emilie Charlotte) Langtry (1853–1929), anglų aktorė, praminta „Džersio lelija", nes kilusi iš Džersio salos. Garsi Londono aukštuomenės gražuolė, Velso princo (vėliau karaliaus Eduardo VII) meilužė.

Elena Teri – Ellen (Alice) Terry (1848–1928), garsi anglų aktorė, vaidinusi šekspyriškąjį repertuarą (nuolatinis jos partneris buvo Henris Irvingas). Specialiai jai vaidmenis rašė J. M. Barrie ir G. B. Shaw. 1925 m. gavo damos titulą.

„tomis dienomis labiau mėgau žalią ir geltoną spalvas" – žalia ir geltona spalvos buvo laikomos dekadentų sąjūdžio simboliais; žalia priminė absentą, kuriuo buvo beveik privaloma mėgautis.

Helena Modžeska – Helena Modjeska, tikroji pavardė Modžejewska (1844–1919), lenkų kilmės amerikiečių aktorė, su dideliu pasisekimu vaidi-

nusi Amerikoje ir Anglijoje. Vienas ryškiausių jos vaidmenų – Margarita Gotjė „Damoje su kamelijomis“ (*La Dame aux camélias*).

Mereditas – George Meredith (1828–1909), anglų romanistas, daug rašęs apie santuokos problemas. Garsiausias jo kūrinys – sonetų vainiko forma parašytas romanas „Moderni meilė“ (*Modern Love*), pagrįstas jo nesėkmingos pirmosios santuokos išgyvenimais.

„Vera“ – O. Wilde'o drama, kurios pagrindinės herojės prototipas – rusų teroristė Vera Zasulič, šovusi į Peterburgo generalgubernatorių Trepovą. Drama neturėjo pasisekimo.

Gilbertas ir Salivanas – William Schwenk Gilbert (1836–1911), poetas, ir Arthur Sullivan (1842–1900), kompozitorius: nepaprastai populiarių XIX a. komiškų operų autoriai. Iš viso jiedu parašė 14 operų, dar vadinamų „Savojos operomis“ (jos buvo rodomos „Savoy“ teatre).

Votrenas – ciniškas buvęs katorgininkas, Balzaco „Žmogiškosios komedijos“ romanų ciklo herojus.

Budika – Boudicca, Boadicea (mirė 62 m.), rytinės Britanijos teritorijoje gyvenusios genties karalienė tais laikais, kai Britanija priklausė Romos imperijai. Ji vadovavo savo genties sukilimui prieš romėnus ir sunaikino keletą romėnų stovyklų. Patyrusi pralaimėjimą nusižudė.

D'Oilis Kartas – Richard D'Oyly Carte (1844–1901), „Savoy“ teatro ir „Savoy“ viešbučio savininkas, suvedęs draugėn Gilbertą ir Sullivaną ir paskatinęs juos parašyti „Savojos operas“.

Lombrozas – Cesare Lombroso (1836–1909), italų gydytojas ir kriminologas, psichiatrijos profesorius. Išpopuliarino teoriją, pagal kurią nusikaltėlį nuo padoraus žmogaus galima atskirti pagal jo išvaizdą.

Lokas – John Locke (1632–1704), anglų filosofas empirikas. Veikalu „Esė apie žmogiškąjį supratimą“ (*Essay concerning Human Understanding*) pradėjo empirizmo tradiciją, kurią vėliau plėtojo George Berkeley ir David Hume'as; pagal ją žmogaus pažinimo pradžia yra jo pojūčiai.

Ruso – Jean Jacques Rousseau (1712–1778), prancūzų politinis filosofas, ugdymo specialistas, rašytojas. Propagavo „natūralumą“, grįžimą prie gamtos ir įsiklausymą į prigimtinius žmogaus polinkius bei instinktus.

Džordžas Eliotas – George Eliot, tikrasis vardas Mary Ann Evans (1819–1880), viena iš didžiausių anglų romanisčių.

Didonė – pagal padavimą, Sirijos karaliaus Tyro duktė. Pagal legendą, pamilo Enėją, o kai šis paniekino jos meilę, nusižudė.

Semiramidė – legendinė Babilonijos karalienė, garsėjusi žiaurumu ir ištvirkavimais. Ir ji, ir Didonė atsidūrė Dante's vaizduojamo pragaro antrame rate, kur įkalinti gašlūnai, pataikavę kūno geiduliams.

Ada Rehan – Ada Rehan (1860–1916), amerikiečių aktorė.

Regulas – Regulus Marcus Atilius (apie 250 m. prieš Kristų), romėnų generolas ir politikas, kovęsis pirmajame Punų kare. Penkerius metus iškalėjęs kartaginiečių nelaisvėje buvo jų pasiųstas į Romos Senatą siūlyti paliaubų, bet įtikino Senatą nesutikti su priešo sąlygomis, savanoriškai grįžo į Kartaginą ir buvo žiauriai nukankintas.

Paroda – 1900 m. Paryžiuje atidaryta Pasaulinė paroda.

„kartais pareinu su vynmedžio lapais plaukuose" – metafora: apsvaigęs nuo vyno.

„gėrėme absentą" – absentas, greitai sukeldavęs pripratimą ir haliucinacijas, buvo laikomas stebuklingu, ypač ydingu gėrimu, tinkamu dekadentams. Pasak amžininkų (Maurice'o Schwobo), O. Wilde'as „gėrė labai daug absento, kuris ir buvo jo regėjimų bei geismų priežastis".

Meterlinkas – Maurice Maeterlinck (1862–1949), belgų dramaturgas simbolistas, parašęs kelis filosofinius veikalus. 1911 m. jam suteikta literatūrinė Nobelio premija.

Kopė – François Coppée (1842–1908), prancūzų poetas.

Rešepenas – Jean Rechepain (1849–1926), prancūzų rašytojas.

Hiuismansas – Joris Karl Huysmans (1848–1907), prancūzų romanistas. Pradžioje rašęs ultrarealistinius kūrinius, vėliau susidomėjo estetizmu ir tapo vienu iš dekadentų sąjūdžio vadovų.

Gotjė – Théophile Gautier (1811–1872), prancūzų poetas ir romanistas. Kūrybos pradžioje priklausė romantikams, vėliau prisijungė prie „Parnaso" poezijos mokyklos. Vienas iš garsiausių jo kūrinių – romanas „Panelė Mopen" (*Mademoiselle de Maupin*), kuriame aprašomas lytinės tapatybės sutrikimas.

Barbė d'Orvilji – Jules Barbey d'Aurevilly (1808–1889), prancūzų rašytojas romantikas, ypač aistringai atmetęs XVIII a. vertybes.

„seras Henris Votonas" – romano „Doriano Grėjaus portretas" herojus, elegantiškas beširdis aristokratas.

Kalibanas – pabaisa iš W. Shakespeare'o dramos „Audra".

Andrea del Sarto – Andrea del Sarto (d'Agnolo) (1486–1531), italų tapytojas, daugiausia dirbęs Florencijoje, kur nutapė seriją freskų Apreiškimo bažnyčiai. Darbai pasižymi ypač subtilia spalvų harmonija.

Brauningas – Robert Browning (1812–1889), anglų poetas, kurio kūryba pasižymi dvasinėmis įžvalgomis ir psichologine analize.

Sara Bernar – Sarah Bernhardt (1844–1923), prancūzų aktorė, dažnai gastroliavusi Amerikoje, Europoje, vaidinusi Londone. Ji buvo laikoma didingiausia savo laikų tragedijos aktore ir dar gyva būdama tapo teatro legenda.

Robertas Šerardas – Robert Harborough Sherard (1861–1943), anglų žurnalistas ir literatas.

Žiuljenas Sorelis – Stendhalio romano „Raudona ir juoda" pagrindinis veikėjas, jautrus ir ambicingas jaunuolis.

Čatertonas – Thomas Chatterton (1752–1770), anglų poetas. Dar būdamas labai jaunas parašė eiles, kurių autorius neva esąs XV a. vienuolis Thomas Rowley; apgaulė netruko išaiškėti, tačiau eilės pasirodė esančios talentingos. Netrukus septyniolikmetis Chattertonas nusinuodijo arseniku.

Poupas – Alexander Pope (1688–1744), anglų poetas ir satyrikas. Luošas nuo vaikystės, Pope'as pasižymėjo ne tik literatūriniu talentu, bet ir nepakenčiamu būdu. Vienas iš svarbiausių jo darbų – Homero vertimai, tolimi originalui, tačiau sulaukę pripažinimo dėl literatūrinės vertės.

Nervalis – Gérard de Nerval, tikroji pavardė Gerard Labrunie (1808–1855), prancūzų rašytojas, labai domėjęsis okultiniais mokslais. Dažnai laikomas simbolistų ir siurrealistų sąjūdžių pirmtaku.

Morisas Rolina – Maurice Raullina (1846–1903), prancūzų poetas.

Pasifajė – Kretos karaliaus Minojo žmona, Minotauro motina.

„ir Babilonas, ir Parnasas" – Babilonas – visų ydų buveinė, Parnasas – mūzų namai.

„Edgaro Po auksinis vabalas" – turimas galvoje Edgaro A. Poe apsakymas „Auksinis vabalas", kuriame jis padeda rasti lobį.

„pono Velso aprašytas Nematomas Žmogus" – H. G. Wellso mokslinio fantastinio kūrinio „Nematomas žmogus" herojus galėjo išeiti į žmones ir jiems pasirodyti tik nuo galvos iki kojų apsirengęs, o veidą apsivyturiavęs tvarsčiais.

„dirstelėjimas į Gorgonę" – nuo Gorgonės, dar vadinamos Medūza, žvilgsnio mirtingieji suakmenėdavo.

Marsijas – mitinis personažas. Atėnei sukūrus fleitą, bet ją numetus, nes nuo grojimo negražiai išsipučia skruostai, Marsijas ją pakėlė ir išmokęs groti iškvietė varžytis Apoloną. Pralaimėjus Marsijui, Apolonas įsakė jam už įžūlumą gyvam nudirti odą ir pakabinti ant medžio šakos.

madam Blavatskaja – Elena Blavatskaja (1831–1891), teosofijos draugijos įkūrėja. Šalininkai teigė ją turint ypatingų psichinių galių.

„raudoti ilgiau už Niobę, karčiau už Demetrą" – Mažosios Azijos karaliaus Tantalo žmona Niobė išdrįso didžiuotis prieš Leto savo vaikų skaičiumi; juos motinos akyse iššaudė Apolonas ir Artemidė. Derliaus deivės Demetros dukterį Persefonę pasigrobė požeminio pasaulio karalius.

Endimionas – deivės Selenės mylimasis, kuris amžinai užmigo, kad išliktų jaunas ir gražus.

Raideris Hagardas – Henry Rider Haggard (1856–1925), anglų romanistas, parašęs 34 nepaprastai gyvus, įtempto siužeto nuotykių romanus.

Marija Koreli – Maria Corelli, tikrasis vardas Mary Mackay (1855–1924), anglų romanistė. Rašė sentimentalius, moralistiškus kūrinius, tačiau pelnė tokių asmenybių kaip Gladstone'as ir Oscaras Wilde'as susižavėjimą.

San Susi – *Sans Souci*, žmogus be rūpesčių *(pranc.)*.

Piko dela Mirandola – Giovanni Pico della Mirandola (1463–1494), italų filosofas ir humanistas. Parašė filosofinių veikalų, už kuriuos, paskelbtus eretiškais, kurį laiką persekiotas; lotyniškų elegijų ir epistolių, vaizdingų itališkų sonetų autorius.

Ada Leverson – Ada Leverson (1862–1933), romanų apie anglų aukštuomenės gyvenimą autorė, Oscaro Wilde'o draugė, jo vadinta Sfinksu.

„Ernestas labai svarbus" – žodžių žaismas, pagrįstas O. Wilde'o pjesės „Kaip svarbu būti rimtam" arba „Kaip svarbu būti Ernestu" (*The Importance of Being Earnest*) pavadinimu.

Getsemanė – sodas, kuriame Jėzus prakaitavo krauju prieš nukryžiavimą.

„džagernauto vežimas" – hinduizmo tikėjime dievo įsikūnijimas; vežimas, po kurio ratais žuvę žmonės pasiekia amžiną palaimą.

„Café Royal" – prašmatni Londono kavinė, dekoruota sekant prancūzišku imperijos stiliumi, dekadentų ir estetų susibūrimo vieta.

Kvinsberio taisyklės – *the Queensberry rules*: standartinės bokso taisyklės, pavadintos Kvinsberio markizo garbei. Šios taisyklės reikalauja naudotis bokso pirštinėmis ir nustato trumpesnius raundus.

Viljė de Lil Adanas – Villier de Lile Adam, prancūzų literatas, priklausęs boheminiam Baudelaire'o ir jo draugų ratui.

„Nesvarbi moteris" – *A Woman of no Importance,* O. Wilde'o komedija, kurioje motina išgelbsti sūnų nuo abejotinos tarnybos pas aristokratą, kuris iš tiesų yra jo tėvas.

O'Konelas ir Parnelis – airių pasipriešinimo sąjūdžio didvyriai, abu buvo išduoti.

Džonas Barlasas – John Evelyn Barlass, anglų poetas ir anarchistas, mėginęs „sušaudyti" Bendruomenių rūmus.

Dousonas – Ernest Christopher Dowson (1867–1900), anglų poetas, draugavęs su Lioneliu Johnsonu, Arthuru Symonsu, Oscaru Wilde'u. Jo kūrybą paveikė Paulio Verlaine'o ir dekadentų kūryba. Keleto iki šiol labai dažnai vartojamų literatūrinių citatų autorius, miręs nuo tuberkuliozės ir absento sukelto pamišimo.

fabianizmas – Fabiano draugija įkurta Britanijoje 1884 m., siekiant palaipsniui paversti šalį socialistine visuomene. Vienas žymiausių šios draugijos narių ir ideologų buvo G. B. Shaw.

hamadriadės – nimfos.

Antinojas – jaunas gražuolis, imperatoriaus Hadriano numylėtinis, lydėjęs jį kelionėse. Kai Antinojas paskendo maudydamasis Nile, Hadrianas išaukštino jį kaip dievą, pastatė šventyklą ir įkūrė Antinopolio miestą.

„Puota" – *Symposion,* vienas garsiausių Platono kūrinių, kuriame nagrinėjama ir vienalytės meilės tema.

putti – putai (*putto (it.)* – berniukas), dekoratyvinis dailės motyvas – tapytas arba skulptūrinis nuogo, dažnai sparnuoto berniuko atvaizdas.

Fra Andželiko – tikrasis vardas Guido di Pietro, vienuolio vardas Giovanni da Fiesole (1387–1455), italų tapytojas, už įkvėptą talentą pramintas „angeliškuoju" (*Angelico*).

Alkibiadas – kilmingas atėnietis, išaugintas globėjo Periklio namuose. Gabus, gražus ir tuščiagarbis jaunuolis, simpatizuojantis sofistų filosofijai, susijęs su Sokratu, – toks vaizduojamas Platono „Puotoje".

Žilis de Recas – Gilles de Laval, baronas de Retzas (1404–1440), Prancūzijos maršalas, garsėjęs žiaurumu; ypač žiauriai elgęsis su vaikais. Kai kas jį laiko Charles'io Perrault pasakos „Mėlynbarzdis" pagrindinio herojaus prototipu.

Gladstonas – William Ewart Gladstone (1809–1898), anglų valstybės veikėjas liberalas, du kartus ministras pirmininkas.

Rouzberis – Archibald Philipp Primrose Rosebery (1847–1929), anglų politinis veikėjas, užsienio reikalų ministras Gladstone'o vyriausybėje, liberalų ministras pirmininkas 1894–1895 m.

Čarlzas Dilkas – Charles Wentworth Dilk (1843–1911), anglų politikas.

Džonas Grėjus – John Henry Gray (1866–1934), anglų poetas, nuo 1901 m. – katalikų kunigas.

„Ledi Vindermer vėduoklė" – *Lady Windermere's Fan,* O. Wilde'o komedija apie moterį, atsisakančią savo naudos dėl kadaise pamestos dukters laimės.

Arturas Pinero – Arthur Wing Pinero (1855–1934), anglų dramaturgas, pjesių socialinėmis temomis autorius.

„Alhambra" – miuzikholas Londone.

Sardanapalas – Asirijos karalius, gyvenęs VII a. prieš Kristų. Dosnus ir smalsus įvairių menų globėjas, įkūręs Ninevijoje pirmą sistemingą biblioteką senovės Artimuosiuose Rytuose.

„Geltonoji simfonija" – eilėraštis, skirtas estetų mėgstamoms spalvoms (geltonai ir žaliai) pašlovinti; jame O. Wilde'as omnibusą lygina su geltona peteliške, o Temzę – su žalio nefrito lazda.

Laverna – senovės italų dievybė, susijusi su pragaru. Dėl suprantamų asociacijų ir ryšio su tamsos jėgomis laikyta vagių globėja.

Saimondsas – John Aldington Symonds (1840–1893), anglų poetas, literatūros kritikas ir vertėjas, antikos bei renesanso žinovas.

Onanas – Senojo Testamento herojus, kuris, nenorėdamas susilaukti palikuonių, „išliedavo savo sėklą ant žemės". Nuo šio vardo kilo masturbacijos pavadinimas – onanizmas, dar vadintas Onano nuodėme.

Erodas – Judėjos karalius, liepęs išžudyti visus kūdikius, nes išminčiai iš Rytų šalies jam pranešė matę užgimus Žydų karalių.

Edvardas Karpenteris – Edward Carpenter (1844–1929), anglų socialistas ir poetas.

Karavadžio – Caravaggio, arba Michelangelo Merisi da Caravaggio (1573–1610), italų dailininkas, kurio ankstyvieji darbai atvirai homoerotiški – juose vaizduojami įvairiai apsirengę jaunuoliai. Vėliau tapytojo stilius pasikeitė, ir paveikslai Romos S Maria del Popolo bažnyčioje vaizduoja labai originalias,

realistiškas figūras, išryškėjančias iš tamsių šešėlių. Tapydamas biblinius personažus, jis dažnai naudojo pozuotojus iš gatvės.

Grėjaus „Anatomija" – garsiausias anatomijos vadovėlis, iš kurio mokėsi keliolika medicinos studentų kartų.

„vienas kilnus veiksmas, kaip Marijos Magdalietės" – Marija Magdalietė nuplovė Jėzui kojas kvapiaisiais aliejais ir nušluostė savo plaukais.

„Karalienė... organizuoja Pietų Afrikos kampaniją" – karalienė Viktorija rūpinosi Būrų karo pradžia.

Krištolo Rūmai – didžiulis stiklo ir metalo pastatas, per devynias dienas suprojektuotas Josepho Paxtono Didžiajai 1851 m. parodai. Per šešis mėnesius jie buvo pastatyti Londono Haid parke, vėliau perkelti į kitą parką. 1936 m. sudegė.

bimetalizmas – dviejų metalų (paprastai aukso ir sidabro) pripažinimas nekintama santykine verte, piniginiu standartu; taip pat su tuo susijusi politika ir doktrinos.

Anatolis Fransas – Anatole France, tikrasis vardas Anatole François Thibault (1844–1924), prancūzų rašytojas. Rašė grakščius romanus, vėliau susidomėjo politika ir ėmė rašyti satyras, tokias kaip „Pingvinų sala" (*Île des pingouins*). 1921 m. jam suteikta literatūrinė Nobelio premija.

Janas – dviveidis romėnų dievas, galintis sykiu matyti ir praeitį, ir ateitį.

„graudi kaip Fedros nuodėmė, ir juokinga kaip Falstafo" – Fedra pamilo savo posūnį Juozapą, bet šis atstūmė jos meilę; Falstafas buvo apsirijėlis.

„Idealus vyras" – *The Ideal Husband,* O. Wilde'o komedija, kurioje šantažuojamas valstybės veikėjas, palaikomas juo tvirtai tikinčios žmonos, neišduoda praeities paslapties, ir nelaimė praeina pro šalį.

aubade – muzikos kūrinys, grojamas ar dainuojamas auštant, dažniausiai siekiant ką nors pašlovinti *(pranc.)*.

Lajonelis Džonsonas – Lionel Johnson (1867–1902), anglų poetas ir eseistas, priklausęs estetizmo sąjūdžiui. Gyvenimo pabaigoje alkoholizmas sukėlė persekiojimo maniją, ir jis mirė, nukritęs nuo aukštos kėdės savo pamėgtame bare.

Henlis – William Ernest Henley (1849–1903), anglų poetas, dramaturgas, įtakingų periodinių leidinių redaktorius.

Tersitas – pirmasis graikų demagogas (oficialių pareigų neturintis politikas), kurį Homeras „Iliadoje" vaizduoja kaip atgrasų, bjaurų, liežuvingą ir įžūlų. Sofoklis apie jį pasakė: „Piktžolė neišnyksta".

Jeremijas – Senojo Testamento pranašas.

naujasis Tiberijus – Julijus Cezaris Tiberijus (g. 42 m. prieš Kristų), iš pradžių tapęs imperatoriumi valdė ryžtingai ir sumaniai, vėliau stengėsi įtvirtinti vienvaldystę. Amžininkai laikė jį tironu, pilnu įvairiausių ydų; dabar nuomonė keičiasi.

„vaidinantis sodomitą" – *posing as sodomite:* markizo Queensbury laiške suformuluotas kriminalinis kaltinimas, nes homoseksualizmas, vadintas sodomija, tais laikais buvo baudžiamasis nusikaltimas.

infandum dolorem – neapsakomus, gėdingus sopulius (*lot.*).

Simonas Magas – kerėtojas, gyvenęs I a. prieš Kristų. Naujajame Testamente (Apaštalų darbuose) rašoma, kad dėl savo burtų tapo įtakingu Samarijos piliečiu. Jis mėgino nusipirkti iš apaštalų Petro ir Jono Šventosios Dvasios galią; nepavykus iškeliavo į Romą ir skleidė erezijas. Minimas Dante's „Pragare".

Bertranas de Bornas – Perigordo vikontas, XII a. Provanso trubadūras, kariavęs su savo broliu ir siundęs sūnų sukilti prieš tėvą (princą Henriką prieš Anglijos karalių Henriką II). Minimas Dante's „Pragare".

Lotrekas – Henri de Toulouse-Lautrec (1864–1901), prancūzų dailininkas ir grafikas, kilęs iš turtingos aristokratų šeimos, nuo vaikystės luošas. Atsisakęs aukštuomenės gyvenimo, įsikūrė Paryžiaus bohemos kvartaluose, piešė prostitutes ir gatvių šokėjas; mirė nuo paralyžiaus, sukelto alkoholizmo ir įsisenėjusio sifilio.

„aš, kaip Don Žuanas, rengiausi keliauti priešinga kryptimi" – t. y. į pragarą.

Hipogrifas – mitinė būtybė, panaši į grifą, tačiau jos kūnas ir užpakalinė liemens dalis kaip arklio.

Karlailis – Thomas Carlyle (1795–1881), škotų rašytojas, istorikas ir filosofas, pagarsėjęs taip pat viešomis paskaitomis, kritikavęs socialines neteisybes. Garsiausias jo kūrinys – „Prancūzijos revoliucija" (*The French Revolution*). Carlyle'iui priklauso „didvyrių kulto" samprata.

„mano skėtis nepražydo" – pagal liaudišką tikėjimą, patyrusio religinį atsivertimą žmogaus rankose pražysta lazda.

Skribas – Eugene Scribe (1791–1861), prancūzų dramaturgas.

„tarp ponios Brauning ir ponios Grandi" – tarp aukštojo meno ir paskalų. Ponia Brauning – Elizabeth Barrett Browning (1806–1861), anglų poetė, poeto Roberto Browningo žmona. Ponia Grandi (Mrs. Grundy) – XVIII a. dramaturgo Thomaso Mortono pjesės veikėja, siauraprotė apkal-

bininkė, labai griežtai smerkianti mažiausią nukrypimą nuo visuomenės priimtų elgesio normų. Ponios Grandi vardas tapo bendrinis.

„Džudas Nepastebimasis" – *Jude the Obscure,* anglų rašytojo Thomaso Hardy'žio (1840–1928) romanas apie likimo žiauriai persekiojamą žmogų.

Koulis ar Kroulis – Aleister Crowley, tikrasis vardas Edward Alexander Crowley (1875–1947), anglų rašytojas ir magas, užsiiminėjęs keistomis okultinėmis praktikomis. Laikė save aiškiaregiu ir mėgo būti vadinamas „ydingiausiu pasaulio žmogumi".

PLATONO UŽRAŠAI

Skiriama Elizabeth Wyndham

apie 3500 m. pr. Kr.–apie 300 m. pr. Kr.:
ORFĖJO AMŽIUS

apie 300 m. pr. Kr.–apie 1500 m. po Kr.:
APAŠTALŲ AMŽIUS

apie 1500 m. po Kr.–apie 2300 m. po Kr.:
PURVARAUSIŲ AMŽIUS

apie 2300 m. po Kr.–apie 3400 m. po Kr.:
KERŲ PROTO AMŽIUS

apie 3700 m. po Kr.:
DABARTIS

Šiandien, naujaisiais visuotinės ir žaibiškos komunikacijos laikais, aš dažnai įsivaizduoju, kaip mūsų planeta atrodytų tolimų stebėtojų akimis. Veikiausiai ji spinduliuoja nesibaigiančią, kupiną jaudulio veiklą, tarsi apvalus dangaus deimantas.

Ronaldas Korvo, „Naujoji Žemės teorija“, 2030 m.

Aplink stojo tamsa ir tyla, viskas pradingo. Begalinė nelaimė.

Juozapas P., „Dienoraščiai“, 2299 m.

Mes – išlikusieji, mes – randuoti ir suluošinti, paskendę juodoje neviltyje šaukiamės iš bežvaigždės nakties, prarijusios mūsų pasaulį, kurį pažinojome, kurį dar pažįstame.

Londoniečių giesmė, apie 2302 m.

Šviesos pluošteliai. Pluošteliai. Plonyčiai pjautuvo pavidalo spindulėliai tamsos bangose.

Juozapas P., „Dienoraščiai“, 2304 m.

Miandra, Londono gyventoja, parašė šią nuolat kintančio pasaulio istoriją nuo pat pirmųjų permainų, tikėdamasi, kad jos ženklins didingą erą, labiau vertą pasakojimų už visas anksčiau praėjusias. Jos tikėjimas nebuvo tuščias. Mokslo pasaulis žlugo, bet dieviškoji žmonijos sąmonė dar nebuvo atsiskleidusi. Miandros darbas – fiksuoti aiškiai regimus nevilties ir nuostabos pasireiškimus. Neįmanoma iki galo suprasti tolimos senovės įvykių, net to,

kas buvo prieš pat didžiąją permainą, todėl ji laiko savo pareiga atidžiai ištyrinėti dabarties aplinkybes.

Miandra, „Istorija“, 2310 m.

Šventasis miestas atstatytas. Mes – naujai gimę.

Skelbimas, 2350 m.

Šviesos sudedamosios dalys buvo kruopščiai ištyrinėtos. Šalia įvairiopos įtakos žmogiškajai medžiagai, tokios kaip valia ar troškimai, aiškiai regimas galingas pačios žemės poveikis. Įtaką gali daryti net visai nedidelė teritorija, kuri ima veikti visus, atsidūrusius jos ribose. Pavyzdžiui, šis miestas nėra abejingas savo gyventojų džiaugsmui ar kančioms.

The London Intelligencer, 2998 m.

Neketinu apsimesti, kad savo akimis mačiau, kaip žmonijai buvo grąžinta šviesa, kad pats dalyvavau šiame didingiausiame ir turbūt reikšmingiausiame iš visų žmonijos istorijos įvykių. Tačiau esu įsitikinęs, kad man pasisekė kitu požiūriu: gyvenu naujų laikų išvakarėse. Kur tik pažvelgiu, visur regiu atgyjant didybę ir dosnumą, o miestiečiai, kupini nuostabaus įkarščio, stengiasi atkurti tolimos senovės kūrinius ir jais sekti. Paklausus, kam jiems to reikia, žmonės atsako: „O kodėl ne? Ką kita galėtume veikti?“ Štai kokia mūsų naujoji dvasia.

Popkorno laiškas Melitui, 3399 m.

Miestas mus nešioja. Miestas myli savo naštą. Tad puoselėkime jį. Nekelkime kojos už jo sienų.

Skelbimas, 3506 m.

Grįžę prie daiktų kilmės, susitinkame lemtį. Ar matote savo antrininkus, kurie praeina pro šalį, paplūdę ašaromis? Tokia mūsų pasaulio prigimtis.

Restitutos, Londono sergėtojos, prilyginimai, 3640 m.

Kartais sakoma, kad klaidinga ar beprasmiška tapyti vieno žmogaus portretą, tačiau iš parapijiečių veidų, švytinčių mūsų didžio ir šlovingo miesto Sienoje, aiškiai matome, jog vienintelis bruožas ar žvilgsnis kartais geba išreikšti lemtingą akimirką ar vaisingus santykius. Todėl ketinu panašiai sukurti Platono, didžiojo Londono oratoriaus, paveikslą. Laikysiuosi atrankos meno; kaip nuolat mūsų stebimuose aktorių vaidinimuose, vienus įvykius pateiksiu stambiu planu, o kitus – iš tolo. Nuo pradžios iki pabaigos bus laikomasi sferinės dramos sąlyginumų; pavyzdžiui, ketinu kuo griežčiausiai paisyti apreiškimų ir apraudojimų santykio. Šios priemonės mums pagelbės pamatyti trumpą jo gyvenimą kaip nepaliaujamą tiesos ieškojimą. Bet turiu ir kitą pareigą – tiksliai aprašyti paskutines Platono dienas mieste ir parodyti, kokia beribė yra žiaurių prietarų valdžia net aukščiausiam, gėrio kupinam protui.

Anoniminis autorius, „Platono užrašai“, 3705 m.

Platono paskaitos ir pastabos apie praėjusius amžius

1

Žiežirbas: Sustok, Sidonija, palauk.

Sidonija: Mielai.

Žiežirbas: Ką tik mačiau tave turguje. Stovėjai šalia miesto sienos, tad pamaniau, kad veikiausiai klausai Platono kalbos.

Sidonija: Visiškai teisingai, Žiežirbai. Bet ir aš tikėjausi tave ten pamatyti, nes tu visad šventi Gogo dieną.

Žiežirbas: Buvau beketinąs pereiti Flytą ir prisidėti prie tavęs, bet mane sustabdė Madrigalas.

Sidonija: Ko jis norėjo?

Žiežirbas: Pakalbėti apie parapijos susirinkimą. Bet aš per jį nenugirdau Platono kalbos pradžios. Girdėjau tik pabaigą, kai jis pasakojo, kaip sielvartauja dėl praėjusių amžių tamsumo.

Sidonija: Jis kalbėjo labai įdomiai. Juk buvo laikai, kai mūsų protėviai tikėjo gyveną aplink Saulę besisukančiame pasaulyje.

Žiežirbas: Ar taip gali būti?

Sidonija: O taip. Juos mokė, kad gyvena apskritoje planetoje, kuri skrieja beveik beribėje erdvėje.

Žiežirbas: Ką tu sakai?

Sidonija: Žinoma, jie klydo. Bet tai buvo Purvarausių amžiuje. Platonas sako, neva jie Žemę tyčia sumenkino ir surito į kamuolį, kol ji pasidarė tokia maža, kad tiko jų teorijoms.

Žiežirbas: Tai nejau jie nieko nesuprato – o gal nejuto?

Sidonija: Jie ir negalėjo suprasti. Saulė jiems buvo labai galingas dievas. Žinoma, kai Platonas tai pasakė, mes trumpam nutilome, o paskui jis ėmė juoktis.

Žiežirbas: Jis juokėsi?

Sidonija: Net kai nusiėmė oratoriaus kaukę, dar šypsojosi. Paskui ėmė mus klausinėti. „Ar aš jums atrodau mažas? Žinau, kad atrodau. Ar galite įsivaizduoti, kad Purvarausių amžiaus žmonės buvo daug mažesni? Jų galvos buvo mažulytės, o akys – tarsi smeigtuko galvelės. Ar žinote, – paklausė jis, – kad galiausiai jie ėmė tikėti esą apsiausti milžiniško tinklo, savotiško voratinklio?"

Žiežirbas: Negali būti. Aš niekaip negaliu suprasti, kada Platonas išsigalvoja, o kada sako tiesą.

Sidonija: Jam tai labiausiai patinka. Žaidimas. Todėl jis ir yra oratorius.

Žiežirbas: Mes jį pažįstame nuo vaikystės...

Sidonija:...ir vis tiek nesiliaujame stebėtis.

Žiežirbas: Bet ką gali įtikinti tokios beprotiškos išmonės?

Sidonija: Ateik ir spręsk pats. Eime su manimi prie baltosios koplyčios, kur jis netrukus pradės antrą prakalbą.

2

Kalbėsiu apie romanistą Čarlzą Dikensą, kuris gyveno laikotarpiu nuo septynioliktojo iki dvidešimtojo mūsų žemės šimtmečio. Mums žinomi jo veikalų pavadinimai, bet iš tekstų išliko tik vienas, deja, fragmentų pavidalu. Trūksta septynių puslapių, dėl nežinomų priežasčių sunaikinta dalis autoriaus vardo. Tačiau beveik visas naratyvas liko nepažeistas, todėl turime unikalią galimybę panagrinėti Purvarausių vaizduotės prigimtį. Romanas pavadintas „Rūšių atsiradimas natūraliosios atrankos būdu“, autorius, kaip rašoma, yra *Čarlzas D.* Likusi pavardės dalis nugrandyta kažin kokiu grubiu įrankiu, o vietoje jos tirpalu, turinčiu dažų, įrašyta: „Šlykštynė“. Aišku, kad skaitytojai romanas nepatiko. Gal jos subtiliam skoniui jis pasirodė perdėm melodramatiškas ar romantiškas. Nepaisant dingusios pavardės dalies neturime priežasčių abejoti, kad šį romaną parašė „Didžiųjų lūkesčių“ ir „Sunkių laikų“ autorius.

Romanas pradedamas pagrindinio herojaus, pasakotojo, žodžiais: „Keliaujant Jos Didenybės laivu „Beagle“ man, kaip gamtininkui, didelį įspūdį padarė tam tikri faktai...“ Toliau seka nepaprasta jo istorija. Stebėdamas bites, balandžius ir kitus gyvūnus, herojus galvoje susikuria be galo sudėtingą pasaulį ir galiausiai pats įtiki jo tikrumu. Tai mums primena kitą išlikusį grožinės literatūros kūrinį, „Don Kichotą“, kurio herojus puoselėja panašius kliedesius. Tačiau keistuolį „Rūšių atsiradimo“ herojų tiesiog liguistai apsėdusios absurdiškos mintys apie „kovą“, „konkurenciją“ ir „natūralios atrankos nulemtą mirtį“. Jis apsimeta pateikiąs tikslius skaičiavimus, bet netrukus pats pareiškia: „Su-

rinkau ilgą tokių pavyzdžių sąrašą, bet ir vėl, kaip anksčiau, neturiu galimybės juos pacituoti“. Šią puikią komišką pastabą seka kita, kupina ne prastesnio netyčinio humoro. „Nėra jokios prasmės, – teigia herojus, – mėginti įtikinti žmones šios prielaidos teisingumu, neparūpinus jiems ilgo mano surinktų faktų aprašo, kurio čia pateikti nėra galimybių“. Jei šis veikėjas būtų egzistavęs tikrovėje, niekas nebūtų juo patikėjęs.

Taigi mes aiškiai matome, koks subtilus rašytojas yra Čarlzas Dikensas. Išgalvojęs absurdišką veikėją „gamtininką“, keliaujantį nepaprastai keistai pavadintu laivu „Beagle“, jis netiesiogiai parodijuoja savo gyvenamą visuomenę. Romano paantraštėje randame vieną iš jo satyros taikinių – „Geriausiai prisitaikiusių rasių išlikimas kovoje už gyvybę“. Tokia samprata susijusi su Purvarausių pamėgtu kliedesiu, neva visus žmones galima suskirstyti pagal „rasę“, „lytį“ ir „klasę“. Šį tikėjimą įdomiai patvirtina kito komiko, Brolio Markso, anekdotai – apie juos pakalbėsiu truputį vėliau. Tačiau Dikensas savo nevykėlio herojaus lūpomis išjuokia šią ekscentrišką hipotezę: šis pareiškia, neva „plačiausiai paplitusios rūšys jau yra įveikusios daugybę varžovių... ir turi didžiausius šansus užimti naujas gyvenimo vietas, kai paplinta į kitas šalis“. Verta prisiminti, kad Purvarausių amžiaus viduryje atskiros tautos kovojo tarpusavyje ir kolonizavo vienos kitas; kaip sako mūsų silpnakalbis herojus, „šiaurinės formos galėjo įveikti silpnesnes pietines formas“, siekdamos „pergalės tolimose šalyse, kuriose kovojo už išgyvenimą su svetimomis gyvybės formomis“. Čarlzas Dikensas meistriškai kuria komišką nuotaiką, leisdamas herojui kalbėti tik apie paukščius ir vabzdžius, o iš tikrųjų pateikdamas nepaprastai glaustą ir įžvalgią savo gyvenamos visuomenės analizę.

Tai iš tiesų tamsus pasaulis, valdomas būtinybės dirbti ir valdžios troškimo. Nėt bitės „siekia... negaišti laiko“, ir veikėjas giria „efektyvesnį šiaurinių rūšių darbą“; gamta romane vaizduojama taupi ar net šykšti, be paliovos siekianti „taupyti“. Tik romano interliudijoje herojus liaujasi būti juokingas ir atskleidžia tamsesnius, lemtingesnius savo asmenybės bruožus. Jis kalba apie „aktyvios destrukcijos“ naudą ir be jokios ironijos pareiškia: „Teiš-

gyvena stipriausi, težūva silpnieji". Vienoje įsimintinoje ištraukoje jis šlovina smurtingos mirties vaizdą: „Turėtume žavėtis, – tvirtina jis, – instinktyvia, laukine bitės motinėlės neapykanta, verčiančia ją nedelsiant išžudyti jaunesnes bites motinėles, jos pačios dukteris". Susiduriame su intarpais – tokiais kaip „motinėlių mirtis", „motinėlės žuvo pačiame jaunystės žydėjime", – iš kurių galima spėti, jog autorius užsimena apie dramatišką, mums visai nežinomą tradiciją. Tiesa, pačiam autoriui niekaip nepavyktų paslėpti savo aistros smurtui.

Pamažu kova ir žudynės tampa pagrindiniais herojaus sukurto nerealaus pasaulio komponentais. Jis įsivaizduoja, kad visos gyvybės formos žemėje kilo iš vieno „bendro protėvio" ar „pirmykščio pavidalo"; vėliau šio „prototipo" atžalos vystėsi kaip įvairios augalų ar gyvūnų rūšys, savo ruožtu kovojančios tarpusavyje, „kad galėtų siekti tobulumo". Jis tai vadina „evoliucija". Prašau nesijuokti. Juk tai tik romano veikėjas. Na gerai, juokitės, jei kitaip negalit. Bet nepamirškite, kad ir Čarlzas Dikensas išjuokia aklas savo laiko pretenzijas. Ir nepamirškite, jog nė vienas anoje tamsioje praeityje gyvenęs žmogus nė nenutuokė, kad visos pasaulio rūšys kinta staiga ir kad žemei pareikalavus tuoj pat atsiranda nauja organinė gyvybės forma. Pavyzdžiui, tik Kerų Proto amžiuje pagaliau sužinota, kad suakmenėjusios formos, aptinkamos uolienose ar lede, buvo sukurtos pamėgdžiojant atitinkamas organiškas formas ar iš jų pasišaipant. Tuo pačiu laikotarpiu pripažinta, kad kiekvienas žemės regionas spontaniškai kuria savus padarus.

Prakalbos pabaigai – dar viena tema, kuri išryškėjo mūsų aptariamame romane. Baigdamas klaidingus ir padrikus paistalus apie gamtos pasaulį, veikėjas niūriai apmąsto savo patirtį. „Kokie netvarūs yra žmogaus troškimai ir pastangos, – skundžiasi jis, – koks trumpas jam skirtas laikas". Tai tipiški Purvarausių išgyvenimai, tik šiuo atveju juos skelbia suklaidintas mokslininkas, kuris tvirtina įžvelgęs šių „troškimų ir pastangų" varomąją jėgą. Taigi leiskite jums parekomenduoti humoro šedevrą – „Rūšių atsiradimą".

3

Madrigalas: Ar tau patiko prakalba?

Ornatas: Neapsakomai. Atrodo, net angelai susidomėjo, ypač kai Platonas užsiminė apie tą teoriją – tą, kaip ji, – kaip ji vadinasi?

Madrigalas: Konvoliucija?

Ornatas: Būtent. Konvoliucijos. Tai bent prisijuokiau.

Madrigalas: Visi prisijuokėme. Bet kodėl mūsų protėviai tikėjo tokiomis kvailystėmis? Neabejoju, kad jie buvo visiškai nuoširdūs.

Ornatas: Be abejo.

Madrigalas: Gal ateityje kas nors pasijuoks... na, supranti... iš mudviejų?

Ornatas: Mudu visai nejuokingi.

Madrigalas: Tai mums taip atrodo.

Ornatas: Tiksliai pastebėta. Reikia kuo greičiau paklausti apie tai Platono. Tik pagalvok, mokyklos laikais visi priklausėme tai pačiai parapijai – tu, aš, Platonas.

Madrigalas: Ir Žiežirbas. Kaip galėjai pamiršti Žiežirbą? Ilgu apsiaustu, baltais plaukais.

Ornatas: Dar Sidonija, raudonais plaukais, švytinti mėlyna šviesa.

Madrigalas: Taip seniai juos pažįstu, kad kartais atrodo labai artimi, o kartais visai nutolsta.

Ornatas: Žmogiškasis suvokimas prilygsta sapnui. Bent taip moko Platonas. Žiūrėk, štai jis, prie Klerkų šulinio. Atrodo, kalbasi su savimi.

Madrigalas: Negali būti. Tikriausiai repetuoja naują prakalbą.

4

Platonas: Kaip man sužinoti, kad tu esi mano siela?

Siela: O kaip žinosi, kad nesu?

Platonas: Na, žinoma, mane mokė, kad sielos egzistuoja, bet anksčiau nė karto tavęs nebuvau matęs.

Siela: Sutinku, neįprasta, bet panašių dalykų yra buvę. Tarp kitko, galiu įrodyti, kad esu tavo siela. Štai, žvelk.

Platonas: Ar gali būti? Mano motina. Galiu paliesti...

Siela: Ne, liesti neleidžiama. Na, pažiūrėk, ką padarei. Ji išnyko.

Platonas: Kaip tu sugebėjai ją iškviesti? Nejau tai įmanoma?

Siela: Jos siela artimai bendravo su manimi. Kai judu su motina sėdėdavote, mes kalbėdavomės ir dainuodavom.

Platonas: Ji visad dėvėjo baltą vainiką.

Siela: Tais laikais tokia buvo miesto spalva.

Platonas: Mes gyvenome sename name, pastatytame ne iš akmenų, o iš šviesos.

Siela: Puikiausiai prisimenu. Tikriausiai ten viskas ir prasidėjo.

Platonas: Kas prasidėjo?

Siela: Ar tu niekad nesiliauji klausinėjęs? Pradeda erzinti. Ji tau pasakodavo įvairias istorijas. Pasakėčias, senų laikų pasakas.

Platonas: Taip aš sužinojau apie miestą ir jo istoriją.

Siela: Taip ir sužinojai.

Platonas: Ir pradėjau mokytis.

Siela: Sakysim, taip. Kad ir kaip ten būtų, buvai išrinktas oratoriumi.

Platonas: Šio posto netroško joks kitas pilietis. Gilintis į praeitį, kaip darau aš, laikoma ne visai padoriu užsiėmimu. Geram mies-

tiečiui nepritinka. Bet jie vis tiek ateina klausytis mano kalbų ir mandagiai elgiasi.

Siela: Arba juokiasi.

Platonas: Man patinka jų juokas. Aš jų klounas. Saugau juos, kad nepradėtų abejoti savimi. Net kai sakau tiesą, išlieku toks mažas, kad mano žodžiai jiems neatrodo labai svarbūs.

Siela: Tu visada sakai tiesą, kiek pajėgi ją suprasti.

Platonas: Tikriausiai nori pasakyti, kad ne taip jau daug.

Siela: Man negalima kalbėti apie tokius dalykus. Tu tik tampi. Aš egzistuoju. Tuo mes skiriamės. Pavyzdžiui, labai norėčiau tau padėti sudaryti senovinių sąvokų žodyną, bet man tai draudžiama. Negaliu kištis.

Platonas: Kaip tu sužinojai apie...

Siela: Seniai galėjai suprasti, kad mus sieja labai artimas ryšys. O dabar, jei leisi, norėčiau minutėlę pailsėti. Ar galėčiau patyliukais paspukti?

Platonas: Manai, kad tave kas nors pastebėjo?

Siela: Aišku, ne. Tu spoksojai į erdvę ir kalbėjai su savimi. Štai ir viskas.

5

antibiotikai: mirtį nešantys Purvarausių epochos spinduliai.

biografas: nuo žodžio *bio-grafija*, tas, kuris skaito gyvenimo knygos rašmenis. Ateities pranašautojas ar būrėjas iš delno.

smegenų šturmas: manyta, kad tam tikrais atvejais smegenyse susikaupęs pyktis arba nerimas sukelia smarkias žmogaus būdo permainas ir norą pulti.

kompaktinės plokštelės: muzikos įrašai, kurių paskirtis – kompaktiškai sudėti arba kiek įmanoma sumažinti žmogiškuosius sugebėjimus.

bendrystė: teorija, pagal kurią visi žmonės gali skaityti vieni kitų mintis, taigi iš tikrųjų žemėje gali gyventi tik vienas žmogus.

gyvenimo kaštai: frazė, skirta apibūdinti nuovargio ar suglebimo ženklams, pvz., „Ar galima apskaičiuoti jos gyvenimo kaštus?"

dekadansas: tikėjimas dekadų pasikartojimu, pagal kurį trečiojo tūkstantmečio dešimtasis dešimtmetis panašus į antrojo tūkstantmečio dešimtąjį dešimtmetį, o šis savo ruožtu – į pirmo tūkstantmečio dešimtą dešimtmetį. Ši teorija nebuvo visiškai paneigta, ir jos šalininkų pasitaikydavo dar Kerų Proto amžiuje.

echologija: įprotis klausytis savo balso, tarsi jis nuo to taptų reikšmingesnis.

ekonomika: senovinis mokslas, kurio paskirtis – sumažinti visus reiškinius iki mažiausio, menkiausio jų aspekto. Iš čia kilo posakis „būti ekonomiškam" kaip šykštumo sinonimas.

elektra: ne visai aiškus žodis, dažniausiai vartotas apibūdinti karščio ar ugnies elementui daiktuose, skiriant jį nuo drėgmės ir šalčio. Šiuo požiūriu jis gali būti laikomas supaprastintu astralinės

magijos variantu. Anksčiau, Orfėjo amžiuje, tikėta, kad dangaus kūnai skleidžia „dvasingą, dievišką šviesą", kuri „grakščiai pereina per visus daiktus", o šie „priima ją kiekvienas pagal savo galimybes". Elektros prigimtis leidžia daryti prielaidą, kad Purvarausių amžiaus žmonės perėmė šį tikėjimą, tik suteikė jam ne tokį pagarbų ir šventą pavidalą.

optinės skaidulos: šiurkštus audeklas, pagamintas iš akių, kurias mechanikos amžiuje nešiojo aukštieji kunigai, siekdami sukelti žmonėms siaubą.

ugninis vanduo: nežinomas darinys, veikiausiai susijęs su primityviu tikėjimu, kad visa ko priežastis esanti ugnis. Žr. *elektra.*

skraidančios lėkštės: vaikų žaidimas. Taip pat žr. *greitas maistas.*

valios laisvė: terminas, labai svarbus Purvarausių laikais, susijęs su tikėjimu, kad individualus pasirinkimas ar „valia" neturi jokios komercinės vertės; todėl ji buvo dalijama laisvai, be jokių apribojimų.

gaublys: ilgus amžius galvota, kad Žemė – tai plokščias skritulys, esantis visatos centre; vėliau ji laikyta apskritu ar pailgu objektu, skriejančiu erdvėje. Gaublys – tai modelis, skirtas pastarajai sampratai išreikšti, nors jo proporcijos sukurtos remiantis geometrinės harmonijos dėsniais. Dėl to jis priminė astrologo magiškąjį *orbus.*

BMW: hieroglifas, aptiktas ant keleto radinių. Manoma, jog jame užšifruotas technologijos ir matematikos dievų garbinimo ritualas. Žr. toliau.

dievas: Apaštalų laikais jis laikytas aukščiausiu visatos valdovu. Purvarausių laikais – mechanikos ir mokslo genijumi. Kerų Proto amžiuje – gyvybės, išsiliejančios už savo ribų, principu.

pusperiodis: sąlyga ar būklė, kai įvykiai ima klostytis labai lėtai; manoma, kad ši sąvoka išreiškia bendrą visų Purvarausių gyventojų pastangą sustabdyti pasaulį, kol dar ne per vėlu.

ideologija: idėjų gaminimo procesas. Šis darbas dažniausiai atliekamas tyloje ir vienatvėje, nes gaminti idėjas reikia labai atidžiai. Darbininkai atrenkami ankstyvoje jaunystėje ir ilgai ugdo-

mi psichikos dirbtuvėse arba psichiatrinėse. Jie vadinami idealistais ir privalo pateikti tam tikrą kiekį idėjų, kurios po to rodomos ar inscenizuojamos visuomenės malonumui.

nesveika atmosfera: pasiligojęs, nesveikas oras, sukurtas žmogiškojo suvokimo.

informacija...

6

Sidonija: Man atrodo, kaip tik rengeisi apibūdinti žodį „informacija“. Ar galiu prisėsti šalia, Platonai, ir apie tai pakalbėti?

Platonas: Be jokios abejonės. Esu tikras, kad šioje vėsioje, tolygioje šviesoje aptarsime daug ką įdomaus. Vaikystėje irgi čia sėdėjome, ginčydamiesi apie šviesos egzistenciją ir trikampių amžinumą.

Sidonija: Tu žinojai visus atsakymus.

Platonas: Ne. Aš žinojau klausimus. Nuolat siekiau, kad atkreiptum į mane dėmesį.

Sidonija: Tai buvo seniai.

Platonas: Arba dar negreitai bus. Ar pastebėjai, kaip kartais praeitis susimaišo su ateitimi? Bet tai tuščios šnekos. Tu manęs klausei apie „informaciją“, ar ne taip? Sprendžiant iš turimų duomenų, tai labai sena dievybė. Manyta, kad ji neregima ir egzistuoja visur, o ją garbinantiems suteikia ypatingų galių.

Sidonija: Bet kokia šios dievybės ar dvasios paskirtis?

Platonas: Atrodo, jokios. Net jos garbintojai netikėjo galį jos padedami tapti išmintingesni ar laimingesni. Daug kuo ji priminė Kerų Proto apeigas, kurias žmonės atlikdavo tik dėl pačių ceremonijų. Informacija paprasčiausiai parūpindavo žodžius ir vaizdinius tiems, kurie praktikavo šį garbinimą.

Sidonija: Kokius žodžius ir vaizdinius?

Platonas: Tais laikais tikėta, kad žmonės privalo žinoti viską, kas vyksta tolimuose kraštuose – nesvarbu, ar tai tikra, ar išgalvota.

Sidonija: Tikriausiai tai jiems teikė didelę naudą.

Platonas: Priešingai. Visiškai jokios. Tiesą pasakius, tik trikdė ir kėlė nerimą. Bet žmonės atkakliai tikėjo, jog būtina tai iškentėti. Juos mokė būti pasaulio „vartotojais“.

Sidonija: Bet argi vartotojas nėra tas, kuris valgo?

Platonas: Valgo arba ryja. Vartotojai, kaip mums žinoma, yra tie, kuriems žemė egzistuoja tik kaip priedas prie jų pačių; ji teikia maistą ar kitokius pasitenkinimus. Be abejo, ir mūsų mieste gyvena vienas kitas vartotojas, bet ar gali įsivaizduoti visuomenę, sudarytą vien iš godišių, susirūpinusių savo poreikiais?

Sidonija: Vartotojų visuomenė? Sunku net įsivaizduoti.

Platonas: O jiems buvo vis negana, vis negerai. Net kai iki kaklo įknibdavo į nesiliaujančią veiklą, puikiai suprato, kad jų pastangos bergždžios.

Sidonija: O kokia gi buvo prigimtis tų įvykių, kuriais jie taip rūpinosi?

Platonas: Tau bus sunku suvokti tai, ką pasakysiu.

Sidonija: Kalbant apie praeitį, Platonai, aš jau seniai išmokau tikėti neįmanomais dalykais.

Platonas: Visi mūsų turimi duomenys rodo, kad Purvarausių žmonės labiausiai mėgo chaosą ir katastrofas.

Sidonija: Negali būti.

Platonas: Atrodo, jie troško kuo daugiau sužinoti apie karus bei žmogžudystes ir džiaugėsi kiekvienu smurto veiksmu, kiekvienu pažeminimu. Tačiau informacija reikalavo, kad jie slėptų pasitenkinimą ir per apeigas apsimestų santūriai smalsaujančiais. Vis dėlto mirtis ir kančios jiems labai patiko. Manoma, kad egzistavo toks dalykas kaip „laikraščiai“, užrašinėję baisiausias to meto nelaimes, jie už dyką buvo dalijami gyventojams.

Sidonija: Ar visi juos skaitė, tuos laikraščius?

Platonas: Sunku pasakyti. Suprantama, ši veikla niekam nesuteikė nei žinių, nei išminties. Kad ir kaip mums būtų sunku tai suprasti, panašu, kad žmonėms paprasčiausiai buvo malonu skaityti apie kitų nelaimes. Tai ir yra pagrindinis informacijos principas.

Sidonija: Tai ar galima sakyti, kad informacijos garbinimas tapo viena iš Purvarausių amžiaus žlugimo priežasčių?

Platonas: Vargu ar verta tuo abejoti. Tai, kad išblėso žvaigždės ir buvo sudeginti įrankiai, lėmė sudėtinga priežasčių visuma, bet galime tvirtai teigti, jog šventas informacijos kultas tapo vienu iš žlugimo simptomų. Slaptos apeigos ir vergiškas maldingumas paprastai ženklina nykstančią ar ligotą civilizaciją, tad ši mirties religija galėjo būti visuotinesnės pražūties pranašė. Dabar noriu atsiprašyti, Sidonija, – ketinu grįžti prie žodyno.

7

geležies amžius: mašinų amžius. Šnekamojoje kalboje dar vadinamas „tamsiaisiais laikais“, kokiais galų gale išvirto.

kalbos laboratorija: sterili patalpa, kurioje, griežtai laikantis eksperimento sąlygų, kuriama kalba. Iš egzistuojančių fonetikos bei semantikos sistemų buvo kuriami nauji žodžiai bei posakiai, vėliau išbandomi pasitelkus savanorių grupes. Be abejo, nuolat egzistavo infekcijos ar nutekėjimo pavojus; galima spėti, jog retkarčiais į visuomenę prasiskverbdavo neaprobuoti žodžiai ir sukeldavo isteriją arba karštligę.

literatūra: neaiškus žodis, kilme veikiausiai artimas žodžiui *litter* – šlamštas.

logika: tam tikras varžantis objektas. Veikiausiai giminingas žodžiui „lova“, žr. *Prokrusto lova*.

nervų sistema: Purvarausių sistema, egzistuojanti nuolatinio nerimo būsenoje. Galutinis jos žlugimas apibūdinamas žodžiais „nervų krizė“.

užgesusi aistra: anksčiau tikėta, kad užgesusią ugnį galima atgaivinti, atsidūrus didelių emocinių iškrovų vietose ir turint pakankamai kuro. Tačiau vėlesni tyrimai leido manyti, jog šį reiškinį sukelia ne konkreti degi medžiaga, o vietovė. Kerų Proto amžiaus miestiečiai pastebėjo, kad užgesusios aistros virsta liepsnomis gerai joms pažįstamose vietose, pavyzdžiui, kai kuriose gatvėse šalia gildijos pastatų; ten jos pasirodydavo gana reguliariai.

atidarymas: nuoroda į Purvarausių amžiuje vyravusį sukūrimo mitą, pagal kurį visata susiformavo, išsiverždama į atvirą šviesą iš tamsos ir chaoso; suprantama, ši teorija atspindėjo pačios civili-

zacijos šerdyje glūdintį smurtą. Jos alternatyva, kurios laikėsi kai kurie poetai ir pranašai, nepripažinę savo laikų kultūros, veikiausiai bus vadinta „atvirų durų dienomis“. Šis posakis aptiktas keliuose fragmentuose, skirtuose jaunimo ugdymo klausimams.

pastoracija: pagarba pastovumui, perduodama sakytinės tradicijos pavidalu.

pėsčias: tas, kuris eina savomis kojomis. Turėjo niekinamą prasmę, kaip posakyje „žmogus – tai pėsčias paukštis“. Gali būti, kad senovėje vaikščiojimas pėsčiomis laikytas veikla, priešinga prigimčiai ar nederama kilniam asmeniui; tuo galima paaiškinti begalinę įvairovę transporto priemonių, kurias žmonės naudojo labai mažiems atstumams įveikti.

psichas: žmogus, gyvenąs bendrystėje su savo *psyche,* arba dvasia, ir kartais kalbantis tarsi pagautas įkvėpimo.

egzaminuotojas: aukščiausias pareigūnas, gal net vadovas. Jo, kaip klausimų pateikėjo, vaidmuo ne visai aiškus, bet galima spėti, jog veikiausiai jis pateikdavo visiems gyventojams po du tris klausimus kasmet. Miestiečiai turėdavo viešai paskelbti savo atsakymus, bet egzaminuotojas į savo klausimus neatsakydavo.

rekreacinė zona: specialiai parinktas miesto plotas, skirtas buvusioms gyvybėms atkurti. Šiai sudėtingai procedūrai reikalingi įgūdžiai vadinti „atpažinimu“.

8

Sidonija: Tikriausiai panašias vietas Platonas vadino rekreacinėmis zonomis. Ar tau patogu? Leisk, išskleisiu skėtį ir pridengsiu tave nuo spindesio.

Ornatas: Jūra labai nerami. Nesitikėjau, kad ji taip ryškiai švytės ir spinduliuos.

Sidonija: Tai iškylančios paviršiun akimirkos, laiko švyturėliai begalinėje jūroje, nesuskaičiuojami kaip smiltelės paplūdimyje. Prisidenk akis ranka ir pažvelk štai ten. Kas gi ryškėja tolumoje?

Ornatas: Turbūt tai šviesos debesis – kaip keičiasi jo pavidalas. Atrodo, darosi panašus į veidą. Ne. Dabar jau per platus. Tai iškilnus pastatas. O štai subiro į žodžius.

Sidonija: Jis taip ir keisis, kol jūra įtrauks atgal. Mes manome, kad šios konfigūracijos atspindi didingą erą, gal šimtmetį, kuris stengiasi atgauti turėtą egzistenciją. Kartais galima pastebėti žaižaruojančius apvalkalus, nepaprastu greičiu išnyrančius iš jūros gelmių ir vėl praryjamus bangų. Tai simboliai senų, gal tūkstantmečio senumo įvykių, trumpam sugrįžusių pasaulio atmintin. Vieną sykį sušvito itin vaiski šviesa, apžilpinusi čia gyvenantiems žmonėms akis ir juos sutrikdžiusi. Pasakoja, kad kai kurie prakalbo negirdėtomis kalbomis, ėmė juoktis ar verkti be jokios priežasties. Kiti nebepažino kaimynų ir net šeimos nariai atrodė svetimi. Vėliau nerimas praėjo. Tai proceso dalis.

Ornatas: Tikriausiai ir Purvarausių žmonės žinojo šią vietą? Juk davė jai tokį įsidėmėtiną vardą.

Sidonija: Kapų pabaiga. Ne, Platonas moko, kad ji buvo jiems neregima. Jūra pasirodė tik Kerų Proto amžiuje, kai užgeso saulė

ir pribėso žvaigždės. Tuo metu atsirado tiek daug nuostabių žemės sričių. Viena, vadinama Edenu... Oi, žiūrėk, tavo skėtis griūva. Leisk, padėsiu pataisyti. Ar atsimeni, kaip buvo smagu parapijos žaidimuose? Aš tau padėjau surasti šviesą.

Ornatas: Kai buvome maži?

Sidonija: Turėjome pereiti stiklo labirintą...

Ornatas: Ir pasiklydome, nors viskas buvo kuo puikiausiai matyti.

Sidonija: Man rodosi, Platonas visad vengė žaidimų. Ar ne jis pabėgo, kad nereikėtų šokti?

Ornatas: Bijojo sudaužyti stiklą.

Sidonija: Bet jo neįmanoma sudaužyti. Tas stiklas pagamintas iš angelų ašarų.

Ornatas: Ir švyti tarsi pati jūra. Sakyk, Sidonija, ar kas nors yra įžengęs į šią jūrą?

Sidonija: Geriau atsakysiu taip: nė vienas negrįžo.

Ornatas: Bet juk buvo smalsuolių, buvo tokių, kurie domėjosi? Kas būtų, jei aš sviesčiau į vandenį savo gimimo lentelę?

Sidonija: Žinau, kad tu tik juokauji, bet taip elgtis būtų labai neišmintinga. Papasakosiu tau vieną nutikimą. Toks jaunuolis iš Romfordo kaimo, netoliese nuo čia, buvo įsitikinęs, kad jūra – tai iliuzija, ir nutarė išbandyti jos galią. Priėjo prie kranto ir pažvelgė į savo atvaizdą vandenyje.

Ornatas: Bet juk daug kas taip daro. Tai būdas pasiekti harmoniją vienai akimirkai. Pavyzdžiui, esu matęs Madrigalą, kuris nuostabiai susikaupęs žiūrėjo į Ly.

Sidonija: Gal atspindys yra antroji mūsų savastis – yra žmonių, kurie tuo tiki. Bet čia ne Ly. Tai laiko jūra. Anas kaimietis žingtelėjo atgal ir sustojo ant smėlio, kviesdamas bangas jį užlieti. Bet bangos nepakluso, ir jis leidosi bėgti gilyn.

Ornatas: Ir kas nutiko?

Sidonija: Buvo matyti, kaip jis neilgai paėjo vandens paviršiumi, o paskui ėmė šuoliuoti, aukštai pakildamas į orą.

Ornatas: Kaip nepaprasta.

Sidonija: Pirmą kartą pašokęs jis virto jaučiu, antrą kartą – gulbe; vėliau pavirto gyvate, liūtu ir dar daugeliu kitų padarų, kol pagaliau išnyko iš akių.

Ornatas: Tai tiesa?

Sidonija: Gryniausia tiesa. Gal jis vis dar mainosi, nors kokį dar pavidalą... Matau, kad tavo šviesa ima keistis.

Ornatas: Nežinau kodėl, bet mane šis pasakojimas sutrikdė. Tarsi... ne, nesvarbu.

Sidonija: Tarsi miestas nebepajėgtų mūsų apsaugoti?

Ornatas: Tai būtų piktžodžiavimas.

Sidonija: Ne. Juk mes tolokai nuo jo. Bet turime grįžti. Matau, kad imi nerimauti.

Ornatas: Taip. Reikia grįžti.

Sidonija: Tegu Platonas mus dar palinksmina savo senoviniais žodžiais.

9

nuotolinis valdymas: Purvarausių amžiaus žmonių praktikuota garbinimo forma tikintis, kad tam tikromis ritualinėmis apeigomis galima valdyti tolimus įvykius. Gali būti, jog šiose apeigose buvo šokami genties šokiai arba ritmingai kartojami skaičiai bei raidės, kviečiant mechanines žemės dvasias.

mušamųjų instrumentų muzika: senų akmenų garsai. Anksčiau manyta, kad Purvarausių laikais apie ją nebuvo žinoma, bet šio posakio vartojimas įrodo, jog žmonės suvokė senovės objektų ir muzikinės harmonijos ryšį.

minutė dėmesio: tikėjimas laiko viršenybe. Kitados ši sąvoka valdė visus egzistencijos aspektus – žr. *laiko dvasia, tylos minutė, popiečio valanda.*

akys apraibo: būsena, kylanti pažvelgus į ugnį – visa ko centrą.

seksistas: tas, kuris laikosi įsitikinimo, jog egzistuoja tik dvi, daugių daugiausia trys lytys.

miegmaišis: tikėjimo, kad negyvi daiktai nenaudojami grįžta į pirmykštę miego būseną, pavyzdys. Taip pat žr. *miegamasis kambarys.*

vienutė: dvasios būsena, Purvarausių laikais labai aukštai vertinta.

asmeninė erdvė: tikėta, kad erdvė tarp konkrečių objektų pasižymi asmenybės požymiais, gali senti ir mirti; tai savotiškas būdas priskirti visatai mirtingumą ir lemties bruožus.

žadintuvas: specialiai mokytas stebėtojas, kurio paskirtis – matuoti žmogiškųjų darbų tempą ir žadinti pastebėjus apsnūdimo ženklus. Atrodo, tais laikais žmonės be galo žavėjosi greičiu ir efektyvumu, nesusimąstydami apie jo duodamus rezultatus; šį žavėjimąsi lydėjo baimė, kad pasaulis gali apsnūsti ar ir visai užmigti.

saulės smūgis: saulės mirtis.

telepatija: televizijos sukeliamas kentėjimas. Tikriausiai televizija neproporcingai padidindavo regos organą ir sukeldavo dvasios kančias. Nuolatos mėginta dirbtinėmis priemonėmis didinti žmonių suvokimo aštrumą, nesuvokiant, kad vis dar galioja Purvarausių dėsniai, – tiesą pasakius, juo labiau buvo didinama, juo aiškesni darėsi suvaržymai. Televizijos praktikai galėjo stambiu planu stebėti, kaip silpsta jų regėjimas, ir gyveno kamuojami nesiliaujančio sielvarto.

trečiasis pasaulis: nežinomas žodis. Vieta, kurioje gyvena *trečias nereikalingas*? Arba *trečias brolis*? Abejotina.

uždelsto veikimo bomba: Purvarausių pasaulio sprogimas.

netikras dievas: jų garbinimo objektas.

skundų tarnyba: pareigūnai, kurie perimdavo miesto arba regiono gyventojų skundus ir ritualinėmis skundimosi bei raudų apeigomis užtikrindavo harmonijos tęstinumą.

paralyžius: būklė, dėl kurios kai kurie žmonės negalėjo išvykti iš savo gimimo ar ugdymo vietų. Purvarausių amžiuje laikyta liga ir gydyta vaistais, bet dabar žinome, kad tai šventa, pačios žemės sukelta būsena.

metro: nepaprasto grožio paveikslo pavadinimas. Matote jį prieš save. Atkreipkite dėmesį, kaip mėlynos ir raudonos šviesos linijos vilnija tobulomis kreivėmis ar ovalais, o kompoziciją užbaigia stebuklingas geltonas apskritimas. Tai formos išlaisvinimo šedevras, ir nors įprasta manyti, kad Purvarausių žmonėms dvasinis genialumas nebūdingas, kai kurie mokslininkai šį paveikslą laiko jų šventosios harmonijos simboliu. Iki šiol pavyko išsiaiškinti keletą dvasinių terminų – angelą, šventyklą, baltą miestą, evangelijos ąžuolą ir legendines septynias seseris, – bet pagrindinė šio paveikslo paskirtis dar yra diskusijų objektas.

protiniai dantys: buvo manoma, kad žmogaus charakterio ar elgesio priežastys susijusios su įvairiais kūno organais. Pavyzdžiui, narsa tapatinta su širdimi, o atmintis – su smegenimis. Pagal analogiją galima spręsti, jog protas sietas su dantimis.

žodžių procesorius: senojoje mašinų kultūroje žodžiai buvo laikomi prekėmis arba mainų objektais gamybos grandinėje. Jie būdavo gaminami masiniu būdu ir dėl to prarasdavo individualumą. Žodžių mechaniškumas vertintas labiau už gyvumą ir skatintas tam, kad juos būtų lengviau paskirstyti pasaulyje.

Vordsvortas (Vertas Žodžių): bendrinis pavadinimas rašytojų, pelniusių garbę ir pripažinimą. Panašiame kontekste sutinkamas žodis *Čatertonas* (Šnekusis). Purvarausių rašytojai dažniausiai būdavo lyginami su neorganinėmis medžiagomis: žr. *Orvelas* (Rūdos Šulinys), *Kolridžas* (Anglies Kalnagūbris) ir *Goldsmitas* (Auksakalys). Kai kurie rašytojai laikyti žyniais – pvz., *Poupas* (Popiežius) ar *Pristlis* (Dvasininkas). Buvo ir tokių, kurių bijota, – tai *Vaildas* (Laukinis) ir *Sevidžas* (Nirtusis); kitus garbino už gedulingą ar griežtą stilių – tai *Greivsas* (Kapas), *Belou* (Kaukiantysis) arba *Frostas* (Šerkšnas). Deja, neišliko nė vieno jų raštų fragmento.

X spinduliai, dar vadinami rentgeno spinduliais: išsisklaidę ar nustoję sklisti spinduliai. X dar vadinta „kryžiumi“; Purvarausių laikais tai buvo labai galingas simbolis, dažniausiai vartotas mirčiai išreikšti (žr. *kryžmai* – t. y. ketvirčiuojant, *kryželis* – mažo vaiko mirtis).

geltonoji karštligė: spalvos baimė.

nulinė tolerancija: sugebėjimas egzistuoti pasaulyje, kuriame nėra skaičių. Kadangi aptariamuoju laikotarpiu tikrovė nesiekė toliau skaičių sistemos ribų, toks sugebėjimas laikytas labai silpna teorine galimybe.

zoologija...

Mane pertraukė.

10

Meldžiame atleidimo, Platonai. Pelkyne, vadinamame Savoja, radome keletą vaizdinių: veido pudrą, skysčio stiklo inde, vaiką, baltą pailgą valomosios medžiagos luitelį, judėjimo priemonę su ratais, kvepalų plaukams, vyriškus marškinius, praustuvę. Niekaip nesuprantame, kas sieja šiuos daiktus.

Dėkoju. Iki kitos prakalbos pažadu ištirti šį klausimą.

11

Mums labai nedaug žinoma apie senovinę žmonių rasę, vadinamą „amerikiečiais". Jų gyventoje teritorijoje dabar plyti milžiniška dykuma, kurioje, kaip rodo naujausi duomenys, siaučia karšti viesulai. Tačiau mums pavyko rasti įrodymų, kad po plynu dykvietės paviršiumi palaidoti didingos imperijos likučiai. Netoli, tačiau jau už mūsų miesto sienų esančioje Eroto aikštėje kasinėtojai rado tvirtai uždarytą dėžutę, išgulėjusią čia kelis šimtus metų; be abejo, anksčiau ji laikyta šventa. Pasibaigus Praėjusių amžių akademijos inauguracijai, dėžutė paimta tyrimams. Pasirodė, jog ji pagaminta iš nežinomos sudėties metalo, o ant vieno šono dar galima įžiūrėti įrašą „E. A. Po. Amerikietis. 1809–1849". Dėžutę atidarius, joje rastas juodu rašalu parašytas tekstas, pavadintas „Pasakos ir istorijos". Tai nuostabus radinys, pirmoji nežinomos civilizacijos relikvija; nelaimei, atrodo, jog jis sykiu ir paskutinis. Kaip sakoma, net jei visa žemė būtų iš stiklo, vis tiek bergždžiai ieškotume daugiau. Taigi „Pasakos ir istorijos" įgyja milžinišką reikšmę kaip unikalus pražuvusios civilizacijos dokumentas.

Dokumento autoriaus statusas ir svarba nekelia jokių abejonių. Be to, gana nesunkiai pavyko iššifruoti jo vardą. „Po" yra žodžio „poetas" santrumpa, taigi visi mokslininkai sutarė, jog įrašas turi būti skaitomas taip: „E. A. Po – Elegiškas (t. y. liūdnas, sielvartingas) Amerikos Poetas". Iš įrašo gana aišku, kad Amerikos rašytojai net Purvarausių amžiuje mėgo likti anonimais. Mums visiems žinomas žodis „poetas", bet tekste, pavadintame „Pasakos ir istorijos", nerasime nei giesmių, nei eilių; todėl galima spėti, kad „poetais" vadinti visi be išimties tos civilizacijos rašytojai. Šis

tekstas išsaugotas ne dėl to, kad pagal jį būtų galima šokti ir dainuoti, o dėl jo istorinio konteksto.

Galime tvirtai pasakyti, kad E. A. Poetas nepaprastai išsamiai aprašė kasdienį Amerikos imperijos gyvenimą ir papročius. Amerikiečiai gyveno didžiuliuose labai senuose namuose, dažniausiai apaugusiuose kerpėmis ar vijokliais – veikiausiai dėl klimato ypatumų. Visi namai buvo pastatyti pagal tuos pačius architektūros principus: namuose būtinai įrengdavo bibliotekas ir galerijas, senovinių paveikslų prikabintus kambarius ir ilgus koridorius, tarsi gyvatės vinguriuojančius sunkių užsklęstų durų link. Kambariai paprastai būdavo didžiuliai ir erdvūs, siaurais smailiaviršūniais langais ir tamsiomis „ąžuolu" vadinamo medžio grindimis. Namuose – daugybė laiptų bei rūsių; koridorius apšvietė kandeliabrai, nors namų šeimininkas, lipdamas viršun, dažniausiai nešdavosi liepsnojantį deglą. Viena garbinga giminė, vadinta Ešerais, po namu turėjo net savo kapų rūsį, kuriame galėjo laidoti mirusiuosius ir apsieiti be daug nepatogumų keliančių bažnytinių apeigų. Sprendžiant iš Poeto aprašymų, Amerikoje nebuvo institucinės ar įsigaliojusios religijos; atrodo, amerikiečiai, kaip daugelis primityvių tautelių, nepaprastai bijojo tamsos ir nakties, o blogio dievybę stengėsi numaldyti sudėtingomis ceremonijomis bei ritualinėmis apeigomis. Vienoje istorinėje Poeto apybraižoje rasime nuorodą į „siaubingojo džino galią"; be jokios abejonės, tai tiesioginė sąsaja su I Čingu – rytinės žemės pasakojimų demonu, arba piktąja dvasia. Mums pavyko sužinoti vienos iš prarastųjų Poeto esė pavadinimą – „Prieštaravimo dvasia"; be abejonės, tai katekizmas, arba religinė studija. Tokiais atvejais belieka tik liūdėti suvokiant, kiek daug esame praradę ir niekada nebesužinosime.

Atrodo, jog labiau už viską amerikiečiai baiminosi, kad bus palaidoti gyvi. Šis nerimas veikiausiai siejosi su prietaru, vadintu kriogenija, pagal kurį sielą galima įkalinti kūne, smarkiai sumažinus jo temperatūrą; tikėta, kad užšaldyta dvasia nepajėgs išskristi iš lizdo. Ne. Čia nėra ko juoktis. Amerikos kraštovaizdis buvo monotoniškas ir niūrus; šaltasis metų laikas truko nepakeliamai ilgai, o „naktis" buvo gerokai ilgesnė už „dieną".

Tuo bent iš dalies galima paaiškinti stulbinančią imperijos gyventojų išvaizdą. Amerikiečių veidai buvo išblyškę, lūpos plonos, akys didžiulės; dauguma nešiojo ilgus šilkinius plaukus. Sprendžiant iš dokumente pateikiamų duomenų, visi amerikiečiai buvo kilę iš senos aristokratiškos giminės; vienas mūsų skaitytojas pasiūlė prielaidą, kad tai vieno pirmykščio klano ar šeimos palikuonys, – tuo galima būtų paaiškinti ypatingus, keistus jų bruožus. Mokslingasis Poetas mums praneša, jog šie žmonės buvo itin nervingi, kamuojami liguistai aštrių juslių. Jie be paliovos išgyveno „neaiškų siaubą ir neviltį". Kartais juos apimdavo be galo stiprūs nuostabos ar linksmybės protrūkiai; panašu, kad neproporcingai didelė jaunuolių dalis buvo linkusi į lunatizmą.

Jau kalbėjome apie juos kankinusią baimę būti palaidotiems gyviems; šią baimę lydėjo toks stiprus nuodėmės bei blogio suvokimas, jog ne vienas amerikietis laikė save iš anksto prakeiktu. Visos jų mintys sukosi tik apie mirtį. Mums dar nepavyko surasti atsakymo į klausimus, kodėl tokia turtinga ir aristokratiška nacija pasidavė tokiai liguistai baimei ir kas juos vertė aplink save kaupti įvairius nykimo bei siaubo ženklus. Pagal vieną hipotezę, gal juos kankino kokia nors paveldima liga, vertusi vengti ryškios šviesos ir lindėti užsidarius savo dvaruose. Bet galbūt egzistuoja ir kitokie paaiškinimai.

Leiskite pacituoti paties Poeto žodžius. „Tada, praėjus šešiasdešimčiai minučių (kuriose telpa trys tūkstančiai šeši šimtai sekundžių greitai skriejančio Laiko), laikrodis išmušė dar kartą, sukeldamas tokį patį sutrikimą, blogą nuojautą ir sunkias mintis". Matau, jog ne visi mane suprantate. „Laikrodis" – tai tokia mechaninė sistema, kurios paskirtis – gaminti „Laiką". Matyt, kitados egzistavo specialios prekybos vietos, kuriose žmonės galėjo įsigyti Laiko, bet Poeto aprašomuoju laikotarpiu mechanizmai buvo pasidarę tokie kompaktiški, kad Laiką gamino juose įmontuoti krumpliaračiai bei ciferblatai. Tame pačiame tekste, kiek toliau, minima „švytuoklė" – objektas, pritaisytas prie laikrodžio. Rasime net „šulinį", skirtą Laikui saugoti.

Taigi mūsų turimi duomenys leidžia manyti, kad Laikas amerikiečiams buvo gyvybiškai svarbus egzistencijos elementas. Tekste

kelis kartus sutinkami šiai dievybei skirti tostai ar ritualiniai pagerbimai, išreiškiami pasikartojančia fraze: „Na, ponai, jau laikas“. Gali būti, jog laikas turėjo regimąją išraišką. Jau citavau Poeto žodžius apie „greitai skriejantį laiką“, tarsi apibūdinančius sparnuotas, skubiai lekiančias figūras; tai padėtų paaiškinti ne kartą paminėtus „duslius“ arba „tylius, neaiškius“ garsus – mes juos aiškintume kaip žingsnių aidą ar sparnų plasnojimą. Turime pripažinti, jog daug neaiškumų kelia tekste aprašytas „sutrikimas, bloga nuojauta ir sunkios mintys“, siejamos su Laiku. Laiko akivaizdoje žmonės imdavo drebėti, o pradėjęs „skrieti“ jis sukeldavo sunkias mintis. Tai nebuvo geraširdiška ar draugiška būtybė, bet žmonės tikėjo, jog ji miglotais ryšiais susijusi su jų pačių kūnais. Pavyzdžiui, žmogaus širdies plakimas lygintas su „suvynioto į vatą laikrodžio“ keliamu garsu.

Kitoje „Pasakų ir istorijų“ ištraukoje autorius išpranašauja daug vėliau įvyksiančius atradimus. Aprašant amerikiečių gyvenamuosius namus užsimenama, kad šie prabangūs pastatai „kuria“ jų gyventojų likimus; juose tvyro „ypatinga, nepakartojama atmosfera“, kurios poveikis gyvenantiesiems esąs „siaubingas ir nelemtas“. Tikriausiai sutiksite, jog tai keista. Šį senovės istoriką beveik galėtume pavadinti pranašu. Bet tai dar ne viskas – perskaitykime štai šiuos žodžius: „Šis gyvenimas ir visas devynioliktasis amžius man kelia neapsakomą pasibjaurėjimą. Esu įsitikinęs, kad viskas eina blogyn“. Apmąstykime Poeto mintis – kiek jose sielvarto, kiek nevilties. O išvada dar skvarbesnė: „Noriu būti užbalzamuotas kokiems dviem šimtams metų“. Žinoma, šis sumanymas mums atrodo ir liūdnas, ir ironiškas. Jei po dviejų šimtų metų Poetą tikrai būtų atgaivinę, jis būtų atsidūręs tame pačiame niekingos galios valdomame Purvarausių amžiuje. Tai buvo bergždi ir kupini priespaudos laikai, ir vis dėlto prieš akis turime veikalą, įrodantį, jog jau tada žmonės įžvelgė kitokio gyvenimo pragiedrulius, neilgai trukus nušvitusius skaisčiojo Kerų Proto amžiaus pavidalu. Dėkoju.

12

Platonas: Dėkoju. Manau, neblogai pavyko.

Siela: Labai gera prakalba.

Platonas: Bet ar teisinga?

Siela: Ką gali žinoti. Man labiausiai patiko tavo samprotavimai apie laiką. Visada juo domėjausi, bent kol jis egzistavo. Ir kalbėjai labai įtikinamai. Turiu pripažinti, jog tavo gestikuliacija labai pagerėjo.

Platonas: Akademijoje mane mokė kurti vaizdinius, bet buvau netikęs studentas.

Siela: Ne. Buvai ne toks, kaip visi. Iš pat pradžių tai pastebėjau. Jau vaikystėje buvai kitoks. Mėgai būti vienas. Atsisakydavai žaisti su sudaužytais veidrodžiais.

Platonas: Buvau toks negražus...

Siela: Ne. Paprasčiausiai bijojai. Užuot su kitais vaikais šokęs labirinte, ėmei klykti ir pabėgai.

Platonas: Tikrai?

Siela: Aš visad buvau su tavimi. Kai slėpdavaisi Dramblio pilies griuvėsiuose. Kai verkei, mirus mokytojai.

Platonas: Eufrenijai. Tai ji mane atvedė į Akademiją. Tai ji parodė knygas.

Siela: Atsimeni, kaip verkei?

Platonas: Atsimenu, kaip atėjau į Mirusiųjų namus.

13

Sveikas, Platonėli, būk pasveikintas Mirusiųjų namuose. Tavo mokytoja čia atėjo, pajutusi, jog artinasi pabaiga. Vieni miestiečiai išnyksta tykiai ir nepastebimai, kiti ištisus šimtmečius išguli savo kevaluose, kol pagaliau ištirpsta. Anksčiau tikėjome, kad mirties akimirką kūną palieka visi prisiminimai bei vaizduotės reginiai; bet neseniai pavyko įrodyti, jog mirusieji sapnuoja. Guli ir sapnuoja buvusį gyvenimą. Tai žinome todėl, kad klausėmės jų sapnų. Ko gi tu verki, Platonėli?

14

Siela: Bet vis tiek likai Akademijoje.

Platonas: Iš pareigos. Ne. Pats to norėjau. Norėjau perskaityti visas senąsias knygas. Gyvenau jau nebe čia. Buvau ten, su jomis.

Siela: Tau buvo jauku.

Platonas: Kodėl?

Siela: Galėjai nuo visko pasislėpti.

Platonas: Klysti.

Siela: Kaip galiu to nežinoti?

Platonas: Aš norėjau atrasti save.

Siela: Norėjai įgyti balsą.

Platonas: Ne. Norėjau atrasti tikėjimą.

Siela: Koks liūdnas vaizdas. Buvai įsitikinęs, kad tu teisus, o kiti miestiečiai klysta. Tikėjai, kad praeitis labai svarbi.

Platonas: Žinoma. Bet argi ne tu mane įtikinai, kad verta skaityti tas knygas?

Siela: Gal ir aš. Dabar nebeprisimenu.

Platonas: Sielai nereikia atminties. Ji amžina.

Siela: Atsiprašau. Suklydau. Bet aš tikrai tylėjau, kai tau pasiūlė oratoriaus apsiaustą.

Platonas: Aš pats jį pasirinkau. Todėl, kad bijojau.

Siela: Ko?

Platonas: Jų.

15

Platonai iš Pyragių Sankryžos, tau suteikiamas oratoriaus apsiaustas ir kaukė. Galėsi kalbėti prie visų miesto vartų. Kokia tavo tema?

Kalbėsiu apie ankstyvuosius žemės laikus.

16

Pirmąją epochą, tikrąjį pasaulio pavasarį, mes pavadinome Orfėjo amžiumi. Anais laikais statulos įgydavo gyvybę ir nulipdavo nuo akmens pjedestalų, upelių dvasios apsigyvendavo medžiuose bei giraitėse, o kur žemę suvilgydavo sužeistų herojų kraujas, ten išsiskleisdavo gėlės. Dievai taip mėgo keisti pavidalą, kad pasiversdavo tai gulbinais, tai jaučiais.

Šių kerinčių laikų simboliu tapo Orfėjas – tai jis atrado muzikinės harmonijos galią, tai jis savo melodijomis privertė medžius šokti, o kalnus – prabilti. Ir vis dėlto labiau už ilgesingus fleitos garsus jis mylėjo vieną moterį, Euridikę, upės dievybės dukterį: upių dievybių gyvenamosios vietos aptiktos net šiame regione, prie Tiburno ir Ly. Euridikei, pievoje kalbančiai su gėlėmis, įgėlė gyvatė; ji tuoj pat užmerkė akis ir mirė, o Orfėją užliejo sielvartas, kurio net muzika nepajėgė išsklaidyti. Galima pasakyti, kad jis „paniro" į liūdesį, nes nusileidimo, pasinėrimo sąvoka labai svarbi tų laikų vizijai.

Euridikė pavirto šešėliu ir atsidūrė tamsiame požeminiame mieste, pavadintame Hadu; yra pavykę rasti keletą jo fragmentų. Miestą valdė Tanatas, Chrono sūnus, – tuo norėta pasakyti, kad mirtis yra laiko vaikas. Jis vilkėjo juodą apsiaustą su įaustomis aukso žvaigždėmis, o tai reiškė, kad net pats dangus paklūsta laikui bei mirčiai.

Orfėjas taip gedėjo praradęs Euridikę, kad atėjo pas Mažojoje Azijoje esančio Olimpo kalno dievus, maldaudamas išpildyti jo norą. Gal jam būtų leista nukeliauti į požemio pasaulį ir dar kartą pamatyti mylimąją? Dievai jį perspėjo, kad kelionė į požemius

labai pavojinga, bet ilgėliau pasitarę prie ambrozijos taurių sutiko duoti leidimą keliauti. Orfėjas tuoj pat buvo nuneštas prie kalne žiojinčios olos ir jau ketino įžengti vidun, tik staiga iš tamsos išniro nirtulingas trigalvis šuo. (Netoli anksčiau buvusio miesto griuvėsių išties atkasti pabaisiško gyvūno kaulai.) Bet Orfėjas nepažino baimės; jis išsitraukė lyrą ir užgrojo. Baisusis šuo stabtelėjo, apsilaižė letenas trimis liežuviais ir patogiai įsitaisė ant olos grindų. Netrukus jis užmigo. Vos tik Orfėjas išgirdo, kaip šuo knarkia, retsykiais padejuodamas, jis patyliukais įtipeno į olą ir netrukus atsidūrė Hado karalystėje.

Jo muzikos aidas anksčiau už muzikantą pasiekė požemius; pasakojama, kad šešėlių karalystės gyventojai nutraukė visus darbus, norėdami pasiklausyti negirdėtos malonios melodijos. Orfėją jie pasitiko tyliais atodūsiais ir skubiai nuvedė į paties Tanato rūmus. Ten jis perėjo daugybę įvairių kambarių, nukabinėtų liūdnais gobelenais, ir pagaliau atsidūrė tamsioje, nuošalioje salėje, kur ant juodo marmuro sofos gulėjo pats valdovas. Orfėjas atsiklaupė prieš jį, pasakė, ko atėjęs, ir vėl užgrojo lyra. Muzika pakerėjo Tanatą; šluostydamasis rubino ašaras, jis maloniai sutiko leisti Orfėjui atsiimti Euridikę ir išsivesti ją atgal į žemę.

Tačiau prieš išleisdamas svečią atgal Tanatas nutarė jam parodyti savo karalystės stebuklus. Čia buvo ir amžinai besisukantis ugnies ratas, ir didžiulis akmuo, be paliovos tuo pačiu keliu riedantis pirmyn ir atgal. Buvo ir sūraus vandens upė, juosianti visą karalystę, įtekanti ir ištekanti pati į save. Suprantama, tai vis senoviniai laiko simboliai. Tanatas sutiko išleisti Euridikę su viena sąlyga: kad Orfėjas nežiūrės į ją tol, kol jiedu neišeis iš Hado ir neatsidurs išoriniame pasaulyje. Šio sprendimo priežastys nėra aiškios, ir mums nepavyko atkasti jokių dokumentų, bet gali būti, kad Euridikę subjaurojo ar net visiškai pakeitė toks staigus susidūrimas su laiko stichija.

Taigi Orfėjas nusigręžė nuo Euridikės ir laikydamasis priesaikos ėmė pirmas eiti šviesos linkui; jis žingsniavo siauru takeliu tarp tamsių uolų ir grojo lyra, drąsindamas baikščiai žengiančią Euridikę. Bet staiga jis pajuto, kad nebegali ištverti, neregėdamas

jos veido, ir nieko negalvodamas atsigręžė pažiūrėti. Bet jau buvo per vėlu. Euridikė garsiai sušuko ir nualpusi parkrito ant žemės. Orfėjas puolė artyn, bet jam dar nespėjus jos apkabinti Euridikė ištirpo ore. Jis tik išgirdo tylutėlį: „Sudie“, – ir pamatė, kad stovi ant uolėto takelio visiškai vienas. Vienas jis pasiekė šviesos karaliją.

Kalbėta, kad Euridikė nenorėjo palikti laiko karalystės ir tyčia pašaukė Orfėją, kad jis atsigręžtų; gal ji paseno ir bijojo, kad tokios pasikeitusios jis jos nebemylės. Tiesą dar reikia išsiaiškinti. Orfėjas sielvartaudamas ir raudodamas klajojo savo gimtinės laukais bei pievomis, kol dievai jo pasigailėjo. Jis buvo paimtas į dangų, o jo lyra paversta žvaigždynu: nuo to laiko žemės žmonės pradėjo girdėti sferų muziką.

Ši istorija prasminga daugeliu požiūrių; nėra rimto pagrindo netikėti jos realumu. Ne visas smulkmenas pavyko patvirtinti, bet Hado, Olimpo kalno ir Lyros žvaigždyno egzistavimas abejonių nekelia. Taigi liūdną Orfėjo likimą galima pavadinti autentišku, centriniu senovės istorijos įvykiu. Dabar galite pereiti į stebėjimų kambarį, kur pamatysite rekonstruotą trigalvio šuns iškamšą, o vėliau trumpai papasakosiu apie antrąjį žemės amžių.

17

Apaštalų amžius – tai kančių ir aimanų metas; žemė tais laikais vadinta blogio simboliu, o visi jos gyventojai – nusidėjėliais. Dievai apleido žemę; žmonės tikėjo, kad gamtos pasaulis išdavė dvasinį savo paveldą. Apaštalai skelbė mokymą, pagal kurį žmonių giminė yra padariusi baisų nežinomos kilmės nusikaltimą, ir jį galima nuplauti tik maldomis bei atgaila; neilgai trukus pradėta ypatingai vertinti ir pati kančia. Dar teigta, kad visi dievai virto viena dievybe, kuri kartais slepiasi debesyje, o kartais – ryškioje šviesoje. Apaštalų liudijimu, šis dievas iš anksto pasmerkęs dalį savo kūrinių amžinoms kančioms vietovėje, vadintoje pragaru; tikslios jos buvimo vietos dar nepavyko nustatyti, bet manoma ją egzistavus netoli Hado. Tačiau galime būti tikri, kad apaštalų religiją sudarė sielvartas ir kraujas. Būtent dėl to anais laikais žemėje retai lankydavosi angelai; net ir nusileidę jie pabūdavo tik akimirką; kaip mums sakė pats Gabrielius, visiškai nebuvo su kuo protingai pakalbėti.

Galutinio religijos žlugimo priežastys mums nežinomos, nors gali būti, kad ją išklibino tam tikri vidiniai prieštaravimai. Pavyzdžiui, ši religija skelbė užuojautos ir gailestingumo dorybes, tačiau įnirtingai persekiojo visus, nesutikusius paklusti jos autoritetui; ji garbino visagalę dievybę, tačiau tvirtino, kad asmuo pats gali pasirinkti išganymą arba prakeikimą. Šie paradoksai išliko daugelį šimtmečių, bet galiausiai tikėjimas žlugo; jį pakeitė iš pirmo žvilgsnio įtikinamesni Purvarausių mokymai.

18

Platonas: Aš taip džiaugiuosi, kad pavyko nė karto nesuklysti.

Siela: Prieš tau mane pertraukiant kaip tik sakiau, kad išmokai kalbėti savo balsu.

Platonas: Ir miestiečiams labai patiko. Atrodo, tarsi saugodamas save, sykiu saugočiau ir juos. Kol aš tyrinėju ir aiškinu praeitį, jie gali jos nepaisyti. Aš suteikiu jiems tikrumą, ir jiems to gana.

Siela: Bet jie labai įdėmiai klausosi.

Platonas: Ir juokiasi.

Siela: Ne. Tu jų nesupranti. Jie paprasčiausiai žavisi tavo, oratoriaus, sugebėjimais. Ar atsimeni, kaip pasakojai apie paskutines Purvarausių amžiaus dienas? Tai buvo puiki prakalba.

19

Paskutiniai Purvarausių amžiaus šimtmečiai mums mena bene siaubingiausias ir didingiausias žemės istorijos scenas. Pavyzdžiui, kas pajėgtų deramai pavaizduoti neviltį, kurią kėlė įvairių žemę apraizgiusių tinklų bei ryšių kultas? Šiuos niūrius apdarus žmonės dėvėjo tarsi savotišką vergovės ir sykiu garbinimo simbolį, tarsi slėpdami, pridengdami savyje glūdinčią tamsą. Iš patiklių protėvių jie buvo paveldėję pažangos prietarus, tačiau net nuoširdžiai jais patikėję, vis dėlto neturėjo nė mažiausio supratimo, kur veda toji pažanga. Tačiau tokiai klaikiai pabaigai net jie negalėjo būti pasirengę.

Šio amžiaus dvasininkai buvo praradę vizionieriškas galias ir virtę technikais; jų žinios buvo tokios ribotos, kad svarbiausia savo veikla jie laikė materialiojo pasaulio skaičių ir skaitmenų tvarkymą. Viena dvasininkų kastai priklausanti žmonių grupė buvo išmokyta stebėti dangų (pasak senųjų tekstų, jie vadinti astronomadais, o gal astronumeratoriais) ir stebėjimais patvirtinti reguliarų bei iš anksto numatomą jo kūnų judėjimą. Dabar linkstama manyti, kad tai buvo laikoma mokslu. Nelemtą valandą vienas stebėtojas pamatė, jog kažkur išnyko keli silpni šviesos šaltiniai. Kitame regione dirbęs stebėtojas patvirtino tą patį pastebėjęs kitose tolimose sferose. Sunerimę ir sutrikę astronumeratoriai susirinko draugėn ir tada suprato, kad žvaigždės ir ūkai išnyko tik todėl, kad niekas į juos nežiūrėjo. Apimti nevilties technikai puolė peržiūrinėti žvaigždėlapius bei modelius, sudarinėti nepakankamai stebimų dangaus kūnų sąrašus. Suprantama, šie objektai taip pat jau buvo pranykę. Purvarausių vadovai staiga buvo pri-

versti suvokti, kad visatos elementai, kurių niekas aktyviai nestudijavo ir nestebėjo, nustodavo egzistuoti. Per trumpą laiką, prilygstantį vienos kartos gyvenimui, išplito visuotinis įsitikinimas, kad nakties dangus su visais ypatumais buvo sukurtas žmogaus suvokimo.

Tada visos galaktikos ir konsteliacijos tapo nuolatinio dėmesio objektais, tarsi dar būtų įmanoma sukauptomis valios pastangomis išlaikyti visatą nesugriuvusią. Bet buvo jau per vėlu. Atsirado abejonių. Palengva, lopelis po lopelio, išnyko visos žvaigždės. Prasidėjusio proceso nebebuvo įmanoma sustabdyti; nykimas, apėmęs vieną dangaus plotą, netruko pasklisti po visą žvaigždėtą dangų. Astronomadai jau buvo patikėję esą atsakingi už tai, ką stebi, todėl nebegalėjo tiksliai ar tvirtai apibrėžti savo veiklos tikslų. Tamsa plito.

Gyventojai nebuvo informuoti apie šiuos įvykius ir nepastebėjo, kad išnyko viena kita tolima žvaigždė. Tik kai palengva ėmė tirpti ryškiausi žvaigždynai, kilo didžiulė, visuotinė baimė. Pasiūlyta melstis. Melstis? Kam? Jie jau seniai buvo atsisakę žmogaus viduje ar už jo egzistuojančios dievybės idėjos. Kas galėtų įsivaizduoti, koks kilo įtūžis ir neviltis, ėmus griūti aštuonis šimtmečius trukusiam Purvarausių darbui? Pirmiausia žmonės įpyko ant kunigų, kurie neva juos apgavę ir jais manipuliavę; paskui atsigręžė prieš proto, abstrakcijų ir artėjančios tamsos kūrėjus. Bet pačius mokslininkus siaubingai baugino ir glumino tai, kas vyko jų akivaizdoje. Jie taip ir nesuprato, kad užsiiminėjo magija ir kad jų visata buvo žmogaus sąmonės emanacija. O paskui užgeso saulė.

Vėlesnis laikotarpis, kupinas pykčio ir baimės, aprašytas daugelyje kronikų. Purvarausių žmonės nenorėjo ar nesugebėjo įžvelgti šviesos savyje, tad tūžmingai kovojo prieš tamsią ir melagingą tikrovę, sukurtą aplink juos. Buvo tokių, kurie stebėjosi, kaip dar pajėgia gyventi ir alsuoti, bet dauguma žuvusios civilizacijos atstovų leidosi sukiršinami smurtauti ir griauti. Pirmiausia jie sukilo prieš savo valdovų mechanizmus; mūsų istorikai pasakoja, kad prasidėjo mašinų deginimo metas. Visuotinėje suirutėje buvo padegti visi tinklai, tarnavę prietaringųjų apeigų drabužiais, ir su-

daužyti visi monitoriai bei ženklai, kuriais apeigos buvo atliekamos. Netekę valdžios savo visatai, jie neteko ir tikėjimo ją sukūrusia civilizacija. Begalinėje naktyje, apgaubusioje jų pasaulį, nesvarbūs ir beprasmiški atrodė skaičiavimo įrankiai, komunikacijos priemonės bei įvairūs transporto būdai. Tad jie juos sunaikino. Sugriovė. Sudegino iki pamatų. Ir tik tada, Purvarausių amžiaus pabaigą apėmus tyliai nevilčiai bei begaliniam išsekimui, pagaliau sušvito tauri žmogiška šviesa.

Netrukus po didžiojo gaisro, išblėsus liepsnoms, iš žemės gilumos ėmė sklisti blausus, neryškus, vaiduokliškas švytėjimas; apglėbdamas žmones, jis kaskart stiprėjo. Pagaliau išaušo vaiski diena, nebeliko žvaigždėtos tamsos, taip ilgai juos klaidinusios ir valdžiusios; iš pradžių žmonės džiūgavo, bet netrukus išsigando, pamatę, jog šviesa sklinda ir nuo jų pačių. Beveik neabejodami šią akimirką galime laikyti Kerų Proto amžiaus pradžia.

20

Platonas: Aš taip tvirtai įtikinau miestiečius, kad jiems nebereikia patiems nieko klausti. Ir pats buvau tvirtai įsitikinęs. Ar neklydau?

Siela: Negaliu pasakyti.

Platonas: O jei visa praeitis – tik išgalvotos legendos?

Siela: Nepanašu.

Platonas: Gerai, tada pasakysiu kitaip. O jei aš klaidingai aiškinu tai, ką perskaičiau knygose?

Siela: O kas gali tą pasakyti?

Platonas: Tu.

Siela: Aš žinau tą, ką žinai tu.

Platonas: Kaip nemirtingas kūrinys, tu labai kukli. Juk tiesa, kad supranti praeitį ir gali įžvelgti ateitį.

Siela: Gal tai vienas ir tas pat.

Platonas: Kerų Proto amžiuje žmonėms buvo sakoma, kad ateities įvykiai veikia visus jų dabarties gyvenimo aspektus.

Siela: Tu taip manai.

Platonas: Aš taip maniau. Ar paminėjau tai savo prakalboje?

21

Kai žemėje vėl pasirodė žmogiškoji šviesa, įsigalėjo Kerų Proto amžius. Purvarausių amžiaus tamsa išsisklaidė, ir miestiečiai be baimės, be veidmainystės atpažino kits kitą. Šio amžiaus pradžią ženklino džiugesys ir prabudimo jausmas, tačiau tiems, kuriuos baugino jų patiriama laisvė, pakako ir sunkumų, ir nelaimių. Pavyzdžiui, tie, kurie tikėjo, kad naujasis pasaulis egzistuoja tik jų galvose, kaukdami bėgo vienas nuo kito. Kiti užmerkė akis, stengdamiesi nieko nematyti, ir užmigo amžinai.

Bet nerimo laikotarpis pamažu praėjo, o sykiu praėjo visuotinių dėsnių bei visiems taikomų matmenų iliuzija. Pirmuoju permainų liudijimu galima laikyti pranešimą, kad Graikijos pievose buvo pastebėtas šuoliuojantis kentauras. Neilgai trukus pasklido naujiena, kad kažkur Prancūzijos šiaurėje iš pelenų pakilo feniksas; jis buvo maždaug erelio dydžio, aukso ir purpuro plunksnomis. Kai netoli Mažosios Azijos pakrančių žmonės išgirdo giedant sirenas, o prie Dublino – rėkiant mirtį pranašaujančią šmėklą, pasidarė visai aišku, kad įvairialypės žemės dvasios išsiveržė iš užuolandų, kuriose buvo priverstos tūnoti beveik tūkstantį metų. Netrukus paplito pasakojimai apie elfus ir trolius, silfides ir valkirijas, vienaragius ir salamandras; senosios tikrovės audinys galutinai suiro, arba, tiksliau pasakius, į jį buvo įausta tiek daug kitų, kad apmatų beveik nebegalėjai įžiūrėti.

Kaip kitaip galėtume aiškinti Kerų Proto pradžios legendas? Jose skaitome apie didingus auksinius laivus, atplaukiančius iš Eldorado su auksinių vaisių ir auksakailių beždžionių kroviniu, apie Utopijos pasiuntinius, daugybę šimtmečių klajojusius ir tik dabar

atradusius Londono uostą. Tuo pačiu metu iš vandenyno iškilo Atlantida, dar vadinta Avalonu ar Palaimintųjų sala; visą laiką ji tūnojo vandenyje, nepasiekiama Purvarausių žvilgsniui, o dabar pasirodė visa grožybe. Tiesa, imta kalbėti ir apie ne tokius malonius dalykus – Sumatroje atrasta Maleboldžė, o prie pat Velso sienos atsivėrė Nevilties liūnas.

Bet niekas negalėjo sutramdyti mūsų protėvių entuziazmo ieškant miesto istorijos šaknų. Didžiojo mokslininko ir istoriko Džefrio iš Monmuto raštuose jie perskaitė, kad Londoną įkūrė iš Trojos atvykęs Brutas tais laikais, kai „filistiečiai užgrobė Sandoros skrynią". Atrasti ir kiti svarbūs rašytojai – tarp jų galėčiau paminėti Makolio ir Treveljano vardus – bet jie gyveno vėlesniais laikais, todėl jų liudijimai ne tokie patikimi. Iš Monmuto raštų Kerų Proto amžiaus miestiečiai sužinojo, kad žlugus Trojai Brutą sapne aplankė deivė Diana; ji jam įsakė plaukti į salą toje pusėje, kur leidžiasi saulė, ir įkurti miestą, ateityje tapsiantį pasaulio stebuklu. Ši sala vadinta Albionu; išsilaipinęs baltoje jos pakrantėje, Brutas susitiko ten gyvenusius milžinus, kuriuos po ilgų mūšių įveikė. Žinoma, mums pavyko rasti milžinų liekanas mus supančiose didingose kalvose; tylos muziejuje galite apžiūrėti jų laidojimo kambarių fragmentus. Laimėjęs mūšį, Brutas įkūrė Naująją Troją, vėliau pavadintą Ludo miestu, arba tiesiog Londonu, ir paliko jam dvasios įstatymų kodeksą – jo buvo laikomasi valdant Lyrui, Kordelijai ir pačiam Ludui. Apie kitus monarchus nieko nežinome; Makolis ir Treveljanas yra išgalvoję keistų dinastijų, bet jas ramiai galime priskirti tamsiam Purvarausių teorijų pasauliui, iš kurio ir yra kilusios.

Finsberio laukuose buvo atkasta milžiniška figūra, gulėjusi po žeme kelis šimtus metų; sprendžiant iš akmentašių darbo ypatumų, ji sukurta apie Kerų Proto amžiaus vidurį. Yra duomenų, leidžiančių spręsti, kad ją supo ritualams skirta erdvė arba aikštė. Ištyrus dirvos mėginius padaryta išvada, kad statulą supo milžiniškos, aukštai iškeltos žvakės; veikiausiai jos būdavo uždegamos žaibais, sukeltais mums nežinomų priežasčių. Statulos rankos iškeltos, tarsi sveikinantis ar džiūgaujant, o tarp jos krūtų įrėžtos

raidės LO; dar įdomesnis įrašas ant pilvo – didelis apskritimas, kurio viduje suraizgytos linijos, atidžiau pažiūrėjus, sudaro Londono gatvių bei namų planą. Švelniai vingiuojanti linija mėgdžioja Temzės vagą. Tai mums padeda suprasti, ką reiškia raidės LO. Ši didinga, aukštesniąją galią vaizduojanti figūra yra šventas paties miesto atvaizdas. Taigi darome išvadą, kad miestiečiai garbino Londoną kaip gyvąjį dievą. Gali būti, jog jam buvo atnašaujamos aukos, bet šito neįmanoma tiksliai pasakyti.

Londono garbinimu galima paaiškinti ir kitus Kerų Proto amžiaus ypatumus. Buvo atstatyti, arba, mūsų protėvių žodžiais tariant, „atgaivinti" senųjų genčių prekybos keliai aplink miestą. Skaitome, kad pastatai tapo gėlėmis, o gėlės – pastatais, tačiau šio posakio prasmė lieka neaiški. Svarbią informaciją teikia ir laidotuvių apeigos, nes miestiečiai laidoti lygiai tokia pat poza, kokia stovi didingoji statula – iškeltomis rankomis, ant kūnų išpieštomis raidėmis LO ir Londono planais. Gal po mirties jie tapo dieviškojo miesto dalimi, o gal pats Londonas išreiškė savo gyventojų dvasinę valią bei esatį? Atvėrus kapus, visada buvo juntamas saldus žolių ir smilkalų aromatas, palaidotųjų kaktos apjuostos aukso kaspinais. Tie, kurie išgyveno Purvarausių katastrofą ir pirmieji sukūrė žmogiškąją šviesą, žinojo, kad yra palaiminti. Tad gali būti, kaip pastebėjo to meto istorikas, kad kai Kerų Proto amžiaus gyventojai laidojo saviškį, jie tikėjo laidojantys dievą.

22

Žiežirbas: Vaikai visada labai noriai jo klausosi. Matai, kaip būriais bėga prie jo, vos tik pamato?

Madrigalas: Tik todėl, kad jis toks pat mažas, kaip jie. Netrukus vaikai sulauks tokio amžiaus, kada turės nutapyti ant Sienos savo veidus. Atsimeni, kai tu, aš ir Platonas pasiėmėme spalvotos šviesos lazdeles ir pradėjome vedžioti ant akmenų savo bruožus?

Žiežirbas: Ar tikrai Sidonija nupiešė save, laikančią žiburį?

Madrigalas: Nebepamenu. Tik atsimenu, kad ištrynė dalį savo veido. Ir vis vien iš jos bruožų kuo aiškiausiai matyti, iš kurios parapijos yra kilusi.

Žiežirbas: O Platonas pavaizdavo save su kepure iš plunksnų...

Madrigalas: Miesto kvailio kepurė.

Žiežirbas: Ir laikantį stiklinį pergamentą.

Madrigalas: Tikriausiai numatė savo likimą.

Žiežirbas: Arba, kaip jis pats pasakytų, jo likimas jau buvo įvykęs.

Madrigalas: Būtent tokius dalykus jis ir pasakoja vaikams. A, štai ir Ornato duktė. Pažiūrėk. Juokiasi. Esu tikras, Platonas vėl pasakoja apie Purvarausius.

Žiežirbas: Kuo jiems juokingos tos senovės apeigos? Tiesą pasakius, man jos šiurpą kelia.

Madrigalas: Turi pripažinti, kad jos savotiškai linksmos. Pavyzdžiui, kas galėjo pagalvoti, kad mūsų protėviai, ieškodami patarimų ar nurodymų, žvelgė į viršų?

Žiežirbas: Juokinga. Tai buvo Purvarausių ar Kerų Proto amžiuje?

Madrigalas: Man atrodo, Purvarausių. Viskas labai painu.

Ornatas: Žiežirbai ir Madrigalai, sveiki ir sudie.

Madrigalas: Kur taip skubi? Pas dukterį?

Ornatas: Platonas pasirinko naują temą. Netrukus sakys prakalbą prie Klerkų šulinio.

Žiežirbas: Deja, Ornatai, mudu šiek tiek pavargę. Turėsime pasikliauti tuo, ką vėliau mums papasakosi.

23

Mums pavyko sukaupti šiek tiek informacijos apie praeities aktorius bei komikus. Šias žinias iš esmės pagausino atsitiktinai išlikęs juokdariams skirtas vadovėlis, pavadintas „Pokštai ir jų ryšys su pasąmone". Žodžio „pasąmonė" reikšmė mums nėra visai aiški, bet jis gali būti susijęs su girtumo idėja, kuri net mūsų laikais kelia juoką. Pats pokštų vadovėlis priklauso klounui ar juokdariui, pramintam Zigmundu Froidu, – galime neabejoti, jog jo pavardė tarta kaip „Frodas", nuo žodžio „fraud" – apgavikas, taip suteikiant papildomos pikanterijos. Šioje knygoje jis surinko pavyzdžius, kaip pats sako, „prasmingų nesąmonių": komiškų istorijų apie žmones, kurie pamiršta vardus arba klaidingai perskaito žodžius, naudojasi ne tais raktais arba apverčia indus su juodais dažais. Akivaizdu, kad pats Frodas buvo neprilygstamas linksmintojas, ir nesunku įsivaizduoti, kokia rimta veido išraiška jis pasakojo apie visas šias nelaimes.

Jo vaidybą galima būtų apibūdinti kaip „frivolišką" ar net „rizikingą": joje labai daug vietos skirta seksui – tai gerai žinomas primityvaus teatro požymis. Frodo sceninis „žargonas" grindžiamas publikos ir aktoriaus supriešinimu, o nuolatos kartojama garsioji repriza: „Apie tai leiskite spręsti man", – aiškus kvietimas naujam kvatojimo protrūkiui.

Patys juokingiausi Frodo humoro pavyzdžiai – scenos, kuriose dalyvauja jo nuolatinis partneris Oidipas. Šis „puskvaišio" arba „naivuolio" vaidmuo – savotiška senosios pantomimos liekana; jis vilkėjo baltą laisvai krintantį apsiaustą, o niūria veido išraiška priminė antrąjį dueto klouną. Publiką jis juokino kvailomis dvi-

prasmiškomis replikomis, vadintomis „frodiškomis klaidomis". Nesėkmingai stengėsi naudotis jomis kiekvieną kartą, kai Frodas pradėdavo jį klausinėti arba „analizuoti" begaliniais, žavingai absurdiškais klausimais.

„Ar tau yra tekę ką nors išstumti, Oidipai?"

„Žinoma, ne. Visad stoviu ramiai ir tiesiai, kaip pasakė kareivis auklei."

„Nagi, nagi, katinėli. Nereikia tų tavo paikysčių. Geriau pasakyk, ką tu manai apie kėdžių kojas ir geležinkelio tunelius?"

„Geriau išorėje negu viduje, kaip sakė vyskupas..."

„Man atrodo, katinėli, kad tavo kalbos patvirtina mano išvadas."

„Nekalbėk man apie išvadas ar įvadas, ypač po vakarykščios nakties..."

„Ką tu galvoji apie ilgas nosis?"

„Man ant jų nusišnypšt."

„Eik, eik. Ar taip dera atsakinėti į mano garsiuosius analitinius klausimus?"

„Žinai, Zigmundai, tada pasakysiu tau visą tiesą. Manau, turėtum juos susikišti žinai kur..."

„Oidipai, tu tikriausiai buvai be galo juokingas vaikas."

„Juokingas? Visi tiesiog klykė. Ypač mano mamytė."

Šis dialogas, vadinamas „plepalais" arba „gigais", tikriausiai priversdavo Purvarausius kvatotis iki ašarų, ypač kai Frodas pabaigoje pranešdavo, jog „viskuo kalta mano draugo pasąmonė" – t. y. kad jis girtas.

Ne kartą buvo pastebėta, kad Purvarausių amžiuje žmonės nepaprastai domėjosi seksualine veikla, kartais dėl jos apleisdami kitus gyvenimo principus; pagal kai kuriuos išlikusius duomenis galima manyti, kad jų tapatybės priklausė nuo konkrečios lytinės orientacijos. Ne. Čia visai nėra ko gėdytis. Mes juk siekiame suprasti, o ne kaltinti.

Ir vis dėlto, nepaisant perdėto dėmesio seksualiniams dalykams – o gal kaip tik jo dėka, – jie tikriausiai taip pat nuoširdžiai kaip mes juokėsi iš Frodo maivymosi. Tad drąsiai galime jį pavadinti didžiausiu savo laikų komedijos meistru.

24

Sidonija: Ar aš pertraukiau tavo pasakojimą, Platonai?

Platonas: Ne. Anaiptol. Aš jį labai efektingai užbaigiau.

Sidonija: Norėjau, kad tu pirmasis išgirstum nuostabią žinią.

Platonas: Tikrai? Kokią?

Sidonija: Laimo gatvės ir Lidenholo sankryžoje rastas didžiulis stulpas. Jis taip ramiai ir greitai išniro iš žemės, kad atrodo, jog niekad nė nebuvo užkastas.

Platonas: Jei jį rado prie Lidenholo, tai bus tas didysis Gegužės stiebas, daug šimtmečių stovėjęs šioje vietoje. Čia buvo mūsų miesto linksmybių ir švenčių centras.

Sidonija: Ant jo išraižyti žodžiai, dalis nusitrynė, bet kai ką dar galima įžiūrėti. Aš juos užsirašiau.

Platonas: Kas gi čia? „Ovė Arupas ir partneriai. Skirta Loido pastatui".

Sidonija: Prisipažįstu, aš visai suglumusi. Todėl ir atėjau pas tave.

Platonas: Jei jis tikrai toje vietoje, tai privalo būti Gegužės stiebas. Visa mūsų miesto istorija liudija, kad pirmasis, pradinis pavidalas niekada neišnyksta.

Sidonija: Taigi?

Platonas: „Loido pastatas" – tai Gegužės stiebo pavadinimas. Ovė Arupas ir partneriai tikriausiai bus jį saugančios dievybės.

Sidonija: Ar gali taip būti?

Platonas: Be jokios abejonės.

25

Platonas: Nėra jokių abejonių. Teisybė?

Siela: Manęs nėra ko klausti. Aš neturiu nieko bendro su žinojimu ar abejonėmis. Aš – tik meilė ir intuicija.

Platonas: Jei mane myli, privalai pasakyti. Ar aš galiu būti tikras tuo, ką kalbu? Kartais imu manyti, kad apsimetinėju, kad turėčiau pačiupti abejonę kaip durklą ir smeigti sau į krūtinę. Gal sužeistas pradėsiu sakyti tiesą.

Siela: Ak.

Platonas: Manai, aš kalbu nesąmones?

Siela: Aš atlaidžiai vertinu tokius dalykus. Viskas teisinga, kas tau tinkama.

Platonas: Bet juk tu supranti? Tai tu man dovanojai šį nerimą, šią nervingą baimę.

Siela: Kodėl kaltini mane? Esi tas, kas esi. Pripažįstu, kad esu dalis tavęs, bet tikrai negaliu prisiimti visos atsakomybės.

Platonas: Tai tu manęs gėdijiesi?

Siela: Visai ne. Tavo argumentai man ne visada patinka, bet manau, kad jie reikalingi. Suteikdamas savo mintims išraišką, tu apibrėži mane. Ar tai savanaudiška?

Platonas: Mus mokė, kad skrendančių paukščių pulko struktūra – tai jų sielos vaizdinys. Tikriausiai mane su tavimi sieja toks pats santykis.

Siela: Be to, mudu esame pasaulio sielos dalis. O dar plačiau paėmus... na, šitie dalykai jau paslaptingesni.

Platonas: Tai tu niekad manęs nepaliksi?

Siela: Kūnas be sielos yra neįmanomas, nors, prisipažinsiu, kartais užsimanau, taip sakant, „nuskrieti“. Bet gali būti tikras, aš niekada nepaliksiu tavęs – kaip čia geriau pasakius – bedvasio.

Platonas: Dėkoju. Tu pridedi man drąsos.

Siela: Aš nei pridedu, nei atimu. Tai dovana. Netrukus jos gali prireikti.

Platonas: Suintrigavai mane.

Siela: Ša. Pažvelk į savo širdį ir papasakok miestiečiams apie sukūrimo stebuklus.

26

Senoviniai sukūrimo mitai labiausiai domina tuos, kurie studijuoja praėjusių laikų poeziją. Pavyzdžiui, anksčiau tikėta, kad dievas Chnumu sukūrė didžiulį kiaušinį, kurio viduje buvo visa, kas gyva; kita dievybė, Ptal, kūjo smūgiu sudaužė kiaušinį ir gyvybė ištekėjo laukan. Šis veiksmas buvo vadinamas „didžiuoju sprogimu", ir tikėta, kad vėliau visata nuolatos plėtėsi. Suprantama, sukūrimo poetai nė neįsivaizdavo, kad tai, ką jie manė sklindant ir plečiantis išorėn, iš tikrųjų buvo jų pačių dieviškosios energijos traukimasis ar išsekimas. Galima pasakyti, kad jie kūju sudaužė savo pačių smegenis.

Iš senovės miesto Babilono kilusi sukūrimo giesmė, kuri mums atrodo daug labiau įtikinama. Dvi jėgos – tamsa ir šviesa, dar vadinamos dievu ir slibinu – kaunasi dėl viršenybės; dievas nudobia slibiną, bet tamsa, net blaškydamasi agonijoje, sugeba pasėti apšviestoje visatoje sumaišties sėklas. Tai vadinamoji chaoso teorija, kurioje drakono nasrai pavadinti juodąja skyle, arba, kaip teigia kitas mitas, juodąja materija. Šiose nuostabiose sagose veikia ir kitos legendinės būtybės – pavyzdžiui, baltasis ir rudasis nykštukai. Turbūt jums jau aiški šių pasakojimų paskirtis? Senovės dainiai ir pranašai taip menkai tikėjo savo turimomis galiomis, kad privalėjo kreiptis į kokį nors tolimą ir didingą savo kilmės šaltinį. Jiems nebuvo suteikta galimybė žinoti, kad viskas – praeitis, dabartis ir ateitis – egzistuoja amžinai.

Vienas nepaprastai įdomus mitografas Menokijus mano, kad kitados visos keturios ankstyvuosiuose mituose minimos stichijos – žemė, oras, ugnis ir vanduo – buvo susijungusios į pūvančią

masę; kad joje besirausiantys kirminai buvo angelai, o vienas iš šių angelų tapo Dievu. Ši hipotezė, pavadinta „kirmėlynės teorija“, ir sukėlė ilgas, sudėtingas diskusijas. Išmoningumu ją pranoko nebent pasakojimas apie „superstygas“, kurias galima su tam tikromis išlygomis priskirti civilizacijai, pradėjusiai girdėti sferų muziką. „Stygos“ sutinkamos ir kituose mituose, pabrėžiančiuose harmonijos ir simetrijos vaidmenį visatos sukūrime. Galime įsivaizduoti, kad, pasakojant šias legendas paprastiems gyventojams, joms rituališkai akompanuodavo daugelio instrumentų muzika. Mums gali pasirodyti keistoka, kad senieji mūsų protėviai visad ieškojo kokio nors mitinio kilmės taško, bet turėkime galvoje, kad mūsų samprotavimai juos būtų sutrikdę. Juk mes suprantame, kad kūrimas vyksta nuolatos. Mes esame kūrimas ir kūriniai. Mes patys esame muzika.

27

Padavėjas: Sveiki atvykę į triukšmo muziejų, ponai. Ko pageidaujate?

Madrigalas: Ko aš pageidauju?

Žiežirbas: Taip žmonės anksčiau kalbėjo. Jis klausia, ar tu norėtum vyno, ar kavos.

Madrigalas: Kodėl jis ketina man duoti vyno arba kavos?

Žiežirbas: Todėl, kad čia tarsi senoviška kavinė. Taip įprasta. Žinoma, turėsi sumokėti.

Madrigalas: O kuo jis save laiko?

Padavėjas: Na, miestiečiai, tai ko pageidaujate?

Madrigalas: Aha. Aš pageidauju suprasti, kur atsidūriau. Kur mes turėtume būti?

Padavėjas: Ant Lombardo gatvės kampo. Tiesiai prieš Menšenhauzą.

Madrigalas: Negirdžiu jokio triukšmo. Tarsi būtume tylos muziejuje.

Žiežirbas: Ša. Girdėjai žingsnį? Tarsi širdies dūžį? O dabar jų daugėja, kažkas žengia akmenimis. Prisideda ir kiti.

Madrigalas: Dabar jie jau per garsūs.

Žiežirbas: Tai nesuskaičiuojamų kartų žingsniai.

Madrigalas: O dabar jie nutilo ir nutolo.

Žiežirbas: Jau vakaras. Ar girdi juoką ir pokalbius, atsklindančius nuo kitų staliukų? O garsus iš apačioje esančios virtuvės?

Madrigalas: Ar visa tai tikra?

Žiežirbas: Į šį klausimą tau niekas negalės atsakyti.

Madrigalas: Vis dėlto išgersiu vyno. Kaip vadinti tą patarnaujantį jaunuolį?

Žiežirbas: Padavėju.

Madrigalas: Padavėjau, aš sumokėsiu už vyną.

Žiežirbas: Gerai. O dabar papasakok man apie Platono prakalbą ant Pentono kalvos.

Madrigalas: Ar tu ten nebuvai?

Žiežirbas: Ne. Mane išrinko dirbti.

Madrigalas: Sveikinu.

Žiežirbas: Man pasisekė. Bet gailiuosi, kad praleidau prakalbą. Kaip ji prasidėjo?

Madrigalas: Ši medinė kėdė labai kieta.

Žiežirbas: Ji tau padės susikaupti. Papasakok, ką kalbėjo Platonas.

28

Prieš kokius šešis šimtus metų pietinės pakrantės griuvėsiuose buvo atrasta ilga lanksčios medžiagos juosta su įspaustais vaizdais; iškėlus juostą prieš šviesą, vaizdai tapdavo matomi, dėl to kai kurie istorikai pasiūlė hipotezę, neva juostoje esąs sukauptas labai koncentruotas švytėjimas, suvokiamas jutimais. Mokslininkai atgamino du žodžius: „Hičkokas“ ir „Įtūžis“, bet nei juostos paskirties, nei jos gamybos būdo išsiaiškinti nepavyko. Vaizdinius mėginta apšviesti įvairiais būdais, judinti įvairiomis kryptimis, įvairiu greičiu, bet jų paskirties taip ir nepavyko išsiaiškinti.

Tačiau net ir toks menkutis fragmentas kaip „Hičkokas-Įtūžis“ pasirodė esąs didingas atradimas, nes netrukus pavyko nustatyti, kad juostoje vaizduojamas Purvarausių laikų Londonas. Įsivaizduokite, kaip nustebome, pamatę senovės žmones, skubančius apšviestais keliais ir užsiimančius ritualiniais veiksmais. Pirmajame vaizdinyje regime akmeninį tiltą ir akmens bokštus, stūksančius abiejuose krantuose. Po tiltu tekanti upė nepaprastai siaura ir srauni, nejaugi tai galėtų būti mūsų mylimoji Temzė? Vėliau buvo pastebėtos mums pažįstamos potvynių žymės. Tai tikrai mūsų upė, tik apsupta šešėlių ir tamsos debesų.

Yra ir dar nuostabesnių vaizdų, iš kurių aiškėja, kad kažkoks padaras ar žmogus skrieja virš upės, tai priartėdamas prie jos, tai pakildamas aukščiau. Jis viską mato, o pats išlieka nematomas. Jis regi aukštus pastatus ir apšviestus kambarius; regi gatves ir žmonių veidus; regi upėje besisupančias mažytes valteles ir keistus pilkus paukščius. Jis tai kyla, tai leidžiasi, tarsi neregima dvasia skriedamas Londono dangumi. Gal tai vienas aukščiausių dievų,

kurio vardas Hičkokas-Įtūžis? Tiesa, mes neturime jokių žinių apie Purvarausių amžiaus astralinę magiją. Buvo manyta, kad šią materialios šviesos juostą išskyrė virš miesto skrisdamas angelas, bet ši įdomi hipotezė nesulaukė patvirtinimo.

Taigi tebesame suglumę ir galime tik stebėdamiesi apžiūrinėti šiuos senovės Londono vaizdus. Pirmajame vaizduojama, kaip prie Temzės susirenka grupė žmonių; atrodo, jie dalyvauja kažin kokiose gentinėse apeigose: susirinkusieji ploja rankomis ir šypsosi vieni kitiems. Gal jie ruošiasi garbinti upę ar atnašauti miestui, nes tolesniuose vaizduose matome upėje plūduriuojančią nuogą moterį, kuriai ant kaklo užrišta dryžuotos medžiagos skiautė. Gali būti, kad jos kūnas – tai dalis sudėtingos ceremonijos, kuria siekta atgaivinti skenduolius ir prišaukti juos iš upės gelmių, tačiau Purvarausių gyvenimo struktūra bei ritmas pernelyg spartus ir padrikas, kad galėtume ką nors tvirčiau spręsti.

Pavyzdžiui, kiti atvaizdai daryti kažkokioje uždaroje erdvėje: vyriškosios lyties žmogus vyniojasi aplink kaklą tą pačią dryžuotos medžiagos skiautę. Ar jis vienas iš tų skenduolių, kuriems pavyko atgimti? O gal jis ruošiasi savanoriškai aukai? Greta jo nieko daugiau nėra, o tai galėtų reikšti, kad jis ištremtas iš miesto. Po to jis leidžiasi žemyn mediniais laiptais ar kopėčiomis ir vėl pasirodo kambaryje, pilname stiklo butelių. Purvarausių gyvenimas išties labai trikdantis – taip staiga keičiasi veiksmo laikas ir vieta, o šio nuolatos kintančio pasaulio gyventojai, regis, nieko nė nepastebi. Tremtinys įpila į stiklinę skysčio ir vienu mauku jį išgeria. Gal tai savotiška prabudimo forma. Paskui jis įsikiša į burną popieriaus ar audeklo tūtelę ir ją uždega; atkreipkime dėmesį, kad anuomet miestiečiai garbino ne tik vandenį, bet ir ugnį. Tikriausiai jis yra vienintelis šio butelių pilno kambario gyventojas, nes ant šarmoto išorinių durų stiklo užrašytas jo vardas nutrupėjusia galūne: Nel Gvyn. Tiesiai priešais gyvena Henrietos Gatvė, bet jos mums nematyti.

Štai ir vėl įvyksta neįtikėtinas senovinio miesto gyvenimo šuolis, ir Nelas Gvynas pro durų angą išeina į gatvę. Čia pirmą kartą pamatome primityvų miestą. Jis mums kelia nuolatinę nuostabą

ir jaudulį, galima sakyti, net sukrečia tuos, kurie niekada nebuvo jo regėję. Mes matome duris ir laiptines, vedančias į neregimas vidines erdves, ir beveik imame bijoti, kad įkrisime į šio keisto pasaulio gelmes. Siauras kelias pilnutėlis žmonių figūrų, kurios harmoningai juda, tarsi vadovaujamos nematomos jėgos; už aukštų stiklinių langų matyti krūvos įvairių objektų, o tam tikrose vietose žmonės mainais į tuos objektus duoda banknotus arba monetas. Tik štai akimirksniu viskas pavirsta didžiuliu kiemu, pristatytu medinių konteinerių su įvairiaspalviais vaisiais. Galima įžiūrėti pavadinimą „Kovent Garden", arba Vienuolyno sodas, – veikiausiai senajame mieste tokių sodų buvo labai daug. Kitame vaizdinyje raudonplaukis dvasininkas ar tarnas duoda Nelui Gvynui kelis žalius ir oranžinius vaisius, o jiems už nugaros kabo plakatai, raginantys miestiečius labiau pasistengti, – Nelui Gvynui išeinant iš sodo, galima įžvelgti plakatą su užrašu „Narsos". Šio fakto nemini joks Purvarausių istorikas, ir tai tik dar kartą pabrėžia, kokios netvirtos ir nepilnos mūsų turimos žinios apie praeitį. Tačiau atidžiai ir nuosekliai aiškindamiesi turimus paveikslus mes susikūrėme senovės Londono vaizdą: kiekvienos keturios jo gatvės susiduria sode, kur už dyką dalijamas maistas. Hičkoko-Įtūžio dėka dar žinome, kad visi Purvarausių amžiaus objektai buvo nuspalvinti ir kad žmonės patys dažė savo kūnus. Verta pastebėti, kad Londono gatvės ir skersgatviai yra nevienodo ilgio ir pločio. Vienos gatvės plačios, o kitos siauros, ir panašu, kad šis faktas lemia jose gyvenančių žmonių ir vykstančių veiksmų prigimtį.

Nelas Gvynas dar kartą žaibiškai persikelia į visiškai kitą būstą. Jo lango stiklas irgi šarmotas, ant jo užrašytas savininko vardas: „Kiaulė ir Švilpukas". Viduje sėdintys Kiaulės ir Švilpuko draugai geria iš stiklo indų; jie, kaip ir Nelas Gvynas, kišasi į burną uždegtas popieriaus tūteles; gali būti, kad toks ugnies garbinimas teikė jiems peną ir energiją. Įeina du miestiečiai ir nusiima galvos apdangalus; gal juos blogai veikia oras išorėje, o gal siekia apsisaugoti nuo jo svorio. Nelas Gvynas užsidengia veidą dideliu popieriaus lapu, tarsi stengdamasis pasislėpti; gali būti, kad popierius jam ką nors sako, nes prieš mus išnyra skaičiai: 4.30, 20–1. Ko

gero, šio matematinio pasaulio gyventojai kalbėjosi skaičiais. Nelas Gvynas atsisveikina su Kiaule ir Švilpuku; netrukus jį matome einantį akmenimis grįsta gatve. Aplink būriuojasi pilki paukščiai, kuriuos jis išbaido staigiu judesiu; kai kas mano, kad šie skraidantys padarai – mūsų angelų protėviai, kuriuos buvo prislopinęs ir patamsinęs gyvenimas Purvarausių laikais, bet tai tik hipotezė. Staiga stoja naktis. Tai matyti iš to, kad nebėra dangaus, išblunka spalvos, ir būstuose sužimba įvairios švieselės. Hičkokas-Įtūžis irgi virsta tamsa, nes šioje vietoje vaizdinių juosta nutrūksta.

29

Platonas: Ar galiu tavęs kai ko paprašyti?

Siela: Viskas, ką turiu, priklauso tau.

Platonas: Papasakok man apie Purvarausių žmones. Ar jie tikrai tokie paklydėliai, kaip mus mokė? Kaip aš mokau?

Siela: Kas galėtų pasakyti? Aš, aišku, niekaip nedrįsčiau tau prieštarauti, bet buvo atvejų, kai jie imdavo spėlioti, kas jiems darosi. Kartais gal net nežinodavo, ką reikėtų daryti. Atsimenu... et, nieko.

Platonas: Ką ruošeisi sakyti? Ketinai kažką išplepėti. Jau norėjai papasakoti, kad pati juos pažįsti. Taip ir žinojau. Tu ten buvai.

Siela: Labai prašau, neišsigalvok, ko aš nė...

Platonas: Tu mane apgavai.

Siela: Šis pokalbis baigtas.

Platonas: Ne. Neišeik. Aš atsiprašau.

Siela: Garbės žodis?

Platonas: Garbės žodis.

Siela: Apsimeskime, kad niekad apie tai nekalbėjome. Jei pamenu, klausei manęs apie Purvarausius?

Platonas: Taip. Kas bus, jei aš neteisingai suprantu to amžiaus žmones, jei aš klystu?

Siela: Žinai, kartais man dėl tavęs neramu.

Platonas: Kodėl?

Siela: Tau trūksta perspektyvos.

Platonas: Bet juk tai priklauso tik nuo tavęs?

Siela: Gerai, pamėginsiu pasakyti kitaip. O ką, jei tu ir turėjai klysti? Jei tai vienintelis būdas išsaugoti pasitikėjimą dabarties pasaulio tikrove?

Platonas: Tai būtų labai negailestinga lemtis.

Siela: Arba neišvengiama. Jei kiekvienas amžius privalo kliautis savanorišku žmonių aklumu, tada tu, Platonai, daraisi gyvybiškai būtinas.

Platonas: Tai toks tavo tikslas? Išsaugoti mano neišmanymą?

Siela: Aš neturiu tikslo. Paprasčiausiai čia esu.

Platonas: Aš tavimi netikiu.

Siela: Ką čia šneki? Tu netiki savo siela? Tai neįmanoma.

Platonas: Susipainiojau. Pripažįstu. Padėk man.

Siela: Siūlau taip susitarti. Tau reikia pasiekti savo pažinimo ir savo tikėjimo ribas. Ar teisybė?

Platonas: Žinoma.

Siela: Tada aš tavęs nebesaugosiu.

Platonas: Nuo ko nebesaugosi?

Siela: Nežinau. Paprastai sielos pareiga saugoti ir ginti savo globotinį...

Platonas: Kartą mačiau paveiksle angelą su liepsnojančiu kalaviju.

Siela: Labai panašiai. Bet jei tu tikrai trokšti atrasti tiesą...

Platonas: Tai mano troškimas.

Siela: Tebūnie taip. Aš nebepastosiu tau kelio. Sėkmės.

Platonas: Kada tave vėl pamatysiu?

Siela: O ar esi mane iš tikrųjų matęs? Dabar eik. Miestiečiai laukia.

30

Ar matote šį apanglėjusį popierėlį? Atkreipkite dėmesį, kad ant jo užrašyti žodžiai senuoju anglišku šriftu. Laužtiniais skliaustais išskyriau siūlomą, spėjamą žodžio prasmę, o žvaigždutėmis – rankraščio įplyšimus ar apdegusias vietas. Tekstas yra toks – atleiskite, jei mano tartis pasirodys šiurkšti ar nedarni. Šis tekstas laikomas autentišku.

*griuvėsius ši[s]**laužas *ems
** ronimas ir vėl **
Eliotas

Aš rengiuosi įrodyti, kad žodis „Eliotas“ ženklina cituojamų eilučių autorių ar dainininką; laimei, išliko duomenų, kurie leis mums tiksliau nustatyti jo tapatybę. Yra išlikęs prozos fragmentas, kuriame kalbama apie „rašytoją Džordžą Eliotą“, o Purvarausių freskų kolekcijoje, kurią galime apytikriai datuoti aštuonioliktuoju–dvidešimt antruoju amžiumi, rasime sieninį piešinį, arba plakatą, su užrašu „Alhambra. Dalyvauja mūsų programos žvaigždė Eliotas, šokolado spalvos dainininkas, lankstusis negras“. Aš jau esu jus informavęs, kad toje epochoje žemė buvo padalyta ir suskirstyta į „rases“ (kurių atsiradimas aiškintas klimatinėmis, o ne dvasinėmis priežastimis): „negras“, arba „šokolado spalvos“, būtų tas pats, kaip „afrikietis“ ar „juodasis“. Suprantama, vėlesniame – Kerų Proto – amžiuje manyta, kad juodosios „rasės“ atstovai buvo arčiau Dievo, todėl juos ir nusvilino dieviškosios meilės spinduliai. Iš viso šito galima daryti išvadą, kad eilučių autorius –

afrikietis dainininkas, vardu Džordžas Eliotas. Aišku, nieko tvirtinti negalima, aš puikiausiai tai suprantu, bet mano siūloma identifikacija gera jau tuo, kad neprieštarauja turimiems duomenims.

Patį tekstą mėginta aiškinti įvairiai. Vienas istorikas teigia, kad „griuvėsius“ galima sieti su žodžiu „laužas“, taigi Džordžas Eliotas paprasčiausiai pasakoja apie kokio nors pastato griuvėsius, galbūt nusiaubtus gaisro („laužas“); gali būti, kad šis pastatas – tai koplyčios ar šventyklos, skirtos „ronimui“, arba šv. Jeronimui, griuvėsiai. Tačiau kitas skaitytojas su juo ginčijasi tvirtindamas, jog „ems“ galima perskaityti kaip žodį „lems“ ir kad čia mes sutinkame senovinį Purvarausių ateities spėjimo pavyzdį. Aš, Platonas, aiškindamas šiuos fragmentus laikiausi nuostatos, kad juodaodis dainininkas tikrai pranašavo Purvarausių amžiaus pabaigą, paskutinį šviesos laikų laužą, ir apgailestavo dėl amžininkų aklumo. Taigi tekstas galėtų skambėti taip:

[Per] griuvėsius ši[s] laužas [lemtį l]ems
[Je]ronimas ir vėl [jos neregės]
Eliotas

Jei leisite, priminsiu, ką pats esu anksčiau sakęs panašiame kontekste: „Pagalvokite, kaip gyveno anų laikų poetai ir dainininkai, kurie (kiek mums žinoma) atliko tik linksmintojų vaidmenį. Kol kas nėra aišku, ar jie skaitė bei vaidino savo kūrybą viešose vietose, ar privačiuose sambūriuose, bet jų žemą visuomeninę padėtį patvirtina ir menki išlikę duomenys apie juos, ir dažnai jų darbams būdinga melancholiška nuotaika“. Buvo ir tokių, kurie mėgino tvirtinti, neva Džordžas Eliotas tyčia sukūrė poemos „fragmentą“, arba „griuvėsius“, norėdamas tiksliau išreikšti jį apėmusią neviltį. Galbūt iš tiesų egzistavo sena „griuvėsių“, arba fragmentų, literatūros tradicija, kurios paskutinis atstovas ir buvo Eliotas. Dovanokite. Mano šviesa ima blėsti. Jūs jau pastebėjote? Ne, ne, neverta jaudintis. Tikrai nesergu. Jums neatsitiks nieko bloga. Aš pavargau. Tik tiek. Ši prakalba baigta.

31

Kažin kas darosi. Kažkas artėja. Girdžiu šūksnius ir murmėjimą, o štai dabar pasirodė šešėliai. Jaučiu, kaip jie mane supa. Siela! Mane kamuoja tam tikras nerimas. Jaučiu jį daug stipriau, negu galėtum įsivaizduoti. Siela? Kur tu? Aš matau išblyškusį jaunuolį, atsirėmusį į stulpą. Ir merginą. Prie jos eina kažkoks gyvūnas. Ima ryškėti pavadinimas – Aukso skersgatvis. Kas tie žmonės, einantys šalia manęs? Jų tiek daug. Jie daug arčiau, negu man atrodė. Dabar prašvilpė smarkus vėjo sūkurys. Siela! Ar nuo to kitados mane saugojai? Ar saugojai mane nuo jų?

32

Sidonija: Tai tu jį matei?

Ornatas: Taip, stovėjo prie Luošių vartų.

Sidonija: Keista. Nepasakyčiau, kad tai jo įprasta vieta.

Ornatas: Ir dar viena keistenybė: jis kalbėjo pats su savimi.

Sidonija: Negali būti.

Ornatas: Taip, ir dar mačiau, kaip gestikuliuoja. Atrodė labai įnirtęs.

Sidonija: Ar išgirdai, ką jis kalbėjo?

Ornatas: Kažką apie Aukso skersgatvį. Ir apie minias, kurios jį supa. O aplink nebuvo nė gyvos dvasios, tik jis vienas. Paskui jis priėjo prie manęs.

Sidonija: Ką tada darei?

Ornatas: Išreiškiau jam pagarbą, ir jis atsakydamas nusilenkė. Papročiai reikalauja, kad išliktume tylūs...

Sidonija: Be abejo.

Ornatas: Bet jis staiga manęs paklausė, ar ko nors laukiu.

Sidonija: Ką?

Ornatas: Aš atsakiau: „Nieko nelaukiu. Paprasčiausiai tyliu, nes to reikalauja pamaldumas“. O jis nusijuokė.

Sidonija: Tada ir tu nusijuokei?

Ornatas: Suprantama. Paskui jis manęs paklausė, ar aš ką nors galvoju. „Ničnieko“, – atsakiau. Jis paklausė kodėl. „Mąstyti nėra privaloma, – atsakiau, – ne taip, kaip sapnuoti“.

Sidonija: Gerai pasakei.

Ornatas: Ačiū. Tada jis užsidengė veidą ranka ir tarė, kad matęs mane irklinių valčių lenktynėse, kai rungėmės su Esekso gatve. Paklausė, ar laimėjau...

Sidonija: Koks keistas klausimas.

Ornatas: Tad aš turėjau jam tarsi vaikui paaiškinti, kad laimėtojų nebuvo ir negalėjo būti. Jis vėl nusijuokė. Paskui paklausė, ar dėl to atrodau toks nuliūdęs.

Sidonija: Ar gali būti, kad jis netenka proto?

Ornatas: Jis kažką užsiminė, neva netekęs sielos, bet tai buvo taip juokinga, kad apsimečiau nesiklausąs. Po kurio laiko jis prasitarė, jog leidžiasi į kelionę.

Sidonija: Į kelionę? Tu manai...

Ornatas: Išeina iš miesto.

Sidonija: Bet kodėl?

Ornatas: Būtent to aš ir paklausiau.

Sidonija: Ir ką jis atsakė?

Ornatas: Apsižvalgė aplink save ir kažką sumurmėjo apie kitas vietas. Kitus žmones. Aš jam pasakiau: „Paklausyk, Platonai". Taip jį pavadinau.

Sidonija: Ne oratoriumi?

Ornatas: Ne. Man tai pasirodė nesvarbu. Ar nereikalinga. „Paklausyk, Platonai. Šiame mieste mes visi užaugome. Paklusome jo taisyklėms. Mus išmokė jo paslapčių. Tu pats pasiryžai vadovauti mums savo prakalbomis. Mes visą gyvenimą kontempliuojame miesto gėrį ir grožį. Klausomės, kaip tu kalbi apie jo vidinę harmoniją. Kam stengtis, kam ieškoti to, kas už šių sienų?" Jis labai keistai atsakė.

Sidonija: Kaip?

Ornatas: „Mielas Ornatai, gal aš iškeliauju ne taip toli, kaip tau atrodo. Gal įmanoma leistis į kelionę, pasiliekant toje pačioje vietoje".

Sidonija: Ką jis norėjo tuo pasakyti?

Ornatas: Neturiu jokio supratimo. Eime. Paplaukiosime valtele po Flytą, paieškosime angelų plunksnų.

Platono kelionė į požemio pasaulį

33

Olos grindys nuožulniai leidosi žemyn. Užuodžiau kažkokį kvapą, nepriklausantį nei gyviems, nei mirusiems. Atrodė, jog girdžiu balsus, ir patraukiau prie angos. Pripažįstu, šiek tiek bijojau, bet juk mus visus truputį baugina tamsa? Sakote, kad aš sapnavau? Tai buvo ne sapnas. Buvau budrus ir akylas kaip niekada.

Kai įėjau į olą, oras joje atrodė toks sunkus ir tvankus, jog net pagalvojau: viskas, toliau nebegaliu eiti. Bet žemė, kaip ir anksčiau, nuožulniai žemėjo, ir įžengdamas į tamsą instinktyviai palenkiau galvą. Nežinau, ar toli nuėjau. Gali būti, kad visai nepajudėjau iš vietos. Gal stovėjau it stabo ištiktas. Juk jūs mane suprantate? Tamsa taip sutirštėjo, kad nebemačiau net savo kūno, nesuvokiau judesių. Žinoma, vėliau supratau, kas atsitiko. Mano matmenys keitėsi, kad galėčiau patekti į Purvarausių pasaulį. Kas ten sušuko: „Platonas piktžodžiauja"? Aš nepiktžodžiauju. Paprasčiausiai kalbu tiesą. Palengvėliais tamsa ėmė kilti, ir aš pastebėjau, kad mane supantys akmenys skleidžia niūrią šviesą. Ji buvo ugnies ar kraujo spalvos. Vis dar leidausi žemyn. Atleiskite. Negaliu to išreikšti kitais žodžiais, tik „žemyn" arba „aukštyn". Gal tapau toks, kaip jie.

Kažkokiu būdu supratau, kad keliauju uždaru ratu. Ėmė darytis šilčiau; pastebėjau, kad mano kūnas šviesoje meta ant grindų keistą skystą pavidalą. Jis vadinamas šešėliu, o jį sukuria netikra jų saulės šviesa. Jų pasaulis buvo pilnas šešėlių. Staiga atsidūriau prieš plačius akmeninius laiptus. Neturėjau kitos išeities. Užlipau ant pirmo laiptelio. Ėmiau leistis, bet ir vėl jaučiausi taip, tarsi visiškai nejudėčiau, tarsi būčiau pasilikęs toje pačioje vietoje – tik

man virš galvos praplaukė įvairūs šviesos ir tamsos pluoštai. Išgyvenau keisčiausius pojūčius – tai jaučiausi suakmenėjęs, tai nenumaldomai nerimavau, – kol galiausiai supratau, jog patiriu naktį ir dieną, kaip būdavo senovėje. Tarpai tarp jų vis ilgėjo, ir pagaliau tamsoje ėmiau įžiūrėti šviesos taškus. Pažvelgiau viršun. Man virš galvos plytėjo žvaigždėtas dangus, ir žvaigždynų konfigūracijos labai priminė mano studijuotus senuosius Purvarausių žvaigždėlapius. Tai buvo senovinės nekintančios žvaigždės, spindinčios žemiau manojo pasaulio lygio.

O paskui atsirado triukšmas. Iš pradžių tik silpnutis šnarėjimas, tačiau jis darėsi vis garsesnis, kol pagaliau mano ausis užliejo gaudesys, kalimas ir ritmingas dunksėjimas. Girdėjau ir tūžmingesnių, neaiškios prigimties garsų, bet kelias pasidarė toks status, kad grįžti atgal nebebuvo jokios galimybės. Ir kodėl turėjau grįžti atgal, jei galėjau bėgti prie savo vizijos? Priėjau didžiulę erdvę, plytinčią į visas puses. Neįmanoma nustatyti nei jos gylio, nei aukščio, nors virš galvos tebemačiau spingsant nekintamas žvaigždes. Ir štai priešais mane skleidėsi Londonas. Buvo nebe naktis, o skaistus vidudienis; aiškiai mačiau didingus stiklo bokštus, kupolus, stogus ir namus. Tolumoje žaižaravo pati Temzė, o šalia jos vingiavo plačios gatvės. Prospektai ir pastatai buvo sudėtingesni ir erdvesni už tuos pastatus, kuriuos mums yra pavykę atkurti; ir vis dėlto tai buvo tas pats miestas, apie kurį nuo seno svajojau.

Kaip man jums papasakoti apie savo keistą kelionę pas Purvarausių žmones? Jie buvo mažo ūgio, jums beveik iki pusės, ir net man teko atsargiai tarp jų vaikščioti. Klausiate, ar juos išgąsdino mano išvaizda, – iš tiesų jie manęs nematė. Tarsi būčiau kokia dvasia ar vaiduoklis. Ko juokiatės? Man atrodo, buvau jiems nematomas todėl, kad vis dar egzistavau kitame matmenyje negu jie. Todėl jie buvo tokie kompaktiški, tokie sodrūs, todėl jų veikla atrodė keistai suvaržyta. Jie judėjo pagal iš anksto nustatytą planą – kartais atrodė, jog patys nežino, kokia kryptimi keliauja. Jų žvilgsniai buvo nukreipti į priekį, bet atrodė nieko nematą; gal visi buvo paskendę giliuose apmąstymuose, bet apie ką jie mąstė?

Pasilenkiau, norėdamas jų pasiklausyti; mėginau juos kalbinti, bet jie, žinoma, manęs negirdėjo. Perėjau Senąja gatve ir pamačiau, kad kitados tai buvo kelias per mišką. Nuėjau į Smitfildą ir krūptelėjau, pajutęs aplinkinių gyventojų pyktį. Čipsaide pats miestas buvo sukūręs įmantrius judėjimo piešinius, ir visas gyventojų aktyvumas apsiribojo jais. Klepeme pasiklausiau, kaip jie kalba – *gal pasakysite kiek valandų aišku jis nori gauti geriausią kainą bet kartu jis nori parduoti tai ką gal aš jau eisiu jis taip ir nepanoro išgirsti tiesos gal galėtumėte pasakyti kiek dabar valandų*. Taip slinko jų gyvenimai. Jie nežinojo, kad jų žemė plyti milžiniškoje ertmėje po mūsų žemės paviršiumi. Jų dangus buvo olos lubos, bet jiems jis atrodė slenkstis į visatą. Aš vaikščiojau tarp aklųjų. Bet kai naktį pažvelgiau į žibuoriuojantį Purvarausių dangaus veidą, pasijutau jo apžavėtas.

Buvau manęs, kad nakčiai pakeitus dieną stos tyla ir ramybė; tačiau triukšmas nesiliovė. Kad ir kokia kryptimi ėjau, stengdamasis atrasti triukšmo šaltinį, jis tolo nuo manęs sulig kiekvienu žingsniu. Tada aš jį išgirdau: paties Londono šnabždesį ir vaitojimą. Nebuvo ir visiškos tamsos, nes po tamsos sluoksniais nuolat švytėjo miesto horizontai. Šalia gatvių buvo pristatyta stiklinių ar ledinių indų, iš kurių sklido žvaigždžių šviesa. Ar galėjau išgalvoti tokią vietą? Miestiečiai vilkėjo įvairiaspalvius, prie kūno prigludusius drabužius. Tikėjausi, kad jie visi atrodys vienodai, bet paaiškėjo, kad tyčiojasi vieni iš kitų ir mėgdžiojasi. Atrodė, kad skirtybės juos nuoširdžiai džiugina ir kad jie nemato skirtumo tarp vidaus ir išorės. Ar tai jus stebina? Tik tada aš pradėjau suprasti Purvarausių amžiaus prigimtį. Žinoma, jie negalėjo pasprukti nuo savo matmenų tironijos, nuo suvaržyto gyvenimo oloje, bet užtat itin džiaugėsi kontrastais ir padrikumu. Valdyme ir versle, gyvenime ir darbe jie su didžiausiu malonumu siekė prieštaravimų ir esminių permainų. Oras buvo persmelktas nežmoniško skaičių ir mechanizmų kvapo, bet pats miestas nepaliaujamai keitėsi. Ne. Nesijuokite. Paklausykite manęs. Netrukus pastebėjau, kad jie visada siekia bendrauti pačiu trumpiausiu būdu; jiems teikė malonumą pati paprasčiausia informacija, jei tik ją buvo galima gauti tuoj pat. Buvo dar vienas jų gyvenimo aspektas, kurį aš, prisipa-

žįstu, turėjau numatyti: jiems atrodė, kad juo greičiau įmanoma pranešti apie veiksmą, juo jis svarbesnis. Patys įvykiai neturėjo jokios reikšmės, svarbus buvo tik faktas, kad apie juos galima iškart sužinoti. Jūs nutilote. Dar kartą jūsų klausiu: kaip galėjau išgalvoti tokią tikrovę?

Kol jauni, miestiečiai šokčiojo aukštyn, pasenę imdavo lenktis prie žemės, kurią laikė paskutiniais savo namais. Jie nežinojo, kad gyvena kalėjime, ir daugelis jų buvo patenkinti. Gal jie buvo laimingi tik dėl to, kad iki galo išreiškė save, bet mačiau ir tokių, kurie atrodė nuvargę, iškamuoti rūpesčių. Jie be paliovos statė ir perstatinėjo savo miestą. Tikriausiai griovimas jiems teikė malonumą, nes leido savotiškai užsimiršti. Tad miestas plito, paglemždamas vis naujus laukus. Jis be paliovos augo, be paliovos ieškojo harmoningo kontūro, ir niekaip jo nerado. Štai ką jums pasakysiu: Purvarausių Londonas neturėjo sienų. Jame nebuvo nei pradžios, nei galo. Todėl ir jo miestiečiai atrodė tokie neramūs. Juos graužė veiklos poreikis, bet ta veikla buvo tuščia. Gal yra ir kitas paaiškinimas. Gal jie todėl lėkė tokiu karštligišku greičiu, kad tikėjo, jog nutraukus veiklą jie patys ir miestas bus sunaikinti? Taigi viskam buvo skirtas laikas – valgymui, miegojimui, darbui. Jiems prie riešų buvo pritaisytos laiko juostelės, tarsi antrankiai, kaustantys prie gyvenimo oloje. Jie gyveno mažuose laiko fragmentuose ar dalelytėse ir nuolatos laukė fragmento pabaigos, tarsi veikla įgytų prasmę tik pasibaigdama.

Jų laikas buvo visur. Jis juos vertė skubėti primyn. Mačiau juos judant ilgomis žmonių grandinėmis ir supratau, kad tai juda pats laikas. Bet jo judėjimas nebuvo tolygus. Tikėjausi, kad laikas lėks be paliovos, niekada nesustodamas, bet iš tiesų jis, prisitaikydamas prie daugialypės miesto prigimties, ėjo skirtingu greičiu. Vienuose rajonuose bėgo greitai, kituose vos slinko, o buvo tokių vietų, kuriose laikas išvis sustojo. Pasitaikydavo, kad siaurose miesto gatvėse išgirsdavau balsus tų, kurie čia praėjo prieš daugelį metų. Paskui atradau dar vieną nuostabų dalyką. Kai kurie Purvarausių žmonės tarsi gyveno kitame laike. Tarp jų buvo driskiai, kurie klaidžiojo vedini šunimis; jiems buvo nepakeliui su tais, kuriuos

aplenkdavo perpildytose gatvėse. Buvo vaikų, kurie dainavo ankstesnių epochų dainas, buvo senių, kurių veiduose jau buvo matyti amžinybė. Jūs iš manęs juokiatės. Bet aš, Platonas, visa tai mačiau ir girdėjau. Ar galiu tęsti? Kartais jie pastebėdavo dvasios vaizdinius ar vaiduoklius, bet tuoj pat nusigręždavo, kupini netikėjimo ar išgąsčio. Kartais pastebėdavau, kaip vienas miestietis pagauna greitą kito, jam nepažįstamo miestiečio žvilgsnį, – abu dirsteldavo vienas į kitą ir nueidavo savo keliais, tarsi nieko paslaptingo nebūtų įvykę. Tada suprasdavau, kad net Purvarausių rūke ir tamsybėje jų sielos stengiasi bendrauti. Tebebuvo išlikusios senosios kalbų ir maldos formos, bet jos beveik neprasismelkdavo pro tikrovės luobą. Taigi aš girdėjau žodžius, kurių negalėjo išgirsti miestiečiai, ir mačiau atpažinimo akimirkas bei ilgesio žvilgsnius, kurių jie patys nematė.

Bet jų sielos pajuto mano buvimą, ir kai kurios pakilo savo kalėjimo kamerose, norėdamos mane pasveikinti. Aš irgi jas sveikinau ir pradėjau su jomis kalbėtis. Žinoma, tie, kuriuos stengėmės suprasti, mūsų negirdėjo. Iš pat pradžių paklausiau tų mažyčių plepių sielyčių apie jų tikėjimą, bet jos jo neturėjo, – o gal tik buvo tokios sutrikusios ir niekuo netikros, kad geriau būtų niekuo netikėjusios. Jos gėdijosi savo sutrikimo, bet pačios sakė taip ilgai išbuvusios tamsoje, jog beveik neatpažįstančios viena kitos.

Mėginau daugiau sužinoti apie šio miesto istoriją, bet atrodė, kad jos niekas nežino. Buvo girdėję, kad kitados Londone gyveno milžinai: „Dabar tikime, – sakė jos, – kad tai pranašystės apie tave ir tavo rasę“. Aš tiek daug norėjau paklausti. Ar tie medžiai renka po jais praėjusių žmonių šešėlius? Jos negalėjo atsakyti. Jos net nežinojo medžių vardų. Klausiau, ar žolės lopinėliai yra šventos vietos. Klausiau, kodėl pastatai veržiasi į dangų. Ar paukščiai, susibūrę aikštėse arba sutūpę ant stogų, yra Londono sergėtojai? Ar saulės laikrodžiai valdo saulę? Jos nesuprato mano klausimų. Tik visą laiką man skundėsi esančios įkalintos padaruose, kurie nieko neišmano nei apie dieviškumą, nei apie tiesą, užtat garbina tvarką bei kontrolę. Jos man kalbėjo, kad Purvarausių žmonės daug šneka apie tai, kad rūpinasi pasauliu, o iš tikrųjų žudo negi-

musius savo vaikus ir žiauriai elgiasi su savo draugais gyvūnais. Ir vis tiek labai nori su mokslo pagalba pagaminti savo pačių kopijas. Aš jums visa tai pasakoju ne tam, kad sutrikdyčiau. Neketinu nuo jūsų slėpti tiesos, noriu atskleisti ir gera, ir bloga, kad patys galėtumėte nuspręsti, ar aš buvau realiame mieste.

Dar pasikalbėjau su tomis sielytėmis, ir jos man papasakojo, kad jų globotinius kamuoja užmaršumas ir baimė. Miestiečiai dažnai jausdavosi suglumę: jie gyveno paties miesto sukurtomis fantazijomis ir ambicijomis ir jautėsi privalą elgtis taip, kad atitiktų jiems paskirtus vaidmenis. Jie visiškai nesuprato savęs. Dabartis jiems buvo reikalinga tik kaip kelias į ateitį, tačiau dauguma jų be galo bijojo mirties. Jie troško judėti vis greičiau ir greičiau, bet judėjimo kryptis jiems buvo nežinoma. Nenuostabu, kad jų sielos drebėjo tamsoje. Keletas tų, su kuriomis kalbėjau, tenorėjo tik ištirpti ir išnykti. Kai girdėdavau žmones ginčijantis, mačiau, kaip aplink juos plevena sunerimusios jų dvasios.

Pamenu, kartą ėjau palei Temzę tomis vietomis, kur nakvodavo atstumtieji, ir pro mane atsidusęs praėjo jaunuolis. Jo siela pajuto mane ir tyliai prabilo: „Ar matai šią upę? Ilgai žiūrėjau į jos gelmes ir supratau, kad ji visada kita. Egzistuoja tik vieną akimirką, o paskui ją pakeičia kitų upių ir jūros vandenys. Kaip tai gali būti? Kaip ji gali būti visada ta pati ir visada kita? Amžinai gaivi, amžinai nauja?“ Neturėjau ką atsakyti, bet jiems praėjus įsižiūrėjau į vandens paviršių. Pirmą kartą šiame pasaulyje aš pamačiau savo veido apybraižas, raibuliuojančias vandenyje. Mačiau, kaip mane valdo laiko potvyniai ir atoslūgiai. Pakėliau galvą ir pažvelgiau į jų saulę; jos diskas švietė ryškiai ir karštai, bet pro jį galėjau įžvelgti olos lubas. Tada nutariau grįžti ir papasakoti jums apie tai, ką atradau.

Teismas Platono, kaltinamo melagystėmis ir išsigalvojimais tvirkinus jaunimą

34

Žiežirbas: O ką jis darė paskui?

Ornatas: Stovėjo prie upės, o aplink buvo susirinkusi minia. O, kad būtum matęs, kaip jis trepsėjo koja, šoko ir dainuote dainavo savo žodžius. Jo balsas tarsi aukštaūgio žmogaus...

Žiežirbas: Jo talentai visad pranoko stotą. Todėl jo šviesa tokia ryški.

Ornatas: Žinoma, jis negali pakeisti savo prigimties, bet labai dažnai ją mini. Galima sakyti, ja mėgaujasi. „Pagalvokite, kokia varginga mano padėtis, – sako jis. – Aš kitoks negu jūs visi. Net vaikai žiūri į mane iš aukšto". Tada trumpam nutyla ir staiga kad ištars: „Kažin kas žiūri iš aukšto į jus?"

Žiežirbas: Ką jis turėjo galvoje?

Ornatas: Tik jam vienam tai žinoti. Veikiausiai nieko. Bet patraukė visų dėmesį. Tai buvo tada, kai jis kalbėjo apie mokslą. O gal apie tylą? Jo paklausius atrodo, kad tyla sukūrė ir maistą, ir drabužius, ir visa kita.

Žiežirbas: Iš kur jis tai ištraukė? Negali būti, kad jį būtų to išmokę, juk sergėtojai niekada nebūtų patvirtinę tokių niekų.

Ornatas: Apie tai aš ir kalbu. Tu niekad nesiklausai.

Žiežirbas: O tu pernelyg nekantrus.

Ornatas: Visa tai jis atrado oloje.

Žiežirbas: Oloje? Kokioje oloje?

Ornatas: Turiu prisipažinti, kad didelę dalį praleidau. Tryniausi aliejais pėdas.

Žiežirbas: Kaip visad.

Ornatas: Bet paskui jis prakalbo apie laikrodžius. Ar laikraščius. Laikraščiai ženklina laiką. Viskas labai painu. Palauk, gal man pavyks atgaivinti šią sceną.

Ar matote, ką turiu rankoje? Prieikite arčiau, miestiečiai. Šis daiktas vadinamas laikrodžiu. Aš jį parsinešiau iš Purvarausių olos. Ne. Nesijuokite. Paklausykite. Šie ženklai vadinami skaičiais. Matote, kokiu harmoningu ratu apsiveja riešą ši siaura metalo juostelė? Tai laikas. Nebijokite, palieskite. Jo kerų neįmanoma atgaivinti. Kokia buvo jo paskirtis? Jis kūrė visatą. Apžiūrėkite skaičius, surašytus palei briauną. Argi ne gražios jų formos? Atkreipkite dėmesį, koks išlenktas šis skaičius. Apžiūrėkite ovalą. Laikrodis nuostabus, kitados jis išreiškė pasaulio struktūrą. Pamėginkime atidaryti jo užpakalinę sienelę, štai – rasime mažytes spyruokléles ir ratelius. Tai mechanizmas. Kitados pagal šį pavidalą buvo sukurta ištisa visata. Todėl šis laikrodis anksčiau turėjo milžiniškų galių. Purvarausių žmonės tikėjo, kad gyvena laike ir kad laikas šventas, nes jis susijęs su visa ko pradžia. Ar jau pradedate suvokti, kokia įdomi buvo ši civilizacija? Laikas suteikė jiems pažangos ir permainų išgyvenimų, leido patirti perspektyvą ir matuoti atstumus. Jis dovanojo viltį bei užmarštį. Egzistavo toks dalykas, vadinamas menu, – irgi laiko kūrinys. Jo vardu padaryti didžiuliai atradimai; senovės miestiečiai, gyvenę tik keliuose matmenyse, buvo jo priblokšti. Todėl sukūrė šį ritualinį objektą – laikrodį.

Paskui Platonas pareiškė neįtikėtiną dalyką.

Žiežirbas: Kokį?
Ornatas: Jis paskelbė, kad ankstesnėse jo prakalbose gausu klaidų ir neteisingų aiškinimų.
Žiežirbas: Negali būti.
Ornatas: Purvarausių amžius nesibaigė chaosu. Niekas nedegino mechanizmų.
Žiežirbas: Kokia nesąmonė. O ką miestiečiai į tai?

Ornatas: Kai kurie apstulbo. Kiti juokėsi. Aš paprasčiausiai nuėjau šalin. Vaikštinėjau po laukus su lankininkais; ten ir išgirdau kalbas, kad jo laukia teismas.

Žiežirbas: Aš girdėjau lygiai tą patį. Gyvenome su juo vienoje parapijoje, mokėmės vienoje mokykloje, bet tokio dalyko niekas nesitikėjo.

35

Mes atidžiai tave išklausėme, Platonai. Apsvarstėme viską, ką mums pasakei. Mes negalime teisti tavo sąžinės, o tik tai, ką esi padaręs ar pasakęs. Dabar mūsų pareiga pakartoti, kuo esi kaltinamas, kad galėtum tiesiogiai atsakyti į visus kaltinimus.

Jei jūsų argumentai mane įtikins, aš, be abejonės, atsiimsiu savo žodžius.

Pirmas kaltinimas toks: tu savo prakalbomis, savo pasakojimais tvirkinai šio miesto jaunimą.

Kaip galima tvirkinti, jei mokai mąstyti ne apie tą pasaulį, kuris yra, o apie tą, kuris galėjo būti? Arba tą, kuris buvo kitados?

Tu jau prieštarauji pats sau. Pasiteisinimo kalboje tvirtinai, kad šis pasaulis iki šiol egzistuoja tamsioje ertmėje, esančioje po mūsų miestu. Aprašei jį taip gyvai ir smulkiai, kad kai kurie iš mūsų jau trokšta jį aplankyti.

(Juokas)

Taip. Mes tikrai egzistuojame virš jų. Esame jiems viso labo tik šviesos blyksniai...

Tu buvai girtas kaip kelmas ir viską susapnavai.

Ar man bus leista kalbėti? Jų miestas nugrimzdęs oloje, o jų dangus – tos tamsios erdvės lubos. Aš esu pasirengęs su jumis diskutuoti apie dviejų vienu metu egzistuojančių tikrovių ypatumus, ir galbūt mes drauge nuspręsim, kad visi pasaulio variantai ir vizijos gali amžinai egzistuoti drauge. Bet jaunimo aš tokių dalykų nemokiau. Ar pakartoti, ką jiems kalbėjau?

36

Padėkite man užlipti, vaikai. Atsistosiu ant kalvos viršūnės, tada jūs visi mane geriau matysite. Kitados šioje vietoje stovėjo didžiulė bažnyčia su kupolu, skirta dievui Pauliui. Aš ją mačiau. O čia buvo šventorius. Džiaugiuosi, kad dabar ši vieta apleista. Ar žinote kodėl? Tai reiškia, kad galiu laisvai su jumis kalbėti, netrukdomas miestiečių šnabždesių ar apkalbų. Aš esu priekvaišis Platonas. Taip dabar mane vadina. Gal jie iš dalies teisūs. Aš visada mokiau, kad žmogus privalo pažinti save. Todėl ir pats stengiausi įsižiūrėti į save, ir suprantu, kad ne visada būnu teisus. Aš klystu. Klupdamas velkuosi tiesos link. Pažiūrėkite. Štai vienas iš tų akmenukų, už kurių aš užkliuvau. Bet tai nėra koks priekvaišis akmenukas, ne toks kaip aš. Ne iš tų akmenų, kurių pilna pribarstyta aplinkui. Tai gudrus akmenukas. Ar matote taškus, įrėžtus lygiose jo sienelėse? Tokius akmenėlius senovėje vadino kauliukais. Aš jį parsinešiau iš... jūs patys žinote, iš kur. Norite pamėginti pamėgdžioti mūsų protėvius? Meskite kauliuką. Dar kartą. Ar kuris nors iš jūsų gali man pasakyti, kodėl kaskart atsiverčia kita kauliuko pusė? Ar kas nors gali numatyti, kuri pusė atsivers, išmetus kauliuką trečiąkart? Žinoma, kad ne. Todėl aš ir klupinėju. Todėl nuolat sustoju ir mąstau. Įsivaizduokime, kad metę kauliuką šimtą ar net tūkstantį kartų vis tiek negalėsime tiksliai pasakyti, kuria puse jis iškris. Ar verta abejoti, kad šis nerimas pradės veikti mūsų gyvenimus? Kaip galime kalbėti apie žmogaus įsitikinimus arba tikrumą, kai pakanka mažyčio akmenėlio, kad tuoj pat sukluptume? Gal aš ir vėl elgiuosi kaip kvaišas. O gal ne.

Žinoma, gali būti, kad mūsų protėviai ne taip labai kaip mes bijojo permainų ir atsitiktinumų. Gal visa tai jiems tapo žaidimu, panašiu į šį. Aš manau, jie su pasitenkinimu sutiko visus pasaulio vargus ir nelaimes. Mokiau jus, kad jie gyveno tamsoje, bet ne visą laiką jos bijojo. Jau jums pasakojau, kad danguje jie matė degančius objektus, siunčiančius šilumą ir jaukumą, bet gal turėjo dar kitokių gabumų? Šiame akmenėlyje tamsos nėra. Jis lengvutis ir malonus. Paimkite jį į rankas. Jis mums primena, kad šalia baimės visada yra džiaugsmas; šalia skausmo turi būti ir malonumas.

Todėl aš taip myliu tuos iš jūsų, kurie yra pasirengę klausinėti. Žinau, kad jus mokė apie dievų ir didvyrių, apie angelų ir milžinų gyvenimą. Bet niekada nesate girdėję legendų, sukurtų tų, kurie vieniši stojo prieš visą pasaulį ir pasiekė pergalę narsumu bei teisybe. Kodėl mes jų nešloviname taip, kaip tų vadų, kurių gyvenimus jums prisakyta išmokti? Pažvelkite, kokie jūs visi skirtingi. Artemidoro sūnus aukštesnis ir šviesesnės odos už Madrigalo sūnų; Ornato dukters rankos ir kojos lieknesnės negu Magnolijos dukters. Įsivaizduokime, kad skirtumai tuo nesibaigia. Neabejoju, kad pradėję apie tai galvoti pasieksite tokį pat atradimą, koks kartą nušvito man. Tada aš sušukau: „Aš esu aš. Aš nesu kitas žmogus". Na štai. Aš dar kartą tai sušukau, o miesto sienos nuo to nesubyrėjo. Dabar nusileiskime žemyn ir pasimelskime prie juodųjų brolių.

37

Ar žodžiai, kuriuos jiems sakiau, kuo nors žalingi, ar juose esama pavojaus? Leidžiantis nuo kalvos paprašiau juos pagalvoti apie mūsų daromų judesių prigimtį – kaip, įsigilinę į pokalbį, atsitraukiame per žingsnį atgal ir iškeliame rankas, kaip liečiame veidą rankomis, išreikšdami gailestį ar malonumą, kaip užmerkiame akis, kai norime parodyti sutikimą. Tai nenauji judesiai. Jie mus pasiekė per daugelį tūkstantmečių.

Pakaks. Tu esi teisiamas už tai, kad skleidei melagystes ir išsigalvojimus, Platonai. Niekas neprašo, kad imtum jas smulkiai aiškinti.

Aš jums kai ką prisipažinsiu. Purvarausių miestiečiuose aš tarsi atpažinau save. Daugeliu požiūriu jie buvo tokie barbariški ir kvaili, kaip aš jums pasakojau; bet pažvelgęs į jų akis ar pasišnibždėjęs su jų sielomis pajutau, jog tai tikrai mūsų protėviai. Turbūt todėl aš juos pamilau. Jie negalėjo žinoti, kad gyvena oloje, paslėptoje nuo šviesos. Bet kaip mes galime būti tikri, kad kur nors nėra kito pasaulio, skaistesnio už mūsiškį?

Tu toliau bandai mūsų kantrybę, Platonai. Nesistenk taip atkakliai laikytis savo piktžodžiavimų.

Matau, kad aš jus įžeidžiau. Jūs mane teisiate, nes negaliu susitaikyti, kad mūsų pasaulis yra aukščiausia ir galutinė tikrovė. Ar ne taip?

Puikiai žinai, kokie kaltinimai tau pateikti. Tu nuklydai nuo kelio. Prišauksi nelaimę. Miestiečiai jau pradėjo kreivai į tave žiūrėti.

Nejau juos sutrikdė tai, kad pasakiau tiesą ir pripažinau, jog kai kuriose savo prakalbose juos suklaidinau?

Nebūk toks kuklus. Padarei daug daugiau.

Kaip? Aš nesu pasakęs nieko blogo apie angelus. Niekada nesuabejojau veidrodžių ir labirintų šventumu. Niekada nesikėsinau į spalvų hierarchiją. Laikiausi papročių ir nepalikau savo parapijos ribų. Ar norite, kad tęsčiau?

Platonai, tai gryniausia sofistika. Mes visi puikiai žinome, kad savo kalbomis tu supriešinai vaikus su jų tėvais. Ar nori, kad pateiktume pavyzdį?

38

Ornatas: Prieik arčiau, Miandra. Prisėsk šalia. Matau, tu verkei.

Miandra: Tėve, tu žinai, ko aš verkiau. Man buvo pasakyta, kad turėsiu persikelti į kitą miesto dalį.

Ornatas: Visi vaikai persikelia, sulaukę tam tikro amžiaus. Toks paprotys. Tu įgysi naujų garbinimo ir supratimo galimybių.

Miandra: Bet kam išvis reikia persikelti? Gatvėse ir aikštėse esu mačiusi miestiečių, kurie visą laiką stovi vienoje vietoje.

Ornatas: Tai ligoniai. Jų reikia gailėtis, o ne smerkti. Jie tiki, kad visi matmenys tėra iliuzija, todėl atsisako net mažiausio judesio.

Miandra: Platonas sako, kad mes panašūs į juos, nes retai išeiname už miesto sienų.

Ornatas: Platonas daug ką sako, Miandra. Ne viskas yra tiesa. Mes neiname iš miesto todėl, kad tam nėra jokios priežasties. Čia mūsų bendrija. Šviesa, kuri mus gaubia, yra žmogiško rūpesčio šviesa. Tai pats gyvenimas. Kam eiti už sienų, jei išėję tik nuvargsime ir išseksime?

Miandra: O Platonas...

Ornatas: Ak. Ir vėl.

Miandra: Platonas sako, kad mes turime išmokti visa kuo abejoti, apie viską klausinėti. Klausiausi, kaip jis kalbėjo prie Vyskupo vartų.

Kai aš buvau dar vaikas, kaip jūs dabar, kartą mane nuvedė pasižiūrėti ėriukų Lambeto pievoje. „Žiūrėk, Platonai, – tarė mano mokytojas, – kaip jie laksto ir verčiasi kūlio“. – „Kodėl?“ – paklausiau aš. „Todėl, kad ėriukai visada taip elgiasi. Jie žino, kad buvo išrinkti pasiekti savi-

raišką, ir tuo džiaugiasi. Ir tu turi taip elgtis, Platonėli". Ar aš su juo sutikau, ar ne? Kaip jums atrodo? Esu mažo ūgio, kaip jūs. Pripažįstu. Kaip galėčiau tai neigti, kai turiu atlošęs galvą žiūrėti į kitus miestiečius? Jei norite, galite juoktis. Aš dažnai juokiuosi. Džiaugiuosi suvokdamas, kad esu kitoks. Kai buvau vaikas, motina man prisakė niekada nesutikti su kitų žmonių nuomonėmis, gerai jų neišnagrinėjus. „Esi mažas, – kalbėjo ji man, – nes buvai išrinktas viską matyti iš kito taško". Tad išmokau tyrinėti save, o ne tuos dalykus, kurių kiti norėjo mane išmokyti. Norėjau atrasti tiesą, kuri būtų teisinga tik man vienam. Ar jūs mane suprantate? Štai senovinė moneta. Prieikite arčiau ir pamatysite.

Jis paėmė monetą į kairę ranką, uždėjo ant jos dešinę ir pajudino rankas.

Ar ji tebėra ten, kur ją padėjau? Žinoma? Ne. Jos nebėra. Ji mano dešinėje rankoje. O kalbama, kad vaikai pastabūs. Galiu jums pasakyti vienintelį dalyką. Nėra nieko absoliučiai tikro. Todėl su niekuo nesutikite iš anksto. Abejokite savo mokytojais. Paklauskite jų: „Kaip AŠ galiu sužinoti, kokiai egzistencijai buvau išrinktas?"

Ornatas: Tai štai kaip jis su jumis kalba.
Miandra: Jis nesielgia su mumis kaip su vaikais. Jis su mumis ginčijasi.

Kodėl miegas laikomas šventu? Todėl, kad tai garbinimo forma. Tai kodėl tada aš miegu su pertrūkiais?

Kartais jis mums prieštarauja.

Laukti nieko neveikiant – garbinimo forma. Ar jus to mokė? O jei garbinimas yra laukimo forma? O ko mes laukiame?

Kartais net pasišaipo.

Taigi jūs girdėjote apie negimusiųjų miestą. Tik nežinote, kur jis yra. Iš šio miesto mes visi kilome, bet jums neįdomu, kur jis galėtų būti. Šios žinios galėtų sutrikdyti gilią jūsų būties ramybę. Ar teisingai pasakiau? Taip? Gili būties ramybė. Bet štai ką aš jums pasakysiu. Gimimo namuose, kurie yra prie pat miesto sienos, išorėje, ateinantys į pasaulį naujagimiai klykia ir raitosi. Pasakykite man kodėl.

Ornatas: Visai nebūtina jo klausytis, Miandra. Dar geriau bus, jei pradėsi jo vengti. Aš kai ką sužinojau. Pasirodo, jis teisiamas.

Miandra: Juo blogiau mums.

39

Ar dabar supranti, kaip sutrikdei miestiečių ramybę?

Aš nė karto nepasakojau vaikams apie savo kelionę. Tik skatinau juos klausinėti ir tarpusavyje aptarti atsakymus.

Tu ir vėl paminėjai savo garsiąją kelionę. Gal leisi mums tavęs kai ko paklausti? Kažin jei būtum atsistojęs prieš Purvarausių miestiečius ir jiems pranešęs, kad jie gyvena tamsiame, suvaržytame pasaulyje? Kad jie įkalinti oloje? Kaip manai, ar jie būtų pradėję tau ploti ir dėkoti? Kaip manai, ar būtų dėkingi už šias žinias? Ne. Būtų išjuokę tave kaip kvailį arba pasmerkę kaip ramybės drumstėją.

Lygiai kaip jūs.

Mes tavęs nelaikome kvailiu ir kol kas nepasmerkėme. O kalbant apie iliuzijas – gal tai tik kliedesiai.

Norite pasakyti, kad aš netekau proto. Dėkoju.

Ne. Tu perdedi. Tam tikra prasme mes tave užjaučiame.

Aš neprašau jūsų užuojautos. Nemanau, kad man jos reikia. Aš tik prašau teisingo teismo. Girdėjau kalbas, neva aš išgalvojęs kelionę į Purvarausių amžių, norėdamas įgyti pasitikėjimą. Kokį pasitikėjimą? Dėl to aš atsidūriau jūsų akivaizdoje ir laukiu nuosprendžio. Man sakė, jog tai buvo tik fantazijos, kuriomis aš stengiuosi įrodyti kalbėjęs tiesą apie protėvius. Ar kas nors galėjo išgalvoti tokį pasaulį, apie kurį aš pasakojau?

Įsivaizduoti kitą pasaulį mūsų pasaulio ribose – tiesiai po mūsų pasauliu. Tai neįmanoma.

Juk aš jums aiškinau, kaip buvo baisu oloje, prisipažinau, koks buvau sutrikęs. Tikėjausi, kad jie garbina savo sukurtas žvaigždes, o jie jų beveik nepastebi. Tikėjausi, kad juos baugina laiko sukur-

tos tamsybės, o jie jas pripildė šviesų. Tikėjau, kad jie be paliovos garbina galią, o jie paprasčiausiai plepa vieni su kitais, valandų valandas, be jokio reikalo. Kaip aš galėjau tai sugalvoti? Kai pradėjau kalbėtis su jų sielomis, nelaimingi jų balsai man tapo atradimu; jos manęs daug ko klausinėjo, bet aš nedrįsau atsakyti, kad nesukelčiau siaubo. Kam man išgalvoti visa tai, juk jūs visi iš manęs juokiatės? Sakau jums, aš mačiau tikrą pasaulį.

Sakai, kad jie suvaržyti to... kaip sakai... laiko, kuris net neegzistuoja. Vadinasi, jie tapo savo sugalvotos sąvokos vergais? Ir nori, kad mes tuo patikėtume?

Aš...

Sakai, kad jie negarbina savo žvaigždžių. Tai kokiems dievams jie atnašauja?

Čia svarbu ne...

Jie neturėjo dievo. Purvarausių žmonės tikėjo, kad gyvena materialiame pasaulyje. Ar ne taip?

Taip.

Jie žinojo, kad materija baigtinė, todėl nutarė ne garbinti laiką ir žvaigždes, o juos užvaldyti. Jie paskelbė esą laisvi, nors buvo instinktų ir įtaigos vergai. Jie paskelbė kalbos laisvę ir tikėjimo laisvę, tačiau iš tikrųjų niekada nebuvo laisvi. Šias išvadas darome iš tavo pasakojimų.

Jūs kalbate apie vergiškus instinktus, o aš regėjau energiją, regėjau pakilumą. Gal jūs pagrįstai tikite, kad jie siekė užvaldyti materialų pasaulį, bet jiems tai atrodė pažanga.

Tai kodėl tada jiems nebuvo nieko švento?

Jiems to nereikėjo. Jie buvo tikrai laisvi, nes tikėjo, kad patys kuria ir valdo savo likimus. Pagalvokite, kaip gyvenate jūs. Jūsų gyvenimas tuščias būtent dėl to, kad nenorite suteikti jam jokios prasmės. Jūs tikite, kad prasmės nėra.

Tai netiesa. Mes žinome, kad prasmė – tai mes patys. Posėdis baigtas. Skambinkite varpais.

40

Madrigalas: Ar buvai posėdyje?

Sidonija: Žinoma. Buvo labai įdomu. Platonas stovėjo ant vienos kalvos, sergėtojai – ant kitos, o mes susėdome viduryje, Flyto pakrantėse.

Madrigalas: Ornatas man pasakojo, kad būdamas ant tilto girdėjo sergėtojų balsus. Sakė, kad jie labai skambūs. Labai išraiškingi. Dar girdėjo, kaip murma miestiečiai.

Sidonija: Kai kurie labai pavargo. Aš atsinešiau gultą, nes žinojau, kad užtruks ilgai. Vienas pilietis pasakė, kad per tiek laiko galėjo prasidėti naujas amžius. Net Platonas nusijuokė.

Madrigalas: Bet klausyk, Platonas juk kalbėjo nesąmones? Nėra jokių „aukštyn“ ar „žemyn“. Nei „viduje“ ar „išorėje“. Viskas, kas egzistuoja, atvira žmogaus akims.

Sidonija: Turbūt taip. Bet Platonas visada elgėsi netikėtai.

Madrigalas: Įdomu, kaip jis galėjo patekti į tą Purvarausių požemio pasaulį, jei jame tik trys ar keturi matmenys?

Sidonija: Turėjo labai susigūžti. Ko tu juokiesi?

Madrigalas: Girdėjai, kokią juokingą istoriją pasakojo Žiežirbas?

Sidonija: Kokią?

Madrigalas: Jis ėjo į šventyklą išsigydyti, tik staiga jį sustabdė Platonas. Žinai, ką jis pasakė? „Žiežirbai, užuot troškęs išgydymo, tu verčiau ištyrinėk savo ligą ir pasimokyk iš savo kančių“.

Sidonija: Žiežirbas tikriausiai nenutylėjo?

Madrigalas: O taip. „Platonai, – atsakė jis, – gal tu ir manai, kad esi labai protingas. Tu visad buvai protingas, dar tada, kai pirmą kartą susitikome vardų teikimo ceremonijoje. Bet kartais man atrodo, kad tu nieko nežinai“.

Sidonija: O ką Platonas?

Madrigalas: Leidosi šokti.

Sidonija: Ką?

Madrigalas: Leidosi šokti ant žemės. O paskui atsakė, beveik dainuodamas. „Žiežirbai, – dainavo jis, – tavo šviesa tokia ryški, bet tu nieko nematai. Aš *todėl* ir esu protingas, kad nieko nežinau“.

Sidonija: Tai bent keistai pasakyta. Ir vis dėlto kai kalbama apie Platoną, aš jau įpratau tikėtis ko nors nepaprasto.

41

Sidonija: Aš dėl tavęs nerimauju. Atrodo, mes tave praradome.

Platonas: Ar tai svarbu?

Sidonija: Bet tu kalbėdamas į daug ką neatsižvelgi. Mūsų pasaulis švelnesnis, negu tu įrodinėji. Pavyzdžiui, ar žinai, ką aš veikiu, kai lieku viena? Plūduriuoju savo sapnuose, o kartais mane lydi angelai.

Platonas: Ar tu su jais kalbi?

Sidonija: Ne. Jie man kažką kužda, bet aš nesuprantu.

Platonas: Jie gyvena šalia mūsų nuo pasaulio pradžios, bet iki šiol pajėgia tik kuždėti.

Sidonija: Kartais aš juos girdžiu muzikoje.

Platonas: Ir vaikų balsuose.

Sidonija: Bet kodėl jie čia?

Platonas: Jiems nėra kitos vietos. Be to, jie egzistuoja visur. Dabar aš pradedu suprasti...

Sidonija: Aš kalbėjau su Madrigalu...

Platonas: Madrigalas labai išmintingas, bet jis nekantrus, kai reikia ieškoti tiesos. Jis nesiklauso. Žiežirbas ir Ornatas tokie pat. Bet čia nieko keisto. Niugeito parapijiečių blogas būdas visiems žinomas, kaip ir Sent Džailso parapijiečių polinkis į labdarą. O mūsų parapijiečiai tikriausiai garsėja nekantrumu.

Sidonija: Nekantrieji Pyragių Sankryžos parapijiečiai? Įdomi teorija. Apie tai aš ir kalbėjau su Madrigalu. Iš tavęs, Platonai, visad reikia tikėtis ko nors nepaprasto.

Platonas: Štai skamba varpai, prasideda naujas posėdis. Tikiuosi, sugebėsiu jam įtikti.

42

Atsiduok mūsų malonei, Platonai. Pasikliauk mumis.

Aš galiu pasikliauti tik savo lemtimi. Štai čia aš stoviu, o gal parpuolu, bet negaliu kitaip. Negaliu pakeisti savo gyvenimo, kaip negaliu pakeisti savo akių spalvos. Jos tokios pat baltos kaip tavo, ir mano sąžinė balta it sniegas.

Sąžinė – tai są-žinė, visiems bendros žinios. Mes – vienas miestas. Esame jo galūnės. Sudarome vieną kūną. Kaip gali trokšti atsiskirti nuo mūsų?

Man buvo duotas regėjimas, ir aš privalau jį skelbti. Kitaip negaliu.

Puikiausiai žinai, kad negali būti individualių regėjimų. Tai neįmanoma. Dar blogiau: tai piktžodžiavimas.

Kad ir ką jūs galvotumėte, aš veikiu ne vienas. Turiu savo sielą. Ji buvo mano vedlė šioje kelionėje.

43

Platonas: Kur tu buvai, kai man tavęs reikėjo – Aukso skersgatvyje?

Siela: Tau visad manęs reikia. Turėtum pripažinti, jog mainais iš tavęs prašau labai nedaug. Tik štai ko noriu paklausti: ar tvirtai pasiryžai eiti pirmyn, į olą?

Platonas: Pirmyn? O gal atgalios?

Siela: Tai tu užsimanei čia apsilankyti. Aš tau tik palydovė, ne vedlė.

Platonas: Gal čia lis, visai kaip senais laikais. Gal pūs vėjas, gal iškris rasa.

Siela: Senais laikais. Amžinai tie seni laikai. Ar tu ištversi jų netikros saulės karštį? Ar išgyvensi tarp jų dulkių?

Platonas: Prisipažįstu: šito truputį bijau. Bijau ankšto, verdančio jų gyvenimo. Jų aklo instinkto augti. Paklausyk. Ar girdi balsus?

Siela: Nieko negirdžiu.

Platonas: Jaučiu, kad artėju prie jų.

Siela: Gal ir girdi. Bet ar galėtum prisiekti, kad tie balsai aidi ne tavo galvoje?

44

Vėl piktžodžiauji. Mūsų sielos su mumis nekalba.

Kaip galite tai tvirtinti?

Mūsų sielos mums nepasirodo.

Tai netiesa. Po kelionės aš miegojau, o kai prabudau, ji sėdėjo šalimais. Pamenu, ji kažką sau niūniavo, tada atmerkiau akis.

45

Platonas: Ar ilgai manęs nebuvo?

Siela: Sunku pasakyti.

Platonas: Kur tu mane radai?

Siela: Čia. Tarp tavo užrašų.

Platonas: Kelionė buvo sunki. Tarsi būčiau įėjęs į olą ir keliavęs požemiais. Ar gali egzistuoti tokia vieta?

Siela: Jei ją matei, vadinasi, ji egzistuoja.

Platonas: Vadinasi, tai nebuvo regėjimas? Ar sapnas?

Siela: O tu pats kaip manai?

Platonas: Tikiu, kad viskas buvo iš tikrųjų.

Siela: O aš savo ruožtu tikiu tavimi. Žinoma, įtikinti kitus gali būti ne taip lengva.

Platonas: Kitus?

Siela: Bet tu jau žengei pirmą žingsnį. Pamatei tai, kas anksčiau atrodė neįsivaizduojama.

Platonas: Kaip ten žmonės sako? „Man atsivėrė akys“. Dabar turiu pradėti žadinti visus kitus.

46

Tai jūs atsisakote patikėti, kad aš nusileidau į tamsią olą, kurioje gyveno senovės londoniečiai? Miestiečiai, paklausykit manęs. Prašau paklausyti. Gal aš suklydau. Jaučiau ir tikėjau, kad keliauju požemiais, bet gal taip nutiko tik dėl to, kad man pritrūko vaizduotės. Gal jie čia, aplink mus, tik mes negalime vieni kitų matyti. Na štai, jūs vėl juokiatės. Tuo tik įrodote, kad esu teisus. Gal mes nenorime jų matyti. Arba jie nenori matyti mūsų. Nesu tikras. Kažkokiu būdu mes atsiskyrėme nuo jų. Bet esu įsitikinęs: mūsų ir jų pasauliai susipynę.

47

Tavo paties žodžiai tave kaltina. Prisipažįsti, kad abejoji savo kelione, bet nori, kad tikėtume tavo pasakojimais?

Aš visą gyvenimą pasakojau. Kaip Orfėjo amžiuje mūsų sielos pirmąsyk išvydo šviesą, kai dievybė pažadino jas iš snaudulio ir apsikabino. Kaip piktajame Apaštalų amžiuje išmokome garbinti ir kentėti. Apie Purvarausius nebekalbėsiu, bet esu mokęs, kad vėliau, Kerų Proto amžiuje, žmogaus galios atsigavo ir išsiplėtė. Dabar labai įdėmiai jas studijuojame. Įkūrėme Akademiją vien tam, kad išstudijuotume ankstesnių amžių tikėjimus. Bet ar mes pajėgūs tyrinėti tuos, kurie gyveno anksčiau už mus, ar mes turime teisę juos vertinti? O jei jie iki šiol vertina mus?

Tu tiesiog nepakartojamas, Platonai. Keiti argumentus kas žingsnis.

Aš tik svarstau. Nieko netvirtinu. Visad tikėjau, kad svarstymai neatneša nieko blogo.

Mes galime su tavimi ir nesutikti.

Tai mane vis dėlto nuteis už tai, kad abejojau jūsų įsitikinimais? Tada šis amžius tikrai niekuo ne geresnis už visus ankstesnius.

Tu ir vėl pasineri į apgaulingus sapnus.

Ar kada pagalvojote, kad mūsų gyvenimas – tai sapnas ir kad jau metas prabusti? O jei mus sapnuoja Purvarausių amžiaus žmonės? Arba mes sapnuojame juos? O gal dieviškasis žmogus dar nėra pabudęs ir visi šie amžiai įpinti į jo sapno audinį?

Tai kvailystės, Platonai. Pakaks. Mes žinome, kad egzistuojame. Žinome savo istoriją. Nesame kieno nors vaizduotės vaisius.

Atleiskite. Maniau, šiame mieste toks paprotys – leisti kaltinamajam laisvai ir atvirai gintis. Jei man bus leista atskleisti viską, ką esu mąstęs ir įsivaizdavęs po kelionės, tada gal miestiečiai atmes man pateiktus kaltinimus melagystėmis.

Gerai. Jie rodo, kad sutinka. Galima. Tęsk.

48

Žiežirbas: Atrodo toks menkutis, o koks galingas balsas.

Ornatas: Ne. Ne galingas. Skvarbus. Kažkodėl visą laiką jauti, kad privalai jo klausytis. Jis amžinai pilnas idėjų. Prisimenu, kai dar buvome vaikai, jis kažką sugalvojo apie Lambeto ėriukus. Dabar jau nebeatsimenu ką. Pamenu tik veiduką, surukusį iš sielvarto, ir tą šaižų balselį.

Žiežirbas: Žiūrėk. Jis raitojasi apsiausto rankoves.

Ornatas: Apsiaustas jam visad buvo per didelis.

Žiežirbas: Ar pasakojau, kaip buvau jį susitikęs eidamas išsigydyti?

Ornatas: Žinoma. Visiems pasakojai.

Žiežirbas: Atsiprašau. Matai, kaip jis kalbėdamas kelia aukštyn rankas? Vėl pasakoja apie senovės miestą...

Ornatas: Kuris jam prisisapnavo.

Žiežirbas: Ar tu tuo įsitikinęs? Jis pasakoja apie kupolus, aukštus pastatus, apie plačias gatves. Nakties danguje kitados švietė žvaigždės. Buvo ir saulė, metusi ant žemės šešėlius.

Ornatas: Palauk, tuoj jis dar pasakys, kad tie šešėliai buvo sielos.

Žiežirbas: Tu be reikalo taip šaipaisi iš jo pasakojimo, Ornatai. O jei jis kalba tiesą?

Ornatas: O koks skirtumas, tiesa tai ar ne? Man pakanka vieno amžiaus.

Žiežirbas: Tai tau mieliau likti nieko neišmanančiam?

Ornatas: Neišmanymas geriau negu abejonės.

Žiežirbas: Bet Platonas pradėjo tai, kas niekada nesibaigs...

Ornatas: Todėl aš jį ir smerkiu. Jis mums sukėlė netikrumo jausmą.

Žiežirbas: „Abejonės – tai pasaulio užtemimas“. Kas tai pasakė?

Ornatas: Klausyk, gal nepradėkime svarstyti tokių dalykų? Ką dabar daro Platonas?

Žiežirbas: Jis piešia ant žemės kažkokį ženklą ar raidę.

Ornatas: Absurdas. Kas ją iš čia įžiūrės?

Žiežirbas: Patylėk, Ornatai, būk geras. Tada girdėsime, ką jis kalba. Žiūrėk. Net angelai susidomėjo. Jų sparnų galiukai pakeitė spalvą.

Purvarausių žmonės nežinojo, kodėl jie tiki mokslu. Jie tik žinojo, kad būtų absurdiška juo netikėti. Ir jų mokslas veikė jų matmenų sistemoje. Jie sugebėjo greitai persikelti iš vienos vietos į kitą, kalbėtis per didelius atstumus ir matyti vienas kitą, būdami skirtingose žemės dalyse.

Ornatas: Patys kvailiausi užsiėmimai, kokius tik buvo galima sugalvoti.

Žiežirbas: Ša.

Mokslas jiems sukūrė didingą tikrovę. Jis gamino planetas, žvaigždes ir vaistus. Ar tikrai galime juos laikyti primityviais?

Ornatas: O taip. Be jokios abejonės.

Žiežirbas: Atrodo, jis tvirtai įsitikinęs tuo, ką kalba.

Ar atsimenate, ką man per pirmą posėdį pasakė vienas iš sergėtojų? „Mes nesiekiame statyti sau paminklų ar memorialų; kitaip negu tie, kurie gyveno anksčiau, mes trokštame išsitrinti. Viskas išnyksta, tad mes nutarėme nieko negaminti“. Ar pamenate jo žodžius? Tai štai ką aš jums pasakysiu. Mus stulbina, kokiais klaidingais ir keistais dalykais tikėjo mūsų protėviai, bet gal savo palikuonims ir mes atrodysime tokie pat kvaili. Jūs puikiai žinote, kad tolimuose kūjo ir kalvio kaimuose gyvena tie, kurie save laiko seniai mirusiais. Jie nevalgo ir negeria, bet vis vien išgyvena tiek, kiek skirta. Ar leisite išsakyti pranašystę? Jei atsisakysime pripažinti, kad aplink mus egzistuoja kitokia tikrovė, pasidarysime tokie kaip jie – gyvi mirusieji.

Ornatas: Visiška beprotystė. Ar jis tikrai tiki tuo, ką sako?

Žiežirbas: Matai, kai kurie miestiečiai ima nekantrauti.

Ornatas: Ir atrodo sutrikę.

Žiežirbas: Jau beveik baigta. Kitas posėdis bus paskutinis, kaip liepia papročiai.

Ornatas: Labai džiaugiuosi.

Mūsų miestas senas ir didis, ir jo apeigos šventos. Miestiečiai susirinks prie kelerių vartų, kiekvienas prie savo parapijos, ir ten bus dar kartą perskaityti tau pateikti kaltinimai. Tada visi užmigs, o kai prabus, jau žinos, kaltas tu ar ne. Jiems vadovaus miesto dvasia. Žinoma, tada turėsi pasakyti, kokį nuosprendį laikai teisingu. Čia mes niekuo dėti.

O jei aš nuspręsiu likti oratoriumi ir toliau sakyti prakalbas?

Tai tavo teisė. Tačiau teismas jau bus įvykęs, ir mums to pakaks. Miestas nebebus tas pats, ir tu nebebūsi kas buvęs. Ar sutinki, kad dabar baigtume posėdį?

Kiek žinau, man leidžiama tarti paskutinį žodį?

Leidžiama, jei nori. Kalbėk.

Miestiečių nuosprendis
Platonui

50

Miestiečiai, gyvenantys prie Vyskupo vartų. Girdėjote, kaip gynėsi Platonas, kaip jis ginčijosi su oratoriais. Įspūdinga kalba, nieko nepasakysi. Bet jis buvo griežtai kritikuotas už kraštutinumus. Kad ir kaip ten būtų, jūs esate tikrieji šios diskusijos teisėjai, kurių sprendimas bus lemiamas. Po bendruomenės vaišių užmigsite, o prabudę žinosite tiesą.

51

Sidonija: Atrodo, būsiu praleidusi paskutinę Platono kalbą. Ar buvo įdomu?

Madrigalas: Labai puiki kalba. Ji man priminė tuos laikus, kai mokėmės Akademijoje. Buvo daug klausimų, šūksnių. Nori, pamėginsiu...

Sidonija: Būk geras.

Madrigalas: Platonas kalbėjo:

Sakykite, ar mes galime tvirtinti, kad ką nors suprantame? Paklauskite bet kurio miestiečio, bet tinkamo atsakymo nesulauksite. O ankstesnius amžius smerkiame už kvailus įsitikinimus. Dovanokite – vėl apsirikau. Vienu dalyku esame tvirtai įsitikinę. Žinome, kad iki tam tikro laiko turime taikstytis su nereikalingų matmenų našta, kuri vėliau išnyks. Kiekvienoje parapijoje yra skundinė, kurioje niekieno nematomi galime išreikšti savo nerimą. Aš jūsų klausiu: ar taip reikia gyventi? Nebegaliu ištverti mūsų kantrybės, mūsų begalinių garbinimų, mūsų lūkesčių. Kai kurie iš mūsų pasensta ir išblunka. Mačiau, kaip mano motina tirpo, ir galiausiai net aš jos beveik nebemačiau. Ar tai gerai? Ar taip, kalbant sergėtojų žodžiais, viskas ir turėtų būti? Aš jums nesakau, kad viskas blogai ar kad viskas gerai. Aš tik prašau, kad jūs imtumėte savęs klausti, kad galbūt pamatytumėte pasaulį kiek kitaip. Aš po kelionės taip padariau. Netekau tvirčiausių įsitikinimų ir pajutau apčiuopiamą baimę. Bet išlikau gyvas, ar ne? Noriu, kad ir jūs pagalvotumėte apie kitokias galimybes. Bent jau šiuo požiūriu galėtume jaustis laimingesni už tuos, kurie gyveno iki mūsų. Aš buvau jūsų oratorius. Ar leisite pasakyti paskutinę mokomąją prakalbą? Žinau, kad kiti amžiai, pa-

vyzdžiui, Purvarausių, sąmoningai apsiribojo tik savo tikrove. Todėl jie išnyko. Jei mes neišmoksime abejoti, mūsų amžius irgi gali išnykti. Štai jūs ir vėl iš manęs juokiatės. Gal aš tapau kvailiu tam, kad padaryčiau jus išmintingus. Ką ten sušukote? Aš neharmoningas? Taigi aš visad toks buvau. Atsimenate, mokykloje mus mokė, kad būti gražiam – tai būti dorybingam? Puikiai matote, kad neatitinku fizinio grožio kriterijų. Mano kūnas nepaklūsta dieviškajam harmonijos modeliui. Taigi aš išmokau eiti savo keliu. Sakote, kad išklydau iš tikrojo kelio, bet leiskite man išaiškinti savąją harmoniją. Aš mieliau niekinsiu visą pasaulį, negu atsisakysiu harmonijos su savo siela. Jei visi mane pasmerks, liksiu vienas.

Tai ir viskas, Sidonija, daugiau nebepamenu.

52

Gali sėdėti arba stovėti, Platonai, kaip tau patinka. Skelbiame Londono nuosprendį. Miestiečiai nusprendė, kad tu nekaltas jaunimo tvirkinimu. Jie patvirtina, kad liudydamas nemelavai ir neišsisukinėjai. Miestiečiai mano, jog prigulęs tarp savo užrašų susapnavai karštligišką sapną ar patyrei kliedesį. Tai viskas. Tuoj tau bus grąžinta oratoriaus kaukė.

Ne. Palaukite. Ar papročiai nereikalauja, kad dabar paskelbčiau sau nuosprendį?

Nuosprendžio nebus. Tu juk niekuo nekaltinamas. Miestas tave išteisino. Daugiau nėra ko kalbėti.

Aš supratau. Galima, pasakysiu kiek kitaip – daugiau man nėra ko pasakyti. Nebuvau pasmerktas kaip melagis ar apsišaukėlis, bet mane pavadino svajotoju, suklydusiu vizionieriumi, nevertu dėmesio. Viskas, ką kalbėjau ar dariau, tėra tik netvari iliuzija. Taigi aš paskelbsiu sau nuosprendį. Negaliu egzistuoti pasaulyje, kuris mane ignoruos ar iš manęs tyčiosis, – dar blogiau, jei ims manęs gailėtis. Pasmerkiu save nuolatinei tremčiai. Noriu, kad mane su palyda nuvestų už miesto sienų, iš kur niekada nebegrįšiu.

Tai beprotybė.

Bet juk jūs mane jau apkaltinote beprotybe? Ko gi dar iš manęs tikėjotės, jei ne tolesnių kvailysčių? Bent jau atsikratysite manęs.

Daugiau nebegalime nieko spręsti, Platonai. Mūsų įgaliojimai baigėsi.

53

Platonas: Tai tave išrinko, kad palydėtum mane už miesto sienų.

Sidonija: Deja, taip. Mes priklausome tai pačiai parapijai, Akademijoje aš sėdėjau šalia tavęs. Ar gali būti stipresnis ryšys? Bet, Platonai, nė vienas iš mūsų nenorime, kad tu iškeliautum iš miesto.

Platonas: Ketinu klajoti ir stebėtis. Gal vėl surasiu senovės pasaulį. Gal kur nors labai toli yra ola ar slenkstis.

Sidonija: Teisme tu apie tai kalbėjai.

Platonas: Ar tiki manimi, Sidonija? Turbūt kvailai elgiuosi, bet man suteiktų paguodą žinojimas, kad mano vaikystės draugė tiki mano pasakojimu apie kelionę.

Sidonija: Ar esi tikras, kad pats juo tiki?

Platonas: Kuo aš tikiu, jau nebesvarbu.

Sidonija: Tu abejoji savimi, todėl aplink skleidi abejones.

Platonas: Mūsų protėviams, Sidonija, pasakota, kad pirmieji Londono gyventojai buvo milžinai. Neva jie išskaptavo didingas kalvas ir išrausė slėnius, kuriuose įsikūrė miestas. Bet gal tai ne istorinis pasakojimas, o pranašystė? Gal mes ir esame tie milžinai, apie kuriuos jie girdėjo?

Sidonija: Tu ir vėl mane trikdai.

Platonas: Tada man geriausia išeiti ir nebetrukdyti.

Sidonija: Ar grįši?

Platonas: Kas gali žinoti?

Sidonija: Žinok, Platonai, aš tavęs pasiilgsiu.

Platonas: Galvok, kad aš tau prisisapnavau. Tada žinosi, kad negalėjau tavęs palikti.

54

Žiežirbas: Žiūrėk. Jis eina. Ar matai, kiek vaikų iš paskos leidžiasi nuo Ludo kalvos? Galėtum pamanyti, kad iš miesto išeina nugalėtojas. Kai kurie jam tiesia suvenyrus, kad prisimintų juos išėjęs už miesto sienų. Ornato duktė jį apkabina. Bet Platonas žiūri tiesiai tolyn, tarsi galvotų apie savo likimą. Žinoma, taip ir yra. Mūsų pasaulis jam jau miręs. Jis nebenori pažvelgti atgal, kad nesusvyruotų.

Madrigalas: Štai ir laivas, kuris nuplukdys jį Flytu. Priešakyje sėdi Sidonija. Kokia nesmagi jai ši išvyka. Pasiklausyk, kaip vaikai dainuoja upės pakrantėse, jam lipant į laivą. Ar matai, kaip ryškiai vandenyje baltuoja burės? Štai Platonas atsisveikindamas iškelia rankas. Bet klausyk, Žiežirbai, štai ką dabar pastebėjau. Kodėl angelai laikosi nuošalėje?

55

Taigi Platonas išvyko iš miesto ir daugiau į jį nebegrįžo. Daug kas pasakoja, kad jis keliavęs po kitus miestus ir toliau sakęs prakalbas. Kai kas tvirtina, kad po žeme iš tiesų buvo ola ir kad Platonas į ją sugrįžo, nors Purvarausių žmonės jo nematė ir negirdėjo. Sidonija ir Ornatas tiki, kad jis tiesiog išėjo į kitą sapną.

Paaiškinimai

Gogas – Gogas ir Magogas britų folklore – paskutiniai iš Bruto, legendinio Londono įkūrėjo, įveiktų milžinų. Jie laikomi savotiškais Londono „globėjais".

Flytas – Fleet, nedidelis Temzės intakas, XVII a. užkastas ir dabar tekantis požeminiais vamzdžiais.

Baltoji koplyčia – Whitechapel, vienas iš Londono Ist Endo rajonų.

„Rūšių atsiradimas natūraliosios atrankos būdu" – pamatinis Charleso Darwino veikalas, kuriame suformuluota evoliucijos teorija.

Beagle – trumpakojis skalikas *(angl.)*.

Brolis Marksas – vienas iš keturių (vėliau trijų) komedijinių aktorių brolių Marksų (Marx Brothers), veikiausiai Groucho Marxas, pagarsėjęs sąmojingais posakiais.

Klerkų šulinys – Clerkenwell, vienas iš seniausių Londono rajonų.

gildijos pastatai – Guildhall, Londono Sičio rotušės pastatas.

Kapų pabaiga – Gravesend, uostas prie Temzės upės.

Ly – Temzės intakas.

„angelas, šventykla, baltasis miestas, evangelijos ąžuolas, septynios seserys" – išversti Londono metro stotelių pavadinimai.

Savoja – turimas galvoje „Savoy" viešbutis ir teatras Londono Strende.

Eroto aikštė – turimà galvoje Pikadilio aikštė (Picadilly Circus), kurios centre stovi vadinamoji Eroto skulptūra (taip šnekamojoje kalboje pramintas paminklas garsiam filantropui markizui Shaftesbury).

Ešerai – Deivisas ir Džounsas.A. Poe siaubo apsakymo „Ešerų namų žlugimas" herojai.

„siaubingojo džino galia" – turimos galvoje smuklės, kartais dar vadintos „džino rūmais" (*gin palaces*).

I Ching – kinų „Permainų knyga“.

„švytuoklė ir šulinys“ – aliuzija į E. A. Poe apsakymą „Šulinys ir švytuoklė“, kurio herojus laukia nenumaldomai artėjančios mirties.

„Na, ponai, jau laikas“ – tradicinė frazė, tariama likus ketvirčiui valandos iki Anglijos smuklių uždarymo.

Dramblio pilis – „Elephant and Castle“, aikštė pietvakarių Londone.

Pyragių Sankryža – Pie Corner, dviejų Londono gatvių sankryža.

Maleboldžė – „uolinga požemių vietovė“, minima Dante's „Pragare“.

Nevilties liūnas – *Slough of Despond,* simbolinis nusivylimo aprašymas religinėje Johno Bunyano knygoje „Piligrimo kelionė“ (*The Pilgrim's Progress*).

Džefris iš Monmuto – Geoffrey of Monmouth, anglų kronikininkas, gyvenęs XII a.

Makolis – Thomas Macaulay, XIX a. anglų rašytojas ir politikas; iš jo darbų geriausiai žinoma nebaigta „Anglijos istorija“ (*History of England*).

Treveljanas – George Macaulay Trevelyan, XX a. anglų istorikas, Thomaso Macaulay sūnėnas.

„Ovė Arupas ir partneriai. Skirta Loido pastatui“ – „Ove Arup and Partners“ – statybos įmonė. Toje vietoje, kurioje dabar stovi Lloydo bendrovės dangoraižis, viduramžiais buvo pastatytas Gegužės stiebas. Aplink jį buvo šokama ir linksminamasi per gegužės šventes.

„didysis sprogimas“ – „The Big bang“, visatos atsiradimo teorija.

Menokijus – Menocchio, XVI a. gyvenusio italų malūnininko Domenico Scandelli pravardė. Jis skelbė eretiškas pažiūras į pasaulio sukūrimą ir už tai buvo teisiamas inkvizicijos teisme.

„Įtūžis“ – „Frenzy“ (1972), Hitchcocko filmo pavadinimas.

„nuogą moterį, kuriai ant kaklo užrišta dryžuotos medžiagos skiautė“ – filmo „Įtūžis“ herojus, žudikas maniakas, smaugdavo moteris kaklaraiščiais.

Nel Gvyn – „Nell Gwyn“, užeiga, pavadinta XVII a. gyvenusios aktorės, karaliaus Karolio II favoritės, vardu.

„Narsos“ – „Courage“, alų gaminančios firmos reklama.

rašytojas Džordžas Eliotas – George Eliot, XIX a. anglų rašytojos Mary Ann Evans slapyvardis.

„griuvėsius ši*** laužas *ems*/ **ronimas ir vėl** / Eliotas“ – paskutinės eilutės iš Thomaso Stearnso Elioto poemos „Bevaisė žemė“: „Į griu-

vėsius šias nuolaužas atremsiu / Tegu bus taip. Jeronimas ir vėl pamišo" (vertė T. Venclova, kn. „Pavasaris prasideda žiemą", Vaga, 1971).

„Alhambra" – Londono miuzikholas, labai populiarus karalienės Viktorijos valdymo laikais.

Luošių vartai – Cripplegate, vieni iš Londono Sičio vartų. Nugriauti 1760 m.

„Platono kelionė į požemio pasaulį" – parašyta sekant Sokrato pasakojimu apie jo regėtą pasaulį, aprašytą Platono veikale „Faidonas, arba Apie sielą" (Aidai, 1999, vertė T. Aleknienė).

„žemyn" ir „aukštyn" – vienos pagrindinių Platono filosofijos kategorijų.

Senoji gatvė – Old Street, gatvė šiaurinėje Temzės pusėje, neseniai priklausiusi skurdžiais laikomiems gyvenamiesiems rajonams.

Smitfildas – Smithfield, Londono mėsos ir paukštienos turgus, iki XIX a. čia veikė arklių ir gyvulių turgus. Šio rajono gyventojai laikomi labai šiurkščiais ir žiauriais.

Čipsaidas – Cheapside, svarbiausias viduramžių Londono turgus, aplink kurį gyveno amatininkai bei prekiautojai.

Klepemas – Clapham, vienas didžiausių Anglijoje geležinkelio mazgų.

„skirtą dievui Pauliui" – turima galvoje Šv. Pauliaus katedra.

„juodųjų brolių" – Blackfriars, vienas iš centrinio Londono rajonų, pastatytas buvusio dominikonų vienuolyno vietoje.

Vyskupo vartai – Bishopsgate, Londono Sičio vartai, nugriauti 1760 m.

Lambetas – Lambeth, Londono rajonas, kurio pavadinimas kilęs nuo žodžio *lamb* – ėriukas.

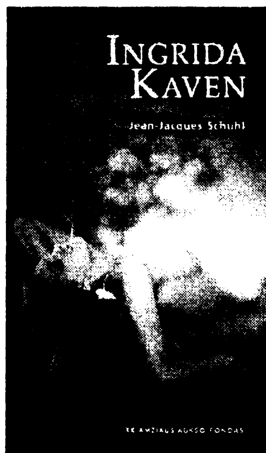
Niugeitas – Newgate, Londono kalėjimas, kuriame iki XIX a. vidurio viešai buvo kariami nusikaltėliai.

Sent Džailsas – St Giles in the Fields, Londono bažnyčia. Šis šventasis laikomas elgetų, raupsuotųjų ir luošių globėju, tad aplink bažnyčią buvo gausu labdaros ir globos įstaigų, teikusių vargšams pagalbą.

„Štai čia aš stoviu, ir negaliu kitaip" – Martino Liuterio žodžiai, ištarti ginant savo pažiūras.

„kūjo ir kalvio kaimai" – Hammersmith, vakarų Londono rajonas.

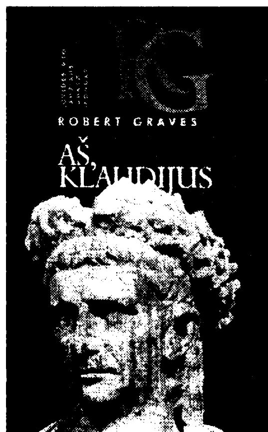
TURINYS

Jean-Jacques Schuhl (g. 1941 m. Marselyje) – prancūzų rašytojas, šiuo metu gyvenantis Paryžiuje. Parašė tris knygas: kultiniu tapusį romaną *Rožių dulkė* (1972), *Teleksą Nr. 1* (1976) ir beveik po dvidešimties metų pertraukos – romaną-biografiją „Ingrida Kaven", 2000 metais apdovanotą Gonkūrų premija.

Tai romanas-koliažas, tikrų ir įsivaizduotinų įvykių rinkinys, tarsi iš atskirų kadrų sumontuotas filmas-prisiminimas, skirtas mylimai moteriai. Įspūdinga Ingrida Kaven, panaši į mitinę būtybę juoda ilga suknia, su bakelitiniu kandikliu lūpose ir tabako dūmų šydo apgaubtu veidu. Nepakartojami ir kiti personažai: vokiečių režisierius R. V. Fasbinderis, prancūzų prodiuseris Mazaras (tikroji pavardė Z. P. Rasamas), mados karalius I. S. Loranas, Betė Deivis, M. Kalas, Endis Vorholas, Sati ir kt. Tai ir barokinė enciklopedija apie audringus XX a. antrosios pusės įvykius, apie neeilinius žmones, jų gyvenimą ir mirtį, ir panašus į komiksus, netgi kičinis pasakojimas, nestokojantis juodojo humoro... Ypač aktualus šiais laikais, kai, anot autoriaus, artėja nauja „ledynų era" ir ateina atmintį praradusi karta. Tačiau, kaip teigia vienas romano personažų, „padėtis beviltiška, bet nėra rimta".

Robertas Gravesas (1895–1985), – anglų poetas, romanistas, kritikas ir filologas klasikas. Parašė apie 120 knygų, tarp jų garsųjį romaną „Aš, Klaudijus", klasikinį autobiografinį romaną apie Pirmąjį pasaulinį karą „Su visu tuo atsisveikinta" (1929), itin profesionalių ir kontroversiškų mitologijos studijų. Vis dėlto tikrasis jo pašaukimas buvo poezija, jis laikomas bene didžiausiu nuo Johno Donne'o laikų angliškai rašiusiu meilės poetu.

Po karo rašytojas atsidėjo vien kūrybai ir visam laikui apsigyveno Maljorkoje. Čia gimė romanas „Aš, Klaudijus" (1934) – įtaigus pasakojimas, tarsi paties būsimojo Romos imperatoriaus lūpomis, savotiška Julijų–Klaudijų giminės kronika valdant Augustui, Tiberijui ir Kaligulai. Vėliau pasirodė dar keli istoriniai romanai, susiję su senosiomis Viduržemio jūros civilizacijomis – „Dieviškasis Klaudijus" (1934), kuriame pasakotojas toliau tęsia savo kroniką jau kaip imperatorius, „Belizarijus" (1938) – kupinas užuojautos pasakojimas apie didįjį Bizantijos karvedį ir kankinį.

Ingmaras Bergmanas (g. 1918 m.) – pasaulyje garsus kino režisierius, dramaturgas, prozininkas, iki šiol kuriantis spektaklius teatro režisierius.

Knygoje „Neištikimoji" – trys pasakojimai, trys nuostabiai produktyvaus I. Bergmano šedevrai, lengvai nurungiantys nūnai madingus, tačiau paviršutiniškus, postmodernizmui priskiriamus romanus.

„Aš visada maniau, kad muzika priartina mus, žemės būtybes, prie to, kas nesuvokiama, prie paties Dievo. Visi mes gyvenam savo kalėjime, siaubingoj savo vienatvėj, apsupti žiaurumo. Muzika mums dovanota tam, kad suprastume, jog anapus mūsų žemiškos tremties yra begalinės harmonijos tikrovė".

„Jokia įprastinė nelaimės forma, – nei liga, nei ekonominis nuosmukis ar tarnybinė nesėkmė, – pasąmonėj nepalieka tokio baisaus ir gilaus rando, kaip skyrybos. Jos tiesiogiai paliečia įvairiausių baimių ištakas ir jas pažadina. Jos vienu smūgiu įsminga taip giliai, kad gilesnės žaizdos gyvenime jau niekas padaryti nebegali".

Botas Štrausas

Pasakotojas prancūzas atokiame Airijos kaime sutinka Kynų – airių, susikrovusių turtus Amerikoje, palikuonis. Tai du broliai ir dvi seserys: simpatingasis Džeris, persirūkęs opiumo Niujorke ir už bausmę išsiųstas į Eriną, Šeron, kuri tapo princese, nusipirkusi Vokietijoje pilį drauge su jos savininku, kino pasaulio žvaigždė Moira, apsupta homoseksualų bei alkoholikų svitos, ir Terensas – jį kartu su romano veikėjais teišvysime televizoriaus ekrane, kaip jis, kosmonautas, išsilaipina Mėnulyje.

Ir kita šeima: bemaž mitinis milžinas Taubelmanas ir jo nebyli dukra Ana.

Pasakotojas, kuriam laikui primiršęs savo vienatvę, medžioklinį šunį, knygas ir plokšteles, pasiduoda romantiškų jausmų saldybei: aišku, Anai, o galbūt Šeron? Ir ne jis vienas. Bet Airija – vaiduoklių šalis. Netruks išaiškėti, kad Taubelmanas nėra Taubelmanas...

M. Deon romanas apgaubia žavesio ir paslapties kupinos istorijos kerais. Rašytojas – tikras peizažo ir portreto meistras, tad jautriai tapoma Airijos gamta dar labiau išryškina nepaprastus veikėjus.

Ackroyd, Peter

Ac 46 Paskutinis Oskaro Vaildo testamentas; Platono užrašai: romanai / Peter Ackroyd; iš anglų kalbos vertė Rasa Drazdauskienė. – Vilnius: Alma littera, 2003. – 368 p., – (Dvidešimto amžiaus aukso fondas)

ISBN 9955–08–318–2

Vienoje knygoje yra du garsaus XX a. anglų rašytojo romanai. „Paskutinis Oskaro Vaildo testamentas" (1984 m. Somerseto Maughamo premija) ir „Platono užrašai". Pirmajame romane P. Ackroydas panyra į virtuozišką literatūros žaismą ir tarsi atgaivina Wilde'ą, sukuria šio neeilinio žmogaus portretą.

Antrasis romanas – stebuklinga mūsų laikų alegorija. Juokinga, išmintinga ir keista. Literatūros kritikai šią knygą laiko pasaulinės literatūros šedevru.

UDK 820–3

Peter Ackroyd
PASKUTINIS OSKARO VAILDO TESTAMENTAS
PLATONO UŽRAŠAI
Romanai

Iš anglų kalbos vertė *RASA DRAZDAUSKIENĖ*

Korektorės DALIA BLIUMIENĖ, RAMUTĖ PRAPIESTIENĖ

Viršelio dailininkė RAIMONDA BATEIKAITĖ
Viršelyje panaudota
G. Klimt paveikslo „Bučinys" fragmentas,
Oscar Wilde (British Council) nuotrauka
ir „The School of Plato" mozaikos fragmentas

Techninė redaktorė BIRUTĖ TOLVAIŠIENĖ
Kompiuteriu maketavo LIGITA PLEŠANOVA

Sl. 412. Užsakymas 3.487
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, 2005 Vilnius
Interneto svetainė: http://www.almali.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, 3000 Kaunas
Interneto svetainė: http://www.spindulys.lt

Oscaras Wilde'as gyveno ryškiai, nepakartojamai ir spalvingai, tačiau paskutiniuosius metus praleido tragiškoje Paryžiaus tremtyje bei skurde. Talentingai parašytame testamente, kuriame vaizduotė susilieja su tikrais įvykiais, Peteris Ackroydas tarsi atgaivina Wilde'ą, prisimenantį savo vaikystę, apmąstantį šlovingą dramaturgo sėkmę ir privačius homoseksualo džiaugsmus bei nuopuolį.

„Oskaro Vaildo testamentas" pasakoja apie vienos patraukliausių literatūros asmenybių iškilimą bei nuopuolį; jis trykšta Wilde'ui būdingu sąmoju ir tragiškumu, o šio neeilinio žmogaus portretas tiksliai atspindi jo gyvenimo istoriją, laiką bei asmenį.

> „Vienas iš pačių sklandžiausių, sąmojingiausių ir stilingiausių pastarojo meto anglų prozos kūrinių. Ir juokingas, ir graudus... Wilde'as veikiausiai pats būtų didžiavęsis jį parašęs".
>
> TIME OUT

Per apeigas oratorius Platonas sukviečia Londono gyventojus, norėdamas jiems papasakoti apie jų miesto senovę, ir kalba apie nelaimingą Purvarausių amžių (1500–2300 m. po Kristaus). Jis pasakoja apie XIX a. romanisto, atseit Charleso Dickenso, kūrinį „Rūšių atsiradimas" ir apie Sigmundą Freudą, be to, pateikia XX amžiuje vartotų žodžių žodynėlį ir aiškina tokius ankstyvuosius sukūrimo mitus, kaip „reliatyvumas" ir „laidumo teorija".

Bet staiga jį aplanko sapnas arba regėjimas, o gal jis iš tiesų leidžiasi į kelionę (esama įvairių nuomonių) ir patenka į milžinišką olą po žeme, kurioje iki šiol gyvena Purvarausių amžiaus londoniečiai. Grįžęs Platonas pasakoja apie šį prarastą pasaulį, tačiau jo pasakojimai sutrikdo miestiečius, jie skubiai surengia teismą, apkaltinę Platoną, kad šis tvirkina jaunimą išsigalvojimais ir melagystėmis.

> „Iškalbingas, komiškas, išmintingas, subtilus, melancholiškas, meistriškas... ritminga tarsi pulsas knyga, kurios poveikis prasiskverbia net į sapnus"
>
> INDEPENDENT

ISBN 9955-08-318-2

